NOBILIS, CLARISSIMI AC probatissimi Philosophi & Medici, Dn. AVREOLI PHILIPPI THEOPHRASTI BOMBAST, AB HOHENHEIM, DICTI PARACELSI,

Operum Medico-Chimicorum SIVE PARADOXORVM,

Tomus Genuinus Nonus,

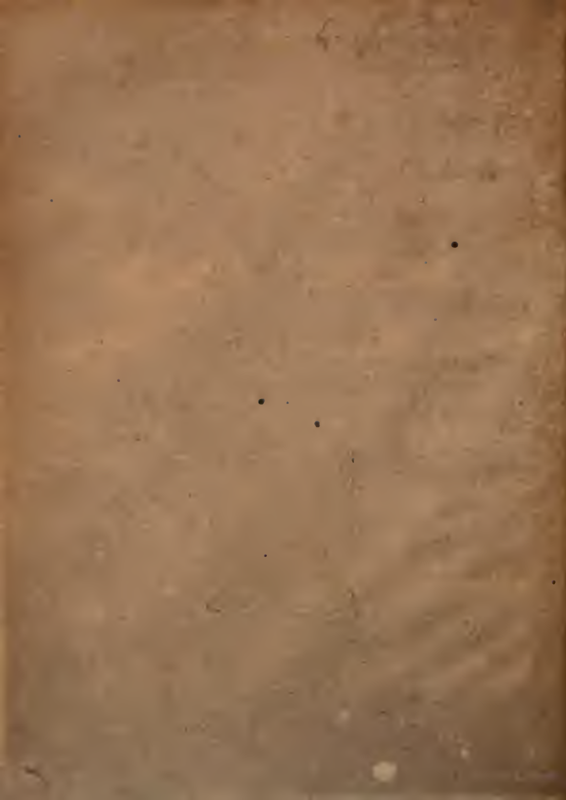
E Philosophicis vero Secundus, continens Arcana Naturalia & Supernaturalia, eorumq; causas, origines, substantias & proprietates,

Recenter Latine factus, & in vsum Asseclarum Nouæ & Veteris Philosophiæ foras datus,

A Collegio Musarum Palthenianarum in Nobili Francofurto.

ANNO M. DC. V.

ELENCHVS OMNIVM LIBRORVM IN NONA PARTE OPERUM Paracelsi contentorum.

Effigies Theophrasti Bombast dicti Paracelsi.

EHEM MOME.

SI foret Auctori concessa facundia Linguae,
Vidissent PHYSICVM *secula nulla parem?*
*Verba age flo*RE CARENT: *& melle: sed undique* R *Ervm*
Mel RE*dol* E, RE*rum flo*RE RE*fragrat Opus.*
Eloquium tulit ipse Deus, Natura negauit.
Quod non, cur poscis Zoile, Tantus habet.

L. P.

LIBER DE LVNATICIS THEOPHRASTI.

Prologus.

SEDVLO ac omni cura attendendum est ad spiritus hominum, quia duplices illi consiti & congeniti sunt. Decet enim secundum spiritum vitæ hominem hominem esse, nec secundum spiritum Limbi, qui brutam creaturam hominem efficit, viuere. Cum enim ratum sit, hominem imaginem Dei esse, diuinum quoque ipsi inesse spiritum, consentaneum erit. Idem vero præter hoc est etiam animal, adeoque spiritu etiam animali præditus. Quæ duo cum inter se contrarii sint, vt vnum alteri loco cedat, fas omnino ac æquum est. Iam, hominem non animal sed hominem agere decet. Si ergo hominem agere debet, necesse est, vt ex spiritu vitæ hominis viuat, & brutalem naturam seu spiritum exuat. Necessarium itaque esse constat, hosce duos spiritus inter se probe dignosci, vt genuini spiritus humani præ animali certa cognitio præstet. Et hæc huius inscriptionis libri caussa est, cui ob id titulum fecimus de Lunaticis, vbi etsi non sola Luna dominetur, hoc tamen nomen generale præfigere placuit, sub quo ipsam quoque Maniam, Vesaniam, & similia intelligi volumus. Instituti siquidem nostri est, hoc tenore spiritus Maniacos, & vesanos homines cum intelligi, tum curari. Et multi quidem Lunaticis his affectibus obnoxii sunt, qui tamen pro Lunaticis minime habentur. Vt enim multiplices sunt Amentes: ita multiplices etiam sunt Maniaci, tam naturis quam formis ac moribus inter se distantes. Amentes quidem spiritum brutalem sibi consitum habent: non tamen eodem etiam modo Maniaci. In hoc enim quadamtenus diuersi sunt. Deinde, Amentes degenerant in ratio-brutalia animalia. Maniaci autem in furiobrutales spiritus fatiscunt. Res ita se habet. Stulti furiunt cum ratione. Quicquid faciunt, ingenium brutale resipit. Si Amens dolosus & versutus fuit, naturā vulpinam exserit. Si fuerit audax & iracundus, lupi mores refert. Secundum species enim animalium Amentes diuiduntur, veluti in libro de generatione stultorum, ipsorum natura accuratius depingitur. Eandem autem rationem ipsi quidem Maniaci etiam habent, sed corruptam, & extra statum naturæ emotam. Ipsique sors & conditio eadem cum cane communis est, qui natura pollet gemina. Altera est naturalis, ipsi canum generi familiaris, cuius incitatione latrat, mordet, &c. sed tamen hæc omnia cum ratione canina. Altera eius natura se exserit, cum rabit. Tunc enim ex natura agit quidem canina, sine ratione tamen canina, dum morsu quosuis obuios, tam homines quam pecudes infestat, quæ ipsi natura tamen vernacula minime exsistit. Sua enim ratio, sua astutia est animalibus, vt vulpi, vt ceruo, vt picæ, &c. præterquam quæ accedit rabies seu furor, Morbus est Lunaticus, quem hic describendum sumsimus. De iis enim hic commentamur, qui Maniaci fiunt secūdum rationem brutalem. Humana enim

Hominis spiritus duplex.

Homo secundū spiritum humanum viuere debet.

Libri titulique caussa sit.

Lunatici multiplices sunt.

Amentes & Maniaci ut differant.

Maniaci natura ut canis, duplex.

Lunatici morbi qui.

ratio Maniaca non fit, nec morbum concipit. In istiusmodi itaque hominum spiritu tale nihil quærendum est, sed in ratione potius brutali. Et hoc lector probe attendat ac intelligat. Magni enim momenti est, Maniacum & rabiosum dignoscere: cum rabioso sane is minus non sæuiat. Vale.

TRACTATVS I.

CAPVT I.

CVm Christus dicat, *vos Lupi rapaces estis*, adeoque homines lupos nominet, qui tamen homines sunt: luporum natura merito expendenda videtur. Homines enim instar luporum & canum rabiunt. Itaque satis nobis caussæ est ad describendum Lunaticos, quandoquidem Christus dicat, *vos genimina viperarum*, ac insuper Herodem *vulpem* appellet: qui tamen non secundum formam animalia seu bruta sunt, sed secundum naturam. Itaque si homo sit animal seu pecus quoad rationem: æquum est, vt, quia secundum spiritum animalem viuit, secundum eundem etiam denominetur. Qui vero vt homo in humano viuit spiritu, is hominis nomen iure sibi vendicat. Initium ergo faciam describendi animales spiritus hominum, qui soli a vulgo Lunatici aut Maniaci vocantur, & iure quidem. Primo autem explicabo creationem hominis, quoad spiritum naturæ animalis. Secundo, quoad spiritum naturæ humanæ. Primus spiritus ex Limbo processit. Secundus ex verbo *Fiat*: & is homo est. Horum geminorum spirituum qui cognitionem sibi comparauit: qui quæso is non facile iudicare queat, ex quo vel secundum quem spiritum viuat? Deinde idem etiam intelliget vim Allegoriæ a Christo propositæ, qua homini animalis nomen assignat. Tertio nos harum rerum explicationem vberiorem subnectemus. Quarto, quæ practica medicinæ naturalis sit, indicabimus.

Lunatici qui vere dicantur. Spiritus animalis & hum. origo qua.

Ceterum de animali creatione nihil aliud nobis constat (veluti, ex quonam pecora, pisces, &c. creati sint) quam quod per verbum prodierint. Et tamen id sciri nihil interest. Homo siquidem ex Limbo factus est. Limbus autem nihil est aliud, nisi res in homine mortalis, quæ perit & putrescit, cum qua simul etiam moritur & putrescit natura animalis. Semel ergo conclusum sit, hominem esse pecus seu animal, quoniam mortalis est. Animale enim est, quod moritur & putrescit. Alias ipse homo non putrescit. Debet enim in extremo die resurgere, & suorum factorum rationem reddere: ac tam bonorum quam malorū mercedem exspectare. Homo namque ipsum animale circumfert; nec animale suum ipsius onus fert, sed id suscipit ac acquirit homo, quia homo & non

Homo ex Limbo factus. Limbus quid. Homo quid vere sit.

mor-

mortalis est. Propter creationem autem id sortitus est, vt sub pecuina natura, ac animali statu, omnes animales proprietates, iam has, iam illas habeat, ita, vt homo quilibet ex eo, quo animaliter regitur, similis fiat animali, vel vaccæ, vel sui, vel lupo, vel ceruo, &c. Quod quidem si remouerit, iam nudus homo præsto est, qui animali nulli accenseri, aut adiudicari potest. Iam vero Limbus est is, qui nobis corpus largitur. Et corpus est Limbus, in quo sunt cœlum & terra, omnisque proprietas animalium & auium. Et hinc caussa ac origo patet, cur animal & homo secundum suum animal assimilentur, & mutuam inter se proprietatem habeant. Quod inter animalia in species diuisum est, id in ipso quoque homine diuisum est in genere: sed sine iudicio naturæ, occulto.

Homo ob limbum fit similis animali.

Quæ hactenus dicuntur, spectant ad animalia communiter, quæ ipsa homini, & quibus homo, comparantur quod vtrinque natura animalis docet. Præterea vero sciendum est, ipsum quoque cœlum animali conditione & natura præditum esse. Quis enim dicet, Martem homini cognatum esse? aut quis profitebitur, Martem hominis esse Dominum, Inclinatorem, Ascendentemue? Nemo. Homo enim liber est, illorum expers, & naturæ peculiaris, nulli agnatus nisi Deo, secundum ipsius similitudinem & spiritum. Et verum est quod stellæ cœlestes naturam ac conditionem animalem habeant. Et hinc fit, quod animalibus cognatæ illæ & affines ex illa natura sint. Quod si homo ipse quoque animal agit, ob id animali affinis fit, adeoq; duplex exsistit, Animalis nempe & Humanus. Dabimus huius rei exemplum. Nam si dico, hominem Mercurio, &c subiectum esse, veluti figura cœli docet, adeoq; talem vel talem fieri, iam hoc discrimine id dico, vt non ipse homo intelligatur, sed animal, quod is est. Qui enim eiusmodi de homine narrat, is animal intelligit, non hominem. Ac ingenium tale, quod ex natura illa dependet, de animali prædicatur, non de homine. Homo enim supra ista omnia est, & omnibus nobilior. Si nobilior est illis: qui ergo minoribus subiici queat? Eatenus ergo cœlum homini cognatum est, quatenus animalitatem participat vna: qua verus homo caret. Ceterum, quinam natura illa in nos ingrediatur, ita sciendum est; veluti Sol radios suos nobis immittit, nosq; calefacit, hunc recreans, illum lædens, externũ corpus feriendo, quod similiter etiam Luna facit: ita pariformiter stellæ quoq; animales animalẽ rationẽ in homine respiciũt, penetrantq; poros, cutẽ cellasque, in quibus animalis ratio habitat, eo scilic. modo, quo splendor penetrat vitrum. Pro cõditione itaq; ac natura illius stellæ animalis, ratio sensusve, &c. animalis afficitur, & infirmatur. Impressiones, Influentiæ, con-

Cœlum est animale, non humanum.

Homo quatenus ab astris afficiatur.

Homo verus quis.

Influentia quomodo in homine operentur.

ſtellationes, &c. & huius generis cetera cuiuſcunq; nominis ſint, ſaltem Animal reſpiciunt, non etiam hominem. Si homo vitam hominis viuit, illa omnia nihili ſunt. Si vero viuit inſtar pecorũ, fortẽ eandem cum pecoribus experitur, hoc eſt, more pecudum tranſit, & in ipſo verificatur, q; animaliter verificari debet. Sicut enim ab Apris ſtulti dicuntur, ita gubernantur etiam, qui ſibi ſapere videntur, ceu in proprio de his libro docetur. Secundum iſta ergo tenendum eſt, quod, ſi ratio ita mutatur & furit, Mania iam vrgeat ac pręſto ſit, pro natura nimirum illius animalis,

Mania eſt animal furioſus.

quod ipſi dominatur, & maniam infligit. Mania itaque eſt animal furiẽs, ſicut per caniculæ æſtum rabit canis. Non enim aliter per ſuos caniculares ipſe etiam homo furit & rabit. Iam vero hoc ſemel & accurate tenendum eſt, quod homo extra omnem conditionem animalem ſit. Ipſe er-

Homo eſt corpus duplex.

go duplex eſt, Corpus nempe phyſicũ, & corpus ſpiritus. Corpus phyſicum conſideratur in Aſtronomia, Aſtrologia ac Medicina. Vbi hoc diſcrimen obſeruandum eſt, quod res, quæ ex Aſtronomia promanant, ad corpus phyſicum accommodari nõ debeant, ſed auerti potius ab eo ad corpus alterum, & de homine explicari. Ita namque conuenit, Medicinam eiuſmodi præſto eſſe, aut naturam talem intelligi, quæ animaliter ſuſtentari queat. Sic quicquid ab omnib. externis animalibus conſtellatur, imprimitur, &c. quantum quidem ad morbos attinet, id ſcire Medicum omnino fas eſt. Quantum vero ad præſagia, auguriaque attiner, id curandum nihil eſt. Illa enim reſpiciũt pecus, adeoque Chriſtianum non eſt, ſed ethnicum. Pro Medicina ergo ea adhiberi debent, quæ

Homo lunaticus nõ ſit, ſed hominis animal.

Maniam in fundamento & neruo ipſo reſpiciunt. Et pro concluſione tenendum eſt, quod ſi homo Lunaticus fiat, non ipſe homo talis fiat, ſed tantum ipſius animal. Et ſicut curſus cœli canẽ rabioſum facit, ita & hominem. Nomen ergo Lunatici iure vſurpamus, vt nimirum illo doceamus, affectionem illam deſuper defluere, & ſtellam animalem in ſtellam aliam animalem agere.

Porro, ſicut ſol, oculos noſtros, in ipſum intentos, ſplendore ſuo vincit (licet n. oculi noſtri nobis Sol ſint: ſuperior tamẽ ſol ſplendorem adeo fortem emittit, vt oculorũ lumẽ obfuſcetur & adimatur) Idem ita etiam ſplẽdor Lunæ, ac modis quidẽ multis præſtat. Iam q̃ horũ inter ſe eſt ratio, eadem eſt etiam animalis intellectus, rationis, & ſapientiæ, quę in nobis inſtar oculorum ſunt. Et Solem hę quoq; ſuum in cœlo habent,

Oculi & rationis c̃paratio.

quem intuentur. Dum ergo concordantia talis incidit, vt ſuperiora animalia intellectu ſuo, animalem intellectum noſtrum irradient. Huius iam diſſolutio non aliter fit, quam oculorum; qui occæcantur. Vt ve-

Ciliorum vſus.

ro nobis ſunt palpebræ, & cilia, quæ oculos, ne a Sole irradientur,

muniunt

muniunt: ita non minus cilia & palpebrę datæ sunt, rationem ita vallantes & obsepientes, vt dictæ stellæ illius corruptionem inducere nequeant. Si palpebræ istæ hiant, hoc est, si rationis cellæ patulæ sunt, tunc radius irrumpit, rationemque nostram vincit & subiugat, cum duo ista recte vna stare non possint, diutius quam lignum ac ignis. Adeoque ob penetrationem istam lunaticum & maniacum fit ipsum animal. Ipsius enim temperamentum si intendatur & exaltetur, durare & consistere non potest. Sic pariter si ratio nimium brutaliter vsurpetur, eadem quoque corrumpitur. Animale ergo in nobis quiescere debebat: & cogitandum erat, quod animal hominem, hoc est, spiritum hominis nihil doceat, sed ipsum omnino discere debeat, sicut Christus inquit, quilibet a Deo docetur, scilicet homo, non vero animal.

Vt vero hominem recte cognoscatis: scire vos velim, quod homo geminum suum spiritum, rationis scilicet, sapientiæ & prudentiæ, &c. ex Adamo acceperit, non ex animali. Is spiritus, quicquid loquitur, docet, facitve, id ex Deo est. Is enim spiritus est imago Dei, cui corpus & ipsius forma ita subiiciuntur, vt ipsi pareant & obsequantur. Vnde iure dici potest, quemlibet ex Deo fieri doctum. Quilibet illuminatus, qui ex spiritu orat & perit, non ex animali: huius spiritus nihil destruit aut dissoluit, sed ipse manet purùs nudusque, nec Lunaticus aut furiosus fieri potest. Nihil enim curat, nihil metuit, nullius ipsum pœnitet. Quia enim a nullo affici potest, ideo nullius ipsum piget. Corpus autem animale sollicitum est: Idemq; mutatur, & lunaticum fit ac furiosum, & maniacum, & iracundum, & sæuum. Quod nobis admonitioni esse debet, ne illius rationis, &c. dolo ac incitamentis acti quicquam agamus aut confidamus: sed id potius sectemur, quod nec nos rabire faciat, nec ipsum rabire queat. Et hoc dum facimus, certi sumus, animalem rationem palpebris suis occlusam esse, non secus ac oculus obtectus est per somnum. Quod si vero misso homine ad rationem deficimus animalem, tunc rationis illius palpebræ in animali aperiuntur, cœlumque intuendo cōcipiunt Martem, Saturnum, Iouem, quos suis phantasiis imaginantur, velut & alia, quorum materiam tractant. Dum ergo talia intuentur, idem patiuntur, quod stultus, qui Solem aspectando, ab eo occæcatur. Sic enim & illi infatuātur. Homo ergo animali vti minime debet. Quæ itaque Astronomiæ cognitio illis laudi & gloriæ ducitur, eadem & probrosa simul & ignominiosa, ac a Christo prohibita, inque sacris literis euidēter taxata est. Non ergo more Ethnicorum, sed Christianorum agere & viuere debemus. Hinc enim fundamentum depro-

Hominis spiritus ex Adamo. Imago Dei in homine quid.

Animale spiritu discere debet.

Astronomia reprehenditur.

mitur ad discutiendas omnes sectas, religiones, linguas, imperia deniq; ac status in mundo solemnes.

TRACTATVS II.

De Allegoriis ex Christo, ex Matth. 3. Cap.

Vos Geminina Viperarum.

Pharisæi geminina viperarum & cur. IOannes Baptista Pharisæos primo vocat Genimina viperarum. Qua vero de caussa? Viuebant nimirum animaliter, & rationi brutali incumbebant, nec spiritum hominis vsurpabant, qui ex Deo discere solet. Vnde a Ioanne genimina viperarũ vocabantur. Iam vero (dices) Christus mandatum dedit, ne fratrem nostrum contemnamus, hoc est, non Racha ad ipsum dicamus, multo minus geminina viperarum ipsum appellemus. At Ioannes ipse quoq; homo erat, non minus ac homines ceteri ex Adamo egressi, velut & ipsi Pharisæi, quandoquidem ex vno patre Adamo vniuersi descendimus. Hoc itaque respectu inique fecerit Ioannes, proximum suum despicatui habens, ex eodem tamen parente cum ipso progenitum. Tum & hoc pacto creaturam Dei læserit, quatenus hominem creatum, serpentem appellet. Id enim ad cõtumeliam creatoris Dei spectare videtur. Sed de caussa huius denominationis ita respondebimus. Quoniam homo secundum imaginem Dei creatus est, & a Deo accepit id, ob q̃ homo est, non creatura alia: vt homo sit & maneat æquum est. Quamdiu a. homo manet, tamdiu a proximo suo nihil læditur. Vbi vero imagini suæ contrariũ facit, & fit animal, velut vulpes, tunc illius etiam animalis, cuius speciem induit, nomen quoq; acquirit, nec, vt homo vocetur, dignus est. Etsi enim is formam quidem hominis retineat, ac ab Adamo descenderit: more tamen pecudis viuit, non hominis. Iure ergo id nominis illi inditur. Sic enim & vir probus, probi nomẽ perpetuo retinet, Si vero furto aut homicidio &c. se dedit, iam vetus nomen perdit, quia probus esse desiit. Et iniuriam ipsi faceret, qui ꝓbum illum adhuc vocaret. *Ioannes testis veritatis.* Ioannes ergo de Pharisæis mentiri noluit, sed, q̃ facere ex officio debuit, cum mendacem aut parasitum non ageret, veritatem de illis attestari voluit. Vnde non homines, sed geminina viperarum ipsos vocauit, hac de caussa, quia homo duplex est, animal nempe & homo. Si homo seipsum animal facit, ac animalis mores æmulatur, animal fit, non homo manet.

Matth. VII.

Ne detis sanctum canibus: nec margaritas obiiciatis porcis, &c.

HIs verbis non tanguntur canes, qui canes sunt forma ac specie externa, vt nec sues, quos alit molitor: sed canes & sues illi putantur, qui

qui homines specie sunt, nō re. His nihil communicandum de sancto, aut Margaritis Euangelii, sed canes & sues mittendi sunt. Itaque per canes & sues scriptura homines animales innuit. Omnino enim homo duplex est. Si est, qualis esse homo debet, nec canis nec sus esse potest. Ingens enim hoc mendacium & contumelia enormis esset, hominem, homine, Dei forma fulgentem, tali nomine infamare. Cum vero imago illa in homine, non animali habitet: & homo animali more viuat: ideo liquet, canem & suem illū fieri posse. Omnium enim animalium, animalis natura homini inest. Vnde & Ioannes inquit: *Gemininia viperarum*, sicut hic canes & sues vocantur, qui animalium istorum species asciuerunt. Quisquis enim hominum humano ingenio non viuit: is naturale animal euadit, ei simile, cuius naturā exprimit, cuius ob id etiam nomen iure acquirit. Et licet quidem manibus ac pedibus canis non sit, aut sus: talis tamen re est. Nec enim forma canem aut suem constituit: sed essentia potius ac proprietas, ipsa forma suo loco relicta. Scriptura enim vocat hominem animal, si talem se præstat. Animal enim naturale is fit secundum corpus & essentiam, ac tam canis quadrupes quam bipes similem stomachum, similem vitam, similem carnem, similem essentiam ac proprietatem habent. Vere ergo scriptura loquitur, adeoque homo est talis naturaliter, non per similitudinem, sed corporaliter, propter Limbum. Ex hoc enim canis fit & sus: veluti ex Adami vita accepit spiritum, qui homo est. Vnde etiam scriptura addit: *ne scil. conculcent suis pedibus.* Quibus verbis pedes humani, suilli, & canini, ac illorum ora rapacia vocantur, veluti canes & sues rapaces sunt, si in aliquod esculentum incidant. Nam & homo, si naturam animalem induit, canino & suillo more sancta tractat.

Canes & sues quinā homines.

Forma nō homo est, sed proprietas.

MATTH. VII.

In vestimentis ouium, intus autem sunt Lupi rapaces.

HIc testatur Christus, hominem esse pecus seu animal: adeoque seipsum explicat, dicēs, intrinsec⁹, hoc est, in natura. Quod idē est, ac si diceret: Forinsecus videnť vobis illi homines, qui hominib. etiā similes exsistunt, & ideo conditi sunt, vt homines essent. Iam vero homines non sunt. Pater enim meus cœlestis ex gleba hominē creauit, vnde naturam is animalē hausit: illiq; hominē in animā collocauit, vt ita anima in animali hominis sit. Ipsi vero minime, vt apparent, homines sunt. Si enim ad interna attendatis, facile deprehendetis, ipsos ex Limbo esse, nempe lupos, & quidem rapaces. Aliud ergo hoc genus est hominum, & est genus lupinum, sicut prædicta fuerunt genera viperina, canina, suilla. Hoc ergo respectu homo lupus est naturalis, non lupus simi-

Homines lupi, &c.

litudine aliqua, sed lupus ipse in forma, quia, cum duplex creatus sit, hominem deseruit, & naturam lupi induit, secundum quam agere non posset, nisi lupus ex natiuitate foret. Quod si autem homo ex limbo conditus minime esset, facile excusari posset. Tunc enim minime putresceret aut moreretur, sed velut in die resurrectionis, purus & immaculatus existeret.

Limbus caussa corruptionis in homine.

Ex Matth. X.

Mitto vos sicut oues inter medios, &c.

SImilitudinem hic Christus dicit: *Mitto vos, sicut oues.* Sicut oues, inquit, non autem dicit, oues estis. Non enim dicit: Vos oues pergite ad lupos: sed ego mitto vos sicut oues. Hoc tamen addit: *in medios lupos*: Hæc non est similitudo; sed res euidens est, quod scilicet animales lupi sint eo modo, quo diximus. Ad quæ porro sequitur: *Estote simplices, sicut columbæ, & prudentes velut serpentes:* Quæ per similitudinem dicuntur. Quasi diceretur ita: Quales sunt columbæ & serpentes: tales vos quoq; præstate ac gerite. Et pro verbo hoc (*Sicut*) hanc explicationem accipite. Apostoli pecora aut animalia non erant, sed puri puti homines, sub imagine Dei, quales esse debebant. Et quia animalia nō erant, ideo Christus ipsos docuit, vt operam darent, vt prudentia similes fierent ad se muniendos serpentibus. Quasi diceret: plane prudentia caretis. Aspicite serpentem. Is qua arte se tuetur, eadem & vos munite, non per prudentiam animalem, sed per hanc, quam vos doceo, quæque vobis dabitur ea hora, qua opus vobis erit. Similiter & oculos ad columbas conuertite, quantopere doli expertes sint. Quæ si animalia sunt, doli ignara: multo magis vos, qui homines estis, & puri homines, tales esse conuenit, vt scilicet secundum morem humanum doli vacui sitis. Præterea, animalia non estis, sed estis homines, ac animale exsuistis. Itaque ad serpentes & columbas vos conuertite, considerantes, quanta se cura custodiant, etsi animalia sint. Et cum vos animalia non sitis, sed in hominem abieritis, humanitus vos custodire debetis, quod ego faciam. Scitote itaque, reliquos esse lupos. Quos quia Christus ipse lupos vocat, ideo lupi maneant. Nouit enim ipsorum finem Christus, an lupum exsuturi sint, necne. Quem cum retineant, lupi sint & maneant. Nec enim naturam hominum amplius habent, sed tantum formam, cuius nihil curæ esse debet. Non enim ex forma sola animal cognoscitur & iudicatur, sed potius ex operibus, moribus, proprietate & essentia. Si enim ouis canis more latraret, canis foret. Sic si coruus ouum gallinæ pareret, gallina foret. Forma ergo nomen non confert, sed natura.

Apostoli homines erant.

Nomen esse dat, non forma.

Dicite

Dicite vulpi, &c.

Herodes est vulpes cur.

Similiter & Herodem Christus vocat *vulpem*, non quod vulpina pelle tectus esset, & in syluis erraret, sed quod homo vulpinus, naturam vulpis induisset. Eundem Christus etiam vulpem vocat, quia verius vulpes erat, non vulpi similis. Nec n. is tantum vulpes est, qui a canibus in syluis capitur: sed & iste vulpes est, qui vulpis ingenium æmulatur. Et vulpes in sylua, vulpes vocatur: vulpes a. quem Christus vulpem indigetat, vocatur Herodes. Quod nomẽ etsi hominis esset, tamẽ quia illo is indignus erat, ideo Christus illi appropriatum indidit aliud, nempe vulpis. Iam vero Christo plus fidei debemus, quam hominibus. Vulpes enim vulpis nomen ab homine accepit. Homo enim intellectum non habet, ad aliud cõferendum homini nomen quã hominis. Quia vero homo animal est, ac hominem extra se pellit: id nomen Christus merito indidit Herodi, veluti & cuiuis Herodi simili, tale nomen conferri potest ex ea specie, in quam mutatus est. Putandum ergo est, hęc naturaliter ac secundum proprietatem ita dicta esse. Christo enim quis obloquetur? Homo ceteræq; creaturæ quid quæso sunt aliud, quam creaturæ Dei? Ideo quamlibet omnium optime cognouit, eandemque, qualem cognouit, talem merito iudicat & appellat. An putabitis, Deum nõ plura animalia creasse quam lupum? Imo. Nam & hominem creauit. Qui si homo esse nolit, sit lupus, sit sus, sit canis, sit serpẽs, sit vipera, &c. & talis maneat. Et quia imaginem Dei spernit, spretus & ipsemet vicissim sit, sitq; animal brutum, & imagine Dei exspoliatum, sicut Cainus.

Hoc fine Christi allegorias vobis propono, vt intelligatis, hominem, si lunaticus aut maniacus fiat, secundum spiritum animalem & non humanum ita corrumpi & suffocari: ipsumque, qui amens, lunaticus, furiosus, ac ecstaticus quocunq; modo, vel grauius vel leuius fit, similem esse rabienti cani, aut furioso lupo, aut insanienti feli, aut animalibus similibus aliis, quorum vnũ altero subinde sæuius est aut mitius. Sicut enim sua in his est varietas: ita & in hominibus, testante id ita Iohanne Baptista, ipseq; adeo Christo. Et licet plura quidem ex Prophetarum scriptis huc conferri possent: satis tamen nobis est, si fundamento illi incumbamus, quod ex Euangelio, a quo nemo decipitur, depromsimus. Tractatum ergo secundum ita claudo, vt sciatis, hominem esse animal, vere & materialiter, idq; animal, quod vocauit Christus, & non velut istud animal, sed animal ipsummet. Hoc animal est subiectum istud, quod lunaticum, maniacum, furiosumq; fit, non ipsemet homo. De qua rationis animalis corruptione plura tractatu tertio explicabuntur.

EHEM MOME.

SI foret Auctori concessa facundia Linguæ,
Vidissent PHYSICVM *secula nulla parem?*
*Verba age flo*R E C A R E N T: *& melle: sed undiq;* R E*rum*
Mel R E*dol*e*t,* R E*rum flo*R E R E*fragrat Opus*
Eloquium tulit ipse Deus, Natura negauit.
Quod non, cur poscis Zoile, Tantus habet.

L. P.

LIBER DE LVNATICIS THEOPHRASTI.

Prologus.

SEDVLO ac omni cura attendendum est ad spiritus hominum, quia duplices illi consiti & congeniti sunt. Decet enim secundum spiritum vitæ hominem hominem esse, nec secundum spiritum Limbi, qui brutam creaturam hominem efficit, viuere. Cum enim ratum sit, hominem imaginem Dei esse, diuinum quoque ipsi inesse spiritum, consentaneum erit. Idem vero præter hoc est etiam animal, adeoque spiritu etiam animali præditus. Quæ duo cum inter se contrarii sint, vt vnum alteri loco cedat, fas omnino ac æquum est. Iam, hominem non animal, sed hominem agere decet. Si ergo hominem agere debet, necesse est, vt ex spiritu vitæ hominis viuat, & brutalem naturam seu spiritum exuat. Necessarium itaque esse constat, hosce duos spiritus inter se probe dignosci, vt genuini spiritus humani præ animali certa cognitio præstet. Et hæc huius inscriptionis libri caussa est, cui ob id titulum fecimus de Lunaticis, vbi etsi non sola Luna dominetur, hoc tamen nomen generale præfigere placuit, sub quo ipsam quoque Maniam, Vesaniam, & similia intelligi volumus. Instituti siquidem nostri est, hoc tenore spiritus Maniacos, & vesanos homines cum intelligi, tum curari. Et multi quidem Lunaticis his affectibus obnoxii sunt, qui tamen pro Lunaticis minime habentur. Vt enim multiplices sunt Amentes: ita multiplices etiam sunt Maniaci, tam naturis quam formis ac moribus inter sed stantes. Amentes quidem spiritum brutalem sibi consitum habent: non tamen eodem etiam modo Maniaci. In hoc enim quadamtenus diuersi sunt. Deinde, Amentes degenerant in ratio- brutalia animalia. Maniaci autem in furio brutales spiritus satiscunt. Res ita se habet. Stulti furiunt cum ratione. Quicquid faciunt, ingenium brutale resipit. Si Amens dolosus & versutus fuit, naturã vulpinam exserit. Si fuerit audax & iracundus, lupi mores refert. Secundum species enim animalium Amentes diuiduntur, veluti in libro de generatione stultorum, ipsorum natura accuratius depingitur. Eandem autem rationem ipsi quidem Maniaci etiam habent, sed corruptam, & extra statum naturæ emotam. Ipsique sors & conditio eadem cum cane communis est, qui natura pollet gemina. Altera est naturalis, ipsi canum generi familiaris, cuius incitatione latrat, mordet, &c. sed tamen hæc omnia cum ratione canina. Altera eius natura se exserit, cum rabit. Tunc enim ex natura agit quidem canina, sine ratione tamen canina, dum morsu quosuis obuios, tam homines quam pecudes infestat, quæ ipsi natura tamen vernacula minime exsistit. Sua enim ratio, sua astutia est animalibus, vt vulpi, vt ceruo, vt picæ, &c. præterquam quæ accedit rabies seu furor, Morbus est Lunaticus, quem hic describendum sumsimus. De iis enim hic commentamur, qui Maniaci fiunt secũdum rationem brutalem. Humana enim

Hominis spiritus duplex.

Homo secundũ spiritum humanum viuere debet.

Libri titulus qua caussa sit.

Lunatici multiplices sunt.

Amentes & Maniaci cur differant.

Maniaci natura vt canis, duplex.

Lunaticus morbus quis.

ratio Maniaca non fit, nec morbum concipit. In istiusmodi itaque hominum spiritu tale nihil quærendum est, sed in ratione potius brutali. Et hoc lector probe attendat ac intelligat. Magni enim momenti est, Maniacum & rabiosum dignoscere: cum rabioso cane is minus non sæuiat. Vale.

TRACTATUS I.

CAPUT I.

CVm Christus dicat, *vos Lupi rapaces estis*, adeoque homines lupos nominet, qui tamen homines sunt: luporum natura merito expendenda videtur. Homines enim instar luporum & canum rabiunt. Itaque satis nobis caussæ est ad describendum Lunaticos, quandoquidem Christus dicat, *vos genimina viperarum*, ac insuper Herodem *vulpem* appellet: qui tamen non secundum formam animalia seu bruta sunt, sed secundum naturam. Itaque si homo fit animal seu pecus quoad rationem: æquum est, vt, quia secundum spiritum animalem viuit, secundum eundem etiam denominetur. Qui vero vt homo in humano viuit spiritu, is hominis nomen iure sibi vendicat. Initium ergo faciam describendi animales spiritus hominum, qui soli a vulgo Lunatici aut Maniaci vocantur, & iure quidem. Primo autem explicabo creationem hominis, quoad spiritum naturæ animalis. Secundo, quoad spiritum naturæ humanæ. Primus spiritus ex Limbo processit. Secundus ex verbo *Fiat*: & is homo est. Horum geminorum spirituum qui cognitionem sibi comparauit: qui quæso is non facile iudicare queat, ex quo vel secundum quem spiritum viuat? Deinde idem etiam intelliget vim Allegoriæ a Christo propositæ, qua homini animalis nomen assignat. Tertio nos harum rerum explicationem vberiorem subnectemus. Quarto, quę practica medicinæ naturalis sit, indicabimus.

Lunatici qui vere dicantur. Spiritus animalis & hum. ergo qua.

Ceterum de animali creatione nihil aliud nobis constat (veluti, ex quonam pecora, pisces, &c. creati sint) quam quod per verbum prodierint. Et tamen id sciri nihil interest. Homo siquidem ex Limbo factus est. Limbus autem nihil est aliud, nisi res in homine mortalis, quæ perit & putrescit, cum qua simul etiam moritur & putrescit natura animalis. Semel ergo conclusum sit, hominem esse pecus seu animal, quoniam mortalis est. Animale enim est, quod moritur & putrescit. Alias ipse homo non putrescit. Debet enim in extremo die resurgere, & suorum factorum rationem reddere: ac tam bonorum quam malorū mercedem exspectare. Homo namque ipsum animale circumfert, nec animale suum ipsius onus fert, sed id suscipit ac acquirit homo, quia homo & non mor-

Homo ex Limbo factus. Limbus quid. Homo quid vere sit.

mortalis est. Propter creationem autem id sortitus est, vt sub pecuina natura, ac animali statu, omnes animales proprietates, iam has, iam illas habeat, ita, vt homo quilibet ex eo, quo animaliter regitur, similis fiat animali, vel vaccæ, vel sui, vel lupo, vel ceruo, &c. Quod quidem si remouerit, iam nudus homo præsto est, qui animali nulli accenseri, aut adiudicari potest. Iam vero Limbus est is, qui nobis corpus largitur. Et corpus est Limbus, in quo sunt cœlum & terra, omnisque proprietas animalium & auium. Et hinc caussa ac origo patet, cur animal & homo secundum suum animal assimilentur, & mutuam inter se proprietatem habeant. Quod inter animalia in species diuisum est, id in ipso quoque homine diuisum est in genere: sed sine iudicio naturæ, occulto.

Homo ob limbum fit similis animali.

Quæ hactenus dicuntur, spectant ad animalia communiter, quæ ipsa homini, & quibus homo, comparantur. quod vtrinque natura animalis docet. Præterea vero sciendum est, ipsum quoque cœlum animali conditione & natura præditum esse. Quis enim dicet, Martem homini cognatum esse? aut quis profitebitur, Martem hominis esse Dominum, Inclinatorem, Ascendentemue? Nemo. Homo enim liber est, illorum expers, & naturæ peculiaris, nulli agnatus nisi Deo, secundum ipsius similitudinem & spiritum. Et verum est quod stellæ cœlestes naturam ac conditionem animalem habeant. Et hinc fit, quod animalibus cognatæ illæ & affines ex illa natura sint. Quod si homo ipse quoque animal agit, ob id animali affinis fit, adeoq; duplex existit, Animalis nempe & Humanus. Dabimus huius rei exemplum. Nam si dico, hominem Mercurio, & c subiectum esse, veluti figura cœli docet, adeoq; talem vel talem fieri, iam hoc discrimine id dico, vt non ipse homo intelligatur, sed animal, quod is est. Qui enim eiusmodi de homine narrat, is animal intelligit, non hominem. Ac ingenium tale, quod ex natura illa dependet, de animali prædicatur, non de homine. Homo enim supra ista omnia est, & omnibus nobilior. Si nobilior est illis: qui ergo minoribus subiici queat? Eatenus ergo cœlum homini cognatum est, quatenus animalitatem participat vna: qua verus homo caret. Ceterum, quinam natura illa in nos ingrediatur, ita sciendum est; veluti Sol radios suos nobis immittit, nosq; calefacit, hunc recreans, illum lædens, externũ corpus feriendo, quod similiter etiam Luna facit: ita pariformiter stellæ quoq; animales animalẽ rationẽ in homine respiciũt, penetrantq; poros, cutẽ cellasque, in quibus animalis ratio habitat, eo scilic. modo, quo splendor penetrat vitrum. Pro cõditione itaq; ac natura illius stellæ animalis, ratio sensusve, &c. animalis afficitur, & infirmatur. Impressiones, Influentiæ, con-

Cœlum est animale, non humanum.

Homo quatenus ab astris afficiatur.

Homo verus qui.

Influentia quomodo in homine operentur. stellationes, &c. & huius generis cetera cuiuscunq; nominis sint, saltem Animal respiciunt, non etiam hominem. Si homo vitam hominis viuit, illa omnia nihili sunt. Si vero viuit instar pecorũ, sortẽ eandem cum pecoribus experitur, hoc est, more pecudum transit, & in ipso verificatur, q; animaliter verificari debet. Sicut enim ab Apris stulti dicuntur, ita gubernantur etiam, qui sibi sapere videntur, ceu in proprio de his libro docetur. Secundum ista ergo tenendum est, quod, si ratio ita mutatur & furit, Mania iam vrgeat ac prę sto sit, pro natura nimirum illius animalis, quod ipsi dominatur, & maniam infligit. Mania itaque est animal furiẽs, *Mania est animal furiosus.* sicut per caniculæ æstum rabit canis. Non enim aliter per suos caniculares ipse etiam homo furit & rabit. Iam vero hoc semel & accurate tenendum est, quod homo extra omnem conditionem animalem sit. Ipse ergo duplex est, Corpus nempe physicũ, & corpus spiritus. Corpus physicum consideratur in Astronomia, Astrologia ac Medicina. *Homo est corpus duplex.* Vbi hoc discrimen obseruandum est, quod res, quæ ex Astronomia promanant, ad corpus physicum accommodari nõ debeant, sed auerti potius ab eo ad corpus alterum, & de homine explicari. Ita namque conuenit, Medicinam eiusmodi præsto esse, aut naturam talem intelligi, quæ animaliter sustentari queat. Sic quicquid ab omnib. externis animalibus constellatur, imprimitur, &c. quantum quidem ad morbos attinet, id scire Medicum omnino fas est. Quantum vero ad præsagia, auguriaque attinet, id curandum nihil est. Illa enim respiciũt pecus, adeoque Christianum non est, sed ethnicum. Pro Medicina ergo ea adhiberi debent, quæ Maniam in fundamento & neruo ipso respiciunt. Et pro conclusione tenendum est, quod si homo Lunaticus fiat, non ipse homo talis fiat, sed tantum ipsius animal. *Homo lunaticus non fit, sed hominis animal.* Et sicut cursus cœli canẽ rabiosum facit, ita & hominem. Nomen ergo Lunatici iure vsurpamus, vt nimirum illo doceamus, affectionem illam desuper defluere, & stellam animalem in stellam aliam animalem agere.

Porro, sicut sol, oculos nostros, in ipsum intentos, splendore suo vincit (licet n. oculi nostri nobis Sol sint: superior tamẽ sol splendorem adeo fortem emittit, vt oculorũ lumẽ obfuscetur & adimatur) Idem ita etiam splẽdor Lunæ, ac modis quidẽ multis præstat. Iam q horũ inter se est ratio, eadem est etiam animalis intellectus, rationis, & sapientiæ, quę in nobis instar oculorum sunt. Et Solem hę quoq; suum in cœlo habent, *Oculi & rationis comparatio.* quem intuentur. Dum ergo concordantia talis incidit, vt superiora animalia intellectu suo, animalem intellectum nostrum irradient. Huius iam dissolutio non aliter fit, quam oculorum, qui occæcantur. Vt vero nobis sunt palpebræ, & cilia, quæ oculos, ne a Sole irradientur, *Ciliorum vsus.* muniunt

muniunt: ita non minus cilia & palpebrę datæ sunt, rationem ita vallantes & obsepientes, vt dictæ stellæ illius corruptionem inducere nequeant. Si palpebræ istæ hiant, hoc est, si rationis cellæ patulæ sunt, tunc radius irrumpit, rationemque nostram vincit & subiugat, cum duo ista recte vna stare non possint, diutius quam lignum ac ignis. Adeoque ob penetrationem istam lunaticum & maniacum fit ipsum animal. Ipsius enim temperamentum si intendatur & exaltetur, durare & consistere non potest. Sic pariter si ratio nimium brutaliter vsurpetur, eadem quoque corrumpitur. Animale ergo in nobis quiescere debebat: & cogitandum erat, quod animal hominem, hoc est, spiritum hominis nihil doceat, sed ipsum omnino discere debeat, sicut Christus inquit, quilibet a Deo docetur, scilicet homo, non vero animal.

Vt vero hominem recte cognoscatis: scire vos velim, quod homo geminum suum spiritum, rationis scilicet, sapientiæ & prudentiæ, &c. ex Adamo acceperit, non ex animali. Is spiritus, quicquid loquitur, docet, facitve, id ex Deo est. Is enim spiritus est imago Dei, cui corpus & ipsius forma ita subiiciuntur, vt ipsi pareant & obsequantur. Vnde iure dici potest, quemlibet ex Deo fieri doctum. Quilibet illuminatus, qui ex spiritu orat & petit, non ex animali: huius spiritus nihil destruit aut dissoluit, sed ipse manet purus nudusque, nec Lunaticus aut furiosus fieri potest. Nihil enim curat, nihil metuit, nullius ipsum pœnitet. Quia enim a nullo affici potest, ideo nullius ipsum piget. Corpus autem animale sollicitum est: Idemq; mutatur, & lunaticum fit ac furiosum, & maniacum, & iracundum, & sæuum. Quod nobis admonitioni esse debet, ne illius rationis, &c. dolo ac incitamentis acti quicquam agamus aut confidamus: sed id potius sectemur, quod nec nos rabire faciat, nec ipsum rabire queat. Et hoc dum facimus, certi sumus, animalem rationem palpebris suis occlusam esse, non secus ac oculus obtectus est per somnum. Quod si vero misso homine ad rationem deficimus animalem, tunc rationis illius palpebræ in animali aperiuntur, cœlumque intuendo cōcipiunt Martem, Saturnum, Iouem, quos suis phantasiis imaginantur, velut & alia, quorum materiam tractant. Dum ergo talia intuentur, idem patiuntur, quod stultus, qui Solem aspectando, ab eo occœcatur. Sic enim & illi infatuātur. Homo ergo animali vti minime debet. Quæ itaque Astronomiæ cognitio illis laudi & gloriæ ducitur, eadem & probrosa simul & ignominiosa, ac a Christo prohibita, inque sacris literis euidēter taxata est. Non ergo more Ethnicorum, sed Christianorum agere & viuere debemus. Hinc enim fundamentum depro-

Hominis spiritus ex Adamo.

Imago Dei in homine quid.

Animal a spiritu discere debet.

Astronomia reprehenditur.

mitur ad discutiendas omnes sectas, religiones, linguas, imperia denique ac status in mundo solemnes.

TRACTATVS II.

De Allegoriis ex Christo, ex Matth. 3. Cap.

Vos Geminina Viperarum.

Pharisæi genimina viperarum & cur.

IOannes Baptista Pharisæos primo vocat Genimina viperarum. Qua vero de caussa? Viuebant nimirum animaliter, & rationi brutali incumbebant, nec spiritum hominis vsurpabant, qui ex Deo discere solet. Vnde a Ioanne genimina viperarũ vocabantur. Iam vero (dices) Christus mandatum dedit, ne fratrem nostrum contemnamus, hoc est, non Racha ad ipsum dicamus, multo minus geminina viperarum ipsum appellemus. At Ioannes ipse quoq; homo erat, non minus ac homines ceteri ex Adamo egressi, velut & ipsi Pharisæi, quandoquidem ex vno patre Adamo vniuersi descendimus. Hoc itaque respectu inique fecerit Ioannes, proximum suum despicatui habens, ex eodem tamen parente cum ipso progenitum. Tum & hoc pacto creaturam Dei læserit, quatenus hominem creatum, serpentem appellet. Id enim ad cõtumeliam creatoris Dei spectare videtur. Sed de caussa huius denominationis ita respondebimus. Quoniam homo secundum imaginem Dei creatus est, & a Deo accepit id, ob q; homo est, non creatura alia: vt homo sit & maneat æquum est. Quamdiu a. homo manet, tamdiu a proximo suo nihil læditur. Vbi vero imagini suæ contrariũ facit, & fit animal, velut vulpes, tunc illius etiam animalis, cuius speciem induit, nomen quoq; acquirit, nec, vt homo vocetur, dignus est. Etsi enim is formam quidem hominis retineat, ac ab Adamo descenderit: more tamen pecudis viuit, non hominis. Iure ergo id nominis illi inditur. Sic enim & vir probus, probi nomẽ perpetuo retinet. Si vero furto aut homicidio &c. se dedit, iam vetus nomen perdit, quia probus esse desiit. Et iniuriam ipsi faceret, qui ꝑbum illum adhuc vocaret. Ioannes ergo de Pharisæis mentiri noluit, sed, q; facere ex officio debuit, cum mendacem aut parasitum non ageret, veritatem de illis attestari voluit. Vnde non homines, sed geminina viperarum ipsos vocauit, hac de caussa, quia homo duplex est, animal nempe & homo. Si homo seipsum animal facit, ac animalis mores æmulatur, animal fit, non homo manet.

Ioannes testis veri tatis.

Matth. VII.

Ne detis sanctum canibus: nec margaritas obiiciatis porcis, &c.

HIs verbis non tanguntur canes, qui canes sunt forma ac specie externa, vt nec sues, quos alit molitor. sed canes & sues illi putantur, qui

qui homines ſpecie ſunt, nõ re. His nihil communicandum de ſancto, aut Margaritis Euangelii, ſed canes & ſues mittendi ſunt. Itaque per canes & ſues ſcriptura homines animales innuit. Omnino enim homo duplex eſt. Si eſt, qualis eſſe homo debet, nec canis nec ſus eſſe poteſt. Ingens enim hoc mendacium & contumelia enormis eſſet, hominem, homine, Dei forma fulgentem, tali nomine infamare. Cum vero imago illa in homine, non animali habitet: & homo animali more viuat: ideo liquet, canem & ſuem illũ fieri poſſe. Omnium enim animalium, animalis natura homini ineſt. Vnde & Ioannes inquit: *Geminina viperarum*, ſicut hic canes & ſues vocantur, qui animalium iſtorum ſpecies aſciuerunt. Quiſquis enim hominum humano ingenio non viuit: is naturale animal euadit, ei ſimile, cuius naturã exprimit, cuius ob id etiam nomen iure acquirit. Et licet quidem manibus ac pedibus canis non ſit, aut ſus: talis tamen re eſt. Nec enim forma canem aut ſuem conſtituit: ſed eſſentia potius ac proprietas, ipſa forma ſuo loco relicta. Scriptura enim vocat hominem animal, ſi talem ſe præſtat. Animal enim naturale is fit ſecundum corpus & eſſentiam, ac tam canis quadrupes quam bipes ſimilem ſtomachum, ſimilem vitam, ſimilem carnem, ſimilem eſſentiam ac proprietatem habent. Vere ergo ſcriptura loquitur, adeoque homo eſt talis naturaliter, non per ſimilitudinem, ſed corporaliter, propter Limbum. Ex hoc enim canis fit & ſus: veluti ex Adami vita accepit ſpiritum, qui homo eſt. Vnde etiam ſcriptura addit: *ne ſcil. conculcent ſuis pedibus.* Quibus verbis pedes humani, ſuilli, & canini, ac illorum ora rapacia vocantur, veluti canes & ſues rapaces ſunt, ſi in aliquod eſculentum incidant. Nam & homo, ſi naturam animalem induit, canino & ſuillo more ſancta tractat.

Canes & ſues quinã homines.

Forma nõ homo eſt, ſed proprietas.

MATTH. VII.

In veſtimentis ouium, intus autem ſunt Lupi rapaces.

HIc teſtatur Chriſtus, hominem eſſe pecus ſeu animal: adeoque ſeipſum explicat, dicẽs, intrinſec⁹, hoc eſt, in natura. Quod idẽ eſt, ac ſi diceret: Forinſecus videnť vobis illi homines, qui hominib. etiã ſimiles exſiſtunt, & ideo conditi ſunt, vt homines eſſent. Iam vero homines non ſunt. Pater enim meus cœleſtis ex gleba hominẽ creauit, vnde naturam is animalẽ hauſit: illiq; hominẽ in animã collocauit, vt ita anima in animali hominis ſit. Ipſi vero minime, vt apparent, homines ſunt. Si enim ad interna attendatis, facile deprehendetis, ipſos ex Limbo eſſe, nempe lupos, & quidem rapaces. Aliud ergo hoc genus eſt hominum, & eſt genus lupinum, ſicut prædicta fuerunt genera viperina, canina, ſuilla. Hoc ergo reſpectu homo lupus eſt naturalis, non lupus ſimi-

Homines lupi, &c.

Dicite vulpi, &c.

Similiter & Herodem Christus vocat *vulpem*, non quod vulpina pelle tectus esset, & in sylvis erraret, sed quod homo vulpinus, naturam vulpis induisset. Eundem Christus etiam vulpem vocat, quia verius vulpes erat, non vulpi similis. Nec n. is tantum vulpes est, qui a canibus in sylvis capitur: sed & iste vulpes est, qui vulpis ingenium æmulatur. Et vulpes in sylua, vulpes vocatur: vulpes a. quem Christus vulpem indigetat, vocatur Herodes. Quod nomē etsi hominis esset, tamē quia illo is indignus erat, ideo Christus illi appropriatum indidit aliud, nempe vulpis. Iam vero Christo plus fidei debemus, quam hominibus. Vulpes enim vulpis nomen ab homine accepit. Homo enim intellectum non habet, ad aliud cōferendum homini nomen quā hominis. Quia vero homo animal est, ac hominem extra se pellit: id nomen Christus merito indidit Herodi, veluti & cuiuis Herodi simili, tale nomen conferri potest ex ea specie, in quam mutatus est. Putandum ergo est, hęc naturaliter ac secundum proprietatem ita dicta esse. Christo enim quis obloquetur? Homo ceteræq; creaturæ quid quæso sunt aliud, quam creaturæ Dei? Ideo quamlibet omnium optime cognouit, eandemque, qualem cognouit, talem merito iudicat & appellat. An putabitis, Deum nō plura animalia creasse quam lupum? Imo. Nam & hominem creauit. Qui si homo esse nolit, fit lupus, fit sus, fit canis, fit serpēs, fit vipera, &c. & talis maneat. Et quia imaginem Dei spernit, spretus & ipsemet vicissim fit, fitq; animal brutum, & imagine Dei exspoliatum, sicut Cainus.

Herodes est vulpis cur.

Hoc fine Christi allegorias vobis propono, vt intelligatis, hominem, si lunaticus aut maniacus fiat, secundum spiritum animalem & non humanum ita corrumpi & suffocari: ipsumque, qui amens, lunaticus, furiosus, ac ecstaticus quocunq; modo, vel grauius vel leuius fit, similem esse rabienti cani, aut furioso lupo, aut insanienti feli, aut animalibus similibus aliis, quorum vnū altero subinde sæuius est aut mitius. Sicut enim sua in his est varietas: ita & in hominibus, testante id ita Iohanne Baptista, ipsoq; adeo Christo. Et licet plura quidem ex Prophetarum scriptis huc conferri possent: satis tamen nobis est, si fundamento illi incumbamus, quod ex Euangelio, a quo nemo decipitur, depromsimus. Tractatum ergo secundum ita claudo, vt sciatis, hominem esse animal, vere & materialiter, idq; animal, quod vocauit Christus, & non velut istud animal, sed animal ipsummet. Hoc animal est subiectum istud, quod lunaticum, maniacum, furiosumq; fit, non ipsemet homo. De qua rationis animalis corruptione plura tractatu tertio explicabuntur.

TRACTATVS III.

CAPVT I.

DE lunaticorum natura & generatione hoc ante omnia expendi debet, quanti momenti res sit, hominem sensu & ratione priuari, qui tamen creaturarum omnium nobilissima est. Insuper cum idem ex Deo quoq; prodierit, valde dolendum est, ipsum vna cum profligata ratione sua, diuina quoq; cognitione, doctrina & fructibus exspoliari. Hoc tamen documento nos cõmonefacere vult Deus, vt quinam simus, sedulo expendamus eoq; ardentius & solidius spem nostrã in ipsum defigamus, nosq; totos ad purum & intaminatum hominem flectamus, vt nimirum hoc pacto ab omni noxa & læsione immunes simus. Verus n. homo casibus omnibus exemtus, nulla labe aut noxa tangitur, siue ea e supernis seu infernis emittatur. Et licet quidem natura late pateat, multis malis obiecta sit, vel ẽt instructa: non tamen, nisi suos, illa ferit & tãgit, alienos missos facit. Cognoscendum itaq; est, quinam talia homini accidant, vt is ratione sua priuetur. Antequam vero propius ad rei explicationẽ descendamus, notandum est, pręter caussam iam dicendã multa alia quoq; esse, quæ Lunaticos faciant. Ex hoc genere sunt venena, & cibi quidã: quorũ enarrationem in locum alium differo. Nam instituti mei est, hic Lunaticos saltem a cœlo factos describere, quod in hoc plurimum situm sit.

Sciendum ergo est, astra suum motũ habere, a prima hora vsq; ad interitum cœli & terræ ipsis datũ. Illius motus, quinã fiat, naturã, nemo satis indagare ac peruestigare potest. Hoc q̃dem cõpertum habemus, ipsum fieri sursum, deorsum, in orbẽ, hoc illoue modo. Quib. vero cum conditionib. ac proprietatib. fiat, vere ac ex fundamento scire minime possumus. Exemplũ dabimus. Cognitũ nempe nobis est, appellere ęstatẽ, post hyemem, post hanc iterum ęstatẽ, & iterũ hyemem, vsq; ad finẽ mundi. Hoc vero scire nõ possumus, qualis futura sit ęstas, qualis hyems. Ab vna n. hora totius anñ mutatio induci potest. Et hora illa nobis inpscrutabilis est. Et licet quidem p experientiã diutinam aliquid nobis de hac re constet, certi tñ & solidi nihil est. Eodẽ modo & cœlum suũ cursum perficit, nobis quidem vtcunq; cognitum. Vbi tñ hoc quoq; tenendũ est, cursum illum suam rõem habere, rationi nostræ cõuenientẽ. Et sicut odorę fragrantesq; herbæ naribus iucundæ sunt, & res dulces, vt vinũ, palato ac linguę bene sapiũt: ita & in cœlo crescens est, q cerebro, q rationi, quod sapientiæ, q prudentiæ (quãtum quidem ad animalitatem attinet) conuenit ac gratum est. De his facile cogitatu est, q absconditi homines sint h.e. homines insensibiles, informes, & sermone carentes, in cognitione tamen

Astrorum motus perpetuus.

Astrorum motus inperuestigabiles.

Cœli crescentia cum homine concordant.

tamen integri. Hi diuisi nō sunt ex vi nostri limbi a ratione nostra. Ideo in hoc nobiscum cōcordant, nosq; animaliter mutant, veluti iam recensitū est. Iam vero præter hæc sensus ēt in nobis alius est, qui foras euolat, nec in nobis manet. Ratio n. quælibet similis est spiritui. Veluti, quando cognoscere cupio cœlum, spiritus meus in cœlo est. Si cōsidero herbas, spiritus meus est in herbis. Sunt ergo spiritus in cœlo, sunt in herbis, sunt in aere, sunt in aqua. Hi spiritus cū meo cōiungunt. Sed & quisum suū spiritus meus habet, quē dirigo ad placitū meum. Similiter & spiritus cœli suum cursum habet, meusq; spiritus in me velut in animali habitat: vt vicissim spiritus cœli in stellis, tanq̄ in suo animali subsistit. Hinc fit, vt duo isti coniunguntur: quorum qui vincit alterum, is ei dominatur, & cū ipso vnus fit. Cœlum etenim multas potestates multos motus cursusq; habet, qui ægre cōiungi queunt. Cœlum ergo hominem vincit, ceu potatorem vinū. Præterea, etsi nos quidē nihil de astris cogitemus: ipsa tamen deorsum in nos non minus cogitando agunt, ac nos in ipsa. Vnde iterū ab illis vincimur, nisi superciliis & palpebris nobis vmbram moueamus. Hoc n. extra dubium verum est, q̄ suam rationem cœlum habeat, quæ animalis est, licet nec animale corpus, aut os, aut linguam, aut cerebrū habeat. Illa in nos agit, quousq; terra patet, non secus, ac Sol suis radiis vniuersam terrar pellustrat. Solis n. exemplo stellæ quoq; indies in nos penetrant. Attamen vt aduersus solem obtendere vmbraculum possumus: ita multum etiam illius luminis auertimus. Quod qui deuitat: is lunaticus non fit.

Ratio seu sensus in homine volatilis.

Cœlum vt hominem vincat.

Cœli ratio vnde.

Etsi vero & ex terra enascant quædam, q̄ furiosos faciunt, vt sunt *Cicuta*, *crocus*, *ceredella (al. cerebella)* & similia: ista in huc non spectāt. Iugulant n. & occidunt, q̄ non faciūt astra, quæ neminē interimunt, sed chronicū rātum maniacum, non mortuū faciunt. Idem similiter præstant ēt nonnulli morbi. Et qui ex morbis maniaci fiunt, non fiunt tales ab astris: de quibus tn̄ solis lunaticis hic agimus, qui obsessis quodammodo similes sunt, aut ipsis quam proxime cōueniunt. Multum vero caussę in hoc est, positum, quod astra, signa & planetæ instar spirituū sint. Isti spiritus tanto semper ipso homine potentiores sunt, vt rōem eius expilent, & excutiant non secus ac alius spiritus. Illa ergo mentis alienatio similis est maniç obsessorū, excepto eo, quod in hac spiritus vim habeant, veluti discrimen ex exemplo hoc dignosci potest. Pono nempe, ob nimium ignis vel facis splendorē quempiā occœcari: alium ob intentiorē aspectū Lunç, aliū ob Solem. Occœcatio ab igne tardior est, celerior a Luna: celerrima a Sole. Nihilominus tamen cœcitas ab igne non alia est, quā quç a Luna: Et quæ a Luna & igne, eadem est, q̄ a Sole. Eadem & hic ratio est. Et licet vna quidē cœcitas altera peior & grauior sit: attamē vt cœci omnes sunt,

Cicuta, crocus, &c. Maniacos faciunt.

Maniæ differentia & generatio qua. ita omnes etiam Maniaci sunt. Differt ergo hæc rationis corruptio ab altera naturali in eo, quod altera fiat quasi a spiritu, altera ex debilitate rationis, & ipsi cognatorum.

Nihil autem astra in nobis operantur, nisi ipsis locum demus. Sic enim dato principio, de fine, hoc est, de mania introducenda laborant illa. Eius enim ortus dicto modo se habet. Pono nimirum casum: velle me ex animali ratione fidem aliq̃ struere seu erigere. Id iã animali impossibile est. Fidei n. notitia ab homine capitur, non a ratione animali. Dum a. fidem pensito & meditor, ratione mea concludo, hoc esse iustum seu verũ, illud minus, & sic deinceps. Et licet instãtias quidẽ aliquas moueri videam: sententiam tamen meam illis longe veriorem autumo, adeoq; proposito meo sic insisto. Iam, quod ita meditor ac constituo, ex spiritu Dei non est ac procedit, sed ex spiritu animali. Et sic spiritibus animalibus in firmamento subiectus sum. Illi me excitant, inflammant, & rationem animalem acuunt, vt illis, qui cogitationes tales non suscipiunt, admirationi sim. Ea itaq; iam maniæ affectio est. Nec n. hic spiritus diuinus operatur. Fides itaq; res tam ardua, ab animali cognosci nõ potest. Id ergo ab astris superatur, quæ dissoluunt & corrumpunt cerebrum caputq;, & quicquid faciendum sibi proponunt, id effectum præstant, h. e. homines hoc illud ve sibi proponunt, cui etiã indulgent tantisper, donec corrumpantur. Corrupti autem sententiæ suæ tam pertinaciter inhærent, vt

Lunaticorũ natura. comburi, aut quouis in exsilium agitari se malint, quam a præsumtione discedere: adeoq; animali sua ratione omnia recte a se fieri iudicant. Sedulo itaq; ac diligenter ista expendenda sunt. Tales enim lunatici late

Mania multiplex. patent. Et maniacus non ille tantum est, qui furit, discursat, ferocit, verberat, sed & ille, qui humiliter incedit. Nam cum ratione animali careat, non minus, quam maniacus rabidus ac ferox est.

Vt autem rem apertius intelligatis, discrimen ex verbis Christi annotare debetis, dicentis: *Omnes qui in nomine meo veniunt*, (hoc est, omnes, qui probe ac cordate, non maniace veniunt) *hi ista signa facient*. Quod idem est, ac si diceret: Quandoquidem tot maniaci ex animali fiant seu generentur, qui nug sfuis homines seducunt: ideo attendite ad ipsorum fructus, signa, &c. Si non faciant: ex spiritu sunt animali. Si faciant, mei sunt Apostoli, Martyres, &c. Secundum hoc fundamentum omnes maniaci homines æstimandi sunt. Intellectus enim animalis apud hominem multo maior est, quam apud animalia alia. Nam in homine o-

Homo est quinta essentia omnium animal. mnium animalium naturæ vigent, vt coruorum, picarum, &c. Et præter id nactus est ẽt os & linguã, vt animi sensa proferre & eloqui possit, quod cetera animalia non habent. Insuper habet etiam iudicium & dexteritatem,

tatem, vt quod animaliter concepit, dolo & prudentia exsequi possit. Tali ingenio instructus, si quis prodeat, & rem aliquam meditetur, successu rei eo sapientiæ & intellectus ascendit, vt populo omni admirationi sit. Et nisi discretionis signa a Christo nobis proposita essent: quis talem non iudicaret Angelum? Ideo obliuioni danda non est admonitio scripturæ dicentis: *Si Angelus de cælo aliud vobis dicat, nolite ei credere.* Hic enim quasi digito intendit ad vafritiem hominum. Talis ergo credens, si res eiusmodi intellectu suo animali scrutari proponat, quę rationem animalem transcendunt, tunc, in quo deficit ratio eius, id pensat & confert ea stella, quæ ascendens est in fide. Ea stella rationem eius vincit, non aliter, ac si quis per auxiliatorem solem videre cuperet, & intuendo solem interea occæcaretur. Eadem namque ratione etiam superiores animales spiritus, carnales animales spiritus vincunt, vt rabiant & insaniant. Sicut enim bos, cuius cerebrum malleo contunditur, insanit, & discursando eousq; furit, dum aut in aquam aut ignem sese præcipitem det: ita etiam creduli illi sese suffocari aut comburi patiuntur, ob intellectũ animalem. Alium enim nullum ipsos habere, ipsi fructus testantur, dum brutaliter viuunt & ambulant. *Hominis & bouis furentis cōparatio.*

Sed & hoc ad insaniam aut Maniam rectius intelligendam a vobis annotandum est. Qui purus homo est, qualis esse debet secundum spiritum illum, quem Christus dicit ac docet, is recta appetitui animali obluctatur & resistit. De appetitu loquor cibi, potus, fœminarum, &c. Qui ergo appetunt cibum, potum, præmia, caldaria, ventris delitias, fœminarum consortia, &c. hi vniuersi animales sunt. Et licet spiritu quidem Christi vtantur: id tamen saltem secundum literam faciunt. Interpretem namque alium verbum Dei non patitur, quam qui spiritu Dei abundet, non spiritu animali procedat. Istiusmodi ergo homines sibimetipsis maniam contrahunt, & in sua fide indurantur. Deinde, iidem etiam animalem rationem vsque adeo intendunt, vt stellas etiam auxiliatrices attrahant, a quibus obfirmantur. Tertio, vnus profugit, alter accedit, adeoque errant, veluti qui Maniaci fieri incipiunt. Interim scriptura inquit: *Si Angelus de cælo descendens aliud vobis dicat, quam dixi ego, nolite ei credere.* Sic etiam porro, si homo in terra aliud vobis dicat, quam dixit Christus, nolite credere, hoc est. Christus dixit, & prohibuit, non in vno loco duabus noctibus pernoctare, non peras circumferre, non duas tunicas habere, & suam domum, vxorem, liberos, agros, &c. deserere. Iam si hoc quispiam non facit, nolite ei credere. Aliud enim facit, quam quod Christus mandauit. Dum ergo aliud facit, non facit id ex spiritu Dei, sed ratione vtitur animali, a superioribus spiritibus, *Homo verus appetitui animali resistit.*

ſeu ſtellarum animali incitata. Ideo ſigna nulla edere poteſt. Ex hoc iam fit, vt talis ſeipſum non norit, nec quis ſit, ſciat. Hinc ergo mentis emotæ eſt, & Maniacus fit, non ſecus ac ipſe Lunaticus. Qua de cauſſa etiam ad loquendum iam aptus eſt, iam ineptus, adeoque opus habet, vt ſtudeat, legat, & imaginetur ſubinde, quod ratio animalis ipſi ſuggerat. Quorum tamen nullum neceſſarium erat, ſed omne a Deo in iſto horæ momento infunditur & ſuggeritur. Itaque qui alio, quam hoc, modo & more ſtudet, is Deo aduerſatur. Et quicquid dixerit idem, id a nemine acceptari debet.

Eadem rerum etiam omnium, ſcripturam attinentium, ratio eſt, quando ſibi quis perſuadet, quaſi omnia ſit. Illa enim perſuaſio rationem humanam peruertit, cum ab animali iſta peruestigari nequeant. Et ſi res animali nimis ſublimis eſt, opus habet vt mutuetur aliunde ſapientiam, nempe ex cœlo, quæ corrumpit hominem, quia ipſa eum vincit, ſicut Sol oculos.

Aſtra omnia ſtudia hominum adiuuant. Aſtrorum enim ea conditio eſt, vt, ſi quis in ſcriptura ſtudere cupiat, ſtellas ad hoc ſibi corrumpendo idoneas omnino inueniat. Sic, qui bellare ſatagit, is ſimiles ſtellas inuenit. Qui rixari, digladiari cupit, qui furari, latrocinari, prædari, fœnerari, &c. appetit, is ſemper ſtellas ſibi ad hoc opus commodantes reperit. Hæc enim vniuerſa animalia ſunt. *Adulterium cur prohibitum. Matrimonium ſanctum propter liberorum procreationem.* Cur prohibitum eſt adulterium? Quia ſcilicet opus animale eſt, non diuinum. Itaque propter liberos conceſſum eſt matrimonium. Eaq; conceſſio matrimonium ſanctum facit. Præter hoc quicquid fit, id ſodomiticum eſt ac brutale. Et ad hæc diligenter attendere debetis. Eadem ſ.n. cœli eſt ratio, quæ hominum in terra. Si furari quæris, facile ſocios furti inuenis. Si prædari, ſi latrocinari, ſi præliari vis, vbiuis ſocios reperies. Si deuotus eſſe, ſi ieiunare cupis: ſocios & in hoc ſtudio tuo impetrabis. Animal enim in omnibus & vbique ſocios ſuos inuenit. *Spiritus Dei extra electionem eſt.* Spiritus autem, qui ex Deo eſt, in electionē non cadit, hoc eſt, electio non datur, qua dicas, hoc faciam, illud omittam, vt ſcilicet id ita fiat, in quo te iuuare ſpiritus debeat, ſed via faciendorum omnino ſimplex, & ſine medio eſt, quam omnes in vniuerſum, vnoque in ſodalitio ac fraternitate pergere debemus, non diuerſis metis ad ſcopum vnum commeare. Hoc n. facit animal, vbi ſecta quælibet confluit & conuenit. At in Chriſto ſecta nulla eſt. Sectæ ſunt animalia, & ex animali naſcuntur: & animales manendo ita inſaniunt & rabiunt. Et hæc cuiuſlibet natura eſt, nō procedentis ex eo fundamento, ex quo debet. Sic ſcriptura procedit ex Deo. *Scriptura eſt regula hominum.* Præter hanc qui præceptorem alium ſectatur, is inſanus & Maniacus fit, quod a ſtellis mutuari ipſi neceſſum ſit. Eadem etiam Medici eſt ratio: cuius

ſcientia

ſcientia ex lumine naturæ promanat. Cuius ſi ignarus ſit, ac fundamentum aliud, nouumque ſibi ſpeculetur, ad veritatis ſolium aſcendere, nunquam poterit. Nam quia mutuari cogitur, ſtellas in cœlo animales inuenit, quæ commodant tamdiu, donec ipſi perſuadeant. Ille autem dum argutam ſuam ſpeculationem, ſenſum animalem priorem ſuperantem, ſentit: ſpeculationi illi poſtea indulgendo & inhiando, ſibi ipſi perſuadet & blanditur. Perſuaſio hæc initium eſt Maniæ. Ita enim in illum agentes ſtellæ, ipſum infatuant, vt nullius porro reſpectũ habeat, ſed ſuo cerebro inhiet, nec a quoquam alio ſe duci ac dirigi patiatur. Et qui hoc modo refragatur & recalcitrat, an non æque quæſo Maniacus eſt, ac is, qui catenis conſtringitur? Inſani ergo quidam Medici ſunt, catenis non reuincti. Inſani ſunt artifices, & Alchimiſtæ, nec ipſi conſtricti. Hi enim ſeipſos ligant, dum ſuis nugis neminem obloquẽtem inueniunt. Et claſſis quidem huius inſani plures ſunt. Quos ſi miſſos facias, nulla conſtrictione opus habent. Et huc referri etiam poſſunt Medici, Alchimiſtæ, artificeſque alii, qui præfractum ſuum ſenſum ſeu opinionem animali temeritate mordicus tuentur. Huius generis alii plures quoque inſani ſunt, qui tamen vinciri opus non habent. Nec enim quilibet homines iugulare, aut aliis damnis afficere cogitat. Interim tamen, etſi id non conentur, a Mania tamen ob id nedum abſunt aut excuſantur. Quilibet enim, qui ab Aſtris mutuatur, poſtquam mutuatus eſt, Maniacus euadit.

Lumē naturæ fons, eſt ſcientiæ Medicæ.

Maniaci duplices: vincti & liberi.

Maniaci ſunt omnes qui ab Aſtris mutuantur.

Ex his intelligere debetis, quonam pacto homo ac cœlum concordent. Et ratio eadem in his eſt, quæ eſt in coniugio, inter virum & fœminam. Fœminæ eſt, imperata viri exſequi. Si vir mandata fœminæ capeſſar, iam inſanus eſt. Nec enim ſui amplius iuris is eſt: ſed rationem aliunde mutuatur. Quicunque vero non ſua ratione vtitur, is Lunaticus eſt, coactus facere, quod Luna, hoc eſt, ipſius Barbara, velit. Eodem pacto, & cœlum fœmina eſt animalis noſtræ rationis, dolo omni inſtructa, atq; aſtutia ſua, ſicut Eua, infatuans & deiiciens rationem virilem. Sciendum itaque eſt, naturæ ac carnali ſubſtantiæ noſtræ, veluti proprietatem quandam inſitam & implantatam eſſe rationem animalem, mentiendi, decipiendi, bonum malumue, &c. faciendi, ſicut proprietarum ſeries docet. Iam ſi hoc contenti non ſimus, ſed in ſpiritu animali, non humano pergamus, tunc Aſcendens in cœlo emergit, inclinat, imprimit, influit, non ſecus ac ſi tibi fœmina imprimat, vt hoc vel illud ei facias, quod faciens tandem ita intriceris, & inuoluaris, vt nec egreſſum nec modum ſcias, tuaque te vxor ita dubie defixum relinquat. Nam & in cœlo, qui mentiri cupit, ſuum talem aſcendentem inuenit.

Hominis & cœli coniugiũ, quale viri & fœminæ.

Cœlum eſt fœmina hominis.

Ascendentes in cælo infiniti. *Ascendens non est nobis cõsitus.* *Maniaci liberi vinctis peiores.*

Suum ascendentem etiam inuenit, qui verax esse appetit. Ascendentem suum reperit etiam, qui scortari, furari, præliari, &c. expedit. Et sic de ceteris omnibus iudica. Vbi commonefaciendi tamen estis, quod a natiuitate ascendentem nobiscum non afferamus, sed eum, vnde volumus, omnino asciscamus. Ex hac patet error Astronomorũ & Astrologorũ, adeoq; eorum vniuersorũ, qui natiuitates, prognosticationes & similia, quæ cũ ascendẽte definitis diebus coincidant, condunt & conscribunt. Nã prout ascendens adhibet᷑, ita se ille exserit, vt homines magis minusve insani fiant. Et quod hic affirmo, pro certo tenendum est. Mercator nempe quilibet, qui mercaturam exercet, si is mandata Dei obliuiscitur & negligit, proximumque suum non diligit, sed bona eius expilare quærit, is ascendentes inuenit facile, viam ipsi ad hoc impetrandũ commonstrantes. Nam viarum illi ignarissimi sunt. Et talis non sit Maniacus? Imo. Qui namque suum creatorem deserit, hunc insanum omnino, rabiosum ac obsessum esse oportet, cum multis Aspectibus, & Trinis ac Quartis, totumque adeo furiosum, furiosiorem que illo, qui catenis deuincitur, ratione nempe omni orbatus. Ille enim, qui humanam rationem habet, seipsum occœcat, deseritq; Deum, aut ipsi aduersatur nihilo leuius, quam catenis ligati Maniaci, qui homines insectantur, quos, si attingere possent, amentiæ vi acti omnino iugularent.

Vt vero de ascendentibus, quib. Astronomi tam multa attribuũt, plura hic differamus, opus esse minime videtur. Saltem enim de lunaticis explicationem institui. Attamen priusquam hoc volumen finiatur, explicationem illam suscipiemus, quam sedulo euoluetis.

Sed pro noscendis Maniacis hoc porro tenete, quod non sint ex spiritu illo, ex quo homo est vel esse debet, sed ex eo, de quo iam diximus. Itaque mutantur cum astris, cumque ipsis ascendunt & descendunt, prout orbem seu rotam fortunæ pingi videmus, adeoque omnis origo ex natura ista animali est. Si enim in spiritu illo versarẽtur & ambularent, in quo ambulare debet homo, non vtique ascenderent aut descenderent, sicut Dauides inquit: *Beati, qui ambulant in via Domini.* Hoc si non facimus, fiet nobis idem, quod improbis, hoc est, pecudibus seu animalibus. Iam lucrari, iam perdere, ascendere & descendere, sicut in suis practicis præsagiunt Astronomi, hunc scilicet annum, hunc mensem Mercatoribus felicem, illum infelicem & infortunatum fore: hæc inquam, nisi animalia essent, ipsique homines in via domini ambularent, phytones certe ac Augures cœli talia prædicere aut augurari minime possent. Ex quibus Maniaca natura deprehendi potest eorum, qui in huiusmodi astris ambulant, sursum, deorsum, huc, illuc commeant,

quod

quod Christianum minime est. Summã ergo huius tractatus hanc fuisse, scitote, vt intelligeretis, secundum quam viam homo ambulat, secundum eandem ipsum etiam affici. Si vt homo Christianus ambulat, sortem illam accipit. Si vt pecus, pecudis sortem sentit. Item, si in Christo ambulat, secundum Christi ductum procedit. Si instar animalis: ductu stellarum ad vitulinam rationem vergit. Et hisce dictis tertium hunc tractatum finientes, quarto sequenti de curatione Lunaticorum initium faciemus.

TRACTATVS IV.

De Cura.

PОrro autem suscipienda est consideratio faciei cœli, hoc est, Astrorum, vt illa quam optime cognoscamus, adeoque primum Lunaticum internoscamus, sciamusque, in quonam Planeta, Zodiaco, &c. is genitus sit, vt nimirum secundum hoc curationem instituamus. Sic si speculationi indulsit Auaritiæ, coniux ipsi fuit Saturnus. Stella etenim qualibet fœmina est. Cura ergo aduersus Saturnum dirigenda est. Qui ascendentem habuit Venerem: huic curatio a Venere intendenda. Eadem etiam est ratio Martis, Lunæ, Solis, Mercurii, Iouis. Neque vero septem tantum astra esse cogitandum est, sed innumera illa sunt, vniuersa probe cognoscenda & expendenda.

Saturnus præest Auaritia. *Stella sunt fœmina.*

In ordine vero prior est præseruatiua, quam sequitur ipsa cura, secundum prædictum canonem. Et regula hic vnica tantum datur, vt scil. animalis ratio frangatur. Sic si quis in fide nutare & ambigere, sibique ipsi placere velit, æstima signa illa, de quibus Christus locutus est, si id conatur, permitte ipsum suo arbitrio, nec interturba. Si nondum facit, caute & prouide age, hominemque obserua, vt vulpem, an lupus, canisue aut sus fiat, hoc est, quo recidat, in quam stellam vergat, an auaritiæ indulgeat, belloue, aut mendaciis, aut superbiæ, aut violentiæ, &c. Dum itaq; obseruatione & indagatione illa cognoscis, quo inclinet: iam præseruatiuum hoc est, monere, vt desistat, cogitetque, se Prophetam & Apostolum minime esse, cũ Christi mandatis minime pareat & obsequatur. Itaque ab intellectu animali serio illum arce, ipsumque de via meliore institue. Si agnoscit, bene. Sin minus, proximo querere. Fac vt confiteatur. Si nec hoc faciat: defer ad Ecclesiam. Si nec huic obsecundet, vt Ethnicum ipsum tracta, in vltimasque tenebras ipsum eiice, priusquam per vim spirituum animalium integram ciuitatem, domumue, aut regionem illam corrumpat & seducat. Vbi enim pecuini tales Prophetæ surgunt, Satanas illis auxilio accurrit, vbique insidians, instigans, & Ec-

Lunaticorũ præseruatiua.

Magistratus præseruatiua est doctrinarũ superstitiosarum.

clesiæ impellẽs. Quæ ne corrumpatur, ad Ethnicos illum relegari commodius est. Quis enim eiusmodi eradicare facilius potest, quam magistratus, si verbo locus non datur? Is nimirum Præseruatiua adeoque ad hunc finem institutus est. Quod si negligentius curetur, & doctrina Christi spernatur, ipsisque aliud ac diuersum a Christo profiteri concedatur, regio illa certum infortuniũ experietur. *Væ enim terræ illi, cuius Rex et Superiores infantes sunt*, hoc est, rem non intelligunt. Et multo vtilius est, Maniam per præseruatiuam ab initio exscindi, quam in fine. Tandem enim indurantur & præfracti fiunt, nec leuiter etiam auxilium maligni spiritus accedentis metui debet. Et quoniam de falsis Prophetis, ac Christis falsis & pseudo Apostolis tam multa Christus vaticinatur, ac præmonet, istiusmodi certe homines longe attentius, quam naturaliter hic describi potest, attendendi sunt.

Pseudo Apostoli, &c. sedulo cauendi.

Præseruat. bellatorũ.

Sic si quis Maniacus præliari appetit: illum prædicto quoque modo corrige. Si parere nolit: satius est ipsum ad Ethnicos exponi, prius quã innocentem iuguler, & in alio committat, quod non ferret ipse met. Adeoque vt hoc peccatum cum malis aliis bellum consequentibus caueatur, Ethnicæ pœnæ nemo exemtus esse debet.

Præseruat. aleator. scortator. &c.

Ita etiam, si Mania desinat in aleam, ludos, scorta & luxuriẽ aliam, modo prius dicto insta. Si nõ pareant, pœna Ethnica illos coerce. Quam quidem iustius ipsi sustinent, quam vt tolerati tanta mala conciant, & venena sua passim effundant, quæ deinceps latius serpant. Hæc excusatio nullo ipsis præsidio esse debet.

Præseruat. fœnerat. & mercat.

Aduersus fœneratores & mercatores tali remedio insta. Inculca ipsis Decalogum, & mandatum Christi de dilectione proximi. Id primum solus tenta, deinde ascite proximum. Porro Ecclesiam. *Si ne sic* quidem obsecundet, iustius est in Ætnam ipsam exturbari. Sedulo enim damna & noxę, a mercatoribus obtrudi solitæ, nostris oculis exponendæ sunt, cum imperscrutabiles & vix enarrabiles existant. Per artes enim illas Satanas sese insinuat, quo alias penetrare non posset.

Præseruat. Artistarũ.

Si quis Maniacus fiat in artibus, eodem exemplo insta, errorem illius enarrando, & quid possit, quid non possit, explicando. Quod si is nec tibi, nec tuo proximo, nec Ecclesiæ credere velit: satius est, lapidem molarem de collo eius suspendi, ac in imum mare mergi, quam præconceptam ab ipso opinionem emergere, & in opus seu actum erumpere, adeoque mẽdacia, dolos, homicidia, furta, &c. proseminari. Et sic de ceteris omnibus similiter iudica, præseruatiuam in sola Magistratus manu positam esse, si cetera nihil prosint aut proficiant.

Quod

Quod si vero neglecta ac præterita præseruatiua eo peruentum iam sit, vt iam ipso actu insaniant, & rabiant, nec seipsos amplius cognoscant, consilium certe salubrius aliud nullum habeo, quam hoc, quod processu duplici constat. Vnus tenendus est, quando cum affectu Maniaco concurrit etiam aliquid rationis seu intellectus. Altera Medicina (si nimirum intellectus superstitis nihil reperitur) est hæc, quã Christus de obsessis præfiniuit, quæque fit per ieiunia, precesque, per considerationem mandati, *Dilige proximum tuum, sicut teipsum.* *Cura Maniacorum duplex.*

Pro primi processus explicatione tenendum est, virum sapientem, in ciuitate quadam versantem, ac in senatu, iudicio aut rerum ad gubernacula sedentem, ad talia munia digne exsequenda, non Maniacum, sed prudentem omnino esse debere. Is si simul negotiationem mercaturamue exerceret, & in illa Maniacus fieret, seque in his ipsum probaret, ac iuste facere præsumeret, tunc secundum viam rationalem, in qua ambulat, hoc est, iuxta viam Senatus, ipsum aggredere, rem ipsi serio propone, ac per modum illum, cerebrum seu animum ipsius pertunde, inculcaque, quæ inculcanda sunt, ac vt ipse tibi insanire videbitur. Si obsequitur, bonum est: sin minus, duos tresue tibi adiunge. Tandem & Ecclesiam. Sin minus pareat: pro Ethnico ipsum habe. Errare enim se, satis euidenter intelligit, & tamen vsque adeo præfractus interim est, vt obsequi nolit. Hic ergo de Diabolis metuendum est, qui procul dubio præsto etiam sunt. Vnde non immerito ad preces & ieiunia incitamur. Sic, si quis sit scortator, aleator, prædo, fur, &c. cognitionis vim aliquam semper superstitem habet, secundum quam dirigendus est. Si refragetur, præter Ætnam cura nulla superest. Quamdiu enim cognitionis vis apud Maniacum talem depreheuditur, tamdiu corrigendus & admonendus est. Ægre enim impetratur, vt diues quispiam in huius Ecclesiæ consilium descendat. Nam & Christus inquit, *quod facilius per foramen acus camelus transiturus sit, quam diues in regnum cœlorum penetraturus.* Quod id ergo impetrari ægrius potest, eo vrgentius tu & Ecclesia de emendatione instare debetis. Vtilius ergo est, illos præseruando corrigi, hoc est, dum nondum opulenti sunt, sed instar medullæ molles & flexiles. Illo enim tempore promptius conuerti & subigi possunt. Postquam autem adoleuerunt & indurauerunt, obrigescunt penitus, ægriusque illis adimitur, quod adimendum est. Qui enim Christo non obsequuntur, hi multo tardius obsecundabunt homini. Maturo ergo consilium ineundum est, ac ad præseruationem properandum, prius, quam malum inualescat. Eo enim si ascenderit: ægre ac difficulter sanabitur. *Cura quis processus primus.* *Diuites vix cœlum capessunt.*

CCC 2

Cura processus alterqualis.

Si autem comes ratio non concurrat, nec conscientiæ scintilla aliqua emicat, verum Mania efferata, brutalis, præfracta & constans euasit, ita, vt ligationem requirat: tunc, ne anima ac corpus cũ ipsorummet, tum aliorum labem contrahat, mandati de dilectione proximi memores, Lunaticum ad preces & ieiunia ducemus, ac vna cum ipso ita cogitabimus: Qua tu iam afflictione torqueris, eã tibi mitigabimus, iugum ac onus tuum nostris dorsis imponentes, Deumq; Seruatorẽ nostrum, vt te soluat & liberet, sedulo implorantes. Reuera enim tales ab obsessis non longe absunt. Nec præter preces & ieiunia curam vllam aliam superstitem habent. Quis enim domabit Martem, Saturnumve, & Astra cetera? Aut quisnam insignem ipsorum malitiam ista ratione peruestigabit? Nec enim hominem alia ratione obsident, quam spiritus faciunt maligni, rationem animalem ex ipsis ita elidendo, vt genuinum hominem extrudat, ipsiusque Dei obliuiscatur, ac creaturis adhæreat, præcepsque in superstitionem ruat, statuas adoret, stellas sectetur, & doctrinam earum æmuletur. His ergo eadem cum obsessis medicina communis est.

Astrorum malitia quāta.

Naturalia remedia malis Astralibus non conueniunt.

Etsi vero multa in Natura pro obsessis remedia prostet: illa tamen hoc loco non propono, hac de caussa. Natura respicit ac intuetur Maniam: vnde in Mania illa quoque remedia prosunt. Hic autem Lunaticam tractamus, non Maniam. Vnde huius remedia illi non prosunt: Et nulla Medicina naturalis contra spiritus Astrorum facit, si hominem obsideant. Sic qui cœcus fit a fulgure, fulmine, Sole, &c. huic remedium nullum prostat, sed prout læsus est; ita manet. Qui vero naturaliter excœcatur, pro hoc sanando Natura etiam remedia depromit.

Quæ vero aliæ Astrorum sint malitiæ & luxuriæ, quas sedulo declinare debemus: eas in aliis libris planius tradêmus. Quæ vero de Lunaticis hoc libro tradidi, eo fine adduxi, vt intelligere ac noscere discatis hominem, quibus in viis ambulet, quid negotietur, ne ratio animalis pro lumine hominis fors reputetur. Apostoli siquidem puri erant homines. Vnde etiam Christus ipsos lumina Mundi, & Sal terræ vocauit. Qui vero eiusmodi non sunt, hi in tenebris ambulant, nec lumina sunt, sed tenebræ. Hæc caussa huius meæ scriptionis vobis expedienda fuit.

Apostoli puri homines.

Apost. lumina mundi, & sal terræ.

DE GE-

DE GENERATIONE STVLTORVM LIBER THEOPHRASTI.

TRACTATVS I.

PROLOGVS

MAgnum hoc quiddam & admirandũ est, quod Deus, qui hominem tam magno pretio, sanguinis scil. & mortis suæ, redemit, eo vsq; insaniæ ipsum deuergere permittat, vt nec suũ nomen, nec mortem, nec doctrinam ac voluntatem, nec signa ac opera, nec beneficia in genus humanum collata intelligere ac recordari possit, sed ratione omni & sapientia necessaria orbatus viuat. Et cum homo imago Dei sit, deplorandum est, ipsum in stultum, fatuum, simplicem, & brutum hominem degenerare, adeoque, qui creaturis ceteris vniuersis nobilior est, præ illis omnibus adeo enormiter deformari: cum tamen creaturæ cetera omnes hac pœna exemtæ sint, nec in suo genere, ceu homines, stultos alant. Caussa autem huius consilii diuini multæ sunt, quas in præfatione enumerari nihil attinet. Interim hoc arduum quid est, quod Deus personam non respicit, proque multis mortuus, omnes liberauit. Cur vero inter homines stulti & fatui sint, caussa scrutatu difficilis est. Quãquam quoad naturam, ea peruestigari facile queat cum in rerum naturalium inquisitione homo magister & artifex sit. Præterea, quod tale progignitur, difficile est. Quis enim, quæ connata sunt, demet ac auferet? Eo difficilius sanantur, qui stulti nati sunt. Is enim affectus nec morbus est, & est insuper incurabilis. Nam nec lapides nec herbæ sunt, quarum illi vi restitui possint. Præterea Christus etiam multos ægrotos, obsessos, leprososque ac aliter affectos sanos reddidit. De restitutis autem fatuis, traditum nihil legimus. Natura id præstare impossibile est. Et insigne illud esse arcanum oportet, quod vitia, quæ stulti habent, auertere posit. Sed id nullum præsto est. Mysterium ergo magnum requiritur, ad illud in natura reconditum, perscrutandum: ideo comprimis, quod præter hominem nulla vspiam creatura fatua fiat, cum tamen is creatura omnium nobilissima sit, licet raro vitiis ac næuis careat. Sed extraneis missis, cum talia vere fiant, desientibus rebus philosophandum est. De Medicina autem nihil tradetur. Itaque illius tractatus liber desiderabitur. In tractatu autem altero stultorum tantum origo seu generatio moresque enumerabuntur, non vt illi penitius ac ex imo principio cognoscantur, sed, vt quilibet qui talia considerat, sciat, quidnam homo sit, & ex quo sit, vtque sic apud se cogitet, quod nimirum omnis sua sapientia apud Deum nihil sit, nosque in omnibus nostris consiliis stultis similes exsistamus, quantumque omni nostra animali ratione cogitare ac meditari possumus, quod id mera stultitia sit, quodque extra Chri-

Stulti cur nascantur ac fiant.

Fatuos nullos sanauit Christus.

Fatuum fit nullum animal præter hominem.

sti opem nos meri fatui & fungi habendi sumus. Fatui ergo vt fratres ad nos sese habent, qui vnius cognationis & sanguinis exsistunt. Ita enim & nosmet ratione nostra eiusdem sanguinis sumus, si cum sapientia nostra apud Deum prodire velimus. Quasi duo fratres essent, quorum alter stultus, alter sapiens exsisteret: hic iam vna cognatio sanguinis, ac ob id vna quoque ratio adest, vnusq; altero æque nobilis est. Et qui sapientem redemit, idem etiam liberauit stultum: & qui stultum, idem etiam sapientem redemit.

Stultos redemit Christus.

LIBER PRIMUS.

TRACTAT. I.

Homo purus creatus propter Ebron. Homo ex Limbo factus. Limbus quid. Homo qui purus.

QVoniam proposuerat sibi Deus, hominem creare secundum similitudinem suam, ipsumq; in *Ebron* collocare: hac de caussa oportuit hominem condi purum, propter locum scilicet, in quem poneretur. Constat autem ac ratum est, ipsum ex *Limbo* factum esse, qui *Limbus* omnium creaturarum naturam & proprietatem habuit. Vnde & homo vocatus est Microcosmus. Deus autem hominem hoc modo purum seruauit, quod proprietatum illarum, quæ ex limbo genitæ sunt, nulla eruperit ac effloruerit, adeoq; homo totus purus in paradisum collocatus adductusq; fuerit: Quanquam rebus omnib. commaculatus, sed tamen inscienter. Qui enim, q̃ in se sit, nescit: is idem facere nequit, nec quicquam illius facit. Ille ergo iam purus est, licet tale quid in sese habeat. Et sicut virgo, quæ nescit, quod vxor seu mulier esse vel fieri possit, & quidnam mulier sit, tamdiu pura est, quanquam id ipsa sit: ita & Adam cum sua Eua homo erat, & in ipsis creaturarum omnium naturæ inerant: quod tamen ipsi ignorabant, ac ob id puri erant. Hoc itaque modo Adamus purus in paradisum intrauit. Paradisus etenim *Ebron* locus erat, in quo impuri & lasciui nihil committi poterat. Quia autem homo ex mundo erat sumtus, ac in paradisum introductus, cuius arcana illi ibi committebantur: hinc caussam sumsit *Leuiathan*, ipsi, quidnam esset, prodendi & indicandi. Is iam, si ex *Limbo* sumtus non fuisset, seduci minime potuisset. Ipsum enim tentandi Leuiathan occasionem non habuisset. Tum etiam Adæ & Euæ is status, eave conditio non fuisset, vt perpetrare potuissent, quod *Leuiathan* persuasisset. Quia autem vice conuersa eiusmodi erant, in quibus tam bonum quam malum habitaret, quod tamen nec nouerant nec sciuerant: idem perpessi sunt, quod virgo solet, quæ quidnam sit, aut ad quid vtilis sit, ignorat quidem, sed tamen ante se stantem adolescentem amat, nec tamen, cur, quo fine, ad quid ue illum amet, intelligit, licet ipsius cupida sit: adolescens autem

Virgo qua & quid sit.

Paradisus qualis locus fuerit.

Leuiathan qua caussa Adamum & Euam sollicitarit.

Adami & virginis collatio.

autem ipsam tentet, ac quod edat virgo, proponat, ipsamque morsus ignaram aut consciam sollicitet: iam ipsa intelligit bonum & malum.

Similiter etiam Leuiathan, Adamum ac Euam, quibus mirabilis natura inerat, tentauit, ipsorumque virginitatem corrupit & polluit. Qua de caussa ex paradiso exterminati, ac ad locum illum denuo redacti sunt, ex quo prodierant, vbi nempe, quæ sciebant, nec tamen succedere poterant, vsurparentur & exercerentur. Huius puritatis & pudicitiæ homo quoq; erat, cum primum in paradisum secundum imaginem Dei formatus introduceretur, vsque dum a *Leuiathan* seduceretur. Ob lapsum enim istum Adamus ac Eua libertatem ac imaginem suam perdiderunt atq; ex ipsis homo mundanus factus est, in mundum eiiciendus, & mundanis meris obseptus & pressus vsq; ad hominum nouissimum. *Adæ quis status post lapsum.*

Postquam autem ex paradiso eiecti sunt, quales fuerunt antea, minime manserunt, sed facti sunt fragiles, mortales ac miseri homines, ærumnis quibusuis obiecti & obruti. Tum vero demum, quid mundus esset, senserunt, adeoque vim Lunæ, Martis, Saturni, Iouis, Mercurii, ac durorum in Zodiaco signorum, velut & ceterorum astrorum efficaciam deprehenderunt. Tum demum afflictiones mundi & miserias hominum quasi manibus palparunt, hoc modo. Videbant nempe, quibus casibus subiacerent. Videbant, quanta corruptio & defœdatio secuta esset in pulcritudine, in specie, in dilectione. Videbant corruptioni in homine omnia obnoxia esse. Videbant in suis liberis varios morbos emergere & deformitates. Videbant gliscentem discordiam, diffidia, & quaslibet insuper miserias. Sedulo ergo tenendum est, quod homo bonus, integer, perfectus iustusque secundum imaginem Dei creatus primo fuerit, & insuper castus purus, sanus, lætusque in paradisum introductus, & in terram talem immissus, quæ terris omnibus beatior fuerit, vbi neque mors, neque morbi, nec discordia, neq; deformitas, nec hostilitas regnare potuerit. Postquam vero hinc eiecti in mundum sunt, in lacrymas & eiulatum conuersa omnia fuerunt: Quocunque autem ornatu homo primum insignis erat, is vniuersus ei detractus, atque ipse adeo imaginis diuinæ plenitudine exutus est. Hinc postea insecuta est caussa ad latrocinium, ad bella, ad furta. Destruebatur enim integritas, *probitas, castitas, modestia & obsequentia*, & in horum locum succedebant, *scortatores, aleatores, prædones*, distorti liberi, surdi posteri, aut muti, aut claudi, aut timidi, fatuiue aut monstrosi portentosique, ac similes alii fœtus, quorum propagatio non desitura est ante mundi interitum. Mundi enim hæc est natura ac *Homo qualis in paradiso.* *Hominis status post lapsum.*

conditio, vt talia indies ex sese producat magno numero & prouentu vberrimo. Et corruptionis huius tam firma est duratio, vt nullo tempore aut molimine auerti ac obliterari queat. Quin imo ex necessitate quadam fatali ita iam euenit, vt nascantur cœci, claudi, distorti, tales vel alii, moriones, fatui, ignaui, &c. Ea etenim mundi est proprietas, vt tales liberi progignantur iam, qui illis in *Ebron* aduersi sint. Quandoquidem ergo tot miseriis & ærumnis subiecti simus: ista talia describi, & philosophico discursu, vnde nam stulti, & quibus ex caussis gignantur, inquiri omnino fas ac æquum est. Quod vt commodius præstaremus, necesse fuit nobis, ante omnia hominem in paradiso cum sua perfectione proponi: deinde etiam nonnihil enarrari, de eiectione ipsius ex paradiso in mundum: ob quam ille ad naturam sui Limbi relapsus & corruptibilis factus est in hilaritate, in sanitate, in veritate, in forma & specie, in mēbrorum, agilitate: quæ iam omnia corruptionem & dissolutionem mirandam & dolendam subierunt.

Hoc certe commiseratione & planctu nimis dignum est, quod Deus imaginem suam hoc modo destituendo, ex *Ebron* illam exturbauit, omnique diuina imagine exsuit, vt iam monstra, stulti, claudi, distorti, cœci, surdi, mutique & similes successerint, cum tamen nec ipse Deus in imagine sua, aut distortus, aut claudus aut cœc⁹, aut mutus sit, sed perfectam omnino imaginem, quam homo perdidit, habeat. Etsi vero vel dum homo de sua perfectione glorietur & gaudeat: si tamen seipsum introspiciat, vah quam longe abest is ab imagine diuina? Nec enim alia eius est ratio, quam pauonis. Qui cum ob insignem plumarum speciem insolescit: quam primum pedum turpitudinem intuetur, fœditate absterritus de fastu suo illico remittit. Et quis iure dicere queat, nos imaginis Dei ad huc esse participes? Nemo arbitror. Hoc vero autem dicere possumus, nos illius omnino participes fuisse, scilicet in *Ebron*, non item in mundo. In mundum relapsi, illam exsuimus, qua ornati eramus, integritatem. Vere ergo dicere possumus, nos secundum imaginem Dei factos esse. Mentimur autem, si dicamus, nos quales creati sumus, tales adhuc esse. Qui de imagine diuina gloriari vult, hunc non oportet mori, non in mundo ambulare, non fragilem esse, sed in paradiso viuere. Talis si non sit: iam creationis bonitas in ipso corrupta est. Eius quidem aliquid superest. Sed hoc miseriis infinitis obseptum est. Qui enim dicere cœcus queat, imaginem se habere diuinam? Quinam idem dicere queat claudus? qui stultus? Etiam, siue exteriora siue interiora spectemus? Quod si vero in paradiso constitissemus; imaginem Dei vtique retinuissemus, quæ in nobis fuisset æterna, sine morte, sine passione, sine ærumna

Lapsus humani [illegible] quiritatio.

ærumna, sine paupertate, &c. Tali ergo gloriatione omissa, fatemur nos potius homines miseros, & afflictos, omnib. elementis, & quæcunq; in ipsis sunt subiectos. Hic nos vexat iste spiritus, alibi alius, hic pygmæi, hic Nymphæ, hic Fatum, hic Augures, hic Satanas nos affligit. Nec insuper vlla vspiam in cœlo stella est, quæ nobis non minetur: nulla in terra herba est, cui satis tuto fidere queamus: nulla medicina satis secura: nullus haustus vini suo periculo nobis non metuendus. In medios eiusmodi lupos coniecti, vitam ęrumnis perpetuis obnoxiam trahimus. Hæc caussa est, cur etiam de nostris liberis nascendis tam incerti simus. Hic progeneramus molam, hic monstrum, iam stultos, iam fures, iam latrones, iam scortatores, &c. Sed miserias hic nostras omnes ex ordine recēseri, minus longum futurum sit. De generatione stultorum potius dicere pergamus, quo nempe modo ac ratione a sapiente stultus nascatur: & qui fiat, vt vir probus filium nequam gignat: & sic econtra. Hę enim proprietates mundi sunt. Quilibet autem suam crucem attollat, & sequatur Christum, vt eo perueniat, quo vocatus est.

Homo ærumnis plenus & quaq; afflictus.

De stultis itaque tenendum est, eos tantum ex cœlestibus tyronibus & imperfectis magistris gigni, hoc modo. Notum nempe omnibus est, magistrum artis peritum, statuam suam expedite & egregie sculpere. Sic latomus ex saxo opus perfectum producit. Nullus etenim peritus artifex suo operi næuum affingit. Iam vero magister nemo fit, nisi ex discipulo. Discipulus & ipse tam diu sculpit, dum tandem opus succedat. Nam, quod primo facit, nihili est, est rude & risu dignum opus, si spectetur in statua, nasus, oculi, collum, &c. Preterea & hoc tenēdum est, quod homo seminet hominem, non faciat. Et qui seminat: opus habet factore. Agricola serit semen: ipsum tamen triticum non facit. Sic homo seminat hominem: Vulcanus autem ipsum facit. Nec Vulcanus solus: verum Vulcanus & pater. Sic statuarius statuam fingit: nec tamen solus, sed cum ipso lignum, ex quo illa fingitur. Res ita intelligatur: semen ligni seritur & crescit: id iam, quantum homo addit, in sua semente est. Vbi lignum creuit: lignum vniuersum tantum vnum est, respectu statuarii. Iam ergo manum applicat statuarius: & quale lignum tractat, talem ex eo statuam fingit. Sic ergo momenti aliquid positum est in ligno, aliquid etiam in statuario. Et duo isti statuam perficiunt. Eodem modo etiam homo facit lignum: Vulcanus sculpit hominem. In sculptura autem & generatione stultorum Vulcanus ipsemet præsto non est, sed tyrones tantum, corruptores. Sic ergo stultus non est nisi statua corrupta. Vnde etiam fit, vt stulti male formati & proportionati sint. Sed de Vulcano cognoscendo explicationem pertexamus. Quid est, quod tenerum nō

Magister nemo, nisi qui prius discipulus. Homo hominem seminat, non facit.

Stultorum opifices tyrones sunt, non ipse Vulcanus.

adolescat? Quodnam id est, quod perpetuo fixum maneat? Quodue id est, quod non augescat & decrescat? Res omnes, quæ vspiam sunt, renouātur, ac ex pueritia transeunt ad senium. Luna nimirum, quæ omnibus vel rusticis conspicua est, senescit, deficit, & emoritur, transit & apud Solem nouam Lunam facit. Et inter ipsius adolescen[tia]m ac senium magna intercidit diuersitas in potentia, impressione, qualitate, natura. Hæc n. omnia longe inter sese distant. Quæ Lunę, eadē & Vulcani ratio est. Is pueralscit, fit discipulus, senescit, & indies melior ac perfectior fit. Et eiusmodi est mundi ordinatio, vt homo sui ipsius ius non habeat, dum liberos, quales vult, gignere annititur. Ad hos n. quod conferat, nihil habet aliud, q̄ lignum. Hoc si addiderit, opus postea cedit, vt magister illud sculpit. Eiusmodi suos Vulcanos habent ēt Regiones: suos habent ædes: suos res gestę: suos tempora anni. Qui palmam attingit, habet. Sed de hisce Vulcanis ibi tradam fusius, vbi de firmamento docuero. Sunt enim isti multiplices: vnde multiplices sunt etiam stulti. Tam frequentes autem in corrumpenda sculptura sunt tyrones, tamq; numerosi, ac magistri tam ignaui, vt raro quis inueniatur stultum non producens.

Omnia in mundo mutabilia.

Luna & Vulcani cōparatio.

Ipsi magistri non admodum senescunt. Si artem omnium optime callent, moriuntur. Hinc continenter magistri iuniores sunt: quæ caussa est multitudinis stultorum. Et renouatio illorum multo expeditior est, quam Lunæ. Ceterum Vulcanus non vnus tantum est, sed multi. Et quilibet proprium suum malleum, propriam dolabram habet, adeoque peculiarem ab alio statuā sculpit, vt nulla alteri similis sit. His etenim, hoc est, arte, quam exercent, homines discriminantur. Ex eo fit ēt, cur non omnes similes sensus indant ac generent. Qui enim non possunt formas similes facere: iidem nec similes sensus proferre queunt. Hinc variæ formæ oriuntur. Et quot formæ, tot sensus. Pro hisce ergo tenendum est, de stultorum natura dici nihil posse, h. e. Ascendentem ipsorū declarari nō posse, vt nec natiuitatē. Ob id Astronomia & Astrologia ars incerta est. Qui stultos describere, ac natiuitatē eorum cōdere nequit, is multo minus virum sapientem describet, futuro tempore ex morib. (al. sensu prauo) noscendum. Tam varia enim ac erronea res est circa Vulcaniam & sculpturam, vt hactenus quidem discere aut cognoscere magistrū nemo potuerit, multo minus tyrones, qui indies crescūt. Quis ergo dicere queat, hunc talem, illum talem futurum: cum tñ in officina nemo sederit, ac illos cudi viderit? Qui officinam lapicidarum ignorat, is de ipsorum operibus ne iudicet. Alias mendacem aget, quod certæ arti, vt illi aiunt, probrosum est. Talia a. auerti aut anteuerti nō possunt. Sicut enim hortulana, postquam semē terræ credidit, horti sui damna auertere nequit,

Vulcani multiplices qui homines sculpūt.

Astronomia & Astrol. artes incerta.

sed

sed Deo futura mandare cogitur, ac illis, quæ huic a Deo muneri præfecti sunt, ceu frigori, calori, aeri, ventisque: ita & homo ferre cogitur, quæ circa ipsius semen eueniant. Vbi tamen recordari vos velim, quod, si in paradiso mansissemus, quilibet suum opus perfectum omnino facturus fuisset: cum tamen iam expulsis nobis ferenda sint quę natura importat, siue fiamus claudi, seu distorti, seu cœci, seu stulti & bardi. Et nihilominus tñ laudes & grates dicēdę Deo sunt, quod vel tales facti simus. Et hoc se modo habet fabricatio ac generatio stultorum. Tam ampla a. iuuenũ horum artificum fabrica est, ipsiq; adeo magistri tam numerosi, vt pauci procudantur, quibus non vitium aliquod adhæreat. Interim tamen nemo inficias it, quin tyro vnus altero sit melior. Tũ & indies illi perfectiores euadunt. Et horum nonnulli meliores fiunt: quidã peiores, etsi quidem & ipsi magistri fiant. Hęc vero vniuersa per natiuitates nostras apertius docemur, quod nempe ad cudendos & fingendos nos nihil potestatis habeamus: quodque adeo subiecti simus Vulcanis, quibus tamen alias nec vitulus, nec vacca, nec vllum aliud pecus subiacet. Solus homo, qui tamẽ creatura nobilissima est, hoc opprobrium exspectare cogitur cum patientia & silentio, cui rigori pecus omne exemtum est.

Homo quare brutis miserior.

Suadet huius loci occasio, vt etiam de corporis deformitatib. & rebus illi connatis, vt sunt strumæ & similia, nonnihil differamus. Quæ licet stultis quidem propria non sint, sed ipsis cum aliis communia: in stultis tamen eadem omnia frequentissima sunt. Caussa autem hæc est, q. non tantum sculptura mala ipsa ratio corrumpatur. Verum & ipsum corpus, quod indecoris formis appensis turpatur. Oriuntur tamen ista ex metallicis & mineralibus aquis, quæ strumas ex natiua proprietate gignunt, vbi multæ etiam cõstellationes coincidunt, & potissimum vbi huiusmodi regiones reperiuntur. Ex annascentiis istis monstrosis colligere possumus, nos imagine Dei non amplius dotatos, sed omnino spoliatos esse. Et licet imaginem hanc ipse quoque Christus portarit: næuis tamen hisce caruit, quibus nos Euæ filii obnoxii sumus. Hæc differentia magnæ diuersitatis caussa est. Nam nobis hominibus imago data ẽst, in qua omnium animalium, conditio, natura, sanguis ac caro subsistit & viget, si nimirum animaliter nos geramus. Hoc modo stulti naturam animalem contrahunt: & in animali dominantur Vulcani. Si subiectum corrumpitur, corruptus in ipso est etiam homo. Ipsa etenim instrumenta stultos faciunt, dum vsibus inepta sunt. Ita hominis est, esse purum & illibatum in ratione. Is iam si talis est, ratione sua ad res necessarias vti potest. Si ratio praua sit, iam homo interior mancus est, quia, quo opus habet, instrumento caret. Hinc vnus stultescit:

Strumarũ quæ caussa.

Christi imago quo priuilegio donata præ nostra.

Corporis labes damno est ipsi rationi.

alter minus. Corpus hoc, nempe animale cœlo & ipsius fabricationi omnino subiectum esse cogitur. Si in paradiso constitisset: veri hominis vsuram cepisset, nec animalis factus fuisset, verum probum & aptum instrumentum vt veri corporis, ita veri etiam hominis, adeoq; omnium malarum adnascentiarũ immunis exstitisset. Ceterum quia homo peccato semel obnoxius factus, extra paradisum exturbatus est: reatus iste iam & huius & aliorum malorum, hominem prementium ac ipsi congenitorum caussa est. Res enim quęlibet dissolutioni destinata, corrumpitur. Quicquid autem vniuerso continetur mundo, id dissolutioni obnoxium, cadit vt potest, non secus ac lignum hominum manibus tractatum, qui ex eo fabricant, quod arbitrantur. Lignum namq; eo destinatum est, vt ab homine frangatur & destruatur. Harum destructionum multę sunt: alia huc, alia illuc pertinente. Eodem modo & homo ad corruptionem mancipatus est Vulcanis, hic scilicet homo huic Vulcano, alius alii, sicut varie inter nos euenire, cuilibet compertum est. Quæ nisi ipsimet nostris oculis aspicerentur: quis vsque crederet?

Omnia mũdi corruptibilia.

Stultus ob instrumenti prauitatem differt a sapiente.

Stultus ergo differt a sapiente, ratione instrumenti, quo vti debet homo, quod in illo corruptum est. Et tamen homo ipse corruptus non est, sed perfectus & integer est. Sciendum namq; est, hominem illum, qui in imagine Dei consistit, nullo modo aut adnascentiis aut aliis corruptionibus fœdari posse. Corpus autem animale corrumpi potest. Vnde fit, vt ipse etiam homo corruptus videatur, iis, qui ignorant, quod in paradiso corpus animale mansurum fuisset integrum, velut & ipsum instrumentum purum: quod tamen, postquam homo eiectus est, corruptum & vitiatum est. Et hoc discrimen est inter stultum & hominem in *Ebron* ratione instrumenti. Nemo enim statuere debet, corpus animale similitudinem esse Dei, sed tantum hominem verum. Ingens enim illa macula fit? si corpus, quod claudum, cæcum, &c. est, imagini Dei simile censeatur: cum tamen Deus vitio omni vacuus sit, non item homo. Vnde duo isti inter se similes esse non possunt. Simile est etiam discrimen inter hominis corpus animale cum sapientia, ac inter hominis corpus animale cum stultitia coniunctum. Sapiens etenim homo vim suam per instrumentum exserere potest: vt econtra homo stultus hominem suum in corpore animali exserere non potest. Hic etiam attexendum est discrimen inter stultum & lunaticum. Stulti sunt astri benigni, ex infirmitate male fabricati. Lunatici ex nimia animali ratione geniti sunt. Lunatici autem & stulti a sapiente differunt in eo, quod sapientes corpus animale dominari non patiantur. Et hoc dum fieri non patiuntur, iam cœlum in ipsis efficax esse non potest, quandoquidem in solo

Deus omni næuo caret.

Stulti & lunatici discrimen. Horum a sapiente discrimen.

ſolo animali corpore potens ſit. Homo ergo homo manet, qui animali ipſo vtitur tantum pro inſtrumento. Sic ſi homo equo inſidet, equus animal eſt, homo autem homo. Animal autem compellitur facere, quod homo vult, hoc eſt, equus pergit, quo homo ipſum dirigit. Et licet ipſe quoque equus aſcendentes ſuos, a quibus regitur, habet in cœlo, hac tamen iam vice homo dominus eſt, non cœlum: & homo frangit ac coercet cœlum, ipſoque ſuperior eſt. Simili exemplo corpus etiam ſuum animale coercere poteſt, vt ad quælibet iuſſa ſequatur ceu catellus loro vinctus, nihil perplexans, aut recalcitrans, ſed ſponte ac vltro. Nam licet & cani ſua in cœlo conſtellatio ſit, ipſius tamen cœlum homo ſuperat, caniſque homini, nõ cœlo obtemperare cogitur. Sic ergo homo corpus ſuum aſſuefacere debet, vt velut inſtrumentum interiori homini obſequatur, cum ipſius cœlum frangendi vim homo habeat. Sanum enim & impollutum corpus inſtrumentum irrationale regere poteſt, quod ſtultus minime poteſt. Huius enim inſtrumentum penitus confractum eſt, nec opus ſuccederet felicius, quam ſi tignarius falce exaſciare lignum vellet. Etſi enim alias hanc artem probe calleat, ſcientiam tamen ac artem ipſius peruertit ipſum inſtrumentum, quod manu regit. Vnde opus infectum relinquit.

Sapiens animali ſuo & inſtrumento vtatur.

Inſtrumentis ineptitudo ipſi operis officit.

Ceterum vndenam mores & geſticulamenta ſtultorum dependeant, iam porro attendite. Ludicra talia ſapiens nõ tractat, ſed tantum ſtultus. Hoc eſt, Genuinus homo talia non exercet, ſed tantum corpus animale. Loquimur de ludicris ſtultorum. Vbi obſeruandum eſt, ipſos aſtra duplicia habere, conuenientia nempe ſtulto, & conuenientia ſapienti admodum. Ludicrorum aũt ſeu iocularium hanc differentiam tenete. Iocularia corporis animalis ita fiunt. Si corpus monſtroſum vna cum ratione animali ſculptum eſt, tunc vino irrigatur, & quaſi inebriatur. Eo ebrio facto, animalia iocularia erumpũt eius generis, cui ille obnoxius eſt. Verus enim homo nihil bibit. Quod ſi enim mille viri vna conſiderent, & vinum bonum ac generoſum biberent, ita vt temulenti ac ebrii fierent, appareret vtique, eos non homines, ſed animalia eſſe in omnibus ſuis actionibus, variantibus tamen ſecundum cuiuſlibet naturam ac proprietatem. Eadem ratione & Vulcanus, qui in corpore reſidet, potũ porrigit, vt in vtero materno inebriemur. Ita omnes quidem bibimus, ac omnes crapulam excoquimus, ſoli ſtulti eam non vincunt, vnde furioſi & ebrii fiunt manentq; ob vinum fixum, quod in aliis tamen conſumitur. Vinum hoc ita intellige. Res ſeminata & creſcens quælibet humore ſuo indiget, ex quo creſcat. Humores autem duplices ſunt, vnus eſt ex matrice, qui naturaliter prouenit ex terra. Alter ex cœlo, qui

Stultorum aſtra duplicia.

Stultorum Ludicra vnde.

Homo verus non bibit.

Stulti cur non ſint omnes homines.

Cretio eſt ab humore.

Humores duplices.

naturaliter oritur ex astris. Ex hisce humoribus res seu creatura quæuis sustentatur ad crescendum, vsque dum extra terram erumpat. Iam triticum suum imbrem habet, quē requirit. Flores suum habent Rorē, quem poscunt. Folia suam pruinam, fructus suam pluuiam & similia. Nam hoc cuilibet persuasum esse debet, quod pluuia non sit humor florum, sed potius ros. Et ros non est humor foliorum, sed pruina. Et sic quælibet pars vnius rei suam propriam ac conuenientem humiditatem habet. Si flores marcescūt, patiuntur defectum sui roris. Pluuia etenim ipsis commodo non est. Adeoque sua propria & conueniens constellatio vnicuique rei a cœlo affluit. Eodem modo & homo mirabiliter ex cœlo suum humorem haurit, ad incrementum omnium partium, oculorum, dentium, medullæ, &c. quarum partium quæuis peculiarem humorem requirit, nec vnus ac idem promiscue omnibus conuenit. Ex quo consequitur, cœlum cerebro quoque proprium ac peculiarem humorem impertire. Is humor est vinum Astrale. In vino enim hoc cerebrum humectatur & conseruatur. Vinum hoc firmamentale cœli, si iam cerebrum imbuit & humectat, cerebrum autem id in corrosionē & corruptionem degenerat naturæ, tunc vinum id nec consumi, nec somno excoqui pōt, sed superstes manet. Cerebrū, si eo peruenerit, vt veri hominis iam non sit instrumentum, sed fatuum sit, vinū ipsi accedit. Quicquid postea homo facit, opus ebrium & temulentum est. Quod si aūt vinum hoc secundum proprietatē suam consumatur, tunc homo, ira vitiosus, ludicra exterius exercebit, nec in illis delirabit ita, quasi vna corruiturus sit. Sed hæc relegamus iam ad illam Philosophiam, quæ de his tractabit, nempe *de Generat. hominum & rerum*, vbi accuratius eadem explicabuntur.

Humoribus singulis proprium est · *Cerebrum vino Astrali conseruatur.*

Sed vt ad propositum redeamus, Stultorum etiam genus alterum explicandum est, hoc est, sapientia, quæ etiam stultis inest, quæ erumpit aut pellucet veluti lumen per cornu, crasse nimirum & obsure, aut vt lumen, quod nebulæ exponitur; quod ipsum quoq; adeo obscure lucet, vt ad splendorem eius nemo opus suum exsequi queat. Eodem modo & stulti conditum in se lumen habent, per fatuum ipsorum caput translucens, q; viro sapienti ludibrio esse non debet. Eius origo ita se habet. Verus & genuinus homo quilibet spiritus est, hoc est, instar spiritus omnia nouit, si nihil impedimēti habeat in corpore animali. Iā vero verus homo corpus fatuum assiduo tentat & probat, an ad alia quædā, quam inania, idoneum sit. Ita tentando spiritus interior interdū horam aut constellationem intempestiuam impetrat, vt stultus ex ipso loquat', non ex fatuo. Quia aūt fatuus est, ideo ridetur & exploditur. Hoc n. genus stulte, incondite, & contemtim incedit. Ex quo etiam habitu nemo iudicat intus

Stulti sapientes qui. · *Stulti cur interdum sapientia loquantur.*

intus hominem latere, quasi anima simul cum corpore stultesceret. Plerique etiam obliuiscuntur mādatum Christi, imperantis, *Ne fratrem nostrum stultum vocemus.* Etsi enim corpus animale quidem fatuum sit, anima tamen ipsius ac spiritus, &c. minime stultescit. Sciendum ergo, non omnia iocularia corporis esse animalis, sed interdum etiā interni. Nihil enim apud ipsos stultum est præter corpus mortale, q vermes corrodūt. Quod in se illi æternum habent, id omnis stultitiæ & delirii expers est, nisi quod erumpere non potuerit, & hominibus acceptum esse. Vbi hoc quoq; adduci fas est, q stulti plus iudicii, prudentiæ & sapientiæ habent, quam sapientes ipsi profiteantur. Sapientia siquidem ex vero proficiscitur homine, qui non moritur, non prodit ex corpore animali. Per hoc tamen se exserit & manifestat. Hinc res iam manifesta est. Nam si vir sapiens rationale corpus animale habet, tunc in ipsum fiduciam ponit, veroque illud corpori præponit, persuasumque habet, quod animale corpus vero plura sciat. Ita ergo suam sapientiam obuelat, ac vulpē lupumve in corpore suo animali vsurpat. Vnde ipso stulto infirmior fit. Stultus etenim animalis sui corporis potestatem non habet, sed temulentus est, ac titubat. Per istam titubationem corpus internum iam tantum potestatis facile impetrat, vt ex illo eloquatur & proferat sua, hoc est, interni corporis placita. Et quicquid huius profert, id rationis animalis permixtione & adulteratione caret. Stulto enim ea industria non est data, vt illud arte, quasi infucare possit, quemadmodum vir sapiens, cui procliue est, eloqui, quæ placet, siue id ex vero, siue altero corpore ꝓmanet. Stultus itaque ob sermonem suum plus attendi debet sapiente, ex caussa iam dicta, quia vero homini per animale corpus non resistit.

Stultitia est corporis, non spiritus affectio.

Sed rem exemplo addito illustrius proponemus. Cum stulti ita affecti sint, vt veritatē, quæ non ex spiritu animali procedit, simpliciter dicant, id certe admonitioni viro esse debet sapienti, vt suum quoq; corpus, q stultum non est, stultum efficiat, ac infirmet, vt & ipsi dicto modo veritas elabatur citra fucum ac repugnantiam. Animū namque attendite ad Prophetas, quos sibi Deus singulariter elegit. His enim vniuersis corpus animale infatuauit prius, quam loqui interiorem hominem permitteret. Hinc factum est per infatuationem & inebriationē, vt spiritui genuino, qui locuturus erat, nihil aduersaretur, nihil ipsum corrūperet. Quare etiā ceu homines simplices in sua simplicitate irrisui & cōtemtui fuerunt apud homines. Et hi quidem omnium sunt sapientissimi, adeoque ipsi Deo proximi, qui in simplicitate ambulant. Illi enim nihil habent, quo vero homini repugnēt, quin officium suum libere loquendi is integrū habeat. Ipsorū etiā dicta ac doctrinæ quasi a temulentis ꝓfectæ

Sapiens locuturus corpus animale infatuare debet.

Prophetæ fuerunt stulti.

Prophetarum dicta temulenta.

Prophetia temulenta. sonuerunt, non affectato ordine pronuntiatæ, quod facere studet corpus animale, quo signo etiam facile deprehenditur. Et sciendum est, per eiusmodi homines, qui stulti sunt & habentur, aut per simplices, ludicra tamen nulla tractantes, magna vaticinia dicta esse. Qui enim intus in homine sunt spiritus, talia prædicere norunt, quando corporis ratio animalis ipsis subiecta est, hoc est, si ratio illa ipsis non aduersatur. *Spiritus Prophetici hominis cōgeniti.* Tunc enim corpus illud proloquitur, quicquid spiritus nouit, qui spiritus homini agnatus, ac a natura inditus est, vt quo Deus hominem præcipue ornarit. Quicquid ergo huiusmodi homines loquuntur, etsi temulentum, fatuum & insanum videatur, aut non concinne admodum, ac certa verborum serie prolatũ, a nullo vsque contemni aut eluderi debet. Multa enim prognostica, eaq; omnium vetissima, ex hoc sæpe fundamento promanant. Spiritus namque in homine adeo promtus & velox est, vt, quamprimum rem concepit, illico profundat. Id si non fiat: restitat, & se cohibet. Importunitate namque sua illabitur spiritus animalis, ac rei fucum speciemue indere laborat, qui tamen fucus nihil est nisi mendacium, & veritatis purę inquinatio. Deliberatio ergo & meditatio, &c. ex spiritu animali, non ex vero homine proficiscitur, vtcumque res vel bene vel male cadat. Hoc ergo sensu auscultandi stulti sunt, ii comprimis, qui ab homine non eluduntur aut circumducuntur. Circumductione enim eiusmodi illi infringuntur, ac ex parte fatua acuuntur, incidunt que in phantasiam, a qua postea agitantur: quibus omnibus spiritus genuinus reprimitur & distinetur. Boni autem Principis officium est, curare, vt aulici stulti, ac alii simplices homines ludibrio & vexationibus non reprimantur. *Stulti aulici nō vexandi.* In ludicris enim suis, quæ natura ipsis suggerit, omittendi, ac omnia ipsorum dicta, probe notanda & pensitanda sunt.

Stulti ab astris incitantur. Huc & illud accedit, quod astra iugiter & continenter in stultis lateant, eosque pellant. Quod indicio est, nos omnes cœlo subiectos esse, ac quemlibet, qui verum hominem expellit, a cœlo agi & pelli, sicut stulti & alii fatui solent. Ob id etiam prouerbium vetus merito considerandum est, sicut nempe cœlum in stultis ludit: ita pariter in hominib. ludit omnibus, hoc est, Nostra sapientia ad Deum se habet, sicut stultorum sapientia ad cœlum. Et quemadmodum nos stultos ridemus & exercemus, ita nostra quoque sapientia se habet erga sapientiam, quam Deus dedit. Non quidem vt iudicemus, similiter nobiscum Deum ludere, sed quia ratio animalis, quæ nobis inest, quamque arduam æstimamus & ad multa operosam (de qua hic nihil discurrere conuenit) ad rationem illam, quam homo verus possidet, sese habeat aut æstimanda sit, vt æsti-

vt æstimantur illiusmodi stulti erga nos. Hoc est, nos eos ideo ridemus, quia rationis non sunt domini. Hoc autem in homine optimum est, si rationem in se fatuam dominari non sinat: & tamen nos stultos ideo despicatui habemus, quod non ita animales sint ac nosmet. Certo autem scire debemus, quod ratio illa in nobis ita se habear ad veram, vt contemtus est stultus respectu nostri. Persuasum itaque vobis sit, eos otiose & incassum non astare, nec temere a nobis ita contemni debere, aut exagitari. Fratribus enim nostris iniuste ita illudimus, cum sponsorem non habeamus, an non idem quoque vitium nostros tentare liberos possit, nostrumque dedecus eo atrocius æstimetur. Quia autem in ratione animali verum hominem nos reprimimus, quod stulti non faciunt, prærogatiuam seu palmam merito nobis præripiunt, adeoque haud dubio nobis in cœlo priores erunt. Huic enim in spiritu propiores illi sunt nobis. Et licet nos quoque æque cum illis cœlo propinqui essemus, voluntas tamen ac moderatio nostra animalis violentia sua nos adeo reprimit, vt satius esset, nos stultos natos prodiisse. Quiuis ergo hoc sedulo annitatur, vt documentum ab illis capiat, atque intellectum animalem in se mortificet, vt homo verus prodeat & loquatur. Et quis tum demum satageret discere linguas, artes, aut sapientiam? Nemo certe. Quiuis enim illas in semet circumferret. Hoc enim manifestum est, solum animal discere, & discere insupertantum literas. Spiritum animalem ita dirige, vt instrumentum sit, nec quicquam aliud. Ad hoc ipsum apta, vt interno homini commodo & bono sit, nec permitte, vt sibi ipsi ac soli vsui sit, aut seipsum pro spiritu, homini dato, efferat. Idem enim & Lucifer fecerat, se iudicans illum, qui non erat. Quæ caussa fuit, cur ex cœlo elideretur.

Stulti sapientibus meliores.

Discere solius est animalis.

Lucifer cur cœlo eiectus.

Stulti ergo ac fatui coram Deo contemti minime sunt: sed hoc potius obseruatio docet, quod opera sublimia & ardua faciant. Quæ etsi oculis nostris contemta obueniant: nobis tamen doctrinas, exempla, vaticinia & adhortationes serias & vtiles multas impertirent, si consideraremus, eos in veritatis fundamento tam solidos esse, ceu modo enumerauimus.

Superest, vt iam etiam in gratiam vestram nonnihil differamus de ipsorum morte, qua ex hoc mundo abripiuntur. Vbi attendere sedulo debemus omnes, quanta gratia a Deo muniti & dotati sint. Dum ergo, (vt breuius rem proponamus) stultus a morte inuaditur, ludicra fatua excutiuntur, ipseque totus humilis & placidus luget, discessionemque ex hoc mundo & mortem corporis sentit & meditatur. Vbi iuxta tenendum est, quod mors plus sit ipso cœlo. Itaque ab homine rece-

Stulti quã sedulo & pie moriãtur.

dunt omnes influentię, omnes impressiones, omnes cõstellationes. Nec Dominus hic quisquam alius regnat, quam Mors. Ipsa omnia est, ac omnia in homine Astra & mẽbra terrefacit, quæ ita terrefacta etiam extra stultum abeunt. Hic autem simul ratio quoque animalis feriatur, atque cum nullius momenti sit, vna cum Astris euolat. Purus ergo ac putus homo superest in sua cõtemplatione, quam nemo vel videt, vel sentit. Ita ergo sese stulti gerunt, postquam Mors ineptias, & fatuitatem extra ipsos elisit, vt sese ipsos iam totos cognoscant & peruideant. Et licet defungatur talis cum simplicitate: tamen non est, cur de ratione animali multum rationis reddat. Quis ergo dicere hic ausit aliud, quam, quod, sicut stultus natus est, ipsius spiritus ita ad datorem suum redeat? Et mors quidem duo illa corpora in viuente a se inuicem separat, primo quidem rationem animalem, postea intellectum humanum: tamque diu instat, vsque dum animale mortificet, atque humanum cruci Christi subiuget, vt ibi ad tempus vsque resurrectionis habitet. Ibi conueniemus, ac videbimus, ludibrium id, quo eos exagitauimus, in nostrummet caput redundare, contemtumque nostrum nobis ipsis iudicio esse, haudquaquam nimirum olim condecuisse, vt fratrem nostrum vocaremus stultum. Nescimus enim quid nosmet simus: solusque Deus istarum rerum iudex & arbiter est. Et si quidem ipsa natura aberrauit: Vitium tamen aut næuus vllus animam vel spiritum non pressit, quod nobis sobrie cogitandum fuerat. Ex duobus enim istis, quorum alter claudus, contractus, & sine pedibus omnino ita natus est, vt natibus se proferre aut prouoluere cogatur: alter autem pedibus integer, agilis & ad cursum expeditus est: quis inquam ex duobus istis claudus in altero seculo erit? Neuter vtique. Eodem ergo exemplo, quis quæso stultus erit? Nullus. Nemo itaque stultus ac fatuus, vel iudicari vel appellari debet, quandoquidem natura sola aberrauit, in quam incidimus. Adamus enim ac Eua nobis in hoc mundo nec obesse nec prodesse debent.

Mortis vis quanta.

Vitia corporis nihil derogant menti.

Claudus in cælo nemo.

LIBER

LIBER DE NYMPHIS, SYLPHIS, PYGMÆIS ET SALAMANDRIS, ET de ceteris spiritibus.

THEOPHRASTVS HOHENHEIMENSIS, *Prologus.*

COGNITA *nobis & explorata sunt creata rerum naturalium in universum omnia, ac quicquid uspiam Deus potentia sua condidit. Et terra primum quælibet, quæ fouet & nutrit, per se nouit. Deinde homo quiuis sui ipsius certam notitiam habet. Tum & opificium quodvis ac cõmercium, quæ sui subiecti sunt, explorata habet. Et hoc modo creaturæ Dei in vniuersum omnes cognitæ sunt: nec quicquam adeo occultum ald tumue est, quod hominis notitiam effugiat: non quidem, quod omnia in vno sint, hoc est, quod vnus homo hæc vniuersa sciat: sed quod quiuis norit, quæ sua sunt. Qui omnes si conuentant aut coniungantur, tam omnia vbiuis nota fiunt. Quælibet ciuitas, pagus domus, &c. propriam suarum rerum naturalium omnium notitiam habet. Tum & in opifi ijs ac negotiationibus omnia creata vsurpantur, hic hoc, ille aliud. Adeoque hac ratione omnia vsurpantur, omnia explorantur, quæ sint, qualia sint, & quem in vsum condita sint. Ita omnia concluduntur in eo, quod omnia homini conferant, ipsique subiecta sint. Iam vero præter hoc, quod naturale lumen comprehendit & cognoscit, superest aliud quod-iã sublimius & altius, quod solũ contra naturæ lumen se profert hoc est quod in lumine naturæ imperuestigabile est. Idem tamẽ in lumine hominis, quod naturæ lumen transcendit, perscrutabile est. Ipsa enim natura lumẽ largitur, per quod quis ex lumine proprio cognoscere eadem possit. Sed & in homine lumen est, aliud ab eo, quod ex natura promtum est. Hoc nimirũ illud lumen est, per quod homo res supernaturales scrutatur discit, experitur. Qui in lumine Naturæ versantur, hi de natura loquuntur. Qui in lumine hominis occupantur, hi vltra naturam disserunt. Homo enim Natura aliquanto plus est. Nam & natura is est, & est spiritus, & est Angelus. Omnium enim trium horum proprietatem habet. Si in natura ambulat, naturæ seruit. Si ambulat in spiritu, huic etiam seruit. Si in Angelo ambulat, Angelo ministrat. Primum spectat ad corpus, alterũ ad animam, cuius sunt Thesaurus ac Clenodium. Quia autem homo & animam habet, & præter hanc duo cetera: ideo naturam transcendit, vt scrutetur etiam ea, quæ in natura nõ sunt, vt sunt Infernus, Diaboli, & huius Regnum. Eodem modo homo peruestigat etiam cœlum, & ipsius in exsistentia, Deum nempe & ipsius regnum. Qui n. ad locum aliquem aspirat, is loci eiusdem rationẽ antea compertam habeat necesse est, vt ambulare & vadere queat, quo præstitutum est. Scire ergo vos velim, huius nostri libri institutum esse describere creata extra luminis naturæ cognitionem, qui nimirum illa Naturæ cognoscibilia fiant, quæ miraculosa Deus protulerit & condiderit.*

Creata vniuersa nota sunt hominibus: & quinã.

Lumen hominis lumine naturæ superius est.

Lumẽ naturæ & hominis ut differant.

Hominis dignitas quanta.

Homo scrutatur infernum & cœlum.

Argumentum quod huius libri.

Id enim officium est hominis, ut talia exploret, nec in ipsis caecutiat. Hoc namque is fine conditus est, ut miracula divina profiteatur & cognoscat. Quodcunque opus Deus creavit, huius essentia & proprietas ab homine pervestigari potest. Nihil enim conditum, homini imperscrutabile exsistit. Quin imo cōdita omnia ideo sunt, ut homo non ferietur, sed in via Dei ambulet, hoc est, in ipsius operib. cōscēdis versetur, non in peccatis, non in scortatione, non in ludis, non in potatione, non in praedationibus, non in corradendis bonis, & pro vermibus colligendis Thesauris, sed spiritum suum, suum lumen, suum Angelicum intellectum iis potius impendat, quorum consideratio divina est. Beatius est describere Nymphas, quam describere ordines. Beatius est describere originem Gigantum, quam mores aularum. Beatius est describere Melosinam, quam Equitatum & Armamentaria. Beatius est describere pygmaeos sub terra, quam palaestricam & Gynaecea. In illis enim spiritus eo impenditur, ut contempletur opera divina. In his spiritus impenditur, ut discat mores mundi ad exercendam superbiam & impuritatem. Qui in terra multa audit & experitur: is etiam doctus erit in resurrectione. Qui nihil novit, nihil didicit, nihil erit. In domo enim Dei habitationes multae sunt. Ac unicuique pro sua eruditione sua habitatio competet. Omnes quidem docti sumus, sed non aequaliter, omnes sapientes, sed non aequaliter, omnes artificiosi, sed non aequaliter. Qui alte fundatus est, is potissimus est. Scrutatio enim & experientia ad Deum ducunt, aversanturque vitia hominum, fugiunt servitia mundi, imperia principum, mores aulae, blanditias gestuum, disciplinas linguarum, in quibus latent mendacia & periuria. Miracula autem Dei docet lumen ipsius hominis, quod linguas non magni facit. Reverentiam Deo exhibere, muneris est hominum. Reverentia erga hominem quid aliud est, quam umbra nihili? Reverentiam homo non remunerat, nec eius quicquam rependit, sed moritur. Mortuus sordidum lutum est. Quid homo facit ex se ipso: Plus imo discat, quam reverentiam. Et modestiam relinquendo discat is diligere proximum. Sic ultro emerget reverentia, sicut ex bono arbore flos & fructus. O quam sublimis & effusus iste est in gaudio, qui suum creatorē meditatur! Is enim Margaritas invenit, quae porcis non obiiciuntur. Qui vero contra meditatur hominem, is Margaritas quaerit instar suis, qui omnia evertendo nihil invenit, sibi quod conducat. Ex his libri huius argumentum cognoscite: me scilicet non tradere ac commentari de rebus corporalibus aut suaviloquentia, sed de rebus potius supernaturalibus, quae inaniloquentia opus non habent. Nugae ergo suo loco relinquantur.

Homo cur conditus.

Docti in resurrectione erunt digniores.

THEOPHRASTI TRACTATVS I.

Caput Primum.

MAteria autem, de qua scribo, primo vobis proponēda est, ut q̄nam ipsa sit, rectius intelligatur. Materia ergo seu propositū huius libri est, docere de quatuor generib. hominū spiritualiū, nempe de *Nymphis, Pygmaeis,*

Argumentum huius libri quod.

Pygmæis, Sylphis & Salamandris: quibus annumerantur etiã *Gigantes, Melosina, Monsveneris*, & quæ his similia alia sunt. Qui omnes, cũ nobis homines videantur, non sunt tñ progeniti ex Adamo, sed creaturę genus sunt aliud, diuersum & separatum ab hominibus & animalibus omnibus. Etsi autem nobiscum conuersentur, & ex ipsis liberi nascantur: hi tamen nostrum genus referunt, non ipsorum. Et ista qua ratione modoque se habeant, sequenti serie plane explicabitur. Primo docebitur ipsorum creatio, & quid qualesue sint. Secundo illorum regio & habitatio, vbi degant, & quale regimẽ habeant. Tertio, qui ad nos commeent & appareant, nobiscum permisceantur & cohabitent. Quarto, quæ miraculosa gerant, veluti legimus de Melosina, Monte Veneris, & aliis. Quinto, Gigantum generatio ortusque ac interitus, velut & ipsorum reditus seu regeneratio. Etsi vero fas omnino ęquumq; sit, Philosophum sua ex Scriptura promere, ac ex ipsa suum fundamentum eruere: de hisce tamen in ipsa nihil traditum est, ex quo naturam ipsorum certius cognoscere possimus, nisi quod de gigantibus pauca quædam testimonia illic reperiantur. Itaque licet extra Scripturam talia a nobis tractentur & proponantur, caussa tamen in hoc fundata est, quod opera ipsorum in veritate appareant. Quod si Magiam esse credendum sit, eiusque originem considerandam: vtique & hę res suo ex fundamento cognosci poterunt. Scriptores etenim veteris & noui testamenti de iis tractauerunt rebus tantum, quas satagit anima erga Deum, & Deus erga animam: quod huic nostræ Philosophiæ nihil obstat. Si enim non prohibita est nobis consideratio diaboli & spirituum: licebit vtique, quidnam hæc quoque sint, perquirere. Præterea concessum nobis est, speculando per omnia opera Dei ambulare. Sic Medicus versatur circa medicinam naturalem: Apostolus circa medicinam Apostolicam. Et veluti æger indiget Medico: sic hę res opus habent Philosopho. Sicut Christianus eget redemtore: ita quodlibet opus suo magistro. Insuper huiusmodi rerum sua quoque necessitas est, ac inter ceteras locum illæ nõ postremum inueniunt, nec frustra conditæ sunt. Sic nimirum *Sampson* vir erat. Inusitatum autem eius robur, quod in crinib. positum habebat, nec naturale, nec credibile erat. Id quidem homini superfluum nec necessarium admodum videri potuisset. Sic tamẽ fieri ex caussa peculiari debuit. *Dauid* vir pusillus erat: & tamen Gigantem *Goliathum* interfecit. Quod etsi sic quidem fieri necesse esset: humanum tamen videri non poterat. Nihil ergo creatum est, quod suo mysterio careat, ac suo momento singulari. Nam & in veteri testamento res gestas admirandas legetis, quas explicare nemo possit, nisi ex testamento nouo edoctus. Sicut ergo, quia hic vel illic

Pigmæi, Nymphæ, non sunt ex Adamo.

Ordo tractandorum

De Nymphis, &c. cur Scriptura non tractet.

Sampson.

Dauid.

Goliath.

cetoso, quorum tamen nullum est: aut veluti duo colores, sub specie vna. Hic ergo insuper sciendum est, quod, etsi quidem spiritus & homo sint, eorum tamē nullum seorsim sint. Homo animam habet: non habet spiritus. Spiritus anima caret: habet homo. Creatura a. est vtrumq; & tamen non habet animam: nec interim similis est spiritui. Spiritus namq; non moritur: moritur autem creatura. Interim nec similis est homini. Nec enim habet animam. Est animal itaq; : sed & plus quam animal. Moritur vt animalia: & corpus animale mentem non habet, vt homo. Ideo animal est: sed tamen loquitur, ridet, exemplo hominum. Vnde hominib. similior est, quam animalibus: & tamen nec homo, nec animal est. Vt simia ex omnibus animalib. homini simillima est, cum quoad gestus, tum opera: ita hi se habent ad homines. Et veluti sus anatomiam hominis habet, intra sese hominem præsentans, nec tamē homo, sed sus est: ita creaturæ quoq; illæ instar simiæ & suis ad homines comparandæ sunt: & tamen illis meliores existūt. In omnib. enim similes sunt hominibus, si animam excipias. Et homine insuper sunt meliores: quia similes sunt spiritib. quos nemo coercere potest. Christus ergo pro iis natus & mortuus est, qui animam habent, hoc est, qui ex Adamo geniti sunt: non item pro his, qui ex Adamo non sunt. Etsi enim homines quidē sint: animam tamen non habent. De ipsis autem scriptura testatur tantum, vt homines ipsos esse concedendum sit. De anima vero, quam habeant, testimonii nihil promtum est.

Nec homo, nec animal sunt.

Christus pro non Adamicis nō mortuus.

Nemini vero ad admirationi aut dubio esse debet, creaturam talem subsistere. Deus etenim mirabilis est in suis operibus, quæ admirāda interdum varietate præstat aut exhibet. Talia namq; non quotidie oculis nostris obuersantur, sed perraro apparent. Nosq; ipsa eatenus spectamus, vt esse sciamus quidem, sed quasi per somnū nobis spectata fuissent. Profunda & immensa Dei sapiētia peruestigari non potest, nec magnalia eius tam accurate, quam quidem fieri opus esset, ponderari queunt, vt ex ipsis creatoris immensa miracula patescant. Hac vero de caussa ex Adamo non sunt, nec terra illa, ex qua Adamus sumtus est, fiuuntur: vt inter nos quædam diuersitas & ipsos intercederet, nobisq; a Deo contemplandi mirabilia ipsius occasio subministraretur, sicuti tractatu vltimo cōstituetur. Liberos gignunt, sibi similes, nō nobis. Illi sunt prudentes, diuites, sapientes, pauperes, stulti, sicut ēt nos, qui ex Adamo sumus. Et sicuti dicimus, hominem esse imaginem Dei, h. e. secūdum Dei imaginem esse effictū: ita hic quoq; dicere licet, eiusmodi homines esse imaginem hominis, seu secundum hominis imaginē expressum. Interim tū homo Deus non est, etsi secundum imaginē ipsi factus similis sit. Ita nec

Non Adamicorum liberi quales.

illi sunt homines, licet secundum hominis imaginem conditi sunt, sed omnino creatura talis manent, qualis facti sunt, veluti & homo manet is, qui a Deo creatus est. Ita nimirum Dei voluntas est, creaturam quamlibet in suo se continere modo & officio, ad quod destinata est. Et sicut homo gloriari non potest, se Deum esse (siquidem Dei creatura est) quam Deus talem esse voluit fecitque: ita nec illi homines gloriari queunt, se animam habere, hominis similem animæ, etsi ipsi homini sint similes. Id enim, vt diximus, nec homo potest, etsi secundum imaginem Dei factus sit. Deest ergo hoc homini, vt Deus sit. Deest istis hominibus, vt animam habeant. Vnde nec se homines profiteri possunt. Alteri itaq; carent Deitate: alteri anima. Sic Deus solus Deus est, & homo solus homo.

Non Adamici imagine hominis sunt.

Ita ergo sunt homines & populi morientes cum animalibus, ambulantes cum spiritibus, edentes & bibentes cum hominibus, hoc est, vt pecus, ita illi moriuntur, nihilo remanente: ipsisque nec aqua nec ignis nocet, vt spiritibus, nec quisquam eos includere potest, vt spiritus. Propagatio autem eorum similis est hominum, quorum in hoc etiam naturam omnem obtinent. Humanis & sanitati & morbis obnoxii sunt. nec vtuntur medicina terræ eius, ex qua homo factus est, sed eius, in qua habitant. Moriuntur etiam vt homines, sed morte pecuina. Caro ipsorum instar alterius carnis putrescit. Ossa illorum more ossium ceterorum intereunt, nullo vestigio relicto. Mores, gestus, sermo, sapientia, omnia humana sunt, vel vitiosa vel virtuosa, crassiora vel subtiliora, meliora, peiora. Inter se differunt etiam forma ac specie, velut ceteri homines. Eadem lege cum hominibus victitant, opus suarum manuũ edentes, vestimenta sibi nentes, & texentes, ratione certa talia omnia tractãtes, cum sapientia regnantes, iustitiam administrantes & dictantes. Etsi enim animalia sint, omnes tamen humana ratione prædití sunt, sola anima ipsis deest. Ideo etiam iudicio carent seruiẽdi Deo, & in eius viis ambulandi, quia nimirum anima carent. Velut ergo animalia ex innata sibi natura suæ vitæ honestatem satagunt: ita & illi. Ratione tamen cetera animalia vniuersa vincunt. Et sicut homo supra creaturas omnes proximus in terra Deo est, quoad intellectum & dona: ita illi inter animalia omnia homini quam proximi sunt, vsque eo, vt etiam ob hoc homines æstimentur & habeantur. Nec re destituuntur vlla, quam natura spiritus & anima hominis. Peculiare certe adeoque admirandum creatum, præ ceteris omnibus considerandum.

Non Adamicorum natura qualis.

TRA-

TRACTATVS II.

De ipsorum habitatione.

HAbitatio ipsorum diuersa est, secundum quatuor elementa euarians: vna in aqua: vna in aere: vna in terra: & vna in igne. Qui in aqua habitant, *Nymphæ* vocantur. Qui in aere, sunt *Sylphi*. Qui in terra, sunt *Pygmæi*. Qui in igne, sunt *Salamandræ*. Hæc vero genuina ipsorum nomina esse non arbitror: sed potius credo, ea ipsis indita ab illis, qui eos non cognouerunt. Quia vero per ista nomina vtcunque illi cognosci possunt, eadem non temere repudiabo. Quanquam hominibus aquaticis etiam nomen *Vndina*, & aereis *Syluestres*, & terreis, *Gnomi*, & igneis *Vulcani* potius, quam *Salamandri*, indatur. Sed vtcunq; nominentur, nos ista iam omittimus. Iam vero si ipsorum Regiones describi oportet: fas est etiam eos in suas partes diuidi & secerni. Nymphæ enim commercia nulla habent cum pygmæis, nec hi cum illis. Sic etiam inter se Syluestres & Salamandri. Cuilibet sua peculiaris est habitatio. Hominibus tamen apparent, vt comprehensum est, vt videant ac intelligant, quã mirabilis in suis operibus Deus sit, qui nullum elementum adeo vacuum & inane reliquerit, quin miraculosum quid illi indiderit. Secundum hanc considerationem ergo Regiones sequuntur quatuor, secundum quas illi differunt, nempe secundum habitationem, secundum personas, essentiam & naturam. Hisce enim distant. Et tamen homini conformiores sunt, quam sibimet inuicem, interim vniuersi homines, velut in tractatu primo conclusum est.

Non Adamici quæ nomina & loca.

Non Adamici differant inter se.

Porro, nemini incompertum est, elementa esse quatuor: Aerem, aquam, terram, ignem. Sed & hoc ignotum nulli est, quod nos homines Adamici in aere stemus & ambulemus, eoque cincti & obducti simus, non secus ac piscis vnda. Nec aere nos carere possumus minus, quam pisces aqua. Nam sicut piscis in aqua habitat, & aqua est ipsi loco aeris: ita vicissim homini pro aqua aer est. Ita ergo creatura quælibet cõdita est, vt in suo proprio elemento habitet & ambulet. Ex hoc exemplo intelligite, *Vndenas* in aquas habitare, illisque aquam datam esse, vt nobis datus est aer. Et veluti nos ipsas in aqua degere miramur: ita illi mirantur nos viuere in aere. Eadem & gnomorum ratio est in montibus, quorum aer & chaos terra est. In chao enim res viuit quælibet, hoc est, in illo habitat, ambulat, stat. Terra autem gnomis tantum chaos est. Illi enim transeunt solidos parietes, saxa & scopulos, instar spiritus. Itaque hæc omnia illis tantum sunt chaos, hoc est, nihil. Vt enim nos aer non impedit, quin procedamus: ita, quo minus ambulent, nec gnomos vel ter-

Elementa sunt 4.

Elementũ hominis aer est, piscis aqua.

Chaos quid sit.

ra, vel montes vel ſaxa impediunt. Quaque nos facilitate aerem, eadem illi ſaxa & ſcopulos penetrant. Talia namque ipſis chaos ſunt, quæ nobis chaos non ſunt. Murus enim & paries nos diſtinet, quo minus pertranſeamus. Gnomis vero illi ſunt chaos. Itaque per ipſos tranſeunt, quaſi per aerem homo. Et quo craſſius eſt chaos, eo ſubtilior eſt creatura. Contra, quo chaos eſt ſubtilius, eo creatura craſſior. Sic Gnomi chaos craſſum habent: ideo oportet eos eſſe ſubtiliores. Homo chaos ſubtile habet, ideo ipſe craſſior. Pro conditione ergo incolarum euariat chaos in natura & proprietate quoad ambulationem.

Sic ergo dubium primum diſcuſſum eſt, quoad ipſorum habitationem. De qua aliud ſentire non debetis, quam quod in 4. elem. habitent, ceu in ſuo chao. Et ſicut nos in aere citra damnum viuimus: ita illi in ſuo chao nec ſuffocantur, nec ſtrangulantur, nec comburuntur. Talia enim non ſunt niſi aer iſtis creaturis, quæ in illis habitant. Aqua nempe eſt aer piſcis. Si non ſuffocatur piſcis: nec Vndena ſuffocabitur. Quæ aquæ, eadem & terræ eſt ratio. Terra gnomorũ aer eſt: ideo intra eam non ſtrangulantur. Noſtro aere illi non egent: vt nec nos illorum. Sic & Salamandrarum aer ignis eſt, ſic aer noſter nobis aer eſt. Syluestres autem nobis ſunt proximi: ſiquidem & hi in noſtro aere verſantur. Præ ceteris autem illi nobis quam maxime ſimiliter moriuntur. Nam in igne comburuntur. Et nos. In aqua ſuffocantur. Et nos. In terra ſtrangulantur. Et nos. Quilibet enim in ſuo chao ſanus manet: in alio moritur.

Syluestres homini maxime affines.

Ceterum, iſta vobis adeo a veritate abhorrere videri minime debent. Etſi n. ipſis noſtris oculis nõ probentur: apud Deum tamen poſſibilia omnia ſunt qui creauit vniuerſa non ſecundum noſtrum captum ac intellectum, ſed ſecundum ſuam potentiam. Vult enim ſeſe Deum oſtendere per creaturarum ſtupendam veritatem & naturam. Si n. nihil quicquam aliud, quam quod homo credere aut capere poſſet, a Deo creatum eſſe oporteret: Deus certe nimis infirmus foret, & homo ipſi æquipararetur. Creauit ergo plurima ceu Deus, vt eadem homini ſtupenda & admiranda obiiceret, opera ſua adeo ſublimiter & ardue ſtruens, vt de illis ſatis admirari non poſſint homines. Hæc enim Dei intentio eſt.

Deus in operibus suis mirabilis.

Porro a. vt nonnihil etiam de illorum hominum cibis philoſophemur, ſciẽdum eſt, chaos quodlibet ſphæram ſuam duplicem habere: cœlum nẽpe & terram, non ſecus ac nos homines in terra ambulamus. Terra a. ac cœlum cibum nobis ſuppeditant, & chaos hiſce duobus medium interiacet. Sic ergo nos in medio geminarũ iſtarum ſphærarũ & globuli nutrimur. Similiter & qui in aqua habitant, terram habent in fundo, &

Cibus qualis non Adamicorũ.

aquam

aquam pro chao, & cœlum vsq; ad aquam pertinens. Sicq; in medio cœli & terræ habitant, adeoq; aqua est ipsorum chaos. Illa vero habitatio ipsorum naturæ congrua est. Ita iudicandum ẽt de gnomis, quorum fundus seu tellus est aqua, chaos est terra, & cœlum sphæra: hoc est, terra stat in aqua. Iam vero terra ipsis est chaos, & aqua est fundus. Hoc modo ex illis ipsorum alimenta enascuntur. *Sylphes* sunt similes hominibus, & more eorum etiam victitant ex campis & herbis syluarum. *Salamandrarum tellus est terra*, & cœlum est aer, & ignis est chaos. Ita alimentũ ipsis prouenit ex terra & igne, & constellatio ex aere est ipsorum cœlum. Sed de esculentis & potulentis ipsorum porro ita differendum est. Aqua nos vt ita loquar, potat, h.e. satiat, non a. gnomos, nec Nymphas, nec reliquos duos. Vt a. pro restinguenda siti nobis data aqua est: sic illis aqua creata alia est, quam nos nec videmus, nec peruestigare possumus. Vt bibãt, necesse habent, sed id genus potus, q̃ in illo mundo potus est. Similiter & vt edant, necesse habent, sed id, quod mundus ipsorum fert. Sed de hisce rebus plura inuestigari non possunt. Hoc certum est, mundũ illorum suam eamq; peculiarem proprietatẽ habere, nõ secus ac noster suã habet. *Potus qualis non Adamicorũ.*

Quoad vestitum, amictũ & ipsi suum habent, & pudenda velant. Non tamen more nostro, sed suo. Verecundi namq; sunt, ceu homines decet. Suos ẽt habent ordines, suos magistratus, vt apes, quæ suũ regem habent, aut vt feri anseres, qui suum habent ductorem. Nec illi viuunt secundum ordinem legum humanarũ, sed secundum legẽ congenitæ naturæ. Vt n. suos duces habent animalia: ita & illi, & quidẽ ipsis animalib. exquisitius. Nam homini sunt similimi. Deus namq; vniuersa vestiuit & ornauit pudore, quo ante hominem stent aut ambulent. Scire itaq; conuenit, vestimenta eiusmodi animalib naturaliter congenita esse: non a. æque hisce hominibus. Nihil n. ipsis a natura cõgenitum est, sed laborib. suis omnia comparant, vt homo, cui similimi sunt. Et labor ipsorum hominum labori similis est, secundum naturam istius mundi, in quo habitant. Qui n. nobis lanam de ouibus dedit: idem eandem & ipsis dat. Potest n. Deus creare non eas tantum oues, quæ nobis sunt cognitæ, sed & alias in igne, in aqua, in terra pascentes. Idem ẽt non nos solum vestit, sed *& Gnomos, & Nymphas, & Salamandras, & Syluestres.* Sub protectione nãq; Dei omnes sunt, & ab ipso omnes vestiuntur & sustentantur. Nec nobis saltem hominibus curandis Deus satis est, sed & vniuersis, quæ nos nec nouimus, nec vnquam sciemus. Quorum etsi quidem aliquid interdum aut videat aut experiatur homo: id tñ ipsi miraculum abit sine fructu, h.e. profundius de ipso nihil cogitat aut meditatur, sed veluti attonitus subsistit, ita, vt bonis & illæsis quidem oculis gratiam illam non videat. *Vestitus qualis non Adamicorum.*

Somnus & quies quando fiat. Idem ita.

Ceterum de ipsorum die, nocte, somno, vigilia hoc tenendum est, quod omnes cum hominibus dormiant, quiescant, vigilent, hoc est, more hominum talia omnia exsequantur. Præterea solem ac firmamentum non minus nobis illi habent: hoc est, gnomi terram habēt, quę ipsorum chaos est. Hæc illis tñ aer est, non terra prout nobis est. Vnde consequitur, ipsos per terram videre, vt nos videmus per aerē: atq; Solem per terram ipsis lucere, vt lucet nobis per aerem: deniq; ipsos Solem ac Lunam ac omne firmamentum ante oculos suos habere, vt nos homines. Similiter & *Vndenæ* aquam pro chao habent. Aqua vero Solem ipsis non intercipit: sed vt nos Solem per aerē accipimus, ita illi per aquā, suo quodam respectu. Eodem modo & Vulcani, per ignem suum. Insuper vt Sol nos super terram irradiat, terramq; fœcundat: ita & illos. Vnde euidens est, apud ipsos vigere ęstatem, hyemem, diem, noctem, & similia. Vt vero communē nobiscum etiam pluuiam, niuem, &c. habeant, nulla necessitas est. Harum n. alia apud ipsos est ratio, quam nosmet. Et hæc sunt magnalia Dei. Ex his iam elicitur, ipsos non minus nobis tentari peste, febribus, pleuresi ac ceteris a cœlo morbis. Talia enim omnia communi nobiscum lege patiuntur, quia homines sunt. Saltem, quoad iudicium Dei in resurrectione, animalia sunt, non homines.

Lux & nox quæ eis.

Peste febribus &c. tentantur.

Quantum a. ad personam eorum attinet, sciendum est, ipsos euidenter cuariare. Nam Vndenæ, tam fœminę, quam viri, staturā hominis tenent. Syluestres eandem formam non habēt, sed asperiores sunt, & crassiores, & longiores, & robustiores dictis binis. Gnomi humiles sunt, duas circiter spithamas æquantes. Salamandræ sunt oblongi, graciles & aridi. Ceterum sedes & loca ipsorū sunt in chao, vt diximus. Nymphæ habitant in aqua, fluentis & similibus, adeo prope, vt etiam homines lauantes, aut in equitantes corripient. Gnomi habitant in chao mōtano, in quo sibi domicilia struūt. Hinc est, quod persæpe fornices, cameræ & similia alia in terra reperiantur, altitudine cubiti, quę ab illis hominib pro habitatione cōdita & exstructa sunt. Eadem etiam Nymphæ in suis locis ac diuerticulis moliuntur. Similiter & Salamandrarū clamor, fabricatio & architectatio in Ætnæis montibus auditur, qualia etiam in conflagratione elementi produntur. Nostris n. habitationibus omnia communia habēt, pro arcanorum tñ suorum proprietate. Certior & accuratior harum rerum exploratio fit in amplissimis Syluis. Quas qui permeant, huiusmodi experientur. Documenta quædam ēt reperiūtur in fodinis metallicis, & aquis, & Ætna, vbi pcipue Vulcani sese pdūt. His plura alia admirāda addi possunt de ipsorū moneta, solutione, moribus &c. Quæ tñ, cum enarratu nimis longa sint, suo omnia loco plenius explicabuntur.

Qualis statura sint quilibet.

Vbi singuli habitent.

Fornices in terra reperti vnde.

TRA-

TRACTATVS III.

Quo pacto nobis appareant & conspiciantur.

QVicquid Deus creauit, id homini manifestari finit & offerri, ita vt homini omnia omnium creaturarum gesta nota & conspecta reddantur. Hoc namque fine diabolum quoque Deus manifestauit homini, vt is illius aliquam cognitionem haberet. Similiter & spiritus, & cetera, quæ multo abditioris cognitionis sunt, prodidit. Angelus quinetiam de cœlo ad homines demisit, vt vere sciant credantque, suos Deo Angelos esse, qui ipsi seruiant. Apparitiones autẽ huiusmodi raro quidem fiunt, & saltem toties, quoties res aliqua stabiliẽda est. Hæc ratio etiam horum est, de quibus iam scribo. Nam & illi nobis apparent interdum, non vt nobiscum habitent & maneant, aut copulentur, sed vt visis ac cognitis illis discamus, quam admiranda & stupenda opera Deus moliatur. Sic si ad nos mittit Angelum quendam, iam cognoscimus, vere de Angelis testatam scripturam esse. Quod si ab vno saltem intelligimus, perpetuo omnesque in eo acquiescimus, quamdiu quidem propagatio generis humani durat. Vt non necesse sit, apparitiones illas quotidie ac omnibus exhiberi. Hoc modo & has creaturas homini Deus aliquando spectandas obtulit, fecitque, vt hominibus conuersarentur, colloquerentur & similia alia tractarent, quo homo certius sit, creaturas tales in quatuor elementis subsistere, quæ nostris oculis mirabiles videntur. Et vt rei huius certius documentum habeamus, de Nymphis ratum & exploratum est, quod ab hominibus non tantum visæ sint, sed & cum illis copulatæ coiuerint, & liberos genuerint. Similiter & pygmæos non saltem viderunt homines, sed & cum illis collocuti sunt, & pecuniam ab ipsis acceperunt, & plagas ac similia passi sunt. Sunt etiam, qui cum sylphis visis negotiati & peregrinati, sciuntur esse. Denique & Vulcani seu Ætnæi hominibus apparuerunt, seque, qui sint, substantialiter exhibuerunt, & quid de ipsis iudicandum sit, aperte satis commonstrarunt.

Homini creaturæ omnes innotescunt.

Apparitionum quæ caussa.

Nymphæ cum hominibus coierunt, & liberos genuerunt.

Pygmæi locuti cum hominib. &c.

Et Sylphi, &c.

Et Vulcani, &c.

Talia quidem hominibus prodita & manifestata sunt, vt ex illis sufficienter philosophari, ac opera Dei beneficio luminis proprii recte cognoscere possint. Lumen enim id homini peculiariter præ creaturis ceteris omnibus datum est. Simile enim a suo simili cognosci debet, hoc est, Homo est spiritus, & Homo Æternus & Mortalis. Iure ergo rerum aliarum notitiam acquirit, cum is sit, qui a Deo, secundum Deum factus sit. Philosophari autem homo nihil potest, nisi obiectum habeat aliquod, quod inspiciat, quod inquirat. Exempli caussa, si a maligno spiritu quis obsessus sit, iam homo caussam habet scrutandi, id quidnam

Hominis prærogatiua, in cognoscendis rebus.

fit. Nihil enim abſconditum manet ac occultum. Neceſſe eſt prodeant & manifeſtentur creaturæ, natura, ſpiritus, bonum, malum, externum, internum, omnis ars, doctrina, ſcientia, & quicquid vſpiam factū eſt. Et talia apparent interdum hominibus eo tantum, vt in memoria hominum refricentur, & tamē occulte, non propalam. Sed & hoc verum eſt, quod homo nemini ſimiliter appareat, prout talia apparēt homini, hoc eſt, Nymphæ apparent nobis, nō autem nos ipſis, niſi quod in ſuo mundo de nobis loquantur, velut peregrinus ab exteris domum rediēs. Huiuſmodi enim abreptione non opus habent, vt nos Pygmæi aut Nymphæ abripiunt. Nec enim illi in hominem poteſtatem habēt: nec etiam hæc ipſorum mundi conditio & apparatus eſt, vt nos acceptare poſſint. Tum etiam homo corporis ſubtilis non eſt, ſed craſſi: ſubtilis autem in chao, cui ipſi contrarii ſunt. Noſtrum ergo illi chaos facile ferre poſſunt, non autem æque nos illorum. Et elementum per ſe ipſorum chaos eſt, quod nobis chaos eſſe nequit. Sic ergo illi nobis apparent, & nobiſcum manent, & nobiſcum copulantur, nobiſcum moriūtur, nobiſcum pariunt, &c.

Raptus hominum an verus.

Porro ſi nobis apparere illi debent, non ſine iudicio id fit diuino. Vt enim Deus ad nos mittit Angelum, cui creaturam ſuam commendat, eumque poſt iterum abripit: ita & hæc eodem fine noſtris oculis ſatis exponūtur. Sic nimirum Nymphæ ex ſuis aquis ad nos egrediuntur, noſcendas ſeſe offerunt, nobiſcum negotiantur & tractant, a nobis in aqua iterum diſcedunt, & hinc redeunt. Quæ ſane omnia in gratiam fiunt hominis, vt diuina is opera propius contempletur. Sunt autem illi homines, quanquam in animali tantum, ſine mente. Vnde fit, vt matrimonio ſeſe hominibus copulent, ita, vt Vndena nubat viro ex Adamo, cumque eo rem curet familiarem, & liberos gignat. Et de his liberis ſciendum eſt, generationem illam exprimere virum, ideo, quia pater homo eſt ex Adamo, a quo infanti anima infunditur, qui ob id vero homini ſimilis fit, animam & æternitatem participanti. Porro autem & hoc ſedulo cogitandum eſt, quod etiam vxor talis animam accipiat, dum matrimonio copulatur, ita vt exemplo fœminarum aliarum a Deo & per Deum redemta ſit. Hoc enim multis rationum momentis probari poteſt, quod per ſe æternæ non ſint, & tamē, ſi cum hominibus copulentur, æternæ fiant, hoc eſt, more hominis animā accipiant. Deus enim ipſas homini adeo ſimiles ac conformes creauit, vt ſimilius nihil eſſe queat. Vbi hoc tamen miraculum addidit, quod animam non habeant. Dum vero certo fœdere cū homine copulantur, tunc ipſa cōfœderatio animam dat. Sic etiā confœderatio hominis cum Deo, & Dei cum homine,

Vndena cū homine copulata qua lis fiat.

Copulatio eſt cauſſa animæ & ſalutis Nympharum.

mine, quæ a Deo facta & constituta est, caussa est, quod in regnū Dei perueniamus. Fœdus hoc si nō esset, quid nobis prodesset anima? Nihil certe: Quia aūt fœdus cū homine intercessit: ideo anima ipsi vtilis est, quę alias esset nihili. Exemplum hoc illis quoq; accommodandum hominib. est. Animam n. non habent, nisi cum hominibus copulentur. Hoc n. facto animā sortiuntur. Et quemadmodū pecudis more moriūtur, ita vt nihil reliquum maneat: ita homo illis omnino similis est, qui diuinæ confœderationi non est insertus. Et qualis status est istorum hominum, si cum hominibus copulātur, talis etiam est hominis, si diuino fœderi inclusus est. Quo exemplo docet, ipsos sine homine animalia esse, vt homo sine fœdere Dei nihil est. Tanta vis est confœderationis duorum inter se, vt minus maioris vim & rationem omnino sortiatur. Hæc iam caussa est, cur illi cum hominib. procentur, ac sedulo secretoq; consuescant. Vt n. Ethnicus de baptismate laborat oratq;, vt per hoc animam impetret, & in Christo viuificetur: ita & illi amorem hominū captant, vt eodem cum illis fœdere fruantur. Omni namq; iudicio & sapientia abundant, extra tamen animam & eius proprietatē. Animam aūt velut & ipsorum liberi suscipiūt vi & efficacia Adamicæ generationis ac libertatis, quam a Deo homo habet. Non aūt oscitanter hic expēdi debet, quidnam de his tandem Deus cōstituturus sit, cum ad naturam hominum tam prope accedant, ac non nisi feri quidam homines sint: veluti dici solet, Lupum esse canē ferum, & capricornum, capram esse syluestrē, &c. Nec enim cum hominibus omnes copulātur. Copulantur n. illis frequentius Nymphę, vt proximæ. His propinqui sunt sylphes. Sequūtur pygmæi seu Gnomi, qui tamen rarissime coniugio cum hominibus copulantur, sed tantum illis famulātur & ministrant. Ætnæi aūt plane nihil cum hominibus copulæ aut coniugii ineunt, illis tamen seruiunt. Pręterea duo illi, Pygmæi nimirum & Ætnæi pro spiritibus habentur, non pro creaturis talibus, quales apparent, instar splendoris & spectri. Sed de ipsis sciendum est, quod, quales apparent, tales sint, sanguis nimirum & caro, velut homo alius. Et interim sunt agiles, veloces, vt spiritus, ceu in principio constitutum est. Norunt etiam omnia futura, præsentia & præterita, quæ non ipsis oculis præsto sunt, sed sunt occulta. Et in his seruiunt homini, reuelandis, præmonendis, conquirendis, &c. Rationem enim cum hominibus cōmunem habent, si tamen animam excipias. Scientiam etiam & intellectum habent spirituū, si ea excipias, quæ ad Deum. Magnis itaq; dotib. præditi, ducunt & alliciunt hominem ad talia de se experiundum, credendumq;. Qua de caussa Deus etiam illos produxit, vt ex illis visis cognitisque disceretur, quanta Deus in creaturis illis operetur.

Lupus est canis Syluestris.

Pygmæi & Aetnaei quales natura.

Idioma quale non admixtorum.

Diximus hactenus de Nymphis, quod ex vndis ad nos egrediantur & commeent, & in ripis fluminum, vbi habitant, interdum sedentes conspiciantur, ac interdum capiantur, dictoque modo copulentur. His vero crassiores Sylphes sunt, nihilque loqui sciunt, etsi linguam & alia ad loquelam necessaria habeant. Et in hoc a Nymphis differunt. Illæ enim dicaces sunt, & suum idioma callent: non item Sylphes, etsi ad discendum sint apti. Gnomi eandem cum Nymphis loquelam habent. Ætnei autem nihil loquuntur, loqui autem possunt, licet duriter & raro.

Habitus qualis eorum.

Nymphæ prodeunt habitu & vultu & appetitu humano. Sylphes etiam vt homines apparent, sed formidolosi sunt, nec subsistunt. Gnomi hominibus sunt similes, sed curti & nani, vitum medium interdum aut vltra æquātes. Ætnęi habitu ac essentia ignea sese produnt. Hi nimirum sunt isti, de quibus dicunt homines, hac in domo ambulat vir igneus, aut spiritus: hic flagrans aberrat anima, &c. prout huiusmodi spectra sæpius videntur. Hi etiam sunt illi fomites aut ardentes faces, quæ in pratis aut agris aberrare solent, hinc inde discursantes, & sese inuicem conferentes. Tales sunt Vulcani. Qui tamen apud homines versari non reperiuntur. Id fit ob vim ipsorum ignis. Sæpius tamen apud vetulas ac sagas inueniuntur, cum ipsis coeuntes. Hos etiam Diabolus, vt homines interdum obsidet, ac cum iis ea forma, qua diximus, hinc inde peruagatur. Quin & alia a Diabolo obsidentur, eoque modo varia & admiranda opera eduntur, de quibus singulis hic scribere præter institutum nostrum est. Citra igneos autem istos homines conuersatio periculosa est, quia plerunque obsessi sunt, in quibus furit diabolus magno hominum incommodo. Item Diabolus nonnunquam etiam intrat in Gnomos, ac ipsis ministrat. Similiter & Sylphis sese immittit, maxime illorum fœminis, quib. cum in syluis cōuersando scortatur & coit. Qui hinc concipiuntur fœtus, leprosis sunt similes, scabiosi & prutiginosi, nullo remedio sanabiles. Huiusmodi autem cum Diabolo si non eueniant, tunc illi humani manent, & hominum commercia quęrunt, vt diximus, Naturam tamē spirituum retinent, quoad euanescentiam. Sic qui coniugem habet Nympham, is caueat, ne aquam accedat, aut apud aquam ipsam lędat. Similiter qui Pygmæam habet, non molestet eam in illis locis, vbi disparere possunt. In tantum enim obligati & obstricti sunt hominibus, vt citra caussam se ab illis segregare nequeant. Id fieri solet illis in locis, ex quibus prodeunt. Itaque Nympha non nisi super aqua a marito suo irritata vanescere potest. Alibi enim retineri potest. Sic etiam Gnomi, si sese seruitiis nostris semel nuncuparunt, pactis suis stare coguntur. Sed & his vicissim seruari, ac præstari ea debent, quæ requirunt.

Si omnes

Si enim pacta & promissa probe inuicem seruentur, veraces illi, constantes ac fideles in suo officio manent. Admodum enim se fidos præbent hominibus, maxime in eroganda pecunia. Gnomi namque pecunia abundant, quam cudunt ipsimet. Quod ita accipies. Spiritus, quicquid habere se optat, id habet. Votum autem seu optatum ipsorum ita se habet. Gnomus nempe, si certam aliquam pecuniæ summam expetat, eaque opus habeat, eã impetrat habetque. Ea moneta proba est. Hoc modo multis hominibus in cauernis montium pecuniam dant, vt inde discedant iterum. Adeoque discessum hominum pretio mercantur. Hæc vero vniuersa per ordinationem Dei fiunt, vt nimirum nobis manifestentur, videanturque, quos alias inficiaremur esse. Ex omnibus autem creaturis sors hominum durissima est. Quocunque enim indiget & delectatur, id sibi ipsi parare ac facere cogitur, nec vouendo aut optando quicquam impetrat. Illi vero alteri homines habent, quicquid petũt, ac requirunt, nullo labore id conquirentes aut parantes.

Gnomi fideles hominibus. *Gnomi cudunt pecuniam.* *Humana conditio grauissima.*

TRACTATVS IV.

PRo conclusione huius tractatus seu potius initio scire conuenit, satis hactenus declaratum esse, quo modo homines illi ad nos perueniant. Superest iam, vt etiam explicemus, quo pacto a nobis discedant iterum, aut qui apud nos versentur. Id multis in mediũ allatis historiis ac rebus gestis fiet. Nam talia multa suggerit diligens hominum obseruatio. Primum ergo, quando cum hominibus copulati, liberos gignunt, ac apud viros ad iram commouentur, exempli gratia, super aqua: tunc de subito in aquam sese præcipitant, nec iterum inueniũtur. Tale quid si fiat, marito res eadem fit, ac si suffocata vxor periisset. Ipsam namq; denuo non videt. Sed iam vicissim, etsi illa quidem in aqua disparuit: non tamen ob id illico credenda est mortua, sed omnino pro viua habenda. Nec aliam huic ideo superinducendam vxorem esse, persuasum sit. Tale quid etenim si fiat, mariti vita in periculo versabitur, & illa in mundum iterũ non migrabit. Et matrimonium illud dissolutum nõdum est, sed adhuc perstat integrum. Vt enim vxor, quæ fuga suum maritum deserit, ob id nec ipsa libera fit, nec liberum suum virum facit, quandoquidem mutuo sibi deligantur, quamdiu vita vtriusque durat: ita hic quoque se res habet. Cum ergo in aquam cadens, virum ac liberos deserat, coniugium tamen nihilominus integrum persistat, sciendum est, propter talem copulam ac vinculum ipsam in extremo iudicio apparitur ã esse. Nec enim ab ipsa anima aufertur aut segregatur, sed comitatur eandem, atq; debita munera capessit, vel exspectat. Nam licet Nympha quidem maneat;

Nymphæ in extremo iudicio apparebunt.

talem se tamen præstare cogitur, qualem anima ac initium fœdus postulat. Interim a sese inuicem disiuncti sunt, nec iterum côueniunt, nisi quo tempore maritus aliam vxorem duxerit. Tunc etenim Nympha redit, & mortem marito infert, sicut multoties fieri obseruatum est.

Syrenes quales & vnde. Hoc modo nascuntur etiam Syrenes, super aquis potius, q̃ in illis degentes. Illæ piscium more distinctæ non sunt, sed virgines referunt, a fœminali tamen forma quadantenus deficientes. Hæ nihil pariunt, sed monstra sunt, non secus, ac si homo monstrosus a duob. veris hominib. nasceretur. Pono nempe casum, Nymphas sese progignere inuicem, vt homines faciunt. Illę si monstrum gignunt, Syrenas gignunt, super aqua natitantes, quas eiiciunt parentes, nec secũ tolerant. Hinc variis formis illæ conspicuæ sunt, sicut in monstris omnibus illud frequenter euenire comperimus. Non itaq; solæ Nymphæ nobis admirationi esse debent, verum & Syrenes, quę longe ab hominibus excedêtes, varie gesticulantur: Nonnullæ cantillant, quædam arundine canunt luduntq;, aliæ aliud agunt. A Nymphis nascuntur etiam Monachi, q. genus monstri est, Monachum specie ac forma præsentans. Vbi sciendũ est, genimina illa, quæ hominibus assimilantur, ac in locis eiusmodi reperiuntur, ex hominib. descendere, hoc est, progigni a Nymphis, Gnomis & similibus. Sed vt de hisce verum fundamentum noscatis, tenendum est, Deum ipsum in suis creaturis mirabilia operari. Sic Cometa ex Stellis ceteris nascitur, tanquam monstrum quoddam. Nec n. ille cursum suum naturalem habet, vt Stella, sed omnino alium a Deo ipsi inditum. Non ergo immerito inter prodigia refertur. Huius ad exemplum monstra maris quoq; a Nymphis edita, Cometæ sunt, & a Deo manifestantur, vt mirabilia eius inde discamus, de qua re alias. Scire aût conuenit admiranda & ardua quædam ab eiusmodi hominib. designari, quæ cuilibet homini instar speculi assidue præ oculis posita esse debebant. Sed, quia in plerisq; refrixit caritas, talia pleraq; negliguntur, ac hominum pars maxima dedita est fœnori, commodo proprio, aleis, côpotationibus, &c q̃ omnia talibus ostentis præfigurantur a Deo, quasi nos his verbis côpelleret, Oculos vos vestros in talia monstra conuertite. Talia & vos fietis post obitum. Monitibus ergo parete, ac vobis cauete. Quorum tamen (proh dolor) nihil fit.

Monachi a Nymphis nati.

Deus mira in creaturis operatur.

Cometa est stella monstrosa.

Monstrorũ finis quis.

Nympha cur viris insidietur. Sed vt lôgius de hac re sermonem pertexamus, sciendũ insuper est, eiusmodi homines manifestari, & vno loco quoq; côuenire, quo vna habitent, & familiaritatem hominum, quos studiose diligũt, captent. Caro enim ac sanguis, carnem ac sanguinẽ adamat. Præterea plures apud ipsos vxores viris sunt. Hi n. pauci, illæ numerosæ. Quæ caussa est, vt viros aliis tam captiose venentur. Ex hisce hominibus orta est collectio & conuer-

fatio, quam *Montem Veneris* appellitant. Is nihil est aliud quam congregatio quædam Nympharum, facta in antro aut specu quodam ipsorũ mundi, non quidem in ipsorum chao, sed in chao hominum, in ipsorum tamen interim regionibus. Hos notãdum est ad insignẽ ætatem proueh, nulla tamen re aut defectu notabilem. Vnam namq; eandemq; speciem perpetuo retinent ad summũ vsq; vitæ terminum, donec tales etiã moriantur. Iam vero Venus Nympha est & Vndena, ceteris dignior & superior, quę longo quidem tempore regnauit, sed tandem vita functa est. Quam secura Venus alia, & priori quidẽ, quoad rei domesticæ regimen, similis non fuit, sed tamẽ & ipsa tandẽ suo tempore mortua est, ac ita regnum defecit. De hac re varia & diuersa narrant. Aliis namq; persuasum est, illam primam vitæ esse æternæ ac perpetuæ, vsq; ad diẽ extremum. Sed hoc intelligetis, de ipsa & ipsius semine, nimirũ secundum speciem non secundum indiuiduum. Dies namq; nouissimus ista talia omnia finiet & terminabit. Quod vero dicunt, nec illos, qui cum ipsis, iungũtur aut conuersantur, mori, id alienum a re est. In mortem etenim vniuersa contendunt, nec quicquam vspiam durabile est. Et non ipsi, quam alii, minus moriuntur, cum suo fine nihil careat. Interim ratione seminis generationes omnes ad extremum vsq; diem durant. Quod autẽ alii aliud prætendunt, dicentes, illo loco Reginam quandã sedisse, & submersam esse, seu hiatu facto descendisse: de hoc ita iudico, Nympham nimirum aliquam illic habitantem in montem sese demisisse sub paludem seu lacum, regioni illi obiectum, ibiq; sibi habitationem construxisse, & pro amoris zelo cõpendioq; cuniculũ seu scrobẽ foras per montẽ molitam esse, vt ingressus & egressus ꝓcis seu amatorib. liberior pateret. Huiusce rei ab initio tanta fuit obscuritas, vt quidnam id, aut vndenam vere esset, nemo recte sciret, donec tandẽ patefieret, & finiret. Et haud dubio opꝰ redintegraretur, si adhuc vna priori similis Regina succederet. Nã & inter homines quidã vsq; adeo mirabiles & insignes sunt, vt multis deinde seculis, ipsis similes nõ nascant. Sic ergo & hoc loco peculiare quoddam a Nymphis, opus conditũ fuit, q, secũdum lasciuæ Deæ Veneris nomen Mons Veneris vocatũ est. Et admiranda talia in mũdo facta multa sunt, quæ tamẽ supina oscitantia contemta mundus neglexit risitq;, magno improbitatis argumento. Nihil n. tale citra euidens documẽtum nostri fieri solet. Contemtui ergo esse minime debent. Sed de his alias. Iam historiam veram addemus de Nympha Stauffenbergensi, q̃ formæ spectatæ in viã con cedit, & quem sibi elegerat dominũ, præstolata est. Hæc quidẽ Theologis ludibria & præstigiæ Diaboli putantur, sed non veris. Quidnã in scriptura maius est, q̃ nihil negligere, omnia ꝓbe recteq; pẽ-

Mons Veneris quid.

Montis Veneris famulita admodum annosa fit.

Venus quomodo immortalis.

Morti omnia cadu ca obnoxia

Mons Veneris quid vere.

Historia de Nympha Stauffenbergensi.

sitare, ac sobrio attentoq; iudicio ruminare, passim omnia accurate per-nestigare, & incognitum nullum cõtemnere? Vnde liquet, ipsos parum rei gnaros breuiter & supine talia præteruolare, Diabolica ludibria prætendendo, cum tamen nec ipsum Diabolum cognorint. Quinimo cogitandum est, miracula talia ideo fieri Deum permittere, vt non omnes Nymphis copulemur ac cohabitemus, sed interdum tantum vnus ac alter, vt hinc nimirũ admiranda Dei in creaturis opera reuelentur, & certius inter homines dispergantur. Quod si talia Diaboli essent opera, contemni vtique merito deberent. At non sunt. Nec enim eiusmodi potest Diabolus, sed solus Deus. Sed ad historiam reuertamur. Nympha dicta vndena fuerat, & prænominato Stauffenbergensi nupserat, tãdiu ipsi cohabitans, donec vxorem aliam ille duceret, quod Nympham pro Diabolica haberet. Hæc enim alterius vxoris ductæ caussa ipsi fuerat. Quare, cum fidem Nymphæ datã violasset, ipsa per superius pauimentum porrecto crure illi in mensa die nuptiarum sedenti signum dedit: quo attonitus die tertia mortuus inuentus est. De hisce autẽ rebus non nisi prudenter iudicandum est. Fidei enim violatio siue vindicta nunquam abit, siue committatur fine honesti, aut specie commodi, euitandiue alterius incõmodi & turpitudinis. Quod si illa spectrum omnino fuisset: vndenam sanguinem ac carnem suscepisset. Si vero fuisset Diabolus, vbinam signa Diabolica, semper comitari solita, latuissent? Si fuit spiritus: quonam ista omnia fecissent? Quia autem homo ac Nympha fuit, ceu diximus, ac coniux, in honorem, non opprobrium seruiit: ob id pactum ac fidem datam seruari iure postulauit. Quod tamen cum non fieret, permissu Dei adulterium ipsamet puniuit, cum alius illi iudex seu carnifex non competeret, quia ex Adamo non prodierat. Hac de caussa, pœna adulterio debita, ipsi commissa est, vt iudicium ipsamet exsequeretur, quia tanquam spiritus aut Diabolus ab hominibus contempta erat. Huiusmodi alia multa quoq; facta sunt, quæ malo exemplo in contemtum trahuntur. Ex quo insignis hominũ stultitia comprimis liquet.

De Nymphis iudicium theologorum irritum.

Fidei violatio grauis.

Ceterum, vt de Melosyna quid dicamus, res alte ac sobrie expendenda est. Nec enim talis, qualis a Theologis habetur, fuit, verum Nympha. Quam tamẽ a maligno spiritu obsessam fuisse, minime inficiamur. Illum vero a sese abegisset, si vsque ad finem cum suo domino mansisset. Ea enim Beelzebubi natura est, vt tales in alias formas transmutet, quod in sagis etiam præstat idem, quas in feles, lupos, canes &c. transformat. Idem ipsi quoque Melosynæ euenit. Nec enim a magicis artibus adeo immunis fuit, quando aliquam earum partem calleret. Vnde nata ea est superstitio, vt singulis diebus Saturni serpens fieret. Hoc namque voto

Melosina quid fuerit.

Melosyna saga fuit.

Sagæ in feles, lupos, &c. mutata.

Beelze-

Beelzebubo obstricta erat, vt viro petito potiretur. Præter id etiam Nympha fuit, sanguine & carne pollens, fœcunda & ad partum disposita, ex Nymphis ad homines egressa in terram, vbi etiam habitauit. Hinc etiam postea, prout superstitio homines ducit, derelictis suis iterum discessit ad ea loca, ad quæ seducti homines, & in superstitionibus incantati, penetrare solent. Adeoque verisimile fit, ipsam huiusmodi vermem mansisse ad finem vsque vitæ. Quæ quamdiu duret, Deus nouit. Nobis interim res eiusmodi exẽplo sunt, vt ex illis discamus, qualesnam in terra simus, & qua fraude doloque Beelzebub in omnibus angulis nobiscum agat, quam vafre nobis & studiose insidietur, adeo, vt nec in medio mari, nec ima terra, quicquam ab ipso satis tutum sit, quod non attentet. Nobis autem ea fiducia firma sit, quod, vbi vbi simus, ibi Deum præsentem quoque habeamus. Is suos in omnibus locis tuetur & liberat. Ceterum huiusce conditionis fœminas ob res eiusmodi patratas, & quia ex Adamo non sunt, ob id pro diabolis & spectris habendas esse: stultum & vesanum est Deum adeo vilem in suis operibus iudicari, dictasque fœminas ideo, quia superstitiones habent, reiici & reprobari. Plures namque in Ecclesia Romana superstitiones gliscunt, quam apud fœminas & sagas istas vniuersas. Si ergo superstitio hominem in vermem transformat, quod de Nymphis attestamini: eodem exemplo idem vobis etiam in Ecclesia Romana versantibus competet: hoc est, vos ipsi quoque in angues eiusmodi mutabimini, qui iam splendetis & nitidi inceditis, diademate & cultis ornamentis late fulgentes. Quæ omnia tandem in vermem ac draconem degenerabunt, sicut de Melosyna & aliis constat. Ista ergo omnia accurate pensitate, nec videntibus oculis cœcos, aut loquentibus linguis mutos vos facite: cum nec cœcos vos, nec mutos vocari facile patiamini.

Beelzebub fraus & insidiæ.

TRACTATUS V.

De Gigantibus.

PRæter hactenus commemorata generationes adhuc duæ supersunt, ad Nympharum & Pygmæorum generationem etiam pertinentes. Sunt autem illæ Gigantum & Nanorum, ex Adamo non descendentium. Etsi vero & S. Christophorus Gigas fuerit: cum tamen is ex semine humano progenitus sit, ad hanc classem referri minime debet. Huc autem proprie spectant gigantes, de quibus historiæ circumferuntur, ceteri, vt puta *Bernensis*, *Sigenottus*, *Hildebrandus*, *Dietricus* & similes alii: Item pumiliones, *Laurinus* & reliqui. Non autem nescimus, has historias a plurimis vniuersim repudiari ac explodi. Ceterum, qui huiusmodi cen-

S. Christophorus Gigas.

Gigantes & Nani seu Mani qui fuerint.

ciunt, illi veritatem in rebus etiam aliis momenti maioris annihilant, dum Christi verba peruertunt, seque ipsos cum suis commentis illi præponunt. Quod si quidem in rebus grauioribus attentare audent: quanto magis id non in hisce verebūtur rebus, vt eas annihilent & inficiētur? Ita nimirum secum illi ratiocinantur: Gigantes nobis nimis fortes & insoliti sunt, nec admodū conuenientes: ideo ipsos annihilabimus, & pro spectris passim proclamabimus. Idem designabimus ēt in Christo. Qui cum nimis potens sit, ipsum cum gigantibus eo loco ponemus, ne quisquam sit, qui nobis aduersetur, aut quem metuamus.

Theologiæ initium est lumen hominis. Principium Theologiæ est *lumen hominis*, rerum vniuersarum naturalium cognitione pollens. Quarum si iam notitiam hausiris, Christum postea ac ipsius verbum vsq; adeo vilipendere non potest, sed ex necessitate cōgeniti luminis ipsum longe sublimius iudicare & latius extendere cogitur illis alteris, q in sola litera occupantur. Non ergo in scripturā admittendi cœci sunt, sed qui in lumine hominis ꝓbe exculti. Illi alteri facili occasione seductores ac errones euadūt. Discēda ergo & cognoscē la discite, nec ita illotis manibus in scripturam irruite, vt iudicetis & calumniemini, quæ vesanis vestris capitibus non illico credibilia apparent.

Gigantes & Nani vnde. De duobus ergo illis generationibus Gigantum nempe & Nanorum, ita statuite: quod Gigantes nascantur ex Sylphis, & Nani ex Pygmæis, & horum sunt monstra, ceu Syrenes Nympharum. Ex hisce enim illi progignuntur. *Valde robusti.* Qui licet rari sint: toties tamen tamq; mirabiliter apparuerunt, vt de ipsis ambigi minime debeat. Et tam Nani quam Gigantes roboris admirandi sunt. Ceterum de familiæ illorum ac parentum, ex quibus nati sunt, natura, nihil hic differemus. Nec enim [illegible] æmulantur, sed monstra illius sunt, non obiter ac in [illegible] in lucem *Gigantes suum genus superant.* producta, verum singulari consilio & admonitione Dei nata. Et admonitio illa momenti haud leuis est. Merito igitur de ortu illorum inquiritur, quod hic fiet. Alibi postea etiam constituetur de illo, quo nempe fine Deus illos ab hominibus produci voluerit. Nam ea tractatio huc non spectat: cum de generatione eorum hoc loco tantum docere nobis præsumtum sit.

Consideratio a. illorum mira omnino ac stupenda est, propter res varias gestas, & fortia facinora designata. Adde, quod ipsi, velut monstra a Deo singulariter producta, sine omni herede, quoad corpus ac sanguinem, obierint, adeoq; gigantes cum nanis vna interciderint.

Gigantes an animā habuerint. Principio ergo de illorum anima, quinam illa cognoscenda sit, ita definiemus Parentes ipsorum similem cum illis animam non habent. Homines tamen interim sunt, vt comprehensum est. Nascuntur autem ex anima-

animalibus, quæ homines sunt. Vnde sequitur, eos animam non ex suis parentib. traxisse. Preterea sunt et monstra, quorum ea natura est vt perpetuo suis parentib. minus habeant. Ex his duob. consequitur, illos animam nullam habuisse, licet multis generosis facinorib. insignes fuerint, & veritati inuicem studuerint, ac alia multa præstiterint, ex quibus animæ præsentia colligi posset. Sicut autem Psittacus loqui, & simia hominum gestus ęmulari nouit: sic per indultum naturę illos quoq; hominum facta exprimere potuisse, consentaneum est. Ex his tamen ipsam quoq; animam præsto esse, concludi non potest. Deus quidem & hisce hominibus, instar aliorum, si velit, animam infundere potest, veluti docet cõfœderatio hominis cum Deo, & Nympharum cum homine. Ipsi tñ non propter animam, sed propter creaturam geniti sunt, vt Deus eo admirabilior in suis operib. conspiceretur. Nec Gigantęas ille animas creare voluit, etsi homo vnus alteri in regno Dei similis sit. Illos ergo cum animalibus comparo, quorum anima mihi incognita est. Etsi vero & ipsi bona iustaq; fecerint: redemtionis tamen eos participes esse non video. Nam in fide non sapuerunt, sed instar animalium prudẽtum vixerunt. Quod si vulpes aut lupus loqui posset: illis profecto non admodum dissimiles forent. Intellectus namq; naturalis late patet: vt de anima iudicium non adeo procliue sit.

Gigantes sunt anima libus prudentia.

Gigantes fide vacui.

Syluestres seu homines aerii Gigantes gignunt, quando conueniunt in coniunctione, non secus ac si cõiunctio incideret Cometæ, terręmotus & similium. Quod si enim nasci monstrum oporter, secundum consuetum naturæ cursum minime nascitur, sed transuersim, secundũ prouidentiam Dei, de qua re hic plura non dissero. Sylphi itaque suo modo coeunt, & pariunt monstra. De modo, quo gignantur, definiri nihil potest. Id enim opus, ille ordo diuinus est, nec aliter per Astronomiam explicari potest, de stellis erraticis, & de generatione rerum illarum, quæ naturali sequidem norma modoq; non habent, & tamen nascuntur fiuntque, ceu terræmotus qui aliquando fit, & longo post tempore intermittit. Similiter & de Gigantib. iudicandum est, quod eodem modo nascantur per huiusmodi constellationes, non in cœlo quidem, sed in homine fientes. Ipsum namq; cœlum ad monstra talia producenda vim & operationem nullam habet: cum hominibus, quoad constellationem, cum cœlo commercii nihil sit. Cœlo quidem omnes subsunt, & ab eodem includuntur. Quia vero aliud corpus, aliud chaos habent, ideo cœlum ipsis nihil imprimere potest, quia non hæret, non durat. Ceterum, vt de cœlo, ita & de his naturalis quidam cursus motusque, per se fiens, oriens ac occidens, intelligi potest. Semel enim

Gigantes ex Sylphis.

Monstra naturaliter gignuntur.

Gigantes vt gignantur.

hoc sciendum est, cuilibet, quod, si quidem aliquando inter nos homines procerior quispiam aut humilior nascatur, cœlo id imputari non debeat, sed peculiari naturæ cursui: de quo hic sileo.

Nani vnde generentur. Similiter & de Nanis scitote, quod ex pygmæis ex terra nascantur. Vnde adeo proceri non fiunt, sed in proportione tanto breuiores sunt, quanto pygmæi ipsis sylphis curtiores existunt. Hi non minus, ac Gigantes, monstra sunt, ac generationis eundem modum habent. Hoc loco alte considerandum venit dictum Ioannis Baptistæ, ad Iudæos dicentis: Nolite præsumere, quia filii Abrahæ estis, vt cogitetis & ferociatis in hoc, quasi Deus nihili sit, aut nullos filios facere possit, si vobis careat. Dico n. *quod ex lapidib sibi Deus filios producere possit* Hoc ita etiā intelligēdū hic est: Etsi videamus quidē, nos ex Adamo esse: nihilominus tamen etiam conspiciuntur homines, ex Adamo non geniti, vt sunt gigantes, Nani, plures & robustiores nobis. Cui etiam consentit illud: Si non veros operati fructus eritis, cum radice etiam Deus vos euellere potest, vt inarescatis ceu fructus in arboribus, & Deus postea alios homines proferat. Si enim Deo possibile fuit, ex lymbo Adamum ac ipsius liberos producere: poterit idē etiā sine lymbo alios fingere homines, vt Nymphas, Gigantes, &c. quibus mundum suum augeat & conseruet. Hi ergo nobis exemplo & documento sunt, ne nos solos existere putemus, adeoque Deum cogere conemur. Si potens est in vno: erit etiam in alterō. Si homines potest producere septem pedes longos: poterit etiam, qui viginti aut triginta pedes erigantur. Exemplum videmus in gigantibus: ex quibus discendum nobis est Deum hunc esse dominum, qui ista possit, & animam in momento vno infundat.

Sed vt hæc ad finem propius perducamus: addendum est, huiusmodi homines gigantes & Nanos, aptos quidem esse ad imprægnandas fœminas ex Adamo ortas, quoad naturam, si similia similibus quadrarent. Sed etsi monstra quidem fœcunda minime sint: hi tamen monstra sunt tantum in persona, quoad robur & magnitudinem, non quoad generationem. Quantum autem in ipsis est, vltra semen vnū fundere non possunt: hoc est, in tertiam aut quartam generationem non perueniunt.

Monstra non sunt fœcunda.

Præterea, si in generationes hominum perueniunt, fœtus duplex gignitur: hoc est, si secundum naturam matris corporatur, genus ipsius alescit. Sin minus, animal patenti simile generatur. Vt autem mixtum fiat, non potest, quin semen in altero præpolleat. Etsi vero alias duo semina fiant vnum: hic tamen non similiter. Et licet vnum fiat semen: ab altera tamen parte, quæ animam confert, qualificatur: de quibus in alia Philosophia docebitur. Hoc ergo modo generationes eorum desinunt,

Gigantes sese nō progenerant.

nec heredes illis relinquuntur. Et ſicut cometæ nullos liberos, terræque motus nullum ſemen poſt ſe relinquunt, ſed ſimul ac vna in ſeipſis finiuntur: ſic illi quoque in gradu ſeu generatione vna ſurgunt & occidunt.

TRACTATVS II.

De cauſſis huiuſmodi creaturarum.

CEterum, vt de huiuſmodi creaturarum cauſſis naturaliter philoſophemur, ad ea præcipue puncta attendi debet, quæ in præcedentib. tractatibus adducta, nec hic otioſe repetenda ſunt. Præter a. illa cauſſę ſequētes hæ ſunt. Deus nimirum rebus vniuerſis cuſtodes pręficit, nec incuſtoditum quicq̄ relinquit. Sic Gnomi, Pygmæi & *Mani* (*al. Manes*) theſauros terræ, h.e. metalla & alia cuſtodiunt. Vbi enim illi verſantur, ibi theſauri vȩ grandes ac opulenti latent. Per illos cauetur, ne theſauri in lucem ante definitum tempus erumpant. Quos ſi reperiunt homines, dicere ſolent: olim pygmæi hic ambulabant: iam abierunt, hoc eſt, tempus iam inſtat, vt opes proferantur. Theſauri namque terræ ita diſtributi ſunt, vt a mundi vſq; principio aſſidue reperiantur, metalla, argentum, aurum, ferrum, &c. qui ab illis hominibus ita cuſtodiuntur, vt non in die vno omnes vbiq; prodeant, ſed ſingulatim & diſcrete iam hic, iam illic vnus & alter proferatur. Ita oberrant opes montanæ ſecundum tempus & regiones, a die primo vſq; ad vltimum diſtributæ. Similiter & de Salamandris intelligendum eſt, quod cuſtodes ſint regionum ignearum, in quibus verſantur. In illis namque cuduntur ac fabricantur ea, quę ceteri cuſtodiunt. Ignis namq; ſi deflagrauit, incipiunt pygmæi vigilare, poſt quorum vigilias res producūtur. Eodem modo & Sylphi gēmas exteriores ſub aura iacentes, ac a Salamandris fabricatas, & in debitum locum, vbi in hominum manus venire poſſint, poſitas cuſtodiunt. Has ad tempus pręſtitutum vſq; tuentur. Vbi namq; tales theſauri iacent, ibi homūculi illi morantur, curantes, ne abditæ opes æquo maturius proferātur. Illi ergo cum bonorum eiuſmodi cuſtodes ſint, facile intelligi poteſt, ipſos quidem anima carere, ſed hominibus tamen ſimiles eſſe. Vndenæ cuſtodes agunt in aquis, illarum opum, quas mare claudit, a Salamandris fabrefactas & relictas. In genere ergo de ipſis hoc notandum eſt, quod, vbicumq; reperiātur, inſignes theſauri & metalla optima condita iaceant, quibus illi varie cuſtodiendis præfecti ſunt.

Pygmæi theſauros terræ cuſtodiunt.

Salamandræ cudunt ea quæ pygmæi tuentur.

Sylphi quid cuſtodiant.

Vndenæ quid cuſtodiant.

Porro, *Syrenarum, Gigantum & Manorum*, velut & Scintillarum, quæ tantum Salamandrarum Monſtra ſunt, cauſſa ac conditio ea eſt, vt nihil quidem cuſtodiant, ſed nouum quid & graue hominibus indicent.

Syrenes, gigant &c. quid præſagiant.

Sic vbi fomites apparent, illi regioni interitus denunciatur. Plerunque enim illius Monarchiæ vastitas, &c. præsagitur. Similiter & Gigantes ingentē illius regionis futuram vastationem ac grande malū portendunt. Mani autem plerunque ingentem populo egestatem ac paupertatem prænunciant: vt etiam Syrenes principum regumq; interitus, sectas & diuisiones minantur. Deus enim nos omnes in vnum colligit. Huic quicquid aduersatur, ruere finit. Ante ruinam suos mittit prodromos, quales iam diximus. Sed & his longe plures sunt: qui interdum mutantur, nec vna omnes via veniunt, sed aliqui nostris oculis occultantur.

Postremo, caussa, quæ omnium potissima est, nos latet. Quando autem terminus mundi appropinquabit, ista vniuersa, a minimo ad maximum manifestabuntur, quæ & qualianam fuerint, cur & vbi steterint vel ambulauerint, & quid portenderint. Quicquid enim in omni mundo fuit, die illo proferetur. Tum temporis prodibunt docti solo nomine nullius rei gnari & periti. Surgent etiam docti ex fundamento, cum nugatoribus. Emergent, qui vera scripserunt, & falsa, qui ediderunt solida & euanida. Et vnusquisque suæ diligentiæ, studii & veritatis mercedem feret. Nec eo loco indiscrete quilibet Doctor erit aut Magister. Ibi enim lolium excutietur a tritico, & paleæ a frumento. Qui iam clamat, ibi silebit. Qui iam paginas numerat, ei illic penna elidetur. Et hæc omnia ante aduentum diei nouissimi reuelabuntur, & sua serie docti omnes a primo tempore ad vltimum sistentur, scieturque, qui vera aut falsa scripserit, quod iam adhuc abditum est. Tempore illo beati erunt, quibus intellectus pandetur. Omnes enim cogitationes hominum, quas vnquam susceperunt, non aliter ac in fronte cuiuslibet scripturæ conspicientur. Illis temporib. ego quoq; hæc mea scripta mando, quorum nullum intercidet. Deus enim lumen ponit in propatulum, hoc est, quilibet qui lux erit, visurus est.

LIBER ARTIS PRÆSAGÆ THEOPHRASTI.

PROLOGVS

X seipso homo futuri nihil prænouit. Ita enim conditus est, vt ad nihil attendat aliud, quam seipsum, vt animam ad Deum attollat, & rerum aliarum cura non tangatur. Quid enim futura dies crastina ad hodiernam attinet? Dies namque quælibet sibi ipsi sufficit, & cura est. Nec cogitandum est, qua die

die hoc vel illud dictum sit: sed de hodierna die cogitatio suscipi debet, cum crastina dies damni nihil afferat. Nec cras, sed hodie mors aduenit. Satis ergo est, præsenti cuilibet diei propriam suam curam incumbere. Hæc enim a Christo, eo fine nobis dicuntur, vt non angamur, qui corpus nostrum alatur & conseruetur, sed Deo hanc potius curã inniciamus, ac sedulo tantum oremus. Hinc iam sequitur, de futuro nos nihil inquirere debere, quæ corporis nostri sors ac ratio futura cras sit. Id n. edicto vetuit Christus. Quærendũ imo est primo regnũ Dei: tunc cetera omnia nobis adiicientur. Quod si quidem facimus: quid commodant, aut quo spectant productiones, quæ de dierum sequentiũ statu vaticinantur? Certum autem est, multas prædictiones reperiri, commodum & voluptatem corporis omnes spectantes: ad salutem a. & vtilitatem animæ nihil quicquam conferentes. De illis vt scribam tractemue, hanc caussam habeo, quia scil. iam in sectas Pharisaicas incidimus, in quibus versantes necesse habemus explicare, ex quo veritatis fundamento illi scribant & loquantur. Caussa altera est, quia ẽt Prophetæ, Sybillæ ac similes, ex ore Dei vaticinati sunt. Ex quo constat si Prophetis id fuit licitum, non dedecere idẽm ẽt hominem. Sed & hoc iure licet, quia ipsa natura malum proprium denunciat, dum ingruunt schismata, defectiones, gaudia, & diuitiæ, &c. quæ naturaliter præsagiri possunt. Præterea alias quoq; multæ prædictiones fiunt, quæ magnam futurorum euentuum vim habent: quæ & ipsæ necessario considerandæ videntur. Hæ tamen & aliæ caussæ apud Ethnicos tantũ receptæ sunt. Quod a. nobis faciendum primo incumbit, est hoc, vt nos accõmodemus ad verba Christi, regnumq; Dei & iustitiã ipsius ante omnia quæramus. Quod si facimus, nulla alia prædictione opus habemus. Sic n. dabitur, quicquid vsus requirit, nulla ẽt præcedente prædictione. Quia vero aliter viuimus, nostrumq; potius commodum, quam ordinem & mandatum ipsius Dei sectamur: ideo curis admordemur, vt solicite quæramus, quid hodie, quid cras, euenturum sit. Dubitatio itaque hæc eos solummodo angit, qui Deum non respiciunt, assidue bona ipsis non cumulantem. Ideo prædictionibus inhiant, an quid captari queat, quod ad nequitiam ipsorum velandam, promouendam ac augendam faciat. Et sic cuilibet vento flanti pallium obuertunt. Quibus curis & anxietatibus omnibus carere facile possent, si regnum Dei & ipsius iustitiam quærerent. Iam ergo quia Deus prædictiones permittit, id sine caussa non facit. Per Prophetas enim ac vates mala pronunciat, vt a næuis & vitiis suis desistant. Prædictiones namque tales hoc tantum modo acceptandæ sunt, vt nobis sint adhortationi, quasi ita dicerent: Facite pœnitentiam: tempora messis iam ante fores sunt. Quandoquidem ergo signa illa varie & multipliciter incidant, adeoque internallis longis inuicem distent, vt sese mutuo infringant, licet ex eodem centro omnia promanent: ipsa recensere equidem aggrediar, vt illadem vos cognoscere queatis. Ante omnia tamen vobis consilium sit, vt regnum Dei & iustiiam ipsius quæratis. Sic etenim fiet, vt nulla alia solicitudine deinceps angamini,

siue ea cataclysmi sit, siue tonitrus & grandinis, siue terræmotus, siue pestis, siue belli, &c. Quæ, etsi quidem iam ante fores starent: ab illis tamen immunes sic essemus. Horum namq; nihil nobis noxæ esse potest, si in regni Dei iustitia viuamus. Hoc enim asylum contra omnia mala est. Quæ autem signa ratione corporis ac valetudinis aduersæ consuluntur & expenduntur: ea non iniuste ex fundamento considerantur: quoniam morbi opus habent Medico. Præsagia tamen fundamentum non habent in quo solide consistant. Quæ autem Prophetæ ac Sybillæ ex ore Dei locuti sunt, ea opera fuerunt diuina: de quibus sequens liber expediet. Sed nec his ipsis vos mancipabitis, verum potius iustitiæ diuinæ.

LIBER DE PRÆSAGIORVM FVNDAMINE.

TRACTATVS I.

Præsagiorum genera.

VAticiniorum, seu artis futura præsagiendi genera quinq; sunt: quorum quodlibet sibi connatas species habet. Ad primū spectant Pro-
1 phetæ, Sybillæ & discipuli Christi. Hi tamen ex nulla arte propria, sed *ex ore Dei* futura prædixerunt, sicut ex ore Dei hauserunt. Horum præsagium iræ diuinæ comminationem saltem denuntiat illis, qui morem gerere recusant, & ea, quæ prædicuntur, contemnunt. Si ergo populus futuri securus est, tunc apertis oculis caligat, eaque Propheria summa & certissima est, omni fuco carens. Nec enim in arte aut fortuna aliisue rebus cōsistit, sed ex ipso veritatis fonte, vt suo loco docebitur, promanat.
2 Alterum præsagii genus *ex ipsa natura* profluit, quantum nimirum natura malum exitum intentans, in initio sui mali finis, ipsa præmonstratrix
3 est. Tertium præsagium vocatur *Diuinatio*, ex ipsomet homine orta, qui
4 ex lumine proprio præuideri potest, quē res exitū habiturum sit. Quartum præsagium est *Spirituum*, & vocatur *Sortilegium*. Hanc homo captat & discit ex spiritibus, prout cum illis fœdus pepigit, ipsique adeo spiritus
5 bonum verumve suggerunt. Quintum est *Augurium*, quod ex creaturis & animalibus desumitur, in quibus, quæ homini euentura sint, spectantur. De his autem generibus quinque tenendum est, primum, nempe Prophetarum, Sybillarum & Discipulorum Christi, vno gradu contineri & illos sibi inuicem similes exsistere. Ex vno n. Dei ore omnes loquuntur. Alterum solius naturæ est, quæ suam per se practicam indicat, nihil ad hominem dirigens: veluti per *Astronomiam*, *Medicinam*, *Philosophiam Physionomiam*, *Chiromantiam*, & similia. Hæc enim seipsa tantum indicant hoc est, id, in quo sunt, respiciunt, non aliud, vt pulsus, vrina, complexio &c. Sic & in Philosophia rerum naturalium per pruinam, gelu & tem-

tempestatem aduersam, siccus & sterilis annus, &c. indicatur. Præsagia hæc in facultatibus, quo ad Naturam omnino scienda sunt. Tertium, diuinatio, scrutatrix est rerum singularium, agens per insomnia, per apparitiones & visiones nonnullarum figurarum, per iudicium fortuitum, aut per alias imaginationes, cuiuscunque generis sint. Quartum præsagium spirituum, sortilegium vocatur ideo, quia vel contingit, vel non contingit. Huius species sunt quatuor, Geomantia, Austromantia, Pyromantia, Hydromantia, quæ succedũt, prout spiritus fauent. Quintum est Augurium, vbi sumuntur præsagia ex cantu auium, ex extis animalium, ex inundationibus aquarum, & ventorum violentia, &c.

Sortilegii quatuor species.

Porro autem de primis præsagiis Prophetarum, Sybillarum & discipulorum multa scribi non possunt. Hoc saltem statui oportet, quod Deus, per huiusmodi homines ea pronũtiet, quæ ex prouidentia diuina homini obtingent, nempe quæ salutem ipsius concernunt, quam Deus annuntiat hominibus ex insigni amore, quo ipsos prosequitur, dum liberationem illis spondet. Sic cum Adamus ex paradiso eiiceretur, solatium iam omne interciderat, ac de omni salute & spe actum erat, antequam Christum suum filium Deus nobis polliceretur. Ea promissio ex solo processit patre. Nec aliunde natiuitatem & liberationem Christi homo scire potest. Nec etiam cœlum ipsum, nec spiritus vniuersi, nec omnis Natura, nec vlla Auguria diuinatione sue suis præsagiis homini solatium afferre poterant. De talibus n. nihil quicquam norant. Ita nec Dies aduentus filii Dei ad iudicium vlli præsagio notus est, nisi quod ex Prophetis desumatur. Veniet autem dies ille pro scripturæ vaticinio, cum de ipso omnium minime cogitauerimus, adeoque omnia maxime peccata & tranquilla fuerint. Necesse est ergo errent & hallucinentur vates & præsagi illi, qui ex signis iam præteritis de die nouissimo vaticinantur, nec de scriptura cogitant, dicente, diem instar furis irrupturum, cum omnium maxime securi fuerimus. Quæ quidem verba ad nullius signa respiciũt. Eiusmodi ergo nullo humano præsagio definiri queunt, sed a solo Deo petenda sunt, ac illis, quibus nosse dedit Deus. Quin & in veteri testamento vastationes quædam factę sunt, quæ similiter & in nouo testamento fient, quas scire, Deus nulli hominum contulit. Eadem notitia spiritibus quoque, Naturæque ac Auguriis, diuinationibusque omnibus denegata est, ac soli Deo reseruata. Qui vero de eiusmodi euentibus vaticinantur, hi ex ore diuino loquuntur, & tamen quod loquuntur, ipsi non intelligunt. Quique hoc modo in simplicitate loquũtur, horum sermones ardui, ac ob id magni faciendi sunt. Quoniã vero præter signa temporum suas prædictiones & prophetias Deus habet

Dies nouissima quo tempore ventura.

Prophetiani Dei ministri prophetae, &c.

ſingulares homini abditas:per triplices perſonas illas vtique proponit, per *Prophetas, Sybillas & Diſcipulos*. Horum noſcendorum hæc nota eſt, quod cultu & ſermone ſimplici ſua proferant, non, vt ceteri homines, ambitionis aut auaritiæ ſtudio, ſed humiliter & abiecte coram mundo. Ita enim placitum eſt Deo, vt illi, quibus intellectus datus non eſt, audientes nō audiant, & intelligentes non intelligant. Huiuſmodi enim farinæ homines cōtemtis illis ſimplicibus non ſerio admodum attēdunt. Et ſi quidem, quid dicant, audiant, illud tamen riſui & ludibrio habent. Placuit ergo Deo, voluntatem ſuam patefacere per Prophetas, Sybillaſque contemtos, & per diſcipulos, coram hoc mundo viles & parum ſpectatos. *Deſideratur hoc loco pagina integra cum fere dimidia, ab imperitis aut inuidis ex Autographo euulſa.*

* Præſagia diuidūtur in *Prophetas, Sybillas, & Diſcipulos Chriſti*, prout ante conſtitutum eſt. Et ſecundo in Sectas ſequentes, ex ore Dei minime loquentes, ſed ex aliis creaturis ſua præſagia ſumentes, prout deinceps dicetur. Ad præſagos ergo attendēdum ſedulo eſt, vt ex quonam fundamento loquātur, iudicetur & ſciatur. Qui ex Deo præſagiunt, hi fundamentum in Deo habent, cui acquieſcunt. Ceteri omnes ex creaturis loquuntur. Iam qui ex Deo loquitur, potior eſt illo, qui loquitur ex Natura. Et qui ex Natura loquitur, potior eſt loquēte ex Sortilegiis. Quantum vero cuiuſque fundamento & præſagio credi debeat, ex ſequentib. tractatibus diſcetis.

Extra quidem Prophetas, Sybillas & diſcipulos præſagi ſunt, multis ſectis inter ſe diuiſi. Quas antequā ordine enumeremus, primo ipſarum fundamentum in genere ſciēdum eſt, ex quo nempe vaticinentur, quod breuiter ita intelligetis. Spiritibus, qui in elemētis verſantur, nota & explorata ſunt vniuerſa, quæ in Natura ſciri poſſunt, h.e. quiſnā exitus futurus ſit hominum, ciuitatū, regionum, quæ cuiuſque fortuna, quod infortunium ſit. Exemplū rem patefaciet. Ponamus infantem naſci. Huius iam, quæ ſors a primo die ad vltimum futura ſit, Spiritus probe norunt. Sic, ſi hodie nouus ānus incipiatur, Spiritus a prima hora ad vltimā, quæ cuiuſq; diei ratio futura ſit, exploratum habēt. Similiter etiam, ſi bellū moueatur, quæ victoria, quæ clades ſecutura ſit, ad vnguem norunt, etiam ante, quam quicquam horum fiat. Vt ſummatim dicam, norunt illi vniuerſa, quæ in terra homo facit ac patrat. Quod ſi ergo cum Spiritib. his homo loqui ſciat, ipſoſq; fauētes habeat, talia omnia ex ipſis reuelata & præiudicata accipit. Sed tamen & hoc ſimul hic tenendū eſt, ipſos a Deo factos eſſe mutos & mendaces, vt non ea, quæ intelligunt, perſpicuitate hominibus futura omnia propalent. Hinc fit, vt artes, quæ circa Spiritus verſantur,

Spiritib. elementorū natural. omnia nota.

Spirit. elementorum muti & mendaces.

ſantur, euidenter mentiantur, adeoque ceu ebriæ & occœcatæ titubent. Aliquid quidem produnt illæ, ſed incertum & dubiũ, quod interpretari & iudicare poſſis, vt velis. Spiritus ergo plenam eloquendi poteſtatem non habent, ſed muti & mendaces a Deo facti ſunt, quibus tantum credendum ſit, quantum mutis & mendacibus ſolet. Si quid interdum veri prædicunt, id rarum omnino & ambiguum eſt.

Præſagiorum aũt fundamentum etiam aliud eſt, ex ipſa natura ꝓcedens, hoc ſe modo habens. Ponamus ſcil. quendã proficiſci cogitare Romam, q̃ nunquam viderit. Concipiamus aliũ, Romæ qui ante fuerit, cui viæ omnes notæ ac exploratæ ſint. Hic iam, ſi illi alteri prædicat, Tu tali via vteris, aut huiuſmodi hoſpitia habebis, per hanc aquam tranſibis, iſta patieris, &c. antequam Romã peruenias: hoc iam pręſagiũ Naturale eſt, homini ſcitu facile. Similem profectionem ſeu curſum cœlum quoque habet. Inſtar enim peregrinatoris per terrã tranſit. Ita Lunæ curſus, quid hoc illoue loco faciat ac operetur, ex lõga & diligenti obſeruatione notatum eſt. Nam & ipſa a loco vno peregrinatur in aliũ. Vnde cum ſciatur, quidnam Luna vbiuis operari ſoleat, haud difficulter illud pręſagiri põt. Vt n. aſinus pertinax ad fabrum non pergit, niſi ſoleę ipſius pulſentur: ſic pariter ex Lunæ diuturna conſuetudinis obſeruatione cõſtat, quidnam vbiuis factura ſit. Eadẽ etiam ratio eſt ceterarum Stellarũ, Planetarum ac Signorum. Huc accedit certa æſtatis & hyemis periodus. Quarũ quæ ratio & conditio eſſe ſoleat, cuilibet paſſim notum eſt. Iſta namq; omnia ex ſe natura patefacit. Si ergo de tempore anni iam conſtet, quale ſit, ac inſuper ſint cogniti peregrinatores cœli, quomodo ambulare, ac vbi diuertere ſoleant, iam per horũ collationem & concordantiã innoteſcit facile, quæ cuiuſlibet temporis ratio ac ſtatus futurus ſit. Exemplũ aliud. Ponamus, publicam profectionem inſtitui Romam media æſtate. Item, exercitũ trãſiturum media Hyeme. Item Nundinas inſtitui ſub exitum autumni. Iam p̃ſagire haud inepte quis poſſit, Romã hoc tempore tales hoſpites, ex hac vel illa regione viſurã eſſe. Item, hoc tempore illac milites tranſituros, aut multos Mercatores, &c. confluxuros. Eodem modo & de cœlo omnino iudicandum eſt, ꝙ naturam ſibi congenitam firmiter teneat & exſerat. Quam qui didicit & compertã habet, is iam de cœli peregrinatoribus incertius præſagire non poteſt, quam ille alter de Roma. Inſuper tenendum eſt, multas in cœlo habitationes eſſe, inter ſe diſſimiles, diuerſas etiam peregrinationes, & operationes. Quas qui ſingulatim cognitas habet, is de temporibus anni multa prædicere poteſt eorum, quæ ad ipſam Naturam pertinent.

Præſag. naturæ vis quanta.

His familiares ac finitimi ſunt etiã alii præſagi, q̃ fundamentum, vt aiunt, ex Aſcendente, h. e. ex orientibus ſignis, deſumunt. Id paulo altius

Hominis natura duplex. trutinandum est. Homo ex duabus naturis cõstat, *Lymbi* nempe & *Animæ*. Exemplo doceamus. Ponamus, hac hora, hac minuta, &c. nasci infantem: Eo autem temporis puncto cœli hanc illam ue faciem fuisse. Iam iudicium de Natiuitate infantis tale promitur. Pono, quendam ex Granata profectum, Coloniam venire, & contendere Dantiscum. Venit & secundus *Londino*, Dantiscum commeaturus, sed Coloniam transiens, & alteri illi in eodem sese hospitio iungens. Porro in eodem diuersorio sedeat tertius quispiam otiose, ac fortuito. Hi iam tres mutuo ita conueniunt inter se, vt & tertius Dantiscum proficisci consentiat. Sic ergo tres hi vna proficiscuntur, duobus primis tertium ducentibus, qui Colonia egredi non quidem cogitauerat, sed sodalitio nouiter illectus est. Is iam, qui Coloniæ erat, naturam eam accipit, vt, quo duo primi contendunt, ipse quoque sequatur & eo perueniat. Veniunt tandem Dantiscum, &c. Eo venit & tertius. Sic ergo duorum priorum sors communis etiam fit tertio. Res similiter se habet etiã in casu supra posito. Si infans nascitur, qualis qualis sit, ipsum transeunt peregrinatores, & in ciuitatem, hoc est, firmamentum, perueniunt. Infans autem peregrinatores illos sequitur, & concitatur, licet in via media offensos, nec tamen, quo vadat ac pergat, exploratum habet, cum in terra nunquã fuerit, nec eius rationẽ vel in minimo perspectã habeãt. A peregrinatoribus ergo suscipitur & ducit̃. Iã qui hos nouit, & quo ingenio sint, quo & qua via pergãt, exploratum habet: is præsagire facile potest, quod infantem etiam eodem secum ducturi & pertracturi sint. Et tantum quidem de firmamẽto prædici potest, nec plura. Ceterum fieri etiam potest, vt infans in alium peregrinatorem quoque incidat, vt in Parentem, Præceptorem, &c. qui infantem ad suum ingenium inclinet, & a peregrinatorum priorum instituto retrahat. Iam natura ipsa nutat, nec ex natiuitate certi quid præsagiri potest. *Disciplina natiuitatẽ peruertit.* Fateri namque omnes oportet, aliter ductos ac doctos infantes, aliam naturam asciscere. Sed tamen & hoc dicendum est, Natiuitates multas describi, non secundum peregrinationem tãtum, sed etiam secundum ductorum, vt parẽtum & præceptorum ingenium & naturam: vbi fortunæ & infortunii ratio concurrit. Quod quidem nõ tam ex arte Naturæ patet, quam a spiritibus proditur & manifestatur. Exemplum: Nascitur infans, hac hora. Hinc elicitur iudicium peregrinatorium, de quo diximus, qua nempe cum miseria & paupertate, opulentia aut honore infans ducatur, si ea meta ambulet. Prẹter hoc autem sunt in *Spiritus mali homi minum naturam mutant.* cœlo spiritus, qui sese stellis immiscent, ac ex latere ipsas stipant & comitantur, veluti & homo alias suum collateralem spiritum habet. Ille igitur spiritus, vna peregrinans operam dat, vt veri ductoris loco se venditet,

ditet, & sic alia via infantem ducit, non quam Stellæ instituerunt, sed quam ipse præsumsit suo arbitrio. Nec enim vlla hora, aut vllo momento malus spiritus feriatur, verum ab ipsa illico natiuitate in nos intendit, nobisq; cõtinenter insidiatur. Ponamus ergo, huiusmodi Spiritum se quoque insinuasse, ac vna cum aliis Ascendentem factum esse. Iam omnino opus erit, ipsum considerari simul, cum ipsis stellis plus effecturus sit. In Ascendentibus enim sunt Spiritus, qui aleam terunt, lucrantur, scortantur, procantur, præliantur, peierant, adulterant, blasphemãt, furantur, latrocinantur, prædantur, idololatriam, falsum testimonium, mendacia struunt, nouos census cõstituunt, in vsuris & fœnore rabiũt, &c. Ipsa namq; stellarum natura talia hominibus non infundit, sed Spiritus, qui nunquã feriatur. Horum Spirituum qui naturã, conditionem, proprietatemq; cognitam habet, is natiuitates certo erigere, ac ad scopum proxime collimare potest. Sed vt rem omnino teneatis, scitote, Astronomiam ac Astrologiam talia prædicere, ac pdicere etiã posse. Sed non, quo modo alii iudicãt. Dicunt n. Marti hanc esse naturã, illã Lunæ, aliam Veneri, Saturno, &c. Et secundum hoc sua præsagia condunt. Vbi tamen falluntur in hoc, quod putent, Stellas ipsas huiusmodi virtutibus pollere. Non enim Stellæ, sed Spiritus hanc proprietatem habent, siue Luna sit, siue Mars, &c. Quicquid enim stellis tribuunt, Spiritus operatur: cum interim illi & sibi & aliis persuadeant, cœli motum eiusmodi euentuũ caussam esse. An vero non satis caute ac dolose Diabolus Astronomiæ & Astrologiæ sese insinuauit, vt passim iam pro ipsis stellis habeatur? ac super ipso iudicia ac Natiuitates, &c. constituantur? Nec ipse propius ac penitius introspiciatur ac noscatur?

Astrologi taxantur.

Sed vt tractatui huic Colophonem imponam, scire vos velim, Diabolum artem hanc compleuisse, hoc modo. Illa primo in vero ac genuino vsu perstitit. Cum vero nimis superstitiose de illa homines sentirent, cœpit & ipse Diabolus stellis sese immiscere, suamq; nequitiã inserere, & Astronomiam, Astrologiamque latius extendere, docendo & instigando homines. Ita enim suis asseclis præcepit; si infans tali cœli aspectu natus prodiit, dicite, hanc ipsius sortem, hanc fortunam fore. Et licet ista stellarum quidẽ natura non sit: ipse tamen illi me inseram infanti, ipsum moderabor ducamq;, & faciã, vt pro artificibus veris habeamini. Item, si Mars hanc domum intrat, Luna illam, &c. ac eo vsque ascendat, &c. dicite, coniunctionem ac aspectum hunc illumue facere, vt infans belligerare, furari, mentiri cogatur. Talis vero natura Stellarum non est, sed est Spiritus. Et tamẽ hi suos artifices artem ita valere docuerunt. Cum n. & velint & possint eo malitiæ infantẽ deducere, ars ipsorũ certa fit. Quic-

Astronomia cur se Diabolus insinuauit.

Præsagiorũ fons triplex.

quid enim euenturum prædixerunt, id confectum dat Diabolus, ne ministros mendaces faciat. De Præsagiis ergo iam iterũ ita constituendum est, quod prædictionum fundamentum in tribus consistat: *in Deo, in Spiritibus, in Natura.* Singulorum aũt quæ species sint noscendæ, in sequentibus tradetur. Hoc in genere notandum, Diabolum in singulis generibus suos fucos immiscere. Sic enim & Pseudoprophetas excitat, veris oppositos. Potest præsagos in Spiritu producere, sed & ipsos falsos. Potest in Naturalibus artifices creare, sed & hos adulterinos. Adeoque is fraudibus eius omnia cõtaminat. De futuris ergo temporibus nihil statuendum, nec de ipsis sollicite inquirẽdum est. Quæratur potius, illis missis, regnum Dei, & ipsius iustitia, & cuilibet diei suum malum relinquatur: ĩta fiet, vt ab omnibus eiusmodi fraudibus liberi & securi simus. Quod si spreto hoc consilio, omnino futurorum præscientiæ inhiabimus: illa in veritate haud dubio experiemur. Etsi enim, talia fieri, ipsa natura nõ faciat: Diabolus tamen per Spiritus illa exsequitur, ne quid præsagus decedat, ipsique locus & occasio in homines intrandi pateat. Quas artes si missas faceremus in homines irrumpendi ipsi an am præcideremus. Quod si enim vi ac aperte in homines intrare potest, ad ipsos obsidendos: prædicto modo vtique poterit idem etiam occulte. Desiste ergo Pharisaice nequam, ac eiusmodi artes longum valere iube. Suam enim cuilibet diei curam esse satis est.

TRACTATVS II.

De Sortilegiis, scilicet, Geomantia, Pyromantia, Hydromantia, & Necromantia.

Sortilegii [illegible] a Diabolo inuenta.

QVadruplices hæ artes hoc fere modo inuentæ & constitutæ sunt. Quoniam Spiritus præsagi, cum hominibus colloqui nequeũt, nec visibiles illis fiunt, &c. commẽto artium in imaginationẽ hominũ, irruperunt, & in illis Geomantiã, Pyromantiã, Hydromantiã ac Necromãtiam suscitarunt, artes inquã non ex ipso hominis aut naturæ lumine inuentas, sed a spiritib. instillatas, qui fraudibus suis, postquã vnum aut alterum inuentorem sibi idoneum dispexerant, postmodũ his aptos discipulos quoque addiderunt, illarum cultores & admiratores. Et ipsi quidem inuentores primi a Diabolo obsessi, vi & instinctu ipsius artes eiusmodi excogitarunt & constituerunt. Sunt quidem, qui rem velantes dicant, a Deo, aut Angelis illas datas esse. Sed falluntur. Nec enim futurorum ex his artibus inquirendorũ Deus Auctor & Doctor est, qui nos haudquaquam creauit, vt futurorum notitiæ incumberemus, sed iussis potius, vt in mandata ipsius directi, doctrinã ac voluntatem manifestatam exsequeremur. Falso itaque has artes ex Deo esse prætenditur, cum a solis

Sortilegii inuentores a Diabolo obsessi.

a solis spiritibus promanent. Hoc quidem verum est, a Deo ipsas hausisse Spiritus, non a Diabolo. Nos tamen interim in terra ex Spiritibus, non ex Deo illas habemus. Communicatio quidem illarum spiritibus prohibita est, sed ipsi mandatũ negligunt. Vt enim ab hominibus, mandatum coniugium, non sartum tectumque tenetur: ita & spiritibus imperatum est, ne artes illas docerent homines, cui tamen iussui morẽ non gerunt. Ei hæc caussa est, cur illi obmutescãt & mentiant, cum omnium minime deceret. Ergo vt inobedientes sese præstarent Deo, & in superstitiones homines innassarent inquirendo futuros euentus, pdictas artes quatuor cõmenti sunt. Geomantia est ars punctorum, cum sedecim signis & figuris, quas iuxta suam proprietatem collocarunt, quasi ita Naturæ cõuenirent. His addiderunt translationes, Cretam, Formam, puncta & similia, totamque figuram erigere docuerunt, & certas regulas cõstituerunt, quo nempe modo figura quælibet in suo domicilio intelligi & cognosci debeat, cum interpretatione sufficienti & necessaria. Modus talis est, vt manum ducant, & puncta delineent, donec iudicium fiat de re præposita. Spiritus autem memoriter sciunt, quot puncta requirantur, vt figura fiat, quæ rem indicet. Quod si recte manum ducant, ipsa quoque figura proba & recta est. Exemplum. Dicere fingar ego ita: Quidam ante fores stat: responde mihi, qualem tunicam gerat? Pone itaque septem colores, quorum cuilibet signum Geomanticum appone, & figuram illam quære. Hic quod signum cadet, is color est. Ego autem, si quis nam color esset, scirem, quod tu nescires, tuamque manum ita ducerem, tot puncta in vnam lineam constituentem, vt in delendo seu abstergendo remaneret aut caderet color rubeus, & tunica ipsa rubea sit: iam respondes, tunicam esse rubeam, & vere ais. Ego autem iam ante id sciueram, manumque tuam ad puncta illa direxeram. Hoc ipsum similiter faciunt spiritus omnibus in figuris. Et cum omnia sciant, figuras describere, manumque tuam ducere ipsis facile est. In ducenda etenim manu rhombus omnis positus est. Hac ratione Geomantia nata est. Huic porro etiam superstitiones multæ ab hominibus additæ sunt, vt ipsa augeretur, nimirum tales: Fac id claro & sereno cœlo exsistẽte, aut sub noctis quietem & silentium. Item, pro te ipso nihil molire. Item hanc prius precationem dic, & bene ominare tuo labori, &c. Hæ omnes sunt superstitiones humanæ. Nec enim ex quo fundamento dependeat ars, norunt. Hinc artem augent. Tam ars autem quam superstitio eiusdem momenti est.

Sortilegii species quo modo ex Deo.

Geomãtia quid.

Geomãtiæ quis modus.

Geomãtia ab hominibus aucta.

Geomantia, vt in initio dictum est, ita constituta est, vt Ascendens sit duplex: Naturalis & Spirituum. Naturalis artem suam habet, nem-

Geomãtia quid & quotu.

Pyromantia & Astronomia vt differant.

pe Astronomiam. Spiritus suam habet Pyromantiam. Itaq; si Natiuitas constituatur ex stellis, ea Astronomice erecta est. Si facta est secundum spiritus, est Pyromantia. Hæc autem Pyromantia est, quod spiritus cum Ascendente consertus, infantem ducat in scortationem, furta, mendacia, &c. Et vt ars emergeret ac succederet, Astronomis illi insusurrarunt. Si coniunctio huius aut illius stellæ fiat, dic, hoc aut illud euenturum esse, non quod ipsa natura talia sit factura, sed ego, qui id curabo. Sic, si hæc aut illa sit coniunctio aspectusue, vbique ego præsens talia confecta dabo. Sic nemo sciet, me talia facere, omnisque mundus effecta ipsius stellis imputabit, aut elementis. Hoc modo fiet, vt plus intendant in stellas

Pyromantia improbata: & incertitudo.

Homines, quam in Deum. Hoc astutũ Diaboli molimen est. Idem autem hic euenit, quod Astronomo, quẽ naturalis prædictionis peritum, ego plura alia supra Astronomiam docere vellem, & tamẽ prætextu isto meipsum venditare satagerem. Improba namque opera ista arte velanda sunt. Quod si enim dicerẽ, si coniunctio talis vel talis fit, dic tu: Hoc tempore ille pulsabitur, ista domus exuretur, hoc vel illud fiet, ars certe suum successum haberet, si post prædictionem alterius ipsemet ego accedens, prædicta mala omnia patrarem & designarem. Eodem namque modo cum stellis agitur. Effecta enim talia ipsi spiritus operantur, vt ars successum habeat, hominesque in mendacia & defectum rapiantur, & phantasmatis inanibus intẽti, veri Dei obliuiscantur. Artes namq; eiusmodi subinde magis magisque arrident & vltro blandiuntur. Et si inter prædictiones viginti, semel tantum effectus cõsequatur, inescati homines ab inquirendo nõ desistunt, donec etiam cetera 19. mendacia com-

Spirituum proprium mentiri.

pleuerint. Interim a spiritu ipsis illuditur, vt ad verum penetrare fundamentũ nequeant. Spirituum n. proprium hoc est, vt mentiãtur. De fundamento ergo, quo ad ipsos, actũ est. Iam hoc, iam illud deficit. iam culpa est *Mansionis*, iam *Exaltationis*, &c. Et in hac disciplina aliquot millenis iam desudantes annis homines, veritatem tamen, ne dum quidem inuenerunt, vt quæ inueniri non potest. Fundamentum namq; vniuersum in mendaciis positum est. Hac itaque ex caussa Astronomia vocatur Pyromantia, si Pyromantice ita procedit operando.

Pyromantia, Geomantia, &c. quibus seculis excogitata.

Spiritus iidem in Elementũ etiam tertiũ, hoc est, in aquã, sese ingesserunt. Geomantiam n. a terra denominarunt, quasi ea ex natura terræ oriretur. Nec male. Nam & terra proprium suum Cœlũ ac Astra habet. Spiritus aũt, qui Pyromãtice cognoscendi sunt, eadem cõmenti sunt. Sic & spiritus, qui in cœlo seu firmamento versantur, Pyromantiã excogitarunt. Eodẽ modo & in Elemẽto Aquæ Astrum est, in quo spiritus Pyromant. cohabitãt, qui Hydromantiã excogitarũt, temporib: potissimum

Græcorum.

Græcorum, qui in omnia mendacia facile adduci potuerunt, & promte sese spiritibus subiecerunt. Porro *Hydromantia* quoque ars est, constans ex figuris, signisque, cum vniuersa cœli figura conuenientibus. Huius processus talis est. Accipe *vas seu peluim* aqua plenam, eamque depone. Ea posita & quieta, attende ad fluctus eius, quo vergant: item ad tremorem, ac quietem, ac bullas. Quatuor hæc, quatuor figuras faciunt: quatuor hæc figuras faciunt duodecim. Iam ars ergo, vt esse debet, constituta est. Ad figuras autem regulæ & similia alia condita sunt. Si figura ita se habet, tale vel tale est. Hic autem nihil fit ardui. Ipse namque spiritus monet bullas, facit tremorem, concutit sedatque tardius vel ocyus, prout necessitas signorum requirit, vt emergat figura indicans id, de quo quæsitum est. Qui ergo fauentes spiritus habet, quibus non multa prohibita sunt: hi boni in artibus sortiarii sunt. Contra sortiarius malus est qui spiritum mutum & mendacem habet. Nam & inter spiritus alius alio magis mutus ac mendax est. Cum ergo sortiarius vnus altero certior dicitur: non hinc fit, quod ille peritior sit altero: sed quod certiorem spiritum habeat. Nam & in hoc ipsi spiritus sibi gratulantur, si vexando & eludendo homines faciant, vt illi sibi inuicem inuideant, sese mutuo odio, contemtu & improbitate prosequantur. Id enim apprime moliuntur. Quod si homines rem oculatius introspicerent, ipsumque artis fundamentum accuratius expenderent, mera certe spirituum ludibria illam esse, plane viderent. Et si quidē artes eiusmodi ad summū conscenderint: quid vtilitatis aliud conferunt, quam pœnitendam temporis iacturam, & lasciuam quandam prædictionem, ad nihil quicquam vtilem. Quicquid autem ad summum conferunt vtilitatis: quisnam id quæso vtile dicere possit? Pono namque, me vxorem ducturientem, cōsulere præsagium, quis ipsius exitus futurus sit. Etsi vero responsum accipiam, incertus tamen primo sum, an id ita verum sit. Deinde dubitandum est, an Diabolus ea præstiturus sit, vt prædictioni satisfiat. Et fieri potest, vt æque mentiatur, ac verum dicat. Denique, quicquid id sit, quid me id iuuerit? Si enim hanc quidem effugiam: malum tamen in altera cudetur, & sic consequenter. Nihil ergo quicquam eiusmodi artibus tribuendum aut fidendum est. Nam ipsum fundamentum falsum, & ex mendaciis constructum est.

Græci mendaces.

Hydromantia quid & qualis.

In hydr. quæ obseruanda.

Spiritus alii aliis mendaciores.

Hydromantiæ nihil fidendum.

Præter dictas tres artes enata etiam est *Necromantia*, hoc est, ars aeris. Et licet, quid *Necro* sit, aliter ab aliis definiatur: hæc tamen explicatio genuina est, quod sit *ars Vmbrarum*: quia in aere præter vmbras nihil inueniunt, & ex ipsis vmbris talia cognoscuntur. Etsi autem hæc ars varia & multiplex sit, visibilis tamen adeo est, vt res ipsis oculis conspiciatur.

Necromantia quid & qualis.

Nonnulli noctu in aere figuras vident, ſicut in cœlo interdum figuræ apparent, aliquid ſignantes. Ea eſt *Necromantia*. In aere aliquando homines etiam verſari videntur, aut audiuntur fragores armorum, &c. Quandoq; etiam in aqua mirabiles vmbræ conſpiciuntur, velut & in cryſtallo, perſpicillis, ſpeculis, & vngue pollicis, &c. Quorum omnium hæc ratio & cauſſa eſt, quod quæ ſpiritus proponere volunt, ita exhibeant pro ſuo arbitrio, vt cuiuſlibet oblectationi in hoc aut illo ſeſe commodent. Ingenio autem eiuſmodi homines eludunt, vt perſuaſum habeant, ſpiritus aut precibus alliciendos, aut vi & coniuratione cogendos eſſe, vt talia mõſtrent & exhibeant, cum tamen ea mera ſuperſtitio ſit. Doloſe enim perſuaſum eſt hominib. ipſos per Deum ſpiritus cogere, vt hoc vel illud faciant. Nemo interim cogitat, quantopere id Deo diſpliceat, q circa ineptias eiuſmodi occupemur. Et ſpiritus ipſi in ſinu ſuo gaudent, quod aduerſus Deum cum ipſis ita colludamus. Huc etiam putantur neceſſariæ preces, coniurationes, ieiunia, & ceremoniæ aliæ, quæ alio non faciunt, quam vt ſuperſtitionib. velo ſint. Dicuntur ẽt variorum verborum pronuntiationes, quæ nauci & nihili ſunt, nec ſpiritus illis nominib. vocantur. Etſi n. cuilibet ſuum peculiare & diſcretũ nomen ſit: aliis tamen ac aliis ſeſe nominibus inuicem ſalutant, ac ita ludos homines faciunt. Vmbrarum a. ea ratio eſt, vt quicquid in figura vel imagine conſpicitur, tale putandum ſit. Cui iam ſpiritus fauent & bene volunt, is multa videt. Sin minus, parum aut nihil videt.. Mirum interim non eſt, ſpiritus eiuſmodi facta patrare. Si n. permitteret Deus, in medio noſtri verſarentur vtique, eoq; nos pertraherent, vt deſerto Deo toti in ipſos intenti & directi eſſemus. Ludos itaq; ſuos & comœdias hominib. hoc fine exhibent, vt per illas oblectati, Dei veri obliuiſcamur. Quod ſi, quicquid toto anno exhibitum eſt, attentius intuemur, meras nugas fuiſſe intelligimus, vſu & fructu omni vacuas, nec non corruptelas corporis & animæ, & ſanitatis, & bonorum, & laudis, & honorum: deniq; putida ſeductiones & fraudes, arteſque, ex radice mendaciorum ipſa ortas ac enatas.

Augures.

Auguria qualia. AVgurum præſagia naturalia ſunt, depromta ex cõgenita natura eorũ, de quib. augurantur. Sed & his ſpiritus ſeſe immiſcuerunt, poſtq̃ animaduerterunt, ipſis homines intendere, ac veritatis ẽt, aliquid concurrere Hanc a. veritatem contorquere & adulterare, omnino annisi illi ſunt. Hinc auguria ſunt duplicia. Naturalia ſcil. & vaticinalia ſpirituum. *Aug ſunt duplicia.* Naturalis ars certa, nunq̃ aberrat. Spiritualis a. ſæpe mentitur, vt ſpiritus ſolent. Primo a. de Auguriis naturæ tenẽdum eſt, ea eſſe multiplicia. Pauo intẽpeſtiue clamans, ſignificat moriturum eſſe aliquem in ea domo,

in qua

Auguria naturalia varia sunt.

Vultur odoratur cadauera etiam dißita.

in qua versatur. Talia multa sunt, ex ipsa natura, nec aliunde depromta. Sicut enim vulturi Deus hanc vim indidit, vt cadauer ēt vltra mare spectare queat, & ad spectatum illud clamitet: ita pauoni quoq; ea cōgenita natura est, vt cadauer futurum ibi, vbi moratur, præolfaciat. Sic & corui instinctu naturali latētem adhuc, nec dum erumpentem pestē clamore produnt. Ad voces huiusmodi qui attendit, easq; per experientiā distinguit, is pestē, punctiones & pleureses, &c. prædicere potest venturas, ēt nondum præsentes. Et hoc omne naturale est. Auibus n. ista præsciendi facultas data est quæ scire nequit homo, de quo tñ agitur. Huius generis multa sunt, quæ explicari vniuersa non possunt. Nec n. vt arbitrantur nonnulli, ea superstitioni coniuncta sunt: sed modo naturali omnino eueniunt, ipsa natura ita operāte & dictante. Et cum sensus a Philosophis 5. ponantur *visus, gustus, olfactus, auditus, tactus*: sciendum est, eos in animalibus prestantiores & acutiores omnino vigere. Sic noctua de nocte acutius videt, q̃ aues cetera interdiu. Vultur odoratus sagacissimi est. Talpa auditus exquisitissimi est. Et simia venarū pulsum, seu motū arteriarum quouis homine subtilius sentit & discernit: & si mortē aut morbū putridum sentit, sternuit. Psittacus gustu præcellit ceteris animalib. omnibus ad eligēdas pro sanitate res secundū horas & tempus, quo quælibet optima sit. Quantū ergo ad res 5. sensib. nimirū visu, tactu, auditu, gustu, & odoratu pceptibiles attinet, de iis seorsim animalia, quodlibet pro sua natura, præsagire possunt. Quæ si diligenti obseruatione notent: ex quibuslibet, quantū quidē experientia docet, iudiciū rectū fieri potest. Et hæc supernaturalia esse, nemo asserere possit, cū modo & impetu omnino fiant naturali. Quinq; n. ipsa late patent, & signa multo plura dant, quam de animalibus credi possit. Attamen mirabilis in suis operibus Deus est, quæ in natura edidit. Vnde ipsius etiam naturæ consideratio magni momenti est. Docet enim illa ex rebus istis arduas prædictiones futuræ pestis, bellorum, & aliorum, sicut de his alio testatur loco Philosophia. Præscientiæ huiusmodi seu præsagii porro sunt ēt spiritus pleni, qui, in sensibus quinque prædictionem excitant, non dissimilem illi, quam ipsa depromit natura. Itaq; coruos illi clamare faciunt, dum ipsis instar cadaueris apparent, quo decipiant ita Augures, vt putent, coruos ex instinctu naturæ tale quid presagire. Et per ipsam experientiam constat, quod clamores illorum tales, talia sequantur, si naturales illi sint. Sin secus, non eueniunt talia. Qua de caussa natura illa, quam aui DEVS indidit, contemtui est. Et quoniam contemnitur creatura, ipse etiam eius creator vna despicitur. Hinc tale euenit. Hoc non de coruis saltē verum est, sed & de quolibet animali alio, quod quæuis terra fouet. Nulla etenim.

Pauo & coruus pestem & morbos præsentiunt.

Sēsus quinque in animalibus præstantiores, quam in homine.

Noctua visu: Talpa auditu: simia tactu: Psittacus gustu pollet.

Dei opera mirabilia.

Naturæ consideratio vtilis.

regio eiusmodi præsagiis caret: hoc est, quæuis regio tot animalia, ceu aues, &c. alit, vt semper aliquid noui emergat, quod oculi videant, aures audiant, nares olfaciant, lingua gustet, digiti tangant.

Auguria a spiritibus peruertuntur.

His enim patefit omne, quod terræ illi necessarium est. In omnibus autem etiam spiritus existunt, qui casibus studiose intendunt, vt, si liceat, illos peruertant, ne fuco & fraude careant. Factu hoc autem facile est, vt animalia, quibus conuersamur, sedulo obseruemus, ac qualianam sint, ex consuetudine quotidiana discamus & pernoscamus. Deinde etiam, quænam mutatę consuetudinis ratio sit. Porro ipsa experientia docet, quousque scientia ista extendatur. Nam hoc serio tenendum est, nullum omnino animal existere, quod certum præsagii genus non edat, vnum scil. hoc, alterum aliud, &c. Et hæc inter sese sedulo discernēda sunt, ac vnumquodlibet ad suum pręcise genus referendum, non ad aliud. Confusioni autem huic spiritus omnium maxime student, ita, vt, quæ pauonum, passerum, picarum, cygnorum, &c. propria & peculiaria sunt, eadem ad canes & feles illi detorqueant, hoc est, vt ibi quærantur, vbi non sunt talia. Sic quæ coruorū sunt, ad picas deriuant.

Spectra sentiuntur ab equis, canibus, gallis.

Et quæ picarum sunt, ad passeres conuertunt: vt nimirum in Auguriis nihil certi sit, sed erronee omnia eueniant. Certa sua Auguria etiam equi habent, qui ante se oberrantes spiritus, sagas & spectra, & similia alia odoratu ac visu persentiscunt. Eadem & canes instar equorum, cum audiunt, tum vident, sed non odorantur. Ex gallinis præcipue gallus per somnum talia omnia audit, non odoratur, non videt. Sicut enim diabolus insidiatur homini: ita etiam animalibus, quibus homo vtitur ad suum curandum commodum. Nam & hæc ille lædere quærit. Sic si insolito & insueto tempore volucres aut adueniunt, aut abeunt, secus, quam pro consuetudine: iam hoc iterum certi præsagii vim habet, quod confirmat euentus. Præsagii loco sunt etiam peregrinæ aues, raræ nec antea visæ. Eadem omnium animalium ratio est, quorum natura ac proprietas sedulo ac accurate ab homine discenda & pernoscenda est, ne seductione sua spiritus quoq; se illis permisceant. Huius classis ea sunt etiam Auguria, quando ingens piscium multitudo visitur aut capitur. Id enim

Pestem omnem præcedit terræ fœcunditas & cur.

rapidæ sæuæq; pestis signum est. Caussa hæc est: quod Epidemia quæuis a fœcundis annis incipiat. Nam si quis ægrotaturus sit, opus est, sanitatem prius elidi & exigi. Ita Æstas non appellat, nisi prius dissoluta nix sit. Eodem modo Epidemia etiam incumbens, seu futura, omnem prius fœcunditatem extrudit ex arboribus, fructibus, piscibus, &c. In quibuscunque enim creaturis illa latet, extruditur, sicut ab æstate extruduntur flores. Ita elisis & expulsis omnibus viribus, nihil reliquum fit,

quod

quod influentiæ aduersetur. Tunc influentia pleno dominio grassatur, & impetu suo quoquouersum proruit. Inter sanitatem namque & morbum lucta est seu committitur ab vtraque influentia, quarum altera vincente, alteram migrare oportet. Emigrans a. prius quam omnino cedat, quicquid in se boni cōtinuit, id protrudit & expellit, non secus, ac, si quis hostem suum fugiens, prius e domo effert, quicquid commodum & volupe est. Idem ēt naturæ ingenium est. Quæ si futuram epidemiam prouidet, ac præsentit, annos vltra regiones motē fertiles & vberes p̄mittit. Viribus ac succis omnibus exhaustis, corpora supersunt vacua & inania, vt nihil amplius resistentiæ habeāt. Hac de caussa epidemia irruit & vincit. Sic ingens pisciūm congregatio, futuri mali signum est, velut ēt multi sese inuicem consequētes anni felices & fœcundi malum aliquod denunciant. Vna n. seu plurib. vicibus omnia ita exhauriuntur, vt ob infirmitatem nihil resistere possit. Succo enim & virtute simul ac confertim decedente, corpus ad minimā imbecillitatem ducitur. Vnde fit, vt Auguria huiusmodi certa sint. Sic, si niues solito frequentiores & vastiores cadant, aut æstates inusitatæ & inauditæ flagrent, aut venti mōstrose impetuosi perflent, aut magnæ aquarum inundationes & similia alia fiant, qualia aut nunquam aut perraro acciderunt. ex illis præsagiendū omnino est, ærumnas, miserias, sterilitatem, famem, pestem, bella, &c. haud dubio incumbere ac impendere. Ista enim omnia vberius æquo exundant, & in fœcunditatem effunduntur, vt virtutis superstitis nihil retineant. Idem hic accidit, quod illis qui laboribus nimis longis ac validis fracti, concidunt tandem, & ad recolligēdos sese dierum aliquot requie ac otio indigent. Hi n. ita defatigati ab hoste facile vincuntur & obtrūcantur. Nam ad euitandam ac reprimendam pestem, robore non languore opus est. Quę huius generis sunt, omnia pro Auguriis habenda sunt: quæ hic singula describi, opus non ēst, nisi eatenus, vt ex illis, quidnam Augurium sit secundum naturam, & modum spirituum, planius cognoscatur. Quę enim indicia natura prodit, leuis momenti non sunt, sed in omnib. magni æstimanda: non quod illa nos scire, necesse sit: sed vt nobis admonitioni sint & prædictioni. Quęcunq; enim forinsecus nos tendant & affligunt, illa prędictionibus ac præsagiis nobis indicantur. Nec illa ad animę quidem salutem faciunt, sed tamen ad cognitionem naturæ, vt ipsius opera motusq; rectius nobis patescunt. Quæ omnia in Philosophia probe tradunt & explicātur, veluti ēt caussę aliæ variorum euentuū panduntur.

Piscium magna cōgregatio quid portendat.

Diuinatores.

FVndamentum diuinationis a ceteris auguriis ita distinguendum est. Si quis vaticinetur aut prædicat, quid non ex fundamēto certo, quod

id ita eventurum sit, sed in omnem euẽtum quid eloquatur, id diuinare est. Hoc prædicendi genere vtuntur scioli & arrogantes quidã, qui suam artem ac scientiam hominib. eo fine vẽditant, vt soli in omnib. sapere videantur. Sic Medicus præsagire potest, ægrum hoc aut illo die moriturũ, nec diutius superstitẽ futurum. Hic fieri potest, vt æger diutius superuiuat. Si moriatur, gloriari iã potest Medicus, tẽpus id sese dudum prædixisse. Hoc diuinare est, nẽpe prædicere aliquid, vt quãdocunq; id fiat, iam prædictum dici possit, ꝗ secundum præsagium omnino ita euenerit. Iam diuinatio quidẽ ex certis signis, artibus ac indiciis procedit: sed in diuinatores experientiæ satis non habent, nec omnia norunt. Et licet ex reb. quidem naturalib. suas prædictiones hauriant, seseq; scire arbitrentur, experientiæ tamen nimis parum habent. Ponamus nimirum, ex Astronomia quendã certo præcognoscere, hoc vel illo tẽpore pluuiis cœlum turbidum fore. Is licet nõ supputet secũ an ẽt quid intercidere impedimenti possit, id tñ ita affirmat. Si iam a longo tempore accidat, vt pluat, iam is dicit, se ante aliquot septimanas pluuias prædixisse. Sic qui Medicus inspiciendæ vrinæ peritiam habet, is si illam nigram videt, mortis signum censet, ac libere ita profatur: Quicquid vltra triduum ederit æger, id omne ego soluam. Si iam accidat, vt vrinam nigram sanitas sequatur, nec æger moriatur: præsagium Medici in ventum abit. Si aũt post triennium moriatur, Medicus ait: sic fore prædixeram, & ægrum moriturũ d[illegible] nauẽram: quanquam procrastinatio illa mihi admirationi sit. Huius generis sunt etiam diuinatores, qui ex auguriis fiunt, aliquam quidem scientiam habentes, sed illam non ex fundamento promtam. Scientiæ enim ac peritiæ suæ quandã persuasionem habent, sed iuxta tamen tenuem rerum experientiam sibi compararunt. Sic si aues præter solitum more se gerant, noui quid secuturum præsagiunt. Hoc quandocunque fiat, ita nimirum ingeminant: Sciebam equidem noui quid eventurum esse: cum id præsagierim ex auibus, quarum mihi certa cognitio est. Sunt ẽt diuinatores ex sortilegiis. Qui si ex Geomantia aliquid pudent, id diuinant. Quicquid iam eueniat, id se prædixisse asserunt. Ex hoc diuinationis genere concinnantur practicæ calendariorum, quæ quotannis eduntur, in quibus si bellum pronunciant, quandocunq; id, ẽt inter duas vetulas, committatur, id se diuinasse gloriantur. Ratio eadem est ẽt pacis, grandinis, pruinæ & tempestatum ceterarum, quę omnes meræ diuinationes sunt. Eiusmodi enim quid eventurum sciunt quidem: sed quando, aut vbi, & qua ratione eventurum sit, id ignorant. Vniuersim ergo [illegible] rum prædicunt. Postea quicquid euenerit, id secundum [illegible] ipsorum euenit. De diuinatorib. ergo hisce ita statuendum est, ipsi [illegible]

dantur

Diuinare quid.

Diuinatorum quæ genera.

Vrina nigra signum mortis.

damentum, ex quo diuinent, non habere cognitum. Licet enim se aliquid scire & intelligere arbitrentur: ipso tamen fundamento & experientia destituti obiter tantum & perfunctorie diuinant, sicut missarius legit missale.

Naturales.

QVi ex ipsis rebus naturalibus præsagiunt, hi rem certo ac ex fundamento norunt. Nec enim ex seipsis, sed ex intima natura præsagiūt, quæ talia certo exhibet ac indicat. Huius eadē ratio est, quæ Prophetę, qui prophetatur, non ex seipso quidem, sed ex Deo. Iam Prophetam talem, virum esse veracem, nemo affirmare possit. Quicquid enim præsagit, ex se non loquitur, sed ex Deo. Vnde colligitur ita potius dicendum, Prophetam hunc Deo esse carum, quia per ipsum Deus multa enuntiat. Sic debita gloria defertur ipsi Deo. Eodem modo & qui ex natura loquitur, præsagii laudem sibi ascribere non debet, cum illa deferēda sit naturę, quę de futuris præsagit. Ita ęstatē præsagimus ex gēmis & florib. arborum. Quib. spectatis, iam æstatem appropinquare, prædicere possumus. Anteq̄ vero eiusmodi rūpant, de æstatis p̄sentia pdicere nihil possumus. Itaq; ex nobismet nihil vspiā cognitū habemus, nisi id suggerat natura. Etsi n. secundum dimensum tēporis colligere possim, æstatē hoc quoq; huius anni tēpore aduenturam, quia quotannis redit: id tn̄ ideo incertū est, quia, quando & quodnam eius initium futurum sit, ignoratur. Naturale ergo præsagium ex natura ipsa procedit, cuius certitudinem nobis ipsa experientia firmat. Sic si in Sole Eclipsis fiat, malum quoddam impendere, per experientiam notum est. Hinc iam prę sagire possumus. Ita ēt si per varios cœli motus alia quoq; in cœlo contingant: notū & cōpertum nobis est, q̄ stellæ cœli similes sint arborib. terræ, fructus suos in terram effundentibus. Pluuię n. nix, pruina & tonitru, &c. stellarum fructus sunt, ex ramis illarum enati, & in terrā excussi. Iam, si, qualesnam in hoc cœlesti horto arbores sint, cognitum habuerimus, ipsarū quoq; fructus omnino nouerimus. Fructus ergo dari solitos per experientiā cognoscimus, quos alias nossemus minime. Sic n. pyrum arborem ex pyro fructu primum cognouimus, non pyrum ex arbore, quod ita experiētia docet. Idem & de cœlo iudicandum. Porro aūt iam ipso horto cognito, processu temporis ēt per ipsam experientiam discimus, qualis sit ipsius messis aut autumnus & cimo totus annus futurus. Ex quib. omnib. vere & recte præsagire possumus. Sic n. ex magnæ experientiæ euidentia in rebus naturalib. procedimus, quæ ex experiētia ob diuturnitatē tēporis facta est ars. Ars namq; quælibet ex experientia oritur. Et experientia artium omnium limes primus ac fundamentum principale est. Quod si enim, niuem

Præsagia naturalia certa sunt.

Præ[illegible] natura[illegible] per experi[illegible] fir[illegible]. Stellæ sunt ar[illegible] ha[illegible] [illegible] suorum fructuum.

Experientia mater artium.

KKK 2

nunquam vidissemus, quis nobis, an ea nigra vel viridis esset, vtiq; diceret: Ab oculis ergo discendum est, & ipsa scientia eruenda. Et nisi magistra experientia subinde vtamur, solidi & certi nihil vtiq; cognoscemus. Præsagia ergo naturalia non sunt, nisi ipsius naturæ indicia. Huius index tantum homo est, sicut rusticus messem aut autumnum sui horti prædicit, quod quidem per experientiam longam & diuturnam ipse didicit. Per experientiam similem ipsum quoq; cœlum explicatur, & quæ futura sint, ex ipso prædicitur.

Eiusmodi omnino præsagia et in medicina contingunt, quæ scil per experientiam (sine qua præsagia nihil sunt) stabiliuntur. Hinc est, quod dicunt, hominem hunc futurum Hydropicum. Hic namq; ante omnia sciēdum est quidnam hydrops sit: Deinde qualisnam eius generatio sit. Morbus etenim quilibet fructus & mortis. Hoc ita intellige. Arbor hyeme exarescit, & nudatur foliis. Vere appellente, eadem protrudit primogēmulas, postea folia, deinde flores, deniq; fructus. Iam quæ arboris, eadē & morbi cuiuslibet conditio est. Primo morbus aridus est, vt arbor per hyemem. Hoc tempore homo nulla infirmitate occupatur. Quando si ve mors appropinquat, sua illico signa exhibet. Primo n. protrudit gemmas, postea folia & flores, donec omnium postremus fructus erūpat, qui signum est proximū & nouissimum. Hoc modo Medicus morbos ex ordine omnes nouit per signa, ex experientia deprompta quorum vi & ... dere edoctus, vere dicere potest, hunc hominem fore Ictericum, illum Apoplecticum, istū parasiticum. Æstas enim illa, in qua mors est, erumpit, & flore suo indicat, quo euasura sit. Ex eodem fonte Medicus et prędicere potest, hominem euasurum sanum. Signa namq; sanitatis, hoc est, sanitatis ęstatem videt erumpere cum suis ramulis, foliis, ac fructibus, sicut & morbus iisdem se prodere signis solet. Et hęc vniuersa sunt naturalia ex ipsa natura petita. Nec enim ex arte vlla alia fons præsagiorū eiusmodi emanat, quam quem ipsa natura constituit. Eiusmodi n. si aut ex sortilegiis aut auguriis petantur, male actum sit. De his namq; quicquid ipsa natura suggerit, sciendū Medico & attendendum est. Et turpe futurum sit Medico, si naturalium præsagiorum imperitus, ad Auguria ac sortilegia, &c. diuerteret, & ex illis præsagiendi vim hauriret. Quin nefas est, vt præsagium quodlibet, ex certa definitaque sua professione & facultate, aut vernacula scientia procedat. Hoc enim facto, prædictiones veræ & certæ fieri possunt. Artes autem extraneas immiscere ac confundere, mendacia & imposturas comminisci est. Adde q. probrosum sit Auctori professionem suam perfecte non scire, & extranea alia consulere velle. Nam, vt ad exemplum prius redeamus, ex lotio ægro-

Morbus est fructus mortis.

Morbi & arborum collatio.

Medicus naturalium præsagiorum peritus esse debet.

ægroti statum nosse conuenit Medico. Ex illo, iam si is nihil cognoscat, sed ad sortilegia, crystallos, perspicilla, Noboch & similia alia instar hariolorum confugiat, mendacem illum fieri, vtique necesse est. Desertis enim Naturalibus & Præternaturalia a veritate ad Spiritus, quorum præsagia iugiter mēdacia sunt, diuertit. Cui etsi Spiritus quidem aliquid suggerant: id tamen pro vero enunciare non audet, cum tamen solidam & apertam ex ipsa natura exstruere prædictionem possit. *Noboch, &c.*

Præter iam comprehensam artem, sunt etiam præsagæ aliæ, quæ & ipsæ fundamento veritatis innituntur. Quas priusquam explicem, de experientia tale iudicium attendite. Ponamus, quendam pilos rubeos alere. Hoc viso, dicere equidem possim: Cauete vobis ab hoc ruffo: ruffi namque persæpius me fefellerunt. Hæc iam experientia non ex ipsa natura procedit. Sunt enim impostores etiam ii, qui pilos alunt nigros aut alios. Proxima ergo est Chiromantia, quę ind cia promit de illius hominis natura, ingenio, moribus. Res enim quælibet pro suo modulo & dignitate constituenda est, aut necessitate. Sic si Natura Pomum arborem facit, exstruit in ipsa corticē, caudicem, medullam, ramos, &c. ac denique formam ipsi idoneam indit, velut & cetera, quæ formæ illi conueniunt. Idem in arboribus ceteris etiam molitur. Iam si in arbore, ista ita disponit & effingit Natura formationem vtique similem etiam in homine instituet. Vt vero certo inter se discrimine distant arbores ac plantæ: Sic etiam inter se homines. Et sicut certis suis signis vna arbor ab altera distinguitur: sic homo etiam per adhærentia illi signa discernitur. Sicut ergo dicere possumus, hæc est malus acetosa, illa est malus dulcis, aut hæc talis, illa talis arbor est: eodem exemplo etiam dicere licet, hunc illumue hominem esse acetosum, dulcem, amarum, &c. aut, esse inuidum, infidum, bonum, malum, placidum, modestum, &c. Porro, qui arte Chiromātica vti volet, hunc ipsum quoque cognitione niti oportet, per experiētiam ex natura extrinsecus depromtam firmata. Non enim, si quis manum linea vnca signatā habeat, & suspendatur, vel ferro transfodiatur, etiam alterum illico, qui & ipse similē lineam habeat, eandem vitæ vel mortis sortem experiri necesse est: Siquidem illud non ex Natura, sed ex astris, cōstitutum ita est, quod huc non facit. Sed potius Chiromantiæ fundamentum torquendum est, vt si ita dicam: Huius manus tali vel tali linea signata est: Talis vero linea, & Ficus, Anatomiam vnam & eandem habent. Illius ergo naturam ex ficu coniice, & dic, ipsum esse hominem mollem & tenerum, inconstantem, mentosum, &c. Manus enim Anatomia cum arborib. ac plantis comparari debet. Secus si fiat: nulla ars solida & verax constituetur. Eodem modo si manus alicuius li-

Ruffi impostores.

Chiromantia vt exercenda sit.

Nota.

nea & ductus assimilentur abieti, ipsum hominem dic esse crassum, durum, rigidum, inconditum, male moratum, bardum, &c. Sic si manus Anatomiam habeat persici, illum hominem dic promte irasci & efferuescere, sed facile iterum mitigari. Item, nõ esse planum purumque, sed omnia ipsius verba, & gesta esse scrupulosa, hoc est, venenum in sese cõtinere, quod coqui non possit, aut frangi, sicuti nec nucleus vel os persici frangi facile potest. Idem etiam de reliquis iudicium est.

Physionomia ut tractanda.

Vt de Chiromantia enim iam diximus, ita statuendum est etiam de Physionomia. Nã & ex hac præsagia Naturalia depromuntur. Quo aũt illa a ceteris artibus discrimine distet, ita intelligi oportet. Pone nempe casum talem. Habeo in manu fragmentum seu massam cuiusdã metalli vel mineralis. Ea signis variis & diuersis conspicua est. Horum n. alia ad hoc, alia ad illud, cetera ad aliud faciũt aut ducunt. Nec enim vnicũ tantum signum adest, ex quo metallum cognosci possit. Aliud n. signum est bonum, latæ significationis. Aliud est malũ, & hoc iterum sui momenti. Aliud huc, aliud illuc vergit. Ad aspectum itaq; multæ & diuersæ significationis est. Idem similiter etiam in Physionomia euenit, in qua cõcurrunt & iunguntur Oculi, Nasus, Os, Buccæ, Frons, & similia alia, quæ ad Physionomiam spectant. Iam si facies inspiciatur, pars eius alia bonũ indicat, alia malum, vna medium quid, signũ vnum huc, alterum illuc vergit. Sic partes & signa in vno multa & diuersa sunt. Quæ cõpages, quid nam vult aliud, quã hominẽ secundũ illa omnia & singula ex ordine iudicandum esse, an bonus vel malus sit. Fieri n. potest, vt bonus & malus, constans aut inconstans sit, non secus ac ipsum quoq; prædictum metallum. Hoc enim & argentum fundere potest, etsi illius pauca signa exhibeat, & potest dare nihil, etsi suis signis multa polliceatur. Nam & facies præsagia mixta affert earum omnium proprietatum, quæ in homine qualescunque & quomodocunque lateant. Sic in minerali reperiuntur Arsenicum, Scoria, Aurum, Argentum & similia multa, vbi illud in igne excoquitur. Quod si ergo ex Physionomia de homine aliquo decernendum est, coniungenda certe sunt illa omnia, quæ præsto sunt, & ad considerationem concurrunt. In necessitate vero & angustia talis vir est, aut talem se præbet, qualis sua natura est. In angustiis enim abdita omnia se proferunt & exserunt. Sic dicere solemus, Homo iste candidus & cõstans ac fidus est, sua promte aliis communicans. Physionomia autem iam indicat, ipsum etiam mentiri, leuem ac inconstantem, infidum, &c. esse: sed abdite ac occulte talia gerit. Iam si admoueatur ignis, qui Perlam extrahit, hoc est, si ad lapidem Lydium vir probetur, tuque illum de certa quadam pecuniæ summa accommoda[illegible]

Necessitas viri index.

da[illegible]

da sollicites, adiurata nempe ipsius fidelitate & probitate, quæ ignis vicem gerit: iam erumpet & prodibit, quicquid in ipso præter fidem & probitatem inest. Sic si putes, ipsum esse cōstantem, adiungas illum tibi in necessitate quadam, & videbis, quinam ad ignem illum statutus sit. Vt enim ex metallo arsenicum vi ignis euolat: Sic pariter euolat fides. *Arsenicū ab igne euolat.* Ex hisce iam patet, res illas vniuersas, quas natura in Physionomia exhibet, in Anatomiam mineralium poni debere. Vt enim aliud alio plus minusue habet: ita similiter in facie alius fidelitatis signa plura, infidelitatis pauciora habet, aut hæc hoc, illa alio modo dispositа gerit. Qualem tamen natura fingit quemlibet in primordiis, ad illa signa attendi debet. Quod si enim Naturam seu Anatomiam Pyralem exprimat illa, pyrus fit. Si Mespilum in Anatomia fingat, Mespilus producitur. Si Anatomiam argenti faciat, argentum fit. Sic etiam aurum. Eodem exemplo ipsum quoque cudit hominem, iam aureum, iam ferreum, iam ficulneum, iam album.

Præterea sciendum est, huiusmodi signorum plura ex natura produci, quæ saltem ad cuiuslibet definiti hominis præsagiū faciunt. Quis n videt furem, qui id ex arte non indicare queat, illum furi esse similem, propter signa a natura illi indita. Eadem & latronum ratio est: nō certe, quod natura ipsos cogat, sed quod multa genera, multas proprietates, multas essentias in hominibus constituat. *Natura hominem nō cogit ad furta, &c.* Vnde liquet, horum nihil dominari debere nobis, sed solum Deum. Homines namque sumus, non animalia. Quod si animaliter viuimus, nos quoque pro animalibus, vt pro lupis, vulpibus, &c. haberi & cognosci natura facit. Baptismus noster animalitatem omnem a nobis aufert, nosque iubet esse homines, non animalia. Et tamen Natura non ipsum hominem notat aut signat, sed tantum id, quod animale in ipso est. Sed & in ceteris naturæ rebus omnibus multa præsagia sunt, vel signa, ex quibus homo cognosci possit, si secundum illa se gerat. Nam eadem & homines cæcos, & claudos, &c. facit, ex caussis certe abditis & peculiaribus. Quarum vna hæc est, de qua testatur Christus, inquiens, cæcum ideo natum esse, *vt opera Dei inde manifestentur*, hoc est, vt Christus diuina sua opera in ipso perficiat. Qui autem nati sunt claudi, de his restitutis & erectis a Christo nihil legitur. Et Magistra Philosophia docet, claudum quemlibet a natura ita productum esse, ne, quia nimis malitiosus futurus, adeoque ipsam Naturam sublimi sua præscientia destructurus erat, propositum suum confectum & expeditum dare posset. *Claudi cur a Natura facti.* Hinc fine etiam cæci pronascuntur & his similes alii. Nihil enim natura facit frustra. Quod si homo, q̄ opus est Naturæ, sine caussa nihil faciat, *Natura nihil facit frustra.*

idem certe & Natura, ipso homine multo prudentior & peritior, præstare poterit. Vnde iam elicitur, quod signa Chiromantiæ & Chysinomiæ, & quæ alia in homine impressa inueniuntur, naturali modo considerandasint. Sic enim Natura secum decernit: Homo, quem iam condo, hui⁹ aut illius naturæ ac ingenii erit, hoc vel illud tractabit, &c. Quod si ergo secum illa ita constituit: speciem conuenientem illi annectit aut imprimit, & quæ ad illam cudendam requiruntur, assumit, veluti ad poculum argenteum, argẽtum, ad soleam equi ferrum, &c. Et vt soleæ terreæ equi aut vasi argẽteo sua forma debetur: sic & homini debetur forma rei, ad quam cuditur. Sobolem enim variam & multiplicem in terra Natura producit, adeoque in sua fabrica admodum operosa & dædala est. Ad quæ respicit dictum Christi illud: *Qui mecum esse vult, seipsum abneget*, hoc est, abneget ea, quæ ex Natura habet. Quæ si ipsum talem vel talem finxit, ei tamen valedicat, suam crucem dorso suo imponat, hoc est, iugum, quod Natura illi aggessit. Sic si te illa infidum fecit, infidelitatem in dorsum reiice, nõ manibus aut ore prehende, sed me sequere, hoc est, os tuum, tuas manus, ac pedes impende in commodum proximi, sicut & Christus fecit, qui nostri caussa mortuus est. Huius exẽplum imitari nos, nostrumque proximum diligere, sensumque naturalem, qui te solum ipsum respicit, exuere debemus.

Natura est archidædala.

Christus nobis exemplo sit.

Desideratur, hic quoque integra & fere dimidia pagina, vt & supra.

Lichtenbergius, &c. vaticinia.

* Huiusmodi figurarum aliquot apud priscos inuenit Lichrenbergius, de quibus tamen non prophetatus est, sed diuinauit, hoc est, explicationem illarum quidem aggressus est, sed processus ipsi nimium obscurus fuit. Nec mirum: multa enim confusa & imperceptibilia in illis continentur. Non etiam præsagia ex vna tantum, sed ex circumstantiis multis conduntur. Vtut tamen res se habeat, rei cardo in hoc vertitur, debere nempe quicquid sordidum & impurum est amoueri, ac omnia puræ integritati, qualis est virgo, restitui, hoc est, Sicut ex picta virgine arbor enascitur ac prodit, & ex illa quidem puta ac intaminata: ita eo res dirigenda est, vt sordes illæ expurgentur, omniaque ad virgineam puritatem reducantur. Iam vero illi, qui cognoscendæ impuritatis gratiam habet, vbinã illa sit, cognitu perfacile est. Quam si cognouit: facile iam intelligit, quidnam in fundum successurum sit. Sed huic figuræ iunctæ sunt etiam aliæ quædam, ad Turcam & alios attinentes, quarum veritas iam in ꝑpatulo est. Quæ eo fine appictæ sunt, vt ex gestis illis fides etiam stabiliatur ceteris, quæ ad Monarchiam spectant, vt sic vnum cum altero firmetur. Porro figuræ etiam aliæ repertæ sunt in cœnobio quodam Carthusianorum, in genere indicantes, virus quoddam ac venenum supra ter-

pra terram exsistere, quouis serpente bufone ac verme alio nocentius, imo omni malo, quod terra fouet, sæuius. Vermes autem indicant sordes in homine, quæ eiiciendæ & elidendæ sunt. Sordes enim eiicientur, non ipse homo. Hic tamen eousque denudabitur, vt viro nudo, quem figura vltima intẽdit, similis fiat. Et hæc cum Lichthenbergii schematibus consentiunt, nudatum nempe virum, & arborem ex virgine prodeuntem vernaturos, ac impuritates bufonum, serpentum, &c. mortificatum, suisque ex recessibus excussum iri. Figuris illis iuncta sunt etiã quædam, quæ alia significant, nempe bestias illas seipsas etiam mutuis morsibus & lancinationibus, impedituras esse, neque quenquam fore, qui se impurum profiteatur. Vnde futurum est, vt sese mutuo ex gant, donec omnes similiter denudentur, ac deputentur ita, quasi ex virgine omni macula carentes prodiissent. Itaque figuræ illæ diligenter introspiciendæ sunt. Nullus enim fere status in illis non exprimitur. Vnde tot vermes & bestiæ pinguntur. Nec vero hæ solum, sed & aliæ figuræ considerandæ sunt, quas quidem non omnes hic enumerari attinet. Illis tamen regiones omnes plenæ sunt, non in pannis tantum ac parietibus, &c. depictis, sed & in cœlo ac terra in dies pro tempore variis signis passim apparentibus. Harum explicatio vere mira, ardua ac stupenda est. In illis enim spectator quilibet inuenit, quod in alium torquere possit. Sed & alii contra hunc ipsum quod vertant, inueniunt. Vt summatim dicam: Exagitatio ea cõmunis est, ad omnes pertinens, donec reducatur ordo.

Istarum porro rerum vniuersarum generalis expositio est Apocalypsis Apostoli Ioannis, cui parabolæ mundi omnes apertæ & exploratæ fuerunt: ad quas figuras & gesta, præsagia omnia referri debent. Apocalypsis enim liber figurarum istarum omnium enodatio & interpretatio est: cuius quidem libri basis ex Prophetis extracta est. Quicquid enim Prophetæ præsagiunt, id expresse indicatur. Et quæ in Prophetis obscura sunt, per Euangelium, per Paulum & Apostolos ceteros elucidantur: quorum omnium sanus intellectus donum gratiæ Dei est, qui dat, cui vult, sicuti ad suos discipulos ait: *Vobis datum est nosse Mysteria rerum, &c.* quibus verbis deinde etiam suam explicationem addit. Itaque & nos, veluti Apostolos, per Christum intelligentes fieri oportet. Quod si non fiat, nostro demum damno sapimus, postquam euenit & transiit, quod exspectandum fuit. Rerum enim præteritarum nulla prouidentia & cautio est. Vt ergo iam dictum est, de Apocalypsis explicatione ita statui debet. Scriptura namque vniuersa, omnisque adeo prophetia testatur, illo loco Ioannem arcana omnia explorata habuisse, quid nempe euenturum sit a nato Christo, vsque ad diem nouissimum. Itaque cete-

tera præsagia omnia Apocalypsi non aduersari, sed omnino consentire decet: velut & vicissim Apocalypsin ad vaticinia Prophetarum, ac Prophetarum Apostolorumque prophetias omnes ad Euangelium censeri & æstimari fas est. Quibus ita expeditis, illuminatio desuper a Deo exspectanda est. Hisce ergo ita iam constitutis, librum de arte præsaga tandem finiamus.

LIBER DE MALA ET BONA FORTVNA THEOPHRASTI.

Prologus.

DE bona & mala Fortuna qui commentari aggreditur, is eandem subit aleã cum illo, qui de vento aut aere scribere tentat. Vtraque enim vt inuisibilia, sic etiam impalpabilia exsistunt. Iure tamen & id, quod videtur & tangitur (quanquam sine oculis & manibus) suo modo considerandum est. Itaq;, quid fortuna vtraque sit, sciendum est. Et vtrum ex omnibus succedat; Deus hic accusari non potest. Qui in via recta ambulat, huic res omnes dexterius succedunt, quam illi qui in via improba versatur: & tamen fortuna ea culpa non est. Fortuna namque nec bona nec mala est: sed est quædam accommodatio, aut res, quam homo ipse sectatur aut sibi accersit. Qui in vepretis peregrinari aut ambulare, contendit, quinam ille a compunctione tutus esse possit? Qui in plano ambulat, hunc non defatigant montes. Qui, dum procedit, caute & circumspecte graditur, is nõ cadit. Qui autem cadit, quo iure dicere possit? mala se fortuna vti, cum malũ sibi ipse curarit? Ita ergo cum rebus humanis comparatum est: vt nec cadere, nec cespitare aut impingere, nec ditescere, nec pauperari possimus, si agamus & sectemur illa, quæ sectari nos fas est. Nihili ergo sunt querelæ nostræ: cum nostri tantum consilii culpam luamus. In nobismet omnia sita sunt. Quales nos præstamus, talia experimur. Vsu quodam ita receptũ est, vt dicant homines: Homo iste nulla arte ditescere potest. Quicquid tractat, male cadit. Iam si sapiens alius superueniens perentis illius viam, consilia, artesque trutinet, ac euoluat, sic e vestigio exclamabit: Homo iste, si quidem opibus decuplo vberioribus cumuletur, peribit tamen. Ipsius enim ingenium ac artes nihili sunt. Qui ergo sibi ipsi caussa mali est: quo pacto accusare fortunam audet? Et qui seipsum ad colligendas opes accommodare nouit: quomodo is, se bona fortuna vti, iactare possit? Ipse enim sibi prospexit cura, resque omnes ita ad successum bonum direxit & aptauit. Sedulo qui operatur ac laborat, huic bona merces penditur. Qui sibi ipsi fidelis est & consultus, non cadit. Qui titubat, & vacillat, vix cauet, quin per scalas deiiciatur. Qui languidus ex lecto surgens, & ambulare cupiens cadit: quo iure is querulari possit, quod præter morbum mala etiam fortuna [illegible]tur? Qui enim tuto ambulare possit æger, qui vix firmo pede stare valet? Putris arbor, quod

Fortuna quid.

bor, quod malos fructus gignat, queri non potest, se mala fortuna premi. Quia enim putris est, ad bonos ferendos fructus inepta est. Quod alicui nõ inest: qui quod nõ insit, pro mala fortuna æstimare possit? Si nimirum mala fortuna vniuersi tentaremur, nec quisquam querelis suis careret? Cum ergo Fortuna nihil sit, sed merum figmentum, ex cerebro fatuorum hominum enatum: iure hoc loco asserimus, in omnibus valere ac dominari aptitudinem, habilitatem, scientiam & artem, quam res & cura qualibet efflagitat: vt hinc discamus, caute ac sobrie ambulandum nobis esse, ceu homines decet. Et indignum est homine probo, de aduersa fortuna quiritari. Hoc enim ad reprehensionem Dei pertinet. Sic & qui de fauente bona fortuna gloriatur, Deũ calumniatur. Quasi vero Deus Fortuna sit. Quiuis, secundum id, quod agit & tractat, mercedem suam & exspectet & accipiat.

Fortuna merum cõmentum. Fortuna non est, nisi cõsilium ipsius hominis.

LIBER DE VTRAQVE FORTVNA, MALA ET BONA.

TRACTATVS I.

NOtum hoc debet esse vniuersis, quod a Deo ex vna massa vel materia omnes cõditi simus. Vnde etiam vniuersi nos ipsius Dei sumus, qui omnes simili vita donauit. Hinc nobis inuicem omnes etiam similes sumus. Simili iure omnes terram possidemus, æqualiter inter nos distributam, vt omnes similiter ac vna illi dominemur. Simili ac eadem redemtione omnes saluati sumus. Quod si ergo hoc modo a Deo omnes inuicem facti sumus similes: quis se alio præstantiorẽ vel minorem contemtioremue dicet? Nec enim quisquã seipsum fecit: nec ex materia diuersa vtique conditi sumus, sed ex eadem omnes descendimus. Ad querelam ergo nemini relicta caussa est. Iam vero, etsi quidem vniuersi inuicem similes simus, dissimiles tamen omnino apparemus. Sol nobis omnibus simili ac eadem fortuna lucet. Eadẽ fortuna, æstas, hyems, ventus, nobis omnibus incumbit. Nos tamẽ, qui a Sole similiter respicimur, Solem dissimiliter aut inæqualiter spectamus. Deus redemit nos, vnum non minus altero. Sed ipsum nos non æqualiter inspicimus. Deus nos omnes diligit, nullo personarũ respectu habito. Nos tñ amore nõ simili in ipsum erigimur. Quod a Deo sorte æquali accepimus, si id æquali iure vsurpare nolumus, cui culpam impingemus? Pater, qui decẽ filios relinquit, eos æquali iure omnes heredes facit, nec vni magis quam alteri fauet. Iam si filii eodem cum patre affectu inter se non consentiunt, sed sensibus auersis distrahuntur, h. e. alii hereditatẽ negligunt, perdunt, dilapidant: horum qui suam partem non asseruat, is incusare fortunã non potest, sed seipsum in crimen vocare debet. Nec, ꝙ a fortuna opprimatᷣ, conqueri potest, cũ onus id sibi ipse imposuerit. Quæ Deus æqualia di-

Homines omnes inter se similes, ortu & iure.

Homines qui inter se dissimiles.

ſtribuit: ſi eadem inæqualia faciat homo, quid & quo quiritatur? Si quicquid eſt, ex Deo eſt, cur dicimus, aliquid, fortunam nempe, præſto eſſe, a Deo creatã? Si videmus, diem promiſcue & æqualiter omnibus affulgere, & noctem iiſdem omnino cõmunem eſſe: quis quæſo dicet, ſe fortuna vel bona vel mala vti? Quod ſi Deus oculis te priuaſſet ad vidẽdum diem, & nox tibi, vt aliis, æque quieta & commoda non eſſet, hoc eſt, ſi nocte omni careres: tum demum fortunam accuſare poſſis, quam Deus, qui rerum illarum cauſſa eſſet, tibi immitteret. Pono caſum. Qui natus cœcus eſt, nec ſplendorem, nec diem, videt aut nouit, hic iam aduerſus Deum murmurare queat, & cauſſam ſuæ cœcitatis & priuatæ lucis quærere? Hic pro reſponſione hoc teneri volumus. Quiſquis in cruce ſua ambulat, huic illa nec bona nec mala fortuna eſt: ſed vt ita ambulet, conſtitutum eſt. Si quis ſeruus officium aliquod ſeu prouinciam ſui domini ſuſcipit: hic iam omnia illius iuſſa exſequi tenetur. Si ea confecta dat: diligentiæ ſuæ præmium accipit. Iam ergo, ſi præmium accipit, quo iure affirmare auſit poſſitue, ſe ad infortunium natum eſſe? An non ea bona fortuna eſt, quod munus ſeu officiũ impetrarit, ex quo ſibi victum & præmium parare poſſit? Præmium ſuum accipit cœcus: ſuum accipit & mutus. Vnde conquirendi cauſſam neuter habet. Muneris enim ſui *Fortunatus quis vere.* moleſtias gerunt: & per officia illa mercedem ſibi parant. Hac iam ex deductione ſole clarius liquet, ad querelam nemini cauſſam dari, etſi alterius pulcritudo tuam deformitatem vincat, tuque tuam ipſius deformitatem ſolus circumferre cogaris. Ea enim omnia tibi oneri non ſunt, & nec bonam nec malam fortunam creant. Pauperes ſingultiũt & plangunt ſuam egeſtatem: ſed inique. Eiulatus enim iſte & planctus demum ipſis æterna pœna eſt. An non hoc magnum & arduum eſt, quod Chriſtus inquit: *Beati pauperes*: Item, *Maledicti diuites, &c.* Ex hiſce duobus vtrum fortunatius? Pauper de ſua miſeria conqueritur, quæ miſeria non eſt, cuius merces eſt beatitudo. Quid ergo queritur? aut quã vberiorem mercedem impetrare poſſit? Et, ſi omnino ſobrie ſerioque de Fortuna diſſerendum ſit, hoc potius dicendum erit, pauperem quouis etiam ditiſſimo fortunatiorem eſſe, vtcunque cum egeſtate ſumma confligetur. Diues econtra ait, *ſe fortunatum eſſe, & Fortunæ gratias agit.* Is tamen multo rectius fortunam ſuam merum infortunium prædicare poſſit, propter maledictionem illam Chriſti: *Væ vobis diuitibus, &c.* Hominum ergo cogitationes peruerſæ & improbæ ſunt, qui nec quid quærãtur laudentue, ſciunt, nec quid tractent, penitius norunt. Quicquid agimus vel gerimus, illius nobis præmium confertur: Siquidem æquales a Deo omnes creati, & in terram æqualiter collocati ſumus. Et qui nobis prouideat, præter

præter solum Deum nemo est. Is solus nobis protector est. Quod si nos bona illa, quæ Deus inter nos æqualiter distribuit, æqualiter non dispensamus, Deus quidē fortassis insimulari possit, qui, cum facere omnia verbo vno possit æqualia, id tamen non facit. Et quia nō facit: nos a. interim iniuriam, quam ipse non auertit, patimur: ideo præmium & recompensationem pollicitus est in altero mundo, vbi pleno cumulo omnia repēdentur. Quod si ergo recompensatio certa est, ac qui hic plorant, illic risuri, & qui hic rident, illic ploraturi sunt: ex eo iam collige, miseriam illud tibi neutiquam esse, q̄ pro miseria æstimas. Sic nec fortuna fortuna est habēti: Is enim alibi plorabit. Solatio ergo maximo id nobis sit, quod rerum omniū retributio aliquando fiet. Et de mala fortuna nemo querelas moueat. Qui n. ab hac premitur, is vere diues est. Res namq; mundanę nihili sunt. Itaq; nec de fortuna nec infortunio quicq̃ dicendū est. Quoties quæso in scriptura sacra inculcatur, qualesnā sint illi, qui primi in mēsa accumbunt, & qui vltimi ad angulum eius sedent, aut ante fores stant? An non, mundo iudice, felicitas ea est, primū in mensa discumbere: quandoquidē symbolum maius is altero non soluat, & ferculorū optimū alius præripiat, potumq; generosissimū poscat, & cum locū, tū honorē potiorē sortiatur, cum tñ alter peius & sedeat & edat? Nam & hic quiritari ille possit, se cum æquali symbolo iniuriam pati, & alterum esitare hepar, se vero intestina vorare: illum molle puluinar, se durum scamnum premere? Sed de his attende, quid scriptura dicat & sentiat: *Væ illis, qui primi discumbunt, & in foro salutantur, &c.* Iam si in te ipsum descendas, & accuratius pensites, an paupertatis tuę cum illius maiestate permutationem facere, ac, q̄ illi impēdet, tu subire velles: an non eo inclinares vt hesternum ius vorare, quam illius episcopatum ambire malles? Hoc ergo si te ipso iudice commodius putas: a querimoniis tibi temperato. Imo gratias Deo agito, q̄ te maledictioni non subiecerit, sed in ordinē illorū collocarit, quos tandem excepturum gaudium est. Iure ergo nemo dicere possit, Deum huic quam illi plus largitum esse, aut vnum altero fortunatiorem constituisse. Si enim te talem condidit, qualem esse voluit: crucem tuam lubens suscipe, ipsumq; sequere. Sic fiet vt ampla mercede tibi omnia refundantur & pensentur.

Sed & certus ordo inter nos omnes cōstitutus est a Deo, quandoquidem nos inuicē in hac terra opprimamus & annihilemus, adeoq; tot diuortiis nos mutuo separemus. Quisquis n. subiugare alterū potest, id studiose annititur. Hac de caussa Deus bonos a malis segregat, multasq; in terra mansiones faciens, hanc huic, illi aliam assignat. Mansionū a. ea est ratio. Deus malis multa cōfert, vnicuiq; nēpe pro voluntate sua, ne quid *Malorum fors mutatio.*

ipsi decidat. Sed & bonorū cuilibet peculiare quid impertit, ne per prouidentiam diuinam quid ipsis desit. Talia a. omnia ita esse diuinę ordinationis est: vt mirum, qui nihili est, propositi sui voto fruatur: & econtra qui frugi est, successum malū sentiat. Interim pauperior dicere nō potest opulentum esse fortunatum, cui confertim pecunia affluat, vt scopis (ꝙ aiunt) conuerrenda ea sit. Qui n. is fortunā habeat, cum Deus ita ordinarit, & largitus sit huic tn̄, illi plus minusve? Tibi vero etsi parcius det, dat tn̄, quod tibi debet. Et quidnam, quantum alteri det, ad te attinet? Huic montiū thesauros omnes pandere & obtrudere potest, nō coactus quidē interim, vt te sufficienti alica pascat. Hunc ita beat: alium aliter. Sed quid id tua refert? Quantū libitum est, tm̄ cuiliber confert. Nam id ex horto suo depromit. Ergo cum omnis solutio seu prēmium Dei sit: eius voluntati acquiesce. Et si opibus offundit diuitem, noli ob id hunc fortunatum prædicare. Suā namq; mercedē accipit. Quid scis, quid olim luere cogetur? quidue faciendū ipsi aliqñ obtrudetur? Ob hoc n. suam mercedē accipit. Fieri namq; potest, vt propter iniustā acceptā mercedē damnetur, aut diabolo seruire cogat. Et merces ampla non nisi merito graui datur. Si is thesaurū suum recōdit, nec de illo cibat aut vestit egenos: iā de forte actum est, nec tu si sapias, cum illo permutationem facile stipuleris. Tibi vero si Deus aut nihil, aut parum tribuit: dat tamen, ꝙ debet. Et opulentior dicere ita nō potest: Bone Deus, quonā iste infortunio opprimitur? Cur tu non hic quoq;, vt aliis, largiris, quod satis est? Cur hunc tot liberis oneratum, tanta egestate tentas? Sed ea ipsi aduersa Fortuna est. Sed cur ista tibi mala Fortuna sit? Ploratus tuus conuertet in gaudium. Hoc primum est. Alterum. Diues te sustentare debet, aliqua bonorum portione collata. Id non facit. Si faceret, bona tua Fortuna illa esset. Nam aduersaretur id illius naturæ. Quicquid a. contra naturam est, Fortuna est, si fiat.

Fortuna est id, quod fit contra naturam.

Iam, ergo iure nullo dicere potest is, te infelicē & infortunatū esse. Plura namq; Deus tibi non debet: & insuper, quod debet, cōtulit. Semel enim is terram filiis hominum manu sua erogauit, quos iam suo arbitrio agere permittit. Hi si partem tuam tibi adimunt, & illa te defraudāt, iam Deus ceteris, qui extra hanc culpam sunt, ita imperat: *Dilige proximum tuum sicut teipsum.* Ex hoc namq; præcepto elicitur, illos tibi sustentationem debere. Quod etsi quidem minime fiat, sed tu abiectus destituaris: de mala tamen fortuna conqueri neutiquam possis. In cœlo enim tibi paratus & reconditus cibus est, terreno multo vtilior. S. *Lazarus*, qui sub scalas diuitis abiectus erat, in sinū Abrahæ receptus, de nulla infelicitate ac mala Fortuna conquestus est. Quare? Quia id ipsi lucro & commodo erat. Nam in sinum *Abrahæ* ob id penetrauit. Ita nec *Iobus* de infortunio suo

Lazarus & Iobus, sorte sua contenti.

que-

querelas mouit. Quare? Opulentia nimirum eius de hoc mundo non erat. Quod si, quænam & vbi nostra opulentia sita sit, scire satagimus: respondeo, nec bonam nec malam fortunam esse. Quicquid enim hic nobis deest, apud Deum rependetur: quicquid hic nobis abundat, in illo mundo minuetur & subtrahetur. Eadē in ceteris rebus omnibus quoq; ratio est, in quibus Fortuna vtraq; nullo omnino loco habēda est. Et quicquid vel felicitatis vel miseriæ nobis imponitur, id pro cruce nobis in hoc mundo gestanda datum est, vt cum patientia tam diuites quam egeni Christum imitemur. Si secus facturi simus, vtriq; certe cum maledictis a facie Dei extrudemur.

Fortuna tā bona, quā mala, Christianorum Crux est.

Quanq. si cui a sordido quodam & auaro homine vel infido bene quid fiat, qꝫ is nec ex animo faciat, nec faciat frequenter, imo nunq̄, non inepte dicere possumus ita: Homo iste fauente Fortuna vtitur, qꝫ beneficii id accipit ab illo sordido, qui nulli hominum alias quicquam bene vel vult vel facit. Sed huius fortunæ eadem est ratio, quæ illius, qui marsupiū pecunia refertum inuenit, qꝫ id ipsum raro fit: Et si fit, huc facit, neminem scil. facile gratis sua elargiri. Si a. donatio gratuita fiat, ad sequēs exemplum æstimanda ea esse videtur. Nemo vsquāadeo rigidus & seuerus est, quin semel aliquādo rideat. Iam vero dicta infidelitas seu auaritia, est quædam natura pecuina seu animalis, homini illi congenita. Hic ergo iam natura dominante, sordidus eo agitur, vt commodo suo studiis variis velificetur, suoque quæstui anxie vbiuis aucupium faciat. Interim si quædam influentia fiat, natura illa frangitur, fitque momento vno, quod integro non fiebat anno. Nam & alias videmus, illos quandoque, qui exquisite parci & sordidi, nulli hominum vsui sunt, si postea casu quodam temulenti ac ebrii fiant, liberales ita euadere & profusos vt momento vno largiantur, cuius ipsos deinde toto anno pœniteat. Eodem modo & illi homines nōnunquam ab astris inebriantur, vt facinus aliqꝫ insigne liberalitatis designent. Sed influentię momento elapso, & temulentia illa discussa, ad auaritiam pristinam illico redeunt, vt canis ad vomitum reuertitur. Illa ergo fortuna minime est, sed est res seu actio naturalis. Nam qui artem nouit, qua eiusmodi homines sæpius ebrios faciat: is fructum ab illis vberiorem percipit. Similiter & qui cœlum ad arbitrium nutumq; suum disponere ita posset, vt talis homo ab astris sępius inebriaretur: is forte vteretur commodiore & feliciore. Quod si vero tale quid sine caussa aut sine medio naturali fieret, nec homo ebrius, aut ab influentia temulentus esset, nec insigne aliquod emolumentum vel aliud quiddam speraret: iam recte diceretur, eam bonam fortunam esse. Sed sine naturali caussa nō fit tale quid. Quod thesaurū qs in via inuenit:

caussa hæc est, quod is in via illic amissus sit. Hunc primus superueniens inuenit. Primum autem aliquem esse omnino oportet, quicũq; is sit. Ergo fortuna non est. Ex proposito enim factum est, vt is illic transiret, siue adesset thesaurus, siue abesset. Eodem modo si absconditus thesaurus arte inueniatur, fortuna ea nõ est. Nam ab arte is datur vel eruitur. Et quod ars dat, non dat fortuna. Et si autem citra artem illum inuenisti: culpa in eo est, quod thesaurus ibi iacuerit. Illic enim si non iacuisset, fortunam illum neutiquam apportasset. Sic rerum omnium inuentiones a fortuna non pendent, nisi quo modo diximus, quia nempe inuentor inuentæ rei iungitur, sicut & alia passim coniunguntur. Hæ enim coniunctiones meræ sunt: quarum ea natura est, vt etiam sine fortuna fiant. Illa n. demum fortuna foret, si nemini præter te res illa obtingeret, thesaurusque pro te solo ante multos annos istic depositus esset, in quẽ tu veniẽs recta incideres. Res autem hoc modo se non habet. Quomodocunq; n. res recondatur aut deponatur, qualemcunq; suum inuentorem habet. Serio ergo ita statuendum est, prædictos casus nec bonæ nec malæ fortunæ ascribi debere, sed potius ordinationi illi, de qua supra dictum est.

Sic & de artificibus, si alter altero plus lucratur, dicere solemus, hunc illo fortuna vti fauentiore. Quæ vero ea fortuna est, quando is artem te rectius & dexterius nouit aut exercet? Hic enim iam aperta caussa est, ꝙ propter scientiam perfectiorem plus lucri ille faciat. Pone autem casum vtrumq; æqualiter eiusdem artis peritum esse, & tamen alterum te lucro potiorem fieri: quid hic prætendes aliud, quam fauorem quendam accidentarium, quo is præualeat? Nam si tu quoq; eadem cognitione & familiaritate hominib. illis iunctus esses, eadem cũ illo forte vtereris vtique. Horũ ergo euentuum semper suę caussę sunt. Quod si caussę pręsto sint: quis rem ascribet fortunæ? Similis sermo ẽt de Medicis iactari solet, hũc vel illum fortunatum admodũ esse, etsi altero longe sit imperitior. Hic quidnam aliud caussari possis, quam ipsam eruditionem aut peritiam? Talis enim aut loquax est, aut est intrepidus, aut semet ipsum ingerit, aut gaudet amicorum numero, aut munitus est fauore, &c. Et in hoc etsi nõ omnia proba sint, ita tamen rigide non æstimantur. Imo fama & opinio de illo pręconcepta, defectum facile velant. Ergo nec hic fortuna dominatur: cum ab habilitate personę omnia dependeant. Tum autem demũ fortuna illa foret, si quispiam nullo medicamento aut rebus etiam contrariis a Medico adhibitis cõualesceret. Id n. præter rerum seriem & naturæ ordinem fieret. Interim quia secundum naturæ & Medici institutũ æger sanescit, caussa ea referenda est ad machinationem & regimẽ illud, quod Medicus ita artis vsu exigente instituit. Nec enim vanum est illud

po-

prouerbium: *Per ventos nulli assam columbam afflari.* Quæ si cuius ori a ventis ingereretur: is certe haberet iam, de fortuna quod gloriaretur. At si arte illam captare ac accurare possit, vt in veru torreatur illa, quis iã hunc bolum a Fortuna oblatum profiteretur? Ars, & captura illam acquisiuit, non fortuna. Et qua fronte de infortunio suo conqueri possit piger, qui oscitans post fornacem sedet, & fortunam peregre aduolantem frustra præstolatur? Quod si Fortuna instar nuncii cuiusdam aliunde aduenia-ret: ad portas vtiq; ciuitatis illa exspectari cõmodissime posset. At nuncius fortuna nõ est. *Præter posse, scire, & sese accõmodare, nihil amplius requiritur.* Tria illa sola suppeditant homini, quib. opus habet. Illis qui destituitur: Fortunam frustra implorat. Cum n. diuitiæ ex caussa profluant: non descendunt vtique a fortuna. Quod si tu quoq; instar aliorum te gereres aut accommodares, cum illis promiscue ẽt felix viueres. Rhombus n. in hoc omnis positus est, vt te quoq; ad alterius exemplum geras & accõmodes. Hoc si facis: idem cum illo lucrum facis. Nec iste de infortunio cõqueri poterit, quod habeat te sibi ęqualem. Æqualem enim si ferre non possit, studeat talem se præstare, vt illo superior euadat.

Sic ẽt dicunt, illum qui cadit, resurgit, & iterum cadit, malam fortunam habere. Res a. ita se non habet. Cur in culpa fortuna sit, qui illum labi minime compulit? Culpa assignanda est viæ, scalis ve. Quas si non adiisset, lapsus non esset. Et cur fortuna fecisse dicatur, quod quis facit aut accersit sibi ipsemet? Id namque æstimatu facile est, illum, qui incaute incedit, & sensibus non vtitur, sui lapsus caussam in semet habere, nec iure quærere posse, cur non & vniuersi ceteri ibidem collabantur. Hi enim cautius & circumspectius perrexerunt, ac moderati pedes sunt. Ita ẽt si in scamnum impingas, cur id malum ascribatur fortunæ? Ad obiecta impedimẽta attẽde: ita a lęsione tutus eris. Et negligentia seu supinitas fortuna non est. Damnum quod sentis, ab incuria tua promanat. Itaque mali ipsemet mater es. Quod si vero in plano per scalas derueres iam de mala fortuna iure queri posses. Cura & cautio auertunt infortunium. *Cura est fortuna, oscitatio infortunium.* Hoc creant supinitas & negligentia. Cum ergo Fortunę bonæ malæque mater inueniri queat, quis de rota fortunæ differit, hunc ascendere illum descendere? Qui ascendit, is laborat pro eo. Qui descendit, pro eo itidẽ laborat. Cum ergo vtriq; eueniat, quod intẽdit: ecquis tãdem fortunam vel infortunium id præstitisse affirmare queat? Si peritus, si industrius es, dote illa frueris. Si te insuper ad omnia accommodare nosti: iam sors tua eo felicior. An vero is non merito ascẽdat, qui lucro inhiat, & in hoc omnem diligentiam & industriã impendit, sua sedulo & attente curat, ac parce omnia conseruat? An is non merito descẽdat, qui suatũ conser-

uandarum rerum nulla cura tangitur, sed omnia dilapidat & consumit, adeoq; negligenter perire sinit? Hunc quis seruet? Aut, si in rotæ imo hæreat, quinam dicere possit, a fortuna sese deiectum esse, cum id fecerit ipsemet? Qui de fenestra se præcipitans, pedem frangit: is fortunam culpare nequit. Malum id a saltu est, quem is instituit. Qui in vndam sese mergens perit: hunc non infortunium mersit. Nunquam enim ibi perijsset, si ad vndam nunquam accessisset. Quod si autem super terra solida suffocaretur: iam culpa assignari fortunæ posset. Fortuna ergo ac infortunium nihil est (vt vna summa dicamus) quam caussa vltronea, seu deliberata actio motusue. Quod enim quisque studet, intendit, satagitue, id impetrat. Commoda & salutaria satagens, felicitatem assequitur. Hanc qui non impetrat, is querelę suæ caussam non habet. Nec enim, et ille alter, eodem consilio & studio id laborat. Seipsum ergo solum accuset, non alium.

Fortuna quid vere sit.

Ex hactenus enarratis omnibus iam liquet, negligentiam, pigritiam, & incuriam omnino excutiendam esse, modo successum aliquem fortiri exspectatum velimus. Id ergo discendum & agendum est vt ad metam optatam pertingamus. Iis n. homo ornatus dotib. ac viribus est, vt, quicquid serio studio, virili nisu, & cura attenta satagit, id impetret. Ponamus nimirum, hoc te agere, vt centurio seu capitaneus fias. Ad conditionem hanc aditus tibi ęque patet, ac aliis, modo hoc agas, vt te aliis fidelem aut aptiorem prępstes. Id si probaueris re, successu non carebis. Dein te supremo virtute cōmenda, ceterorū exemplo: & forte cū ceteris cōmodis perfrueris. Quid n. ex te fiet, si ad nihil aptus aut idoneus es? Si, vt rex fias, annitaris, voti tui cōpos quidem fieri poteris, si discas illa, per q̄ quis Rex cōstituitur. Si n. alii id contingere potuit: poterit vtiq; etiam tibi. Si retro cogitemus, ac, quo pacto status seu stémata cōstituta ab initio sint, euoluamus: omnes certe egenos illos fuisse homines, ac ab initio ad summū gradū ascēdisse, deprehendemus. Hinc Reges, hinc Principes, hinc nobiles. Quod si hisce licuit, ex humili statu sese erigere, & stématis nobilitatem ad posteros quasi per manus trādare: possibile vtiq; & tibi erit, illorum more tete extollere. Id n. vniuersum dependet ab aptitudine, q̄ disces, & acquires. Vt Cæsar fieret Barbarossa, non fortuna fecit, sed virtus & generositas patris illum Principem constituit. Quibus si is caruisset, ad dignitatē illam non ascendisset. Idem & de ceteris iudicium est. Nam si pręteritos annos a longa memoria repetamus, sola virtus horum statuum caussa fuit. Illa n. rerum præclararum omnium primordium est. Rudolphus Rex primo Comes erat. Hunc quidnam euexit? Virtus nempe fecit, vt Rex fieret. Quod si ergo tale omnium statuū initiū fuit: ecquid

Virtus sola bona est fortuna.

tibi

tibi vel hoc seculo denegatum iti putabis? Qui discit & acquirit sibi, quæ ad honores eiusmodi attollunt: hic voti sui compos fit, ĕt non suffragante fortuna. Secus qui facit, quidnam ex illo fieri possit? Quod si huiusmodi ignauus quis Rex euaderet, tum demum certe illam fortunā habuisse bonam, iudicādum esset. Rerum ergo omnium felicitas posita est in experientia, cognitione, aptitudine, dexteritate, non in otio & torpore, ac negligentia, sed in diligentia, iugi labore, & conatu alacri. Intellectus enim humani ea ratio est, vt si intendatur & exerceatur, emergere faciat, non in temporalibus saltem rebus, sed in sapientia, prudentia & consiliis. Qui autem stupidus & meticulosus est: hunc quis iuuet? Qui sibi solus doctus videtur, nec quemquā aliū fieri posse doctum persuasum habet: is vere doctus nunquam fit. Qui vero ita secum cogitat: Tu non minus es homo, quam doctissimus quiuis in mundo: nec minus ceteris opus Dei es. Itaq; vt illis aut par aut superior euadas, annitēdum est: Iam si diligentiam & studium in hoc impendas, a Deo nihil denegatum iri tibi scias. Quære tantum ac ora, donec voti compos fias, nec oscitanter quicquam perire sine.

Inficiari autem hoc loco minime possumus, frequenter euenire, vt quis emergat & ditescat, ac potens, doctus &c. fiat, quoscunque alios felicitate post se relinquens, etsi serio, ac cum industria aut cōtentione nihil tale affectarit. Quod si penitius introspiciatur, ad solam fortunā referri debere, non ad artem aut machinationē, consentaneum videtur. Nihil enim momenti ab arte: a fortuna a. vniuersum pendere, casus iste testatur. Sed sciendum est, diuitias eiusmodi amplas & luculentas, citra omne impedimentum confertim & certatim homini affluentes, ad principium aliud referendas esse. A Deo namq; illiusmodi hominibus tot tātaq; bona adiiciuntur. Deus inquam, non astra, non quoduis aliud thesauros tales illis pandūt, nec quicq̄ horum sine caussa euidente fit. Cum n. mandatum dederit hominibus, vt nudos vestiant, & famelicos saturent: iisdem ĕt plena manu largitus est, vnde bona illa dispensare, & in egenos transferre possint. Quod si oculos in omnes ciuitates, regiones, vicosq; conuertatis, ac de numero tam pauperum, quam diuitum inquiratis: tot vndiq; reperientur opulenti, vt egenos vniuersos citra omne rei suæ dispendium cōmode sustētare possint. Hoc Christi mandatū quia omnino faciendum est: ideo opes ĕt sufficientes idem distribuit, vel vni vel duobus, vel tribus, &c. Cuicunq; ergo opes tantę citra artē ac acquisitionem obueniunt: hic serio cogitet, multos sibi vicissim egenos commissos esse, quos alat. Opū n. largitione Deus hoc dicere velle videt': In manus tuas ingentes opes contuli, earumq; te Dominum constitui. sed ad fores tuas

Diuitiæ a Deo.

Diuitiæ quo ponendæ.

vicissim mittam egenos, quibus vsuram debes. Id ergo facito. Itaq; pauperes ad ostia diuitum subinde accubare videris, stipem rogantes, quasi dicerent: *Adsumus nos, quorum tu thesaurum possides, ac quibus eleemosynam debes.* Illum qui tibi credidit, is nos huc ad te misit. Caussa ergo possessionis tam amplæ iam nota est. Quod si vero tantorum bonorum possessores pro æquo & iusto illa non distribuant, quibus debent: iam certum est, illa paulatim diminutum, nec ad secundum aut tertium heredem integra tralatum iri. Imo futurum est, vt iam possessor, quam heredes pereant, & cōfundantur. Quod pœnæ & vltionis diuinæ indicium est propter male administratas opes, quas hominibus concredidit Deus.

Diuitiæ a Diabolo. Præterea Satanas etiam quacunq; arte potest, homines ad opulentiam prouehit. Mauult n. ipsos diuites, quam egenos. Nam nouit, quod pauperes sint beati. Vnde paupertatis osor est, & diuitias vndecunq; ingerit. Hinc varia commercia ac negotiationes qualescunq; cōminiscitur, quibus pecuniæ magna vis corradatur. *Diuitiæ quæ vitia comitantur.* Huius n. amore vbi primum illexit hominem: postea diuitias sequitur fastus & superbia, ambitio, luxuries, ingluuies, alea, periurium, adulterium, homicidiū, amor pecuniæq; deniq; & odium Dei. Ad hæc vitia instruit Mercatores, incitans eos ad sedulitatem, & quodcunq; pecuniæ aucupium, &c. Quod vnice hoc fine ita promouet, vt ad omnis generis turpitudines, mendacia, superbiam, illos innasset. Quod si ergo diuitiarum talis origo est: quis opulentiam deinceps bona fortuna vti dicet, cum tamen fortuna opes non sint, sed immundi spiritus opus, seu male cadens donum aut merces? Et fortuna illa dicenda sit, si quis repositum in scamno marsupium, 100. flor. refertum inueniat, & furetur? Postea in crucem tollatur? Non alia namq; & diuitum ratio est. Sunt ēt, qui ita apud se conquerantur: Phui, quid feci? quid didici? cur non & ego Monachus aut Clericus factus sum? Sic namq; genialiter & opipare viuerē, vt hi, illiue, &c. Sed infausta mihi fortuna fuit. Quæso te vero, dispice paulo accuratius, vnde bona illis cōfluant, & quo fine illis congerantur. Sic nimirum videbis, alio tantum census de bonis illis conuertendum esse, vt reddito illo ad vitam iucundam parum tibi superfuturum sit. Quantumcunque enim illorum redituum sit: si recte collocentur, nimis parum reliquum erit. Et hæc fortuna sit? Imo, si post recte collocatos census, nihil admodum superesse videris, hoc potius dices econtra, quod magna tibi fortuna obtigerit, quod Monachus aut clericus factus non sis. Multo etenim melius est, te eum manere, qui es. Sed Satanas omni opera adiuuat, vt reditus illi augeantur, ac homines ditescant, & largum quæstum faciant, vt sit, vnde luxuriosius & perditius victitent. Idem Satanas hoc quoq; sedulo curat, vt ad

ostia

officia euehantur, homines perditi & male feriati, scortatores, aleatores, lurcones, &c. vt bona in res ordinarias ac decentes minus conuertantur. Collectis ergo thesauris Diabolus heredes & curatores præficit, qui immemores eorum, quibus bona debentur, conuertunt illa ad scorta, ad aleatores, & homines nequam, &c. Et hisce ita constitutis mirifice Diabolus in sinu suo gaudet ac exultat: cum hoc vnum omni suo nisu ita intenderit. Tu interim caue dicas illam fortunam esse. Est enim actio, seu casus fortuitus, imo res tolerátu grauis illi, in cuius dorso illa reclinat.

Ceterum aliquando Deus etiam regna potentissima in terra constituit, per Reges & moderatores peculiares. Tale fuit regnum Carthaginensium & Romanorum: Tales fuerunt Iulius, Cæsar in primus, & Alexander, & similes alii: quorum sola virtute ad fastigia tam ardua, illa regna euehi neutiquam potuissent. Nec enim tanta Alexandri aut virtus, aut potentia fuit, vt totum mundum per se subigeret. Inter Romanos etiam tot proditiones viguerunt, vt sola ipsorum virtute tantum regnum constitui minime potuerit. Deus est, qui Regna eiusmodi & Monarchias stabilit, propter caussas singulares. Quod exẽplo docebimus. Permisit Deus, vt ex Iudæis surgerent Pharisæi, Saducæi, Hipocritæ, Scribæque, qui populum gubernarent. Hos non astutia propria tales fecit. Nam & alii astutiores eadem sese arte obtrudere & venditare potuissent, si successus aspirasset. Cur autẽ id fieri Deus passus sit: hæc caussa est, quia nimirum placuit ipsi, vt per ipsos condemnatus moreretur. Idem & Romanorum potentiam inualescere, ipsosq; ad summum fastigium ascendere, & denique discordiis mutuis ruere sinit, vt vna persona Imperio præesset illi, quod prius integer Senatus moderabatur. Plures regno præfecit primum, vt pluribus prouinciis bello acquisitis, imperium latius extenderetur. Hoc in vnius viri manum postea contulit, vt sub illo crucifigeretur. Et ab vno viro mundi habenas torqueri, non a Senatu aut multis voluit, vt vnum totius orbis caput foret. Hinc etiam iussit Cæsari dari censum, non Romanis, non Ciuitatibus, &c. Vni ergo persæpe viro Regnum Deus offert, non vt is putet sua id virtute partum esse, sed quia hoc ordine Deus peculiare aliquid molitur. Videte vero, quænam surgentium istorum regnorum ratio sit. Dum enim alia surgunt, alia occidunt, non immerito Fortunam hic multum posse videri queat. Et tamen nec bona, nec mala fortuna hic locum habet. Quod enim diuina ab ordinatione dependet, quis id vel fortunam vel infortunium vocare possit? Suo vero id habendum loco est, quod eadem regna vel in hunc vel in illum, non etiam in te deuoluantur. Nouit enim Deus, illis regendis non te, sed alium, idoneum esse. Officio ergo tali

Regnorum surgentiũ quis finis.

Iulius, Cæsar primus.

Alexander &c.

Pharisæi, &c. cur a Deo producti.

aptos præficit. Quod si tu quoque similem prouinciam ambis: id cura
prius, te talem vt præstes, vt Deo placeas. Senatus enim, si cōsulem, con-
stituat, placere & probari ipsum fas est. Quanto id verisimilius de Deo?
Sic placuit Deo, vt Petrus petra esset Ecclesiæ, & Iudas proditor sangui-
nis Christi. Quilibet ergo ordini illi, qui Deo placet, præficitur, nō item
alii: Si nolit Deus Monarchias surgere: ad constituendas illas nemo et-
iam nascetur. Si vero illas constitui necesse sit: digni & sufficientes illis
stabiliendis moderatores etiam, Deo fauente, & prouidente, suscitan-
tur. Quandoque Deus etiam quendam in malis artibus peritum fieri
permittit, vt is ceteris vniuersis lōge lateq; præcellat, adeoq; auctoritate
præualeat, vt ipsis Christi Euangeliis plus fidei mereatur, atq; in senten-
tiam suam ipsas quoq; Academias pertrahat aut synagogas. Sed hæc for-
tuna non est. Hoc n. modo Scribas & Doctores Deus probat, vt, cuinam
plus credant, Christone an homini, euidens fiat. Multi n. homines nul-
lius pretii aut fidei sunt. Sed quis hos nouit? Nemo. Si tamen huiusmodi
homines Deus suscitat, tunc produntur, quales quique sint. Huc pertinet
illud, quod scriptum legimus: *Necesse est venire scandala*, h. e. Necesse est,
huiusmodi ex populo surgere homines, vt appareat, qui Deo aut sedu-
ctoribus suffragentur, qui cum Deo maneant, aut cum illis stent. Vnde
illico etiam additur: *Væ autem homini illi, per quem scandalū venit*. Huius n.
regnum cœlorum *Væ* erit. Sic Deus etiam bella excitari sinit, quibus duo
inuicem prælientur, vt manifesti fiant prædones, fures, aleatores, gulo-
nes, &c. & quicunq; alii ingenio prędití sunt homines. Væ autem illi, qui
bella mouet. Quare? Quia Væ illi primo occinitur. Hoc etiā fine Deus
varii generis vina præstantia rubea & alba, saporis diuersi & iucundi pro-
ducit, vt videat, quinam homines Deo potius, quā vino addicantur. Ho-
rum itaq; nullum pro bona malaue habēdum est fortuna. Qualis n. iste
vir aut rex est, qui, cum mundum vniuersum moderet', damnatæ tamen
animæ periculū sustinet? Aut quidnā fortuna est? Nihil: nisi q sub hoc
dictum referri debeat: *Necesse est venire scandala*: Væ autē illi homini, per
quem veniunt. Per illa namq; probantur tam mali quam boni, tam in-
iusti, quam iusti. Cur concessa Mercatura est? vt probetur caritas erga
proximum. Qui probus & innocens est, is mercaturā exercet in com-
modum proximi. Qui malus est, suum cōmodum satagit, & negotiando
ditescit, altero peunte. Hæc ergo talia pro examinādis hominū corda,
faciūt. Sine quibus, ecquis, quales inter se mutuo essent homines, cogno-
sceret? Talib: namq; mediis abstrusa hominū corda produnt'. Quæ non
eo data sunt, vt tuū quætas cōmodum potius, q̄ emolumētum proximi.
Interim cordis tui probitas per talia reuelat'. Ita incautus pedicis inne-
cteris.

Seductores cur a Deo suscitētur.

Scandala cur Deus venire sinat.

Bella cur excitētur.

cteris. Ita testimoniũ de teipso dicis, in ꝓpatulo, nõ in abdito. Et tua opa, tua facinora, tua studia, de te in nouissimo die testabuntur. Quæ n. in sinu cordis occultata, in actu non erumpunt, de iis proximo nihil compertum est. Manifesta autem fiunt per ea media, de quibus iam diximus.

Præterea ipsum quoq; cœlum, diuitias & vitæ iucunditatẽ non parum aut promouet aut impedit. Nam in mundũ nati, nudi, ignoti, egeni incedimus. Et cœlũ nobis ductores & nutritores ab initio vsq; ad finem sufficit, nõ aliter, ac peregrinus quispiã a domestico per vias ignoras duceretur. Iam in ductore situm multum est. Hic huc, ille illuc ducit. Hoc loco rerum copia: illo inopia. Per omnes enim orbis angulos, vt eos peruestigemus, ducimur. Et cum non vbiuis locorum aurũ, aut argentũ sit: vbiuis etiã non reperitur. Hoc sensu, cum omnes nobis orbis anguli pręreptandi sint, nec quicquam nobis absconditũ esse debeat: peruestigari ea quoque loca oportet, in quibus nihil conditum est. Adhæc qui ducit, nihil reperit. Hic iam dicere posset, se fortuna non vti cõmoda. Sed cogitet is, nihil ibi etiã ab alio quocunq; reperi posse, cũ ibi nihil sit. Quod si ita se habet: cur tu fortunam aut infortuniũ accusas? Et tamẽ interim Ductores illos cœlicos sequi minime debes. Sequere teipsum, & disce, aliorum spectatorem agẽs. Si duabus viis, dextra scil. & læua, tibi propositis, rectam pergere, erroneã omittere potes: id & hoc casu, tuo proprio Marte facito. Nemo enim te cogit, vt in fluuio piscibus carẽte pisceris. Licet autem vt retia mittas in riuo piscoso. Porro sortitus etiam tantũ rationis es, vt, vbi quid sit, vbi nihil sit, ꝓuidere possis. Ponemus exemplum. Si mineram argenti, auriue, aut plumbi, &c. quæris: hoc primũ inquires, vbinam pisces illi latere ac degere soleant. Hoc præcepto, quære sedulo, nec a meta illa deuia. Qui autem casu id inuenit, fortunam non habet. Si namq; scientia caruisset, non nouisset id vtiq;, etsi in domo propria conditum habuisset. Qui inquã casu id inuenit, fortunam nõ dicẽdus est habere. Necessum n. fuit id inueniri, siue tu, siue alius quicunq; id inuenturus fuisset. Inuenit namq; quilibet, quod inueniendum ipsi datum est. Si alter hoc inueniendi fortunam habet: tu itidem inuenies aliud, modo quæras. An tibi hæc inuentio nihili est, si, dum alius fodinas aureas aperit, tu interim ipsum inuenias cælum? aut ille ditescat in mundo, tu in cœlo? Inuentum tuum inquam hoc nihili sit? Cur ergo quiritaris? Si rem iusta lance pensites, inuentio tua præstantior longe est, quam istius metallarii. Si diues centum florenos eroget, tu frustum panis: iam certum est, plus te illo opulento largitum esse. Si frustum panis plus est, quam centum floreni: ecquid ringeris tu aut querularis? Mitte fieri, vt alius domum decies millenis

Diuitiæ, & c. (margin)

florenis,cum omnibus reditibus & cēsibus sibi emat. Tu si pecuniæ tantundem ad emendum non habes, sed pauperi cuidam haustum aquæ saltem præbeas:ecce haustu aquæ præbito domum longe pretiosiorem emis,quam ille alter decies millenis florenis.

Sed ad diuitias aut paupertatem multū etiam confert præceptor, qui aptitudinem & dexteritatē requisitam doceat. Hac enim in Schola qui tardior & negligens est,forte dura premitur. Hic serius ad Scholam missus,nihil percipit:ille seducitur & corrumpitur, alter promouetur & emendatur. Etsi enim consortio prauo, aut corruptoribus stipati simus: hac tamen in Schola addiscere possumus,quomodo illi noscendi,adeoque praui omittendi, probi autem alliciendi sint. Quot enim ex hac Schola prodeunt optime instituti: cum, si Scholam euitassent, futuri fuissent nihili. Hoc iam non fortunæ, sed doctrinæ & institutioni imputandum est. Et hoc quidem fine magistris vtimur,vt nos,quis vitæ nostræ modus esse debeat,informent. Quod si domina fortuna in his sat s esset,quo faceret doctrina & institutio? Nā si talia omnia Fortuna præstaret, sola etiam fortuna magistra adhibenda foret. Sic a sola fortuna docti,& eloquentes fieremus. Sic a sola fortuna, citra institutionem heremus ægri,sani,qualescunque. Res autem secus se habet. Tales enim nos præstare oportet,quales esse aut haberi volumus. Et cogitandum de eo est,quod Christus inquit: *Rogate patrem meum cœlestem, & dabit vobis: pulsate & intromittemini.* Quæ verba quid volunt ac docent aliud,quam temerariæ fortunæ acquiescendum minime esse, sed orandum & laborandum. Hoc si faciamus: dabitur nobis. Ex quo patet, Fortunam nihil esse. Requiritur ergo, vt quæramus. Si nihil operemur:quis dabit aliquid? Quærite, & inuenietis. Si ergo quærendum: inuent onis [illegible] causa fortuna minime est,sed quæsitio. Si quæsitio:ia[illegible]s dedit, qui nos quærere iussit. Is rem illuc deposuit. Ex quibus omnibus euidens est,neo fortunam nec infortunium quicquam esse. Quicquid e[illegible] inuenimus, deposuit Deus. Itaque patet, Deum esse omnia, fortunam nihil omnino. Deus enim si nobis creatis corpus dedit,vitam ac animam addidit: dabit etiam,quæ ad illa sustentanda requirantur. Iam qui [illegible]tem textoriam aut sutoriam inuenit: a fortuna eam non adipiscitur, sed ex domo Dei. Omnia enim a nobis inueniri debent. Si inueniri omnia debeat: a primo quodam,quicunque is sit,initium vtiq; fieri debet. Tu interim, si is non sis:ob id nihilo infeliciorem te censere debes.

Oratione & labore acquiruntur bona.

Pro conclusione ergo libri tenendum est, terrenos nos, & omnia quæ ex terra sunt,ex solo Deo esse,quod sumus. Homini autem vniuersa subiecta sunt,vt illis dominetur. Hinc sequitur, ipsum hominē omnia

in sua

In sua potestate habere. Si omnia in sua potestate habent homines, hic nimirum id, alius aliud, laus & gratia Deo dicatur, non celebretur Fortuna. Fortuna namque nihil dat: dat omnia Deus, quia omnia dirigit. Huius ordinationi nemo resistere, nemo obloqui debet. Quicquid autem vltro citroque nobis accidit, id nostro labori & studio ascribendum est. Nec quicquam vel fortunæ vel infortunio imputari debet, sed nostræ aut diligentiæ aut negligentiæ. Hinc est, quod de oscitantia & segnitie scriptura testetur, quod per ipsam multa eruperint. Sic filii Israelis multa lasciue inceptarunt, quibus multi postea vel ad bonū vel ad malū illecti sunt. Multa etiā a Dauide & Samsone, &c. facta sunt, haudquaquam Fortunæ ascribenda, sed tantum res alias indicantia. Samson nimirum euertit palatium, vt ea ruina vniuersi opprimerentur: cum quibus tamen & ipse occubuit. Hoc quidnam aliud quam figuram indicet? Nequaquam enim vel fortunam vel infortunium. Eodem namque modo & nisu Christus quoque Pharisæorum Scholam euertit & destruxit. Quod dum fecit, ipse simul in cruce mortuus est. Figurarū & typorum huiusmodi in veteri Testamento multæ sunt: nec paucæ etiam in nouo. Quorum cum peculiaris sua ratio sit: huc referri non debent, vt nec fortunæ bonæ malæue ascribi. Sed nec naturali cursui & aptitudini humanæ imputari possunt, sed potius prouidentiæ Diuinæ, qua talia vniuersa disponuntur & gubernantur. Quæ quid significent, omnium postremo demum intelligit homo, cum facta sunt. Multo plura adhuc de bona & mala fortuna afferri possent: sed quæ papyrus excipiendis necessariis omnibus sufficeret? Ex allatis rationum momentis quilibet hoc addiscat, hominū curam, dexteritatē, diligentiam & informationem isthæc omnia dirigere, & omittere, quæ nihili sunt, accurare aūt, quæ prosunt, & denique ad ipsam veram viam deducere. Et qui hac sciētia instructus est, is, quo pergat, nouit, nec facile in inueniendo frustrabitur.

DE VERA INFLVENTIA RERVM LIBER THEOPHRASTI.

Prologus.

INFLVENTIA, *quæ a genuina scaturigine, hoc est, ex Deo promanat, momenti & considerationis haud leuis est. Deus enim, qui cœlum terramque, ac omnia in ipsis contenta creauit: idem illis quoque, quæcunque habent, indidit. Et tamen interim de opulentia sua Deo nihil decedit. Deinceps ergo de vera rerum omnium Influentia librum condere instituimus. Influentia autem* Influentia origo Dei.

Influentia duplex.

duplex est: Vna quæ ex creaturis, vt cælo, ad nos pertingit. Altera, quæ sine medio, vt sine cælo, ad nos penetrat. Nostri autem instituti est, hoc loco de illa influentia cōmentari, quæ nec ex spiritibus, nec stellis aut cælo ad nos pertingit sed quæ in nostra potestate est, vt ipsam tangamus & palpemus. Negari quidem a nemine potest, ea, quæ Deus in naturam congessit, ardua & maxime contemplabilia esse. Multo tamen præstantiora & sublimiora sunt illa, quæ supra naturam euexit. Hæc res multis ad errores ianuam aperuit. Aliud enim alii laudant, aliud culpant. Et tamen vtrique, quid vel laudent vel culpent, venerentur aut despiciant, ignorant. Rerum enim ex Deo procedentium consideratio summe ardua, nec sicco pede transilienda est. Plurima namque oculis nostris obseruantur, quæ videmus, & tamen non videmus, intelligimus, & tamen non intelligimus, Id a diuersitate laudationis & vituperationis est, vtriusque partis. Cum enim non ab ipsa origine res deducatur: quis nouerit, an ea laude vel reprehensione digna sit? Sed tamē vt vulgatius est, non scire, non intelligere, non nosse: ita non minus familiare est hominibus sine fundamento ac scientia, aut laudare aut vituperare. Nihil enim tam probum & concinnum est quod non reprehendi: nihil econtra tam malum est, quod dicto modo non laudari possit & soleat.

Ceterum, vt veram, ex Deo in homines promanantem Influentiam rectius intelligatis: iam in vestibulo ad libri argumentum attendite: Et primo quidem ad exempla rerum naturalium: Deinde ad exempla gestorū. Denique ad rerum illiusmodi collectionem, cuius gratia liber scribitur. Nemo autem temere & leuiter de hisce iudicet. Nec quiuis etiam promiscue ad cognoscenda ista irrumpat. Vt enim iam tempora sunt: Multi passim clamatores, pauci effectores, hoc est, Multi enim nescio quid sibi somniant: & interim non cogitant, quod non in persuadendo sed in sciendo fundamentum rei positum sit. Et scientia hoc seculo rara est. Volatici enim spiritus vbique dominantur, & clamando cæcas antea hominum mentes penitus infatuant.

TRACTATUS I.

SI, quam virtutem habeat hæc herba, quæratur: & hanc vel illam habere respondeatur: iam cogitandum e vestigio est, quisnam hanc illi facultatem indiderit? Hic nempe, neminem id posse, præter Deum, apparebit. Ex Deo ergo res naturales vniuersæ profluunt, nec ex vlla scaturigine alia. Naturales quidem illæ vocantur ab hominibus, quia naturaliter fiunt. At quo pacto Deus potest esse Naturalis? Et hæc ipsius sunt. Herbam quidem creauit, non itidem inexsistentē ei virtutem. Virtus n. quæuis increata est hoc est, Deus initio caret, nec creatus est. Et virtutes viresq; vniuersæ in Deo extiterunt ante creatum cœlum, terrā, omnia, cum Deus esset Spiritus, & super aquis veheretur, hoc est, cum Spiritus

Naturalia omnia ex Deo.

Virtus omnis est increata.

Dei

Dei per aquas transiret. Hoc iam respectu nemini dicere licet, rerum harum virtutem & facultatem, &c. naturalē esse. Est enim supernaturalis, sine fine, sine principio. Ex quo progressæ sunt, ad illum reuertentur, cœlo & terra pereunte. Inficiari autem nemo possit, creatas esse herbas, arbores, & Astra. Nec enim in principio cum Deo erant, antequam cœlum & terra crearetur. Spiritusq; Dei horum nullum secum ferebat, sed tandem creabat, cum faceret stellas, terrā, mōtes, herbas, aquas, ignem, aerem, metalla, lapides, Planetas, &c. Quæ postquā creata sunt, prodierunt, ac cum tangibilia, tum visibilia facta sunt, & ex Nihilo facta est materia, qua vtimur. Cum vero Deus inane nihil relinquat, res suis quibusdam dotibus compleuit. Inanis autem lapis esset, nisi additis suis viribus emineret. Et quidnā homo esset, anima sua orbatus? Anima namque ipsum complet. Quid vacca esset, nisi lac funderet? Lactis enim fusio vaccæ complementum est. Vtilitas enim, ex re qualibet procedens, illius perfectio & complemētum est. Ita homo adeptus est animam, cuius vi & ipse & homines vniuersi viuant. Ea hominis perfectio est. Quo faceret, quod montes fluminibus & lapidibus scaterent? In ipsis enim si nihil lateret, inanes essent. Quis terræ vsus, si non proferret fructus? Fructuum ergo productio, eius perfectio exsistit. Quo autem vicissim fructus faceret, si esset inanis? Quia vero carnem & sanguinem confert edenti, adeoque intra se humanam carnem & sanguinem ille recondit: ex eo iam patet, ipsum inanem non esse, sed esse omnino plenum. Ergo, vt diximus, inane Deus nihil cōdidit, sed completa omnia. Si quis enim domum, nulli vsui futurā, exstrueret, is aperte insaniret. Sic hic quoque. Cur Deus tot tamque diuersas res crearet, si nihil reconderent, sed in solidum inanes essent? Iam ex his medium completionis harum rerum intelligi facile potest. Cum enim increatum in creato sit: merito de vtrisque disserimus, & quidem discrere, pro ratione completionis, & domus illius, in qua completio fit. Domus signum est, ex quo percipitur, quis hospes ac dominus inhabitet.

Ex nihilo omnia facta.

Anima hominis, lac vaccæ, id plenitudo est.

Deus ergo in principio deliberauit creare cœlum & terram, nō sibi ipsis. A prouidentia enim diuina prius deliberatum esse oportuit, vt cœlum ac terra præpararetur, quam cōderetur id, q ita esset. Nimirum, qui aliquid facturus est, huic necesse est prius facere aliud: deinde illum, cui facit. Postremū semper est id, propter quod fit prius. Hæc docēt, hominis creationem iam a Deo deliberatam fuisse. Si ergo creandus is fuit, & addenda illi necessaria: creari oportuit, cœlum, terrā, contentaq; creata omnia. Iam voluntatis quidem diuinæ fuit, vt homo in Ebron maneret, sed præuidit vna etiam Deus fore, vt ibi non maneret. Diuina

itaque prouidentia ante hominẽ omnia creauit: & postremo hominem in Ebron deduxit: ex quo tamen ipsum iterum eiecit, in domum, quam illi iamdum cum omnibus suis filiis vsque ad finem mundi parauerat, ac cuilibet suos census, suos reditus, suas possessiones, &c. aurum insuper & argentum, & pecora, & agros addiderat, vt cuilibet seorsim heredi bonorum satis suppeteret. In horum numero latuit etiam omnium hominum egestas, infirmitas, miseria, morbus, &c. Quibus enim homo tentatur & affligitur, iam a Principio sunt, & indies fiunt. Deus ergo misericordi oculo miseriam nostram, in quam ab Adamo præcipites dati sumus, respiciens, eadem opera commoda etiam in natura remedia creauit, quibus afflictiones illæ tollerentur. Quanquam auxilium suũ idem longe diuq; distulerit. Sero enim artificia texendi vestes manifestauit, sero metallorum fabricationem docuit: sero medicinam, & eius vsum patefecit. Ex quibus discerere licet, Deum subinde magis magisq; suam hominibus misericordiam intentasse & cumulasse, vt quisque seipsum eo rectius nosceret. Quin & hoc tenendum est, Deum, etsi varia & infinita creauit, nil tamen ex omnibus inane reliquisse, sed viribus ac virtutibus vniuersa largiter compleuisse, huic hanc, illam alii indens & conferens. Creaturas insuper a sese mutuo ita distinxit, vt vnum præ altero commodissime cognosci & discerni possit. Hinc libere & expedite dicere possumus, hanc herbam diuersam esse ab illa: illam aliam esse ab hac. Et sic de ceteris omnibus. Simili iudicio discernuntur etiam formæ, signa, virtutesque: vt in quolibet inueniri possit id, quod illi inest. Quibus hactenus dictis omnibus pensitatis, fas omnino æquumque esse videtur, vt pro instituto nostro res singulas, quarum caussa hic liber inceptus est, ex ordine percenseamus, vsque dum ad veram Influentiæ originem pertingamus. Cõpletio enim (vt diximus) domus immediate ex Deo promanat, cuius cognitio eo facit, vt intelligamus & quæramus, quod opus est.

Dei misericordia in genus humanum.

Nihil passim apud omnes vsitatius est, quam iterare subinde, huius herbæ hanc, illius illam esse virtutem. Si quis Tyronum quærat, quis virtutem illam indiderit? respondent, Astrum sua influentia hic operari. Hic iam manifestum mendacium proditur. Nihil enim horum in se continet cœli Astrum. Quod si quidẽ vrticæ vim vrendi impertiri non potest: qui quæso inserere possit aliquid maius? Astrum non potest Ebulo odorem largiri. Et qui possit eidem imprimere virtutem maiorem? Hæc ergo omnia perperam & calumniose in Philosophiam intruduntur. Quinimo, si quis quærat, quis herbam hanc fecerit? Deum illam fecisse & talem constituisse, dicendum est. In semen namque Deus mysterium.

Med. reprehensi.

Astra herbis vires non conferunt.

sterium illud contulit, vt iugi continuatione ex illo talis, non alia herba, produceretur. Hic, quid, quod cœlum agat, habet? Quod si id omnino aliquid agit, tantum agit, quantum ignis ad coquendam in olla carnem. Ignis enim quid carni confert? Nihil. Id enim, quod carni ipsi inest, coquit. An vero coquere influentia est? An coquere est carnem dare? Nusquam gentium. Sola accedit præparatio, quæ nihil dat, nihil aufert. Eodem modo quid herbæ cœlo commodant? Nihil omnino. Sic nec quicquam commodat cœlum preterquam quod ęstatem, hyemem, noctem, diemq; ac aquam promat (quarum medio res terrestres ebulliant) & rorem (quo res excoquuntur) deniq; ipsum salem.

Quoties ergo constat, hanc huius herbę virtutem esse: toties in continenti, quo modo virtus herbam ingrediatur, quærendum est. Et responsum hic depromendum est, non ex Planetis, non ex duodecim signis, non ex astris aliis, sed ex Deo, qui solus hanc vim herbis contulit. Responde mihi, qui nam fiat vt cibus potusq; in humanum sanguinem & carnem conuertatur? Non certe a cœlo, non a terra, non ab elementis, non ab ipso homine, sed a Deo, qui transmutationem adeo operosam indidit, vt rem ex cibo conuerti in sanguinem & carnem concessum sit. Quod si transmutatio sine medio ex Deo procedit: Virtutum certe, quæ herbis insunt, eadem quoq; ratio erit, vt sine omni medio ex Deo descendant, & nec ab astris Planetisq; quoquã modo emanent. Ea namque influentia ex Deo, non ex astris est. Influentia ex Deo in hominem, non in astra, nec hinc ex astris demum in hominem, emigrat. Distributio illa in manu Dei sita est, non in potestate Astrorum. Sed interim difficile est, vastum erronum numerum in viam rectam reuocare, qui facie cœli nimiopere sese oblectantes videre sibi videtur, quomodo *Mars, Saturnus, &c.* hominem, &c. fabricent. Faber iste solus Deus est, vicarium sibi nullum constituens, veluti commentitia illa Vranoscopia cum vanaticis quorundam Philosophorum libris docent. Rata ergo & firma manet sententia, virtutum essentiam omnem sine medio & diuerticulo omni ex Deo in naturam profluere. Qua de caussa etiam vocantur naturæ, quod in natura reperiantur, interim tamen minime naturales, nec creatæ.

Virtutes omnes immediate ex Deo.

Sed pergamus. Hominis doctrina an ex astris est? Minime. Si enim ex Astris: iste vtique astri filius esset: quem tamen Christus filium hominis, non astri vocat. Vnde seipsum etiam, quia ex Maria natus erat, filium hominis, id est, Adæ vocitat. Alias Astronomis, ipsum filium esse Solis, pronuntiare liceret: quod tamen dicere superstitiosum plane & Idololatricum foret. Cum ergo Christus ipse, hominem filium hominis

Christus filius hominis.

vocet, suffragante ipsi multoties scriptura sacra: iam ex illo constat, nos filios esse Adæ. Itaque si filii Adæ sumus, nihil nobis cum astris commercii est. Nec enim astrorum sed Dei filius erat Adam. Sed vt iam ad capitis huius initium redeamus, scire conuenit, quinam homo doctus fiat, & in animam ac hominem diuidatur. Animal secundum naturam viuit. Stellæ sunt natura, tam minores quam maiores. Animal a. diuisum est in omnes species, quales in mundo versantur, in quadrupedes, in bipedes, in volatiles, in Apodes, &c. Horum homo nihil est. Quid is est ergo? Quod extra animal est, homo est. Hoc respectu, an Deus in veteri testamento electos suos, Patriarchas & Prophetas, &c. secundum astra elegit? Minime. An naturale quid in illis respexit aut quæsiuit? Neutiquam. Purum putum hominē respexit. Sic & Christus, ecquidnam naturæ quæsiuit aut respexit, cum *Petrum, Andream, Iacobum, &c.* Apostolos eligeret? Nihil eius quicquam. Si n. aptitudinem illorū respexisset, animale vtiq; secutus fuisset. Ea quinimo respexit, quæ cœlo consentanea non erant. Alias secundum Astronomiæ præscriptum electionē facere debuisset: quod factum minime est. Iam vero hominem tanquam filium hominis ad officium destinauit & selegit, ac ita ad illū profatus est: *Vos lumina estis mundi, & sal estis terræ.* Insuper a. potestatē quoq; istis contulit, spiritus & morbos expugnandi, & mortuos resuscitandi. Hic quænā stella corporeata est? Cuius Influentia accessit? Nullius certe. Itaq; illæ nihili sunt in hoc negotio. Quod si ab auctore tali potestatem suam homo accepit: vndenam tandem potestas confertur lapidibus & herbis? An non similiter ex Deo? Idem n. qui Apostolis, ceu Apostolis potestatē illam tribuit, lapidibus quoq; ceu lapidibus eandem impertiuit, sicut vtriq; etiam ex vno descenderunt Deo, non ex astris. Quid enim id est, quod medicina sanitatē confert? Nihil certe est aliud, quā gratia ac dos a Deo collata. Quid est, quod Apostoli sanauerunt? Signum est, quod sint Apostoli eius, qui cœlum ac terram creauit. Et his qui medicinam, virtutem & efficaciam dedit, idem dedit etiam Apostolis, non astra, non Planetæ, non signa cœli. Sicut enim hæc nihil quicquam in Apostolis cooperata sunt: ita nihil quicquam ēt agunt in rebus naturalibus. Domum enim saltem coquunt sicut tignarius fabricat hospitium: qui tamen non item habitantes in illa homine facit.

Adam filius Dei, homo filius Adæ.

Apostoli & Prophetæ quomodo electi.

Astra quid & quantum agant.

Ex hisce iam de rebus naturalibus omnibus sciendum est, quod domus sint quasi hospitia virtutum. Sic formarum diuersitas, cuiuslibet virtutis inueniendæ indicium præbet. Deus autem virtutes & efficacias illas naturæ infudit, sicut animam infudit homini: quæ quidem virtutes animæ dissimiles minime sunt, nisi quod sine initio apud DEVM fuerint,

Virtutes vt cum anima conueniant, & differant.

fuerint, cum tamen anima creatura sit, ex Deo procedens, & ad DEVM rediens. Sic ergo inter se similes existunt, & tamen in eo differunt, quod anima sit homo, non item alterum. Sic Dei magnalia & mysteria ardua sunt, & exquisita contemplatione cognoscenda.

Ex declarato iam proposito nostro sequitur, cuilibet notum esse debere, quod homo sit filius hominis, filius Dei, filius Adæ, non stellarum: quodq; homo ab astris & elementis differat ita, vt nihil cum ipsis cõmercii habeat. Astra autem cum homine eam cognationem habent, quam habet cum eo ignis, per fornacem. Si diutius quis ad fornacem stat, diutius igne fruitur: non tamen homo, sed animal tantum. Non, quod homo talis sit, sed quod omnes quoq; virtutes terræ, in natura consistentes ita ex Deo procedant & in natura subsistant, sicut in homine anima, orta quidem non ex carne, non ex sanguine, non ex ossibus, sed ex Deo. Vnde iussa etiam est credere in Deum, hoc est, in illum, ex quo processit. Hoc modo cognoscenda & iudicanda natura est, quænam & qualis ea sit, adeoq; constellatio influxionis, non alibi, sed apud & ex Deo quærenda est. Quid vero & quantum astra conferant, iudicatu perfacile est. Quid enim aliud confert homini tignarius, quam quod domum illi fabricet, in qua habitet? Ipsi vero inhabitatori nihil addit: nec is ipsius opus est. Eodem modo & cælum securum habet, fabricans & operans in terra, sicut tignarius in ligno occupatus, singula suo loco & ordine disponit aptatque. Idem autem faber virtutem ipsam minime fabricat. Rerum namque virtutes nec formam nec speciem habent, & nec visibiles nec tangibiles exsistunt: sed sicut puer adolescit, & cum ipso simul anima: ita hic quoque. Iam vero anima in puero eadem est, quæ in adolescente, & econtra. Eodem modo & virtutes in herbis teneris eædem sunt, quæ in senescentibus. Cur vero tenerarum non idem vsus sit, qui est adultiorum: domus ratio facit, quæ obstat, nec dum satis matura est. In domo enim perfecta demum, habitatores integri sunt: in imperfecta integri non sunt. Sicut enim infans in seipso, non per animam adolescit: ita res quoque naturales, & in ipsis virtutes adolescunt vsque ad terminum a Deo præstitutum, quem transgredi non possunt. Nec enim fieri maiores possunt, quam Deus permisit. Et in hoc termino ipsis subsistendum est.

Cælum simile est tignario.

Virtutes rerum informes.

Terminus rei cuilibet a Deo præstitutus.

TRACTATVS II.

HActenus de Natura accuratius ideo disseruimus, vt rectius intelligeretis, virtutes & arcana eius ex Deo omnino manare, & ipsam

influentiam insuper ex Deo defluere, sicut radii ex Sole in terram mittuntur: denique radios hos Deum multis viribus ac virtutibus dotatos distribuere, licet Solis quidem radius vnicus tantum, isque simplex sit, instar ignis, qui & ipse vnius tantum naturæ est, & tamen multipliciter operatur, prout diuersis adhibetur: quod idem de Sole quoq; similiter statuendum est. Restat ergo, vt iam deinceps plenius cognoscamus, quo modo Deus virtutes in naturam distribuerit, & cur in vnum non vniuersas coniecerit, sed cuilibet peculiarem suam partem designarit, & quamlibet terram iis præcipue rebus, quibus apprime opus illa habuit, instruxerit. Sors eadem ipsius quoque hominis est. Nam & huic Deus sine omni medio necessaria largitus est, sicut legimus de Patriarchis, cum quibus locutus Deus, hæc vel illa fieri & perfici mandauit. Quod ipsum nobis comprimis admonitioni & exemplo esse debet, eandem omnium hominum quoque rationem esse, nec cœlum nobis quicquam vel loqui vel dare, quo opus sit, sed solum & vnicum id facere Deum, qui solus nobiscum loquitur, & necessaria omnia impertit. Hoc Christi confirmant verba, quibus discipulis suis mandauit, *Hoc facite, &c.* Quod quia fecerunt, quod voluerunt, assecuti sunt. Exempla hæc nobis proposita sunt, vt ex illis discamus, clam quoque fieri, & fieri posse, quæ facta sunt palam. Idem n. si faciat homo: eodē modo factū eius acceptabitur. Nemo enim diabolos eiicere, aut mortuos resuscitare potest, nisi ex Deo sit. Hoc iam qui facit, ex Deo est. Et licet quidem non aperte fiat: ex operibus tamen, quis sit, noscitur. Nam & Iudæos hoc modo Christus vellicat, vt, si verbis eius quidem credere nolint, operibus tamē spectatis credant, & illum inde cognoscant. Talia ergo omnia cum ex Deo procedant, tam respectu illius hominis, quam rerum aliarum circa naturam euenientium: homo vtique eodem loco habendus est, quo herba aliqua, quasi diceretur: *Hic homo est ipsa herba: iste est illa herba: ille alia, &c.* Nam & inter homines dona a Deo distributa varie, nec in vnum congesta vniuersa sunt, sed cuilibet respectiue magnale seu arcanum vnum. Illud arcanum, si velut arcanum vsurpatur, pro arcano omnino habe, hoc est, pro dono ex Deo proficiscente, pro eo inquam, in quod sine omni auxilio creaturarum vis quædam a Deo infusa est, non secus ac in Paulum, in Prophetas, in Apostolos, & Diuos ceteros. Quod si vero contra hactenus dicta aliquis ita obiiciat: *Cœlum Romanis fauit ac benignum fuit, & vi cœli ad tantam potentiam surrexerunt*: Item: *Cœlum tale homo habet, itaque emerget, & hoc vel illud designabit, &c.* De re ista primum ita statuendum esse ducimus. Si homo viuere velit animaliter, hoc est, velit scortari, inficias non eo, quod spiritus astri ipsum impellat, non tamen ipsum altium

Deus solus omnia dat hominibus.

Opera testantur de re.

Dona hominum varia.

astrum. Sic se res omnino habet, non aliter. Hinc inferamus. Si quis iam ditescit, quomodo cœlum ditare ipsum potest? Nam nec aurum nec argentum ipsi impertire potest, quæ omnia ipsius Dei sunt. Si cœlum talia faceret: quid faceret quæso Deus? Quod vero ad locum thesauri ducatur homo, non cardo ipsius cœli in caussa est, sed ipsi potius spiritus, quos pseudo-Prophetæ pro Planetis habent, adeoq; pro inclinatione & influentia diabolum colunt & introducunt. Hinc Christus etiam eiusmodi homines *Nequam* vocat. Si Christus ipse eos ita vocat: magnum & insignem certe nequam occultari necesse est, quem ipsi nec intelligunt, nec vt intelligant, anniuntur. Et quidnam id miraculi sit, prædicere, quid die crastino futurum sit? Hoc enim & diaboli norunt. Et prænuntia illa frequentius ex diabolo quam ex natura descendunt. Non enim Deus præsagia fecit, quæ erumpant, sed cum astris suis illa coniunxit. Illi autem ex signis, quid sit, vident. Propheta nascitur: præsagus, hoc est, augur educatur, vtcunq; cadat. Itaque (vt ad obiectionem respondeamus) si cœlum quidem Romanis beneficum fauensque fuit: quid hoc ad potentiam ipsorum profuit? Successum illum Deus ordinauit, qui impediri non potuit, siue cœlum cœruleum siue nigrum fulsisset. Esto a. esse aliquid q; faciat, vt huic decedat, illi accedat aliquid, quandoquidem mira rerum varietas incidit: At quid id quæso ad hominem? An non sapientia Salomoni a Deo data est, vt in homines emanaret? Id autem quo alio factum fine est, quam vt disceremus inde, nostram quoque sapientiam similiter ex Deo promanare, haudquaquã ex astris aut diabolo? Sic omne nostrum auxilium ex Deo, minime ex diabolo. Et quicquid vbiq; in creaturis exsistit, vniuersum ex Deo est. Vnde talia ẽt dicuntur magnalia, arcanaque, mysteriumq; hoc habent, quod non ex aliis, sed ex ipso Deo profluãt. De re autem qualibet fiente, & cœlum repræsentante, ita quispiam argutari fors posset: Ecce, cœlum intuere: an non id ita dispositum est ad generationes terræ? De hoc ita statuito. Quod coqui debet, illud omnino ignem & lignum, quibus coquatur, requirit poscitque: alias coquetur minime. Hoc modo & Romani fauens cœlum habuerunt, hoc est, bonum coquum ad res suas acceperunt. Ipse tamen nihil præstitit aliud, quam vt coqueret & maturaret, quod illi inceperunt.

Diaboli futura norüt.

Romanorũ potentia nõ fuit a cœlo.

Salom. sapientia ex Deo.

Magnalia & arcana cur dicantur.

Et hæc sedulo a quouis attendenda sunt. In his enim sita est clausula postrema. Contra illos *Nequam*, qui firmamento tantum tribuunt. Res nimirum terrena quælibet præparanda est. Exempli gratia: Metalla creata sunt: quæ nullus homo facere potest, iam facta ante. Ea si requirit homo, necesse habet, vt illa separet a luto. Si hoc laborat:

Metalla homo non facit sed separat.

iam non, nisi per ignem id impetrat. Huius n. beneficio metallum cōsequitur. Rem ita intellige. Romani potentem habuerūt regem. Item habuerunt Iulium Cęsarem, Catonem, Pompeium &c. Regis a. eadem fuit conditio, quæ metalli, nondum separati & expurgati. Iacuit tamē in suo loco, h.e. Romanorum castra illius regis fodina fuerūt, quasi aliquis probator illa sede iacuisset. Porro accedentes homines, regem illic inuenerunt, h.e. opus tractandum aggressi sunt. Ex quo patet, nihil illos acquisituros fuisse nisi pręparator pręexstitisset. Homines n. vniuersi sumus bubalini. Cœlum a. istorum omnium coquus est & pręparator. Si alicubi regis metallum iacet, & homines adsunt, qui eruere volunt. Horum fusoria fornax cœlum est, heterogena separans. Sic prodit bubalus, satis quidem validus & robustus, infirmior tamen, quam vt frontem liberare, h.e. sordes a se excutere possit. Impuro postea a puro separato, iam materia in rege est. Ceterum quis facit victoriam? An non metalla a Deo creata sunt? Si a Deo: non vtiq; a cœlo. Semel n. factum, nemo facit denuo. Eodem modo & victoria Romanorum facta est. Si hoc modo facta: quid illa ad cœlum attinet? Nihil quicquam. Hoc tamen verum est, q̄ res quælibet, suis sordibus adhuc permixta facta sit. Bonum enim & malum, purum & impurum in saccum vnum confusa sunt. Ideo excoctione & separatione opus est, quam homo instituat, vt margarita latens & in sordibus occultata separetur ac producatur. Quæ a. ratio est fodinarum metallicarum: eadem est etiam rerum illarum, de quibus dicere solemus: *Cælum hoc facit fecitve.* Nisi enim Deus tale quid faceret: nulla vnquā tanta cœli vis foret, vt talem Iulium, Alexandrumve coquere posset. Et tamen, quia Deus illos, ceu metallum creauit, cœlum eosdem coquere, præparare, & impurum separare potest, vt nimirum creatum luceat aut fulgeat velut aurum & argentum, ex igne nouiter extractum, & omnibus sordibus exutum.

Romanorū victoria vnde.

Ita ergo de cœlo statuendum est, quod tantum sit elementum ignis, non factor carnis aut pultis in olla coctæ, & quod illam tantum coquat. Et vt adhuc euidentius res intelligatur, porro attēdite. Si dicatur: Homo iste talis euasurus est, quia natura ipsius talis est: sciendum est, iudicium ex hoc principio desumi. Ollam nempe si ad ignem inspiciamus: iā quid coquatur in ipsa, videmus, nempe carnem aut aliud quid. Sic ēt ex cacabo cōstat, quid in ipso coquatur. Sic & ex fornace constat, q̄d destilletur. Ex fornace calcaria noscitur excoqui calcē. Ex fornace fusoria intelligit̄ liquefieri aut fundi metallum, &c. Sic nimirū euidēs est, quod ex cognito per proprietatem & experientiam discrimine ignis, vt iam diximus, quidnam in igne præparetur, intelligamus. Eodem modo, si ignem, h.e. cœlum

Cœlum hominis cognouimus, quisnam iste ignis sit, iam intelligimus, atque vna scimus, quidnā iste ignis coquat, & vere dicere possumus: Hoc vel illud ab igne coquit. Hinc tñ haud quaq̄ sequitur, Cœlum suę cōstellationis inclinationē instillare, in id q, in homine coquitur. Res n. aliter se non habet, ac si cocus carnē in ollam indet, & p̄terea ignem adderet. Talis ēt Deus est. Nam si homo nascitur, Deus in ollā ponit ipsius spiritum seu balsamū, h. e. virtutē & robur seu donum ipsi confert & addit ligna, ac succendit ignē, apud quē coquatur, vt suo tempore fiat esilis, h. e. virtutem inditā exserat & in lucē edat. Quod si ergo res ita se habet: quo iā equidem iure dicere possim, stellas (quæ tamen in hac fornace coquunt tm̄) hoc vel illud inclinare? An non inclinatum iam tum præsto est? An non inclinator es tis, qui id imponit? Is n. solus imprimit? An non, quod imponitur, est influentia? An non, qui imposuit, is est, qui influētiam largitur? Omnino. An hæc ergo sit constellatio? Neutiquam. Quid constellatio est? Est congestus ex variis lignis ignis, elixans elixandum. Nam hoc tantum ignis præstat. Quod si ergo ignis hominem facere diceretur, & ob id homo filius Lunæ, Martis, Saturni, Iouis, Veneris, Solis & Mercurii vocaretur: eadem pol inconuenientia foret, ac si frustum carnis, in olla apud lignum Iuniperinum excoctæ, &c. filium Iuniperii, Aloes, Fagi, &c. appellarem. Res ergo omnis hoc ambitu, vt diximus, clauditur, quod omnia eodem modo creata sint, quo Ætna, Sylua Hercynia, Alpes, Melibocus, &c. Quod si constellatio talis concurrat, hoc saltem agit, vt coquat & præparet, veluti Sol coquit arbores in Sudetis montibus, aut frumentum in sabulosis agris, aut vinum in montanis Alsaticis.

Astra quid in homine agant.

Constellatio quid.

Quod autem de homine arcanum, ex magnalibus Dei promtum, animaliter sciendum est, hoc est. Omnium primo Deus hominem seu arcanum ipsum creauit. Deinde igni mādatum dedit, hoc est, coco cœlesti vim coquendi & præparandi indidit. Iam si ignis validus erit, & luculenter flagrabit, impositum arcanum eo felicius coquetur & mutabitur. Si. n coctor calcis ita errare potest, vt lapis, calx futurus, recte non excoquatur: eodem errare vtique modo etiam cœlum poterit. Si destillando, reuerberando, calcinandoue Alchimista aberrare suo igne ita potest, vt, quod vult, non semper eliciat: poterit etiam cœlum. Et hæc caussa est, cur alius alio felicior, & illustrior fiat. Et de hisce terrenis ideo sic hoc loco dissero, vt, quantum ipsis tribuendum sit, rectius intelligatur, sciaturq;, illos, qui scripturæ contrarium loquuntur, scribunt ac sentiunt, superstitione minime carere.

Sed vt missis hisce, ad instituti nostri limites reuertar: sciendum

est, illa, quæ hic recensentur, eo facere, vt, quæ deinceps tradentur in Epilogo, rectius & commodius intelligantur, & obiectionibus omnibus satisfaciant. Etsi vero contra dicentibus omnib. hic satisfacere minime videbuntur: sufficere tñ videbuntur illis, qui boni & frugi sunt. Et ceteris tantum quidem fidei dabitur, quanti ipsi sunt. Firmum n. de donis Dei in hominem collatis hoc axioma perstat, quod, quicquid vspiam homo habet, vniuersum a Deo datum sit. Ceterum, quia paulo ante de igne loquuti sumus, iam deinceps hoc quoq; limitandum est, quod non omnia per ignem (vt ita loquar) actuentur, sed plura etiam citra ignem coquantur. Huius classis fuerunt Prophetæ, *Salomon, Abraham, Isaac, Iacob, & plures alii, seu Adamus & Eua*, quos nulla vtique constellatio excoxit, sed manus Dei sola. Euidens ergo discrimen est inter constellationem & non constellationem, quanquam ab vna manu vtræq; factæ sint, & ex communi principio profluant. Notandum tamen & explicandum hoc loco est, quod discrimen sit inter constellatum & non constellatum, hoc est, inter id, quod ab igne excoctum & non excoctum est. Dies namque qui a constellatione hominem excoqui voluit, is idem potentiã suam etiam sine constellatione exserere potest. Sic panis modum suum habet, quo molatur, fermẽtetur, coquat, frangatur seu scindatur. Hunc tñ ordinem Christus ipse non seruauit, sed aliquot millenos homines præter naturæ seriem pane, ex agro nullo collecto, cibauit, veluti notum est.

Hominis dona omnia ex Deo.

Ex hisce ergo breuiter intelligendum est, Deum naturam ipsam condidisse, & attribuisse illi suum ordinem, & necessaria omnia illi contulisse, quæ ad hominem satiandum & pacandum requiruntur. Sed & multis aliis opus habemus, quoniã vitæ nostræ rõem non intelligimus, nisi quatenus ex Deo cognoscimus. Merito ergo Deus Patriarchis ipsis locutus docuit, nec cœlum nec astra vim regendi hominis habere. Ob collatam n. hanc astris potentiam videri is posset, sine astrorum opera parum per seipsum potẽs aut efficax. Nec Dei hæc ratio est, quæ est alterius magnatis, qui ad ministros suos res grauiores deuoluit, ac, quæ seria obueniunt, ad officiarios suos relegat. Dei, inquam, eadem conditio haudquaq̃ est. Sed is & naturam ipsam, & omnia magnalia simul condidit, hęcq; fundidit. Et tñ interim hisce omnibus superior, potenti manu vniuersa ipsemet moderatur, seq; vere dominum omnipotentẽ cognoscendũ & iudicandũ offert. Eodẽ modo & Christus, cũ super terra ambularet, Apostolos sibi certos elegit, illisq; necessariam potestatem addidit. Hi nulla excoctione opus habuerunt. Ipse namque filius Dei ipsos excoxit. Quod si ergo citra constellationem ac operam astrorum illi parari & meliores reddi potuerunt: poterit idem Deus præstare etiam maius minusve.

Deus naturæ necessaria omnia contulit.

Deus etiã citra naturæ operam potens.

Apostoli facti citra astra.

Quod

Quod autem cœlum coquere talia, Deus permittat: caussa ea est, quod nostrum pauci sint electi. Cœlum ergo operari sinit Deus, vtcunque illi bene maleue cadant. Si nō sunt ex electis: nō facile vel ab ipso Deo præparabuntur. Satis est, Arcana ipsum nobis dare, & cœlesti igni talia præparandi mandatum facere, sicut metallum præparatur a fusore suo. Cur enim Deus ipse fusorem ageret. Tum etiam nihil boni tandem ex re illa emergeret. Adeoque satis id est, quod homo facit. Nihil enim constans manet: sed omnia interibunt, & in nihilum vertentur. Eadem sors ipsius etiam est hominis, quem coquit cœlum. Quid autem id coctionis est? Nihil. Coquit n. is in eo tantum, qui ferruginē & scoriam absumit. Hac iam facit Euangelium. *Nisi quis desuper nascatur, hoc est, regeneretur, nihil est.* Quod idem est, ac si dicatur: *Quid nam id est, quod Arcana & Magnalia, &c. tibi dedi? Cœlum coquit. Tu ob id saluus non euadis. Si vero denuo ex alto regeneraris, tam saluus eris.* Dictorum summa omnis huc recidit: Nemo is maneat, qui a Natura factus est: sed seipsum ita coquat & præparet per ignem, vt desuper a Spiritu Sancto excoquatur: Ea enim generatio secunda est. Sic cruce nostra nos Christum sequemur, alias citra regenerationem istam damnationis consortes futuri. Nec enim minus rosæ, quam fœtentes Coculæ putrescunt.

TRACTATVS III.

OPus omnino ac necessarium est, nos in terra hac versantes, potentia diuina vt iam diximus, instructos esse, nec saluos quidem tantum, sed & insuper ipsos damnatos. Magni enim in hac terra momenti est, infelices felicium sorte & commoditate hic frui. Vbi autem ex vita hac digressi, gratia opus habebunt: nullam vtique impetrare poterunt. Ea iam summa miseria erit. Sic nimirum & diues ille in terra hac ad sitim restinguendam potus abunde satis habebat. Mortuus autem vilissimi potus Aquæ, ne quidem guttam vnicam impetrare poterat. O quam dura illa sors est, in terra hac quendam rerum copia abundare, illarumque summa voluptate diffluere, sed in alterum mundum translatum illarum totali inopia premi? Sic vicissim saluandorum longe illa suauior est felicitas, si ex hac miseria in alteram mundi gloriam abrepti summam cibi potusque ac rerum denique vniuersarum blandissimam copiam inueniant, terrenis omnibus longe amabiliorem & suauiorem. Hac de caussa necessarium fuit, tam beatis quam damnatis Deum in hoc mundo varia sua dona distribuere. Beatis quidem, vt quid deficiat ipsis, intelligant, & tamē sciant, se longe feliciores illis esse, qui naturali siti affecti, ad illam restinguendam terreni potus copiam habent. Hi enim in alte-

Terrena hac sunt praludia futurorum cœlestium.

Diuitis & Lazari collatio.

rum mundum transpositi, simili cum diuite illo siti tentantur. Et licet quidem, quid desit ipsis, sciant: eius tamen impetrandi nullam copiam habent. Beatus vero & ipse siti quidem tentabitur: satiabitur tamen potu mensæ illius, ad quam Christus nos inuitauit, largissimam æterni vini promam. Ex his colligi potest, res omnes, quibus post hanc vitam habituri opus erimus, in hoc mundo præexsistere aut veluti præcurrere. Et quæcunque in hac terra nobis commodo & vsui sunt, eadem & in altero mundo nobis, (sua tamen ratione) vsui erunt. Requiritur ergo, nos in hoc mundo Arcana Dei habere, nempe Arcana sanandi per Naturam & per homines. Per eiusmodi namque compellimur, vt Deum reuerenter colamus. Post hāc autem vitam, eiusmodi Medicina iterum indigebimus. Quod si futuri salui sumus: illa vtique perfruemur. Sin minus, sciemus tamen, quidnam nobis deficiat, ac de terrenis recordabimur, dicentes: *O vtinam guttam tantum vnicam potus aut medicinæ terrenæ assequeremur, vt tantillum saltem quietis & intermissionis in hac flamma obtingeret.* Et licet quidem sciant, voti illius sui summam inutilem esse, etsi lingua guttulam vnam aut alteram degustarent (quid enim gutta vna ad tantum ardorem conferat?) ex arida tamen ac inexhausta siti ipsorum colligere licet, quanta miseria excarnificentur, ac iam demum intelligant, quarumnam rerum copiam amiserint.

Conuenit ergo, nos in terra degentes gratiam diuinam cognoscere, vt videamus in illo altero seculo, quanto maiore gratia diuina beati illic fruantur, adeoque terrena hæc ad illa cœlestia collata, nullo omnino loco habenda sint. Econtra autem & damnati visuri sunt, quam pretiosum in hac terra thesaurum perdiderint. Ibi enim gratiæ, tanquam aquæ minutissimos saltem riuulos, aut abiectissimæ tantum vrticæ medicinam ardenter optaturi, voto suo misere frustrabuntur. Ipsi tamen in summa sua miseria constituti scient, quanto excellentiori gaudio exsultent illi, qui boni & frugi in terra fuerunt.

Damnatorum quæ conditio sit futura.

Vt autem iam deinceps etiam comprehensum habeamus, quidnam sit id, quod in hac terra exsistens, post vitæ terminum decedet: scire conuenit, primum esse potum. Hoc testatur vir diues, qui vnicam tantum aquæ guttam sollicitans, ipsam impetrare non potuit. Ideo in terra oportet esse aquam, ex qua illa altera cognoscatur. Quod si diuitis lingua aquam illico sitiuit: quanto præstantior erit illa cœlestis seu æterna, qua Deus nos refocillat? Hoc iam si verum est: verum vtique & hoc erit, quod in terra liberationem habeamus ex morbis, qui nos terrenos in carne affligunt modis variis. Et cur morbi glisciunt? Vt nimirum illis etiam damnatos obsideri videamus. Liberati enim sumus

Potus et ā in altera vita.

sumus quidem ex inferno: non autem ex morbis, miseria, ærumnis. Et ea liberatio a Diabolo & ipsius vinculis ad animam pertinet. Corpus autem morbos sustinere cogitur vsque ad finem mundi. Damnati & ipsi a morbis inuadentur: sed ex illis minime liberabuntur. Nos autem liberabimur in resurrectione per clarificationem illam, qua nostra miseria, fames, sitisque, &c. auferentur. Eadem conditio non etiam improborum erit. Corpus enim pœnam luet etiam in illo seculo altero. Dum ergo bonorum terrenorum, & magnorum Dei arcanorum recordabuntur, sic apud se cogitabunt. *Ah, vtinam tantillum Iulepi aduersus hunc morbum, aut Apostolici contra hoc vulnus, aut parum testudinis prosynouia haberem.* Et tamen nihil quicquam horum ipsis dabitur, vt nec diuiti vnica aquæ gutta siti enecto obtigit. Sciendum itaque est, morbos nostros vniuersos damnatis hereditarios & constantes, abscedere. Ipse autem Christus medicinam illis offert redemtione sua, morbos corporis & næuos omnes tollens per nostram resurrectionem. Damnati vero hoc bono non fruentur, sed morbos æternum secum fouebunt, iisque affligentur.

Seria ergo & aperta necessitate compellimur, ad Magnalia Dei in rebus Naturæ omnibus consideranda, velut in Astris, lapidibus, Margaritis, corallis, floribus, radicibus, herbis, seminibus, lignis, corticibus, fructibus & similibus aliis, velut & in ipsis metallis. Cur enim & quo fine illa omnia præsto sunt? vt illi, nempe infelices sic secum cogitent: *Va nobis, si beati tam amœnum & vernantem floribus hortum habent.* Sciente enim, quantum illi gaudium in Paradyso, in Ebrone seu regno Dei habituri sint. Ideoque compertum habent, nos terræ floribus indigere minime, sed flores potius æternos sortiri, & ab omnibus infirmitatibus liberatos esse. Tunc ergo damnati clamaturi sunt: *O vtinam & nobis flores terræ, quibus dolores & morbos nostros mitigare & placare possemus, obtingerent!* Et tamen voti sui compotes fient minime. Ex loco ergo illo afflictionis aspicient in sinum Abrahæ, in quo quiescēt beati? Miserabilis illic planctus erit clamantium & vociferantium de terreno saltem, quod tamen nec ipsum assequi poterunt. Quod enim cumulatum habuerunt in terra, id contemserunt, nempe Gratiam diuinam. Propter quod & ipsi merito contemnentur, vt nihil impetrent. Hoc enim vniuersum Gratiæ diuinæ in terrā effusæ fundamentū est, vt ex illa infelices videant, quanto defectu torqueantur ob denegatum terrenum, quod ante vbertim ipsis affluebat. Sicut autem corporaliter & naturaliter de hisce loquor, ita eadem sunt etiam intelligēda de inferno. Nimirum propter peccata sua & flagitia præuaricationesque in infernum abstrudentur. Ex illa ede

Opera Dei vbiuis conspicua.

non saltem corporales medicinas, sed etiam cœlestes & spirituales implorabunt, & de gratia obtestabuntur. Et licet quidem gratia ad orandum orbati sint: cogitando tamen ita penitus singultient: *O vtinam terra redderemur, vt hoc vel illud ageremus, Deique gratiam imploraremus, vt vel hac vice nobis ignosceret, velut ignouit Magdalenæ adulteræ, & latroni in crucem sublato. Iam thesaurus cordis & pœnitudo erumpit, & quidnam tandem neglex-imus in terra tempore illo, quo nobis liberum erat, pulsare orareque: quod tamen omne susque deque temere habuimus?* Videte vero: nisi per Christum talia in terra patrata fuissent, tale nihil illi sollicitarent ab eo, de quo nihil ipsis constaret. Iam quia ab exemplis aliorum gratiā hāc didicerūt, veluti supra de guttula Aquæ diximus: eius vrgente casu & ipsi pro se recordantur, clamantes: *O propitie Deus miserere mei, & vnicam tantum mihi guttulam largire, &c.* Hic tamen a nemine quicquam accipiet, veluti nec Lazaro a quoquam quicquam datum est.

Bona & magnalia omnia ex Deo.

Sed restat iam, vt rhombum ac cardinem ipsum tangam instituti mei, cuius gratia hæc hactenus disserui. Pertinent enim iam dicta eo, vt sciamus, vndenam omnia dona, *Magnalia, Mysteria, Arcanaue* promanent, nempe ex solo Deo. Si ex Deo, cur eadē accepta ferimus aut creaturis, aut Diabolis, aut Astris? Longe ista facessant a nobis Christianis ac fidelibus. Medicina ex Deo est: ex Deo ipse homo est. Sic etiam præsidium omne ex solo Deo. Sed antequam summatim rem finiam, obiectionem hanc breuem moueo. Si Deus per quendam suam nobis gratiam defert: cur illam non acceptemus? Is nobis (exempli gratia) suum misit filium, qui cum in genus humanum beneficia varia conferret, id criminationis audire coactus est, quod per Satanam, quem haberet familiarem, talia præstaret. Hoc iam enorme mendacium est, de quo dicendum videtur. Eodem modo & Ioannes Baptista ex Deo egressus erat. Nihilominus tamen a Diabolo egressus criminabatur. Eadem calumnia impetebantur etiam discipuli Christi, adeoque vniuersi illi, qui a Deo missi venerunt. A Diabolo namque omnes missi dicebantur. Non felicior conditio fuit etiam Patriarcharum. Quod si vel hoc ipso momento gratia quædam ad nos mitteretur: iam illico personarent Pharisæi, ipsam ex Diabolo descendere. Et talia nolens volens Diabolus fecisse narratur: qua tamē impietate honori Dei detrahitur, sicuti & contumeliam Christo ingesserunt olim, & vniuersos eius discipulos prosecuti sunt.

Christus ob merita sua male auditus.

Diabolus Diuinis rebus sese ingerere solet.

Ea interim Diaboli calliditas est, vt, vbi gratiam diuinam vrgere nouit, ibidem sese quoque ingerat, vt nimirum turbas & confusionem cœco populo obtrudat: sed fraus ista facile detegitur. Vt enim, si quis se Medicum venditans, auxilium & sanitatem vniuersis polliceatur, intus ta-

tus tamen nequam sit, homines illico dicerent, *Vah, quosnam ill. homo nihili iuuet?* ita hic quoque de cognito Diabolo dicendum est, nihili ipsius auxilium esse, sed meram confusionem ipsum offundere. Et hæc de naturalibus hactenus. Meum autem institutũ ita se non habet, sed sequenti similitudine expedietur. Deus nempe ex Deitate sua influentiam effundit super herbas, & præcipuè super herbam vnam certamq;. Iam & ipse Diabolus si sese ingerens vna suos radios emitteret, & vicinas herbas, lolio seu vitio alio aspergeret: Pharisæi his cognitis dicerent: *Quidnam in horto quæritis, in quo Diabolus est? an ipsum non videtis?* Diabolus autem ad talia minime erubescit: sed dedita opera sese videndum offert, vt loca confundat, ne diuina in herbis Influentia inueniri queat. Præterea populi pars maxima superstitiosa est, nec de Diaboli fraudibus cogitat: cuius tamen ea natura & peruicacia est perpetuo, vt ad seminatam Margaritam suum oletum subinde adiiciat, ne illa reperiatur facile. Et hoc ingenio facit, vt absterriti homines longius fugiant.

Iam dictorum hanc explicationem addemus. Magnalia sua Deus hominibus miris ac variis modis distribuit, ex Solis tamen signis & operibus, non item aliunde cognoscenda. Nec enim Diabolus vel Febrem vel dolentem dentem sanare potest, quod sedulo obseruari velim. Cur vero talia quandoque repudientur, id in caussa est; quod Diabolus ipsis quandoque suas fraudes cõfundat, quæ oculis promtius videntur & manifestantur. Illæ ergo animaduersæ, auxilium quoque verum in suspicionem vocant. Hoc iam euentu Satanas exsultat, & in sinu suo gaudet. Exempla nota sunt in Medicina, quæ terrena est. Hanc enim intaminatã Diabolus non sinit, sed suscitat Pseudomedicos, profert erroneos libros, imperitos Pharmacopæos, &c. hoc fine, vt naturalibus mediis sua laus derogetur. Producit ille Medicos, qui quouis carnifice atrocius ægros & crudelius tractent. Et talia secundum Naturæ institutum fiunt minime. Nec enim ad id Medicina a Deo condita est, vt præter morbi dolores homo insuper etiam excorietur, sed per medicamenta idonea omnino sanetur, & reficiatur. Et tamen Diabolus sua mancipia obtrudit, qui dilaniando & excruciando hominibus infando modo dolores augeant & cumulent. Sed hæc carnificina, non Medicina est. Et tamen in casibus plerisque omnibus talia eueniunt. Tanta enim Satanæ improbitas est, vt, quo radium diuinum potentiorem esse obseruat, tanto maiore cum molimine regnum suũ obtrudat & ingerat, hoc vnicum satagens, vt homines dicant: Phui, quænã ista res est? Mere illa Diabolica & inhumana sunt, meræ sunt fraudes, decipulæ, mẽdacia. Quis deinceps Medicinæ quicquam fidei det? quis eam vnquam admittat? In-

Dei Magnalia, vt discernenda a Diaboli operibus.

Diabolus Pseudomedicos, &c. cur producat.

terim pergit Diabolus,& ſuperinducit Medicos, qui ægros penitus reſoluant aut occidant,vt mali fama latius exundet. Vniuerſa autem iſta hoc fine molitur, vt in ſuſpicionem & contemtum vocatis creatis diuinas,fraudes exercere ſuas ipſe liberius poſſit. Quis enim alias eo audaciæ deuenire poſſet, vt Dei opera repudiaret ac contemneret, niſi Diaboli impoſturis ea fœdata videret? His enim animaduerſis, ſimplicium mentes illico confunduntur. Ad impoſturas tales olim etiam Phariſæi intendebant, dicentes: Hoc videte, videte illud, &c. Diabolica opera producentes,& Margaritam veram omittentes. Et hæ Satanæ technæ ac ſtudia ſunt. Vos autem, vt ipſam veram Margaritam in rebus omnib. probe noſcatis, ſcire ante omnia debetis, quænam & qualia in talibus Diabolus operetur & agat: deinde etiam,quibus fraudibus ipſius Phariſæi vtantur. De quibus tamen vt prolixius hic diſſeram, nulla neceſſitas eſt. Satis eſt,vos ad ea recurrere, vbi veram Influentiam deſcribendo explicare incepi.

Et vt tractatum ſequentem rectius intelligatis,præmonēdi hic iam eſtis,me deinceps *de Naturalib. creſcentibus*,vt Gemmis,Seminibus,Herbis,Floribus,Radicibus, &c. vt de quibus iam ſatis dictum ſit, nihil amplius tradi turum eſſe. Iam enim vniuerſi exploratum habetis, ex quonam prodierint,quibuſque Diaboli fraudibus per Aſtronomiam, Philoſophiam & Medicinam illa conſpurcata ſint. Quos omnes tres ob id iure etiam Pſeudo-vel Anti-Aſtronomos, Philoſophos & Medicos appellare poſſum.

Medicina quæ ſine corpore ſuo. Porro autem diſſeram de diuina Influentia locorū & perſonarum, hoc eſt,eorum,quæ non ſunt domicilia arcanorum. Homo enim medicina non eſt: & tamen eſt Medicus. Sic Petrus erat Medicus,multos ſine remediis ſanans,nec tamen Medicina ipſe erat. Ita rerum ſimilium multæ ſunt aliæ, quibus homo ſanatur (veluti a natiuitate cœcus viſum, claudus motum,&c. recepit) vbi tamen Medicina nulla videtur. Adeoque hoc arduum quid eſt,rem aliquam dari, cuius domiciliū requiſitum non datur ac præſto ſit. Nempe ſine herba nullum remedium exſiſtit. Hic autem remedium præſto eſt, nec herbam, nec corticem obiectum habens. Certum autem eſt, Satanam in his multipliciter occultari, multaſq; fraudes obtendere,quibus homines excœcentur. Nam & in Chriſto excœcati multi ſunt,quos ſeduxit Diabolus, dum nimirum Phariſæi vociferabantur: *Hic blaſphemus in Deum eſt,condonans peccata, quæ ſolus Deus remittere poteſt,&c.* Qua inſimulatione plurimos ſeduxerūt, ne in Chriſtum crederent. Iidem ſuſpectum etiam fecerunt Chriſtum, cum dicerent: *Hic eiicit Dæmones in nomine Beelzebub, principis Dæmoniorum.* Circa *Matth. 12.*

hæc

hæc ergo intelligẽda & explicanda occupabimur. Quod dum facimus: vna cum Influentia vera, Radios etiã Diaboli, quibus homines perstringit, explicabimus. Exploratum autem habemus, non omnibus vtiq; hæc grata & accepta promiscue fore. Sed ita sese res optime habet. Qui enim hæc admittent, Pharisæi non sunt. Si autem Pharisæi sint: tales vtiq; manebunt, nec seipsis quicquam per miseriam meliores fient. Quos cum miseria propria non emendet: quis illos a scriptis nostris emendatum iri speret? Et vel ex his ipsus Diaboli fraudes, regnumque liquidius cognoscere poteritis. Sic ergo in proximo tractatu veram Influentiam, vt ministrum Principis mundi, cognoscetis.

Etsi vero loca, in quibus Magnalia fiant, haud multa reperiantur: sunt tamen, vbi cœci visum recipiunt, & similia alia fiunt. Hic accurate & sedulo ad integra & perfecta signa, non ad manca & imperfecta attendi debet. Illa namq; hic non comprehendũtur, sed suo loco expediuntur. Quantum vero ad loca illa, in quibus Miranda talia eueniunt, attinet, sciendum est, illic ex diuino radio influentiam quandam, non secus ac super herbam quandam fieri. Vnde fit, vt Locus ille Sanctus, & magnali suo celebris sit. Sanctus autem est, non vt diuus quispiam, sed vt Arcanum quoddam ac Magnale, prout Magnalium natura est. De his nemo statuat aliter, quam quod boni illic fit, a Deo omnino profluere, non a Diabolo. Ipsa namque opera introspici debent, ex quo oriantur. Et cognitionis hæc summa est, ciuitatem vel locum quemlibet, vbi talia eueniunt, ad id a Deo ordinatum esse. Sicut enim frutex Rosæ violæque in peculiarem locum destinatus est, nec vbiuis locorum aut Rosæ aut violæ nascuntur: ita hic quoque idem fit.

Loca Magnalium quomodo sancta.

Præterea ipsum etiam Diaboli Regnum hoc modo cognoscẽdum est. Vbicunque locorum diuina Influentia demittitur, ibidem se quoque Diabolus insinuat, ac suos radios spargit. Videns enim a Deo Influentiam ad hominis commodum & emolumentum immissam esse, ac prospere omnia succedere: hominibus hanc imaginationem infundit, vt cogitent dicantque: *Si nobis ciuitas locusue hic obtingat: de regno cœlorum nihil occupabimur deinceps.* Itaque Diabolus, ne quid boni eo in loco fiat laborans, facit, vt misericordia Dei ibi obliteretur, locumque istum suo populo, hoc est, filiis huius mundi nuncupat repletque. Hi omnifaria nequitia luxuriant, sunt scortatores, sunt adulteri, sunt lurcones, & aleatores, denique nullo vitio non infames sunt. Hi cum complicibus suis ciuitatem illam ita moderantur. Ipsa quidem interim ciuitas & Influentia ex Deo est: Diabolus autem cum suis filiis eam totam obsedit.

Tertio, ingerunt sese Pharisæi etiam, dicentes: *Quid hic quæritis? Nihil hic est.* Videte, quanti nequā & nebulones hic dominentur, quænam mendacia, quas fraudes tractent? (id omne verum est.) An putatis hic præesse Deum? Ipse Diabolus hic dominatur, (& hoc omne verum est.) Quidnam hic facturi estis? Diabolus vos seducet. Sic ergo diuinam Influentiam Pharisæus ascribit illis, qui ibi versantur, & horum patri, qui Diabolus est. Sicut etiam de Christo prodiderunt, *ipsum habere Dæmonium.* Sic erga Margaritam illius loci a duabus sectis, nempe a Principis huius mūdi filiis, & a Pharisæis, cōtemni & despici contingit. Quinimo, ipsa quoque opera bona, quæ tamen facere Diabolus minime potest, Diabolo accepta feruntur.

Opera Dei a duobus hominum generibus contemnuntur.

Quis vero potestati diuinæ obloquetur? Facit Deus, quicquid vult. Aut quis Deo imperaturus est, quidnam facere debeat? An non lapidi huic hoc indere potest? Cur non etiam ciuitati huic præ altera? Et cur hoc vel illud, aut fiat aut factum sit, caussam penes se is habet? Nobis hic diuina arcana scrutari liberum minime est. Sed cogimur in cognitione operum fientium quiescere. Testantur enim de suo magistro, quis sit. Et vt domus exstructa restatur de tignario, ollaque de figulo: Sic hæc quoque opera testantur, opificem suum Deum esse. Sicut enim ollam nemo præter figulum, & domum nemo præter tignarium facere potest: Sic hæc quoque opera præter Deum solum facere nemo potest. Et sicut Spiritus seu Diaboli cum omni immundo suo grege, ne quidem rudissimum ollę operculum, aut æstuario pessulum facere aut addere queunt: ita multo minus talium operum auctores esse possunt. Et licet Diabolus quidem plurima machinetur: hoc tamen cum omnibus suis legionibus præstare minime potest, vt vel abiectam ollam frangat, nedum eandem faciat. Multo is minus quenquam occidere aut iugulare potest, nisi id mandato, permissu, iussuque ac vi diuina faciat. Hoc tamen hic tractandum minime est. Quod si namque dicto modo, nec Diabolus ipse, nec homines per se quicquam possunt: qui quæso opera Diuina, Diabolica ac præstigiosa dici poterunt? Aut fasne est ac æquum, ciuitatem locumue secundum homines iudicari, ac ipsorum culpam luere: Minime vero: sed ciuitas ipsa per se iusta & bona est, & quæ ibi seminantur, fœcunda sunt, etsi homines in damnationem ruant. Sed vnum adhuc vobis enumerandum est. Ciuitates quinque, quas vna cum Sodoma & Gomorrha, &c. ignis infernalis absorpsit, incolarum culpam luerunt. Non enim ipsæ ciuitates, sed homines inquilini peccauerant: & tamen ciuitatibus vna pereundum erat. Ex hoc colligite, eandem sortem multorum quoque præcipuorum,

Ex operib. iudicandū de Deo.

Diabolus nullarum rerum.

cipuorum locorum futuram. Si ciuitates quidem sunt sanctæ & magnæ: eo etiam sæuiora sunt peccata Sodomitarum & Gomorrhæorum in illis. Quorum malitia si ad summum conscenderit: quidnam facturus Deus est? Influentiam ad se retracturus est, vt deinceps non luceat, sicut non lucet obscuratus Sol. Remota autem influentia, in eius locum succedit ignis infernalis, pice fumans & grassans in inquilinos, quorum non vult Deus vt quisquam misericordia tangatur. Sciendum ergo, quod, quamdiu ciuitas gratia pollet, secura omnia sint. Quod si autem momento vno incendatur, gratia euanuit. Etsi autem alias quoque huiusmodi ciuitas multis persæpe incendiis bellisque infestetur: his tamen finitis subinde rursus erigitur. Et hæc pœna non aliter se habet, ac si quis diceret: Emendate vos, priusquam ignis gehennæ erumpat.

Gratiam, quam Deus huic mundo immittit, ecquisnam reprehendere potest, ac dicere: Quidnam illa hic conferet? Nam id quid aut ad me aut ad te attinet? Dici solet, Deum vbique esse. Etsi autem vbique quidem esse dicatur, non tamen vbique operatur. Quis consilio ipsius diuino obloquetur? Nihil enim is citra caussam facit. Hæc vero mysterium est, quod ad te non spectat, donec fiat. Tum enim, quod fit, vides. Tu te ab illis, qui inhabitant, seduci ne patiaris. Sic potius statuas; margaritam in medio stercore conditam esse. Quod si alias scires, an non thesaurum illum præ vniuersis reliquis eligeres? Non tu ex furfure farinam colare soles? Omnino. Idem & hic fac. Furfurem fac missum: margaritam quære. Nec propter furfurem tu panem abiicis, sed illum abiicis. Et prius quam pane carere velles, omnem furfurem cum farina vorare malles. Si ergo in hoc sapis: sapias etiam in altero, nempe margaritam hic conditam esse, quam eruas. Vides, vt apis mel ex floribus sugat, illis tamen nihil quicquam læsis. Quod si apis potest: iustius id homo norit, vt ex ciuitatibus locisque margaritam eruat exsugatue, Deoque gratias agat, quod a margarita sordes separare, & illam eligere, has reiicere possit. Sic etsi Arsenicum auro quidem coniunctum sit, nemo tamen ita ignauus est, quin a sordibus aurum liberet, & illas abiiciat. Eadem & argenti ratio est. Et hæc quidnam sibi aliud velle pures, quam, quod bonum omne, quocunque in loco sit, a Deo proueniat? Bono autem si coniuncta quoque mala sint, veluti Arsenicum, Mercurius, Operimentum & similia alia: eadem remoue. Propter illa enim metallorum effossio nō intermittitur. Quod si quidem separationis artem in his nouisti: multo rectius ipsam noueris in illis rebus, quæ non ad ornatum, sed ad animam conducunt: & simul expendes, quanta Deus opera hic faciat

Deus vbique est, non vbique tamen operatur.

Operum Dei quædam

ciat, & quibus ex causis illa fiant, nempe non saltem, vt hic aut ille nudus inueniatur: sed aliud quid ibi latet & occultatur, nimirum, vt Diaboli regnum illic manifestetur cum illis, qui ipsum sequuntur, sicut etiam, vt prodantur in hisce rebus Pharisæi, & alia plura innotescant simul, quæ nos homines ante tempus iustum cognoscere minime licet. Dies autem extremus incolas horum locorum & dominos per ignem adorietur, vt Sodomam & Gomorrham. Nos autem, quæ nos in seductionem pelliciunt, haudquaquam acceptate, aut vilipendere debemus. Iugiter namq; Diabolus duob. hisce modis a bono nos deiicere conatur: ex quo genuina ipsius techna cognoscenda & iudicanda est.

Influentia hominum qualis. Petri & Iudæ influentia.

Eadem etiam hominis ratio est, cui Deus influentiam largitur, ceu *Petro & Iudæ.* Hi vtrique ad Apostolatum vocati sunt, nec vnus altero magis minusve Apostolus erat. Eo autem res recidit, vt Petrus Apostolus maneret, non item & Iudæ: hoc est, Petrus cum influentia in cœlum ascendit. Iudæ sors fuit communis Sodomæ & Gomorrhæ. Iam autem influxus iste ex Deo procedit, nec in hominis potestate consistit. Ita Petrus potestatem habuit suscitandi mortuos: quod etiam præstitit, vt & alia. Semen ergo aliquod suæ diuinitatis Deus illi infuderat. Similis conditio etiam Iudæ fuerat. Sed quod is filius Principis mundi esset, seipsum suspendit. Multi autem seipsos suspendunt. Ex hoc quid colligemus aliud, quam consortibus his ipsius omnibus eandem conditionem obtigisse? Iam, si hominem quenquam Deus tali suæ influentiæ gratia donaret, cui similem nullus Christianus acceperit, & quæ omnibus astris ac medicina superior sit: quis illam vtique non acceptaret, & talem hominem ob id non respiceret? Etsi enim is simplex, rudis, crassusque sit: ob id malitiæ nihil habet. Si autem simul malus sit, & Iudæ similis, influentia eius non manebit, sed in ignem gehennæ & profunditatem abyssi terræ mergetur. Nos ergo hic iudices agere non conuenit. Penes enim DEVM hæc omnia sunt: is suam influentiam mittit & dirigit, quo vult. Nec refert, talia homini imperuestigabilia esse. Nobis manifesta sunt opera, & scriptura patet: his adiungenda fides est. Nec enim nos fallunt. Quod si pseudi dicant, *Noli ipsa opera inspicere, noli ad hoc illudve intendere: opera omitte quia fallunt: nulla signa inquire, &c.* hæc omnia ex Diabolo effusa cense, qui stratagemate tali sibi principatum muniuit. Cum enim ille ad edenda opera ineptus sit: signorum inspectionem nobis vetare attentat, vt sic discipulis ac famulis ipsius credamus, signa excutiamus operum, & pro præstigiis & superstitiosis omnia reputemus, etsi ex diuina quadam influentia promanent,

Opera de Deo testantur.

nent, hoc nempe fine, vt Deus subinde apud nos despectior & contemtior reddatur. Quandoquidem autem Christus ipse infidelibus per opera edita testatum fecerit, se Dei ipsius filium esse: fas etiam piumque est, nos attendere ad ipsius verba, dum ait: *Qui in nomine meo veniunt, hæc signa edent, &c.* His enim Diabolus cum omnibus suis præconib. prosternitur, & annihilantur conculcanturque illi vniuersi, qui editis signis non confirmantur, sed hoc facto se Pharisæos produnt, & testes Diaboli, vno molimine margaritam in lutum coniicientes. Hac arte suam Synagogam Satanas erigit. Fidelis autem talibus ne credat, sed fidem det illi, qui ex Deo est, & signis editis de se, qualis sit, testetur.

Ceterum post hactenus iam commemorata, librum hunc de vera influentia rerum finiemus: & de mala influentia suo loco differemus nempe sub titulo *Diabolicorum & insignium operum, præstigiarumque*, vbi horum multa comprehenduntur. Hoc autem in libro id præcipue ac serio tenendum est, quod Deus radium suum instar solis in nos effundat, suamque gratiam multipliciter distribuat, in naturam, vltra naturam, sine natura, in hominem, & sine homine. Satisfactum etiam est aduersariis nostris, quorum oculi catarractis obfuscati sunt, quique res ex Deo procedentes, non Deo, sed ipsi naturæ imputant. Quas, si in naturam conferre commode non possunt, easdem assignant Diabolo, quæ enormis in Deum contumelia est. Si enim tales gignerentur ab astris: conueniret vtique ac commodum esset dispici, vbinam stellæ versarentur optimæ, vt in illo loco natiuitas perficeretur. Exempli gratia. *Albertus Magnus Lauginga natus est.* Is si ingenium ac eruditionem suam ab igne, hoc est, astris accepit: qui ergo fit, quod, cum ignis is adhuc ardeat, nemo tamen ipsi tot seculis similis nascatur? Non ergo illa caussa est: Sed si Deus talem influentiam largitur, & ignis coquit, hoc aut illud fit. Antequam enim homo ad summum seu mortem pertingat, aut illud, cuius gratia influentia ipsi a Deo collata est, perficiat, multa certe illi obuersantur, multæ ei auræ aduersantur, iam prorsum, vorsum, iam ad læuam, iam ad dextram ipsum iactantes, vt nunquam situs ac cursus eius adeo exquisite influxioni primæ respondeat. Quin & nonnihil in ipso corrumpit ludimoderator, quod constellatio non corrupit. Iam peruertit ipsum vinum, iam bellum, iam scortatio, iam auaritia, iam superbia, & similia alia, quæ vniuersa, dum incumbunt, laudabilem excoctamq; influentiam contaminant, vt aliud quid a primo instituto emergat, hoc est, vt aliud ex ore egrediatur, quam ingressum est. Quæ siquidem ipsius hominis ratio est:

Albertus Magnus Lauginga natus.

Influentia a quib. corrumpatur.

eadem etiam ceterarum creaturarum erit, in quibus arcana talia Deus condidit, quæq; multis alterationibus obnoxiæ sunt. Idem ẽt ex Medicis, Astronomis, Philosophis & sectis aliis doceri potest, quarum mysteria, etsi magna, Diabolo tamen implicita sunt. Quod autem nemo talis emergat, qualis pro influentiæ decubitu emergere debuerat: caussa posita est in rerum omnium natura, ob quam impedimentis & aduersitatibus illæ obnoxiæ sunt. Beatus autem is est, qui, quæ influentiæ suæ aduersantur, præualere aut dominari non sinit. Ex ipso enim Deus arborem, variis fructibus grauidam, producere potest.

Influentiis omnibus terminus datus. Sed & hoc commonefaciendi estis, quod Deus rebus illis omnibus finem faciat. Sic enim nec suo pepercit filio (quem breui tempore in terra versari siuit) nec Apostolis ceterisque diuis, cum quibus ipsam influentiam sustulit ac remouit, in viuis esse desinentibus. Idem & cum rosis facit, quas quotannis aufert, nec vllam sinit esse perpetuam. Cum igitur huiusmodi remoueat Deus, & futura æstate noua sufficiat: ex eo iam patet, quod, si talibus signis & fructibus, &c. caremus, iam hyemem agamus, qua rerum omnium inopes vngues (vt vrsi) seu brãcas sugamus. Id enim quidnam est aliud, si huiusmodi mysteria & magnalia Dei tollantur, quam quod nobis exspectandum sit, donec Deus æstatem nouam immittat, qui similes nobis rosas proferat, non secus ac in ipsa natura æstas torpidas & emortuas res omnes resuscitat? Quod enim abiit, hyems absumsit: quod adest, æstas vi protrudit. Quod autem tot magnalia adsunt, & ipsa simul æstas feruet, nec quisquam tamen citra aduersitates emergere possit: id habendum eo loco est, ac si grando pruina, fulgur aut fulmen agros feriat. Nec enim aliter Diabolus intonat, vbi boni quid esse nouit. Et quo meliora nouit: eo grauius percutit. Cœlum ferit missis Astronomis: Naturam, Physicis: Medicinam Pseudomedicis: ciuitatẽ seu locũ solitariis theologastris, qui & ipsi pseudi sunt. Et sicut Christus de *Pseudoapostolis, Pseudoprophetis & Pseudochristis vaticinatur*: ita hos diabolus *Pseudo-Medicos, Astronomos, Alchimistas, & Philosophos appellat.* Sicut enim veri sunt & genuini Prophetæ, Apostoli, Christus: sic genuini etiam sunt Medici, Philosophi, Astronomi, &c. Sed ad disciplinam Diaboli hic sedulo attendi debet. Alias namq; ipsius discipuli difficilime & vix magna cum cura internosci possunt. Quia vero omnium hominum officium est, vt in & cum Deo maneant: studiose id satagere debemus, vt contra extranea aures probe obturemus, oculosque auertamus, intellectumque omnem ex Deo, non hominibus sumamus. Hominis enim ea semper natura est, vt sibi apprime sapere videatur.

deatur. Dum ergo videt Diabolus, hominem hunc vel illum in admiratione esse, mendacia & probra sua illi insuper instillat, nec quicquam intaminatum aut impollutum vllibi relinquit. Vnicam ergo sui tutelam & custodiam homo ex Deo quærat & exspectet.

LIBER DE INVENTIONE ARTIVM THEOPHRASTI.

PROLOGVS

Multi passim in ea fuerunt opinione, inuentas esse artes ab hominibus, astrorum beneficentia adiutis: ita, vt cui bene faueant astra, huic omnia probe succedant. Si enim quis sub astris benignis & fauentibus, doctisque & industrius natus sit, talem & ipsum fore prædicarunt. Ceterum cum homo heres regni cælorum, adeoque cælo prædestinatus sit: qui quæso potest is esse astrorum filius, cum cælum ipsum periturum, & nihil firmum mansurum sit? Quicunque ergo mentem sortitus est: is doctrinam suam, sapientiamque & gratiam ex Deo, non ex creaturis adipiscitur. Exemplo nobis est Salomon, qui sapientiam suam a Deo precario obtinuit. Quod si Salomon nec astra inuocauit, nec ex astris partem aliquam impetrauit, sed ex solo Deo, & tamē sapientissimus omnium exstitit: apud quē quæso alium, quam apud Deum talia quærenda sunt? Aut quid vnquā cuiquam ab astris datum est, quod ab astris vere promanasse stabiliri potuit? Et non ipsa scriptura dicit, quemlibet ex Deo doctum fieri? Hæc enim verba quid aliud velint, quam nullum doctum & sapientem fieri ex Diabolo, ex astris aut creaturis aliis, sed ex solo Deo? Aut qui fieri possit, vt, qui ad regnum Dei contendit, viam ad illud ex creaturis discat? Hæ enim nec ex regno Dei egressæ sunt, nec in illo habitarunt, nec id plane intelligunt. Quid? An non scriptura, omnem nostram sapientiam nihil nisi stultitiam apud Deum esse testatur? Vbi non illa, quæ ex Deo est, sapientia intelligitur, sed ista potius, de qua nugantur docti, quod ipsam ex astris, &c. hauserunt, dum dicunt: sapientiam acquirimus ex astris. Sub qualibus qui nascitur, talis & ipse sit. Hæc, hæc inquam sapientia ante Deum mera stultitia est. Quæ autem illa vaccæ sapientia est, quod ex stabulo potatum ad cisternam abeat? Quæ illa sapientia canis est, quod longius euagatus, ad heri sui domum reuerti scit? Et hæ non sunt stultitiæ etiam apud hominem? Hæc ne a quoquā pro sapientia habentur? Quod si iam nec homo his plura nouit: quænam est ipsius sapientia illa, cum pecus sit? An non ea pura puta stultitia est apud Deum? Iam vicissim, artes opificiaque, quæ exercet homo, quisnam ipsi dat? Non ipse sibi. Et vt ex asino lyricen non fit: ita nec ex homine quoduis. Iam si homo asino plura accepit: iam constat, ipsum hoc, illud, imo magis addiscere posse. Non tamen ex astris. Quis enim in

Artes an ab astris inueniantur.

Homo cæli heres, astrorum filius non est.

Sapientia ex solo Deo, non astris.

Sapientia hominis [illegible] te Deum mera stultitia.

Artes omnes ex Deo.

astris est, qui lyra ludere doceat? Nemo vtique. Qui ergo docere te possit, qui nusquam est? nihil ipse potest? Quicquid possumus, id instillandum est ab alio, qui id potest. Ipse enim rudis & ignarus, alios nihil quicquam docere potest. Et licet quidem de concentu & Symphonia cœlesti multa iactent: illa tamen nec a testudine nec a cithara editur, sed est tantum sonitus & repercussio fragoris terræ, facta in fornice seu camera cœli. Ratum ergo & firmum manet, ex Deo anima procedere, ac Deum pro suo arbitrio omnia in nobis fingere & formare. Sed de his deinceps plenius differemus. Hoc enim huius libri argumentum est: cuius deductionem in sequentibus planiorem faciemus.

LIBER DE ARTIVM INVENTIONE, THEOPHRASTI.

TRACTATVS I.

Sapientia omnis ex Deo.

QVoniam post cœlum ac terram Deus ipsum quoq; hominem creauit, terramque illi possidendam dedit: necessarium vtique fuit, vt ipsum terræ quoque vsurpandæ modum ac rationem doceret. Terram namque qui fecit, is solus etiam docendi vim habet, nec præterea quisquam alius. Doctrinæ ergo omne principium a Deo est: sicut magister, qui artem callet, ipsam docere potest alium, qui artis imperitus est. Sicut autem homo vniuersas suas artes, sapientiam, &c. ex Deo habet, quia is ipsius, non alterius opus est: ita spiritus etiam omnia possunt, hoc est, artes omnes, & vniuersa illa, quę homo scire vel potest vel debet, callent, sed tamen illa exercere non possunt. Horum enim nihil ipsis occultum est. Ceterum mira hic contentio & digladiatio oritur, dum contendunt alii, quod artes doceantur a spiritibus, alii quod infundātur a Deo: alii quod nobis complantentur: adeoque prout tria illa cadant, ita homo vel doctus vel indoctus, rudis vel artificiosus euadat. Hoc dissidium vt sopiatur, primo discursu tali vtemur. Qui homini neç bene vult, nec bene facit: qui quæso is homini aliquid boni conferre possit? Notum vero est, spiritus nihil boni nobis vel fauere vel facere. Nullus enim hominum prodire potest, qui dicere possit, quod vel tantillum vtilitatis aut eruditionis a spiritibus aut Diabolo vnquam acceperit. Hi porro etsi quidem multa sciant possintque: quid illa ad hominem? Præterea nec nos vllo iure diabolo subiecti sumus: nec Deus aut ita exhaustus aut inuidus est, quin nobis creaturis suis optime prospectum & prouisum velit. Sed & hoc deinde falsum est, talia nobis connasci. Nemo enim ex omnibus ita nudus nascitur, qui non dotem ac thesaurum a Deo

Spiritus aut Diabolus homini nihil dat boni.

quen-

quendam secũ afferat, quem minime defodere debeat. Interim iste nobis proprius ac hereditarius minime est. Arbitrii diuini est, quem cuiuis thesaurum datum is velit. Nec enim ille aut destinatus nobis, aut compromissus, aut alio hereditatis iure designatus obtingit. Hoc quidem hereditario iure habemus, vt omnes thesauri, quos homo occupare debet, nobis tandem manifestentur. Postulationis tamen ius nemini hereditarium est. Nihil ergo nobis congenitum est. Et licet quidem hereditario ac merito talia accipiamus: pro diuina tamen prouidentia iam seorsim hoc, iam illud accipimus, dum omnia compleantur. Itaque qui talia nobis complantari dicunt, in errore versantur. Perfugium namq; suum ad astra habent, quę tamen nec norunt, nec qualia sint, compertum habent. Sciendum ergo & concludendum est, ista omnia thesauros esse, a Deo hominibus diuersimode pro cuiusuis vsu & exigentia distributos, vt vniuersi tandem manifestentur, & in mundo clare luceant. Confertim enim ac affatim Deus non omnia profundit, sed erogat singulatim, omni tempore aliquid proferens. Cuius consilii ratio soli Deo nota est: nec homini nisi parce & sobrie de illa inquirere licet.

Sapientia non est congenita.

Sapientia non ex astris.

Iam si Deus in hominem collocat thesaurum quendam, in mundo patefaciendum: idem facit cum illo, qui nouum semen in agrum coniicit, vt domesticis vsibus idonea noua herba pronascatur. Ex illo semine iam herba emergit, multis morbis & vsibus commoda. Eodem modo & nobis hortus est datus, pro serendis rebus omnibus, quæ nobis vsui & bono futurę sunt. Nam nisi ad necessitatem nihil nobis confertur. Illius ergo necessitatis semen Deus seminat, & herbæ illi enascenti iustum incrementum largitur. Quæ vt augescit inualescitque corpore: ita etiam eo, quod Deus ipsi indidit, ac tempore messis erumpit sine omni ope ac auxilio alieno, solius seminis, quod Deus seminauit, beneficio. Et hoc modo opificia eorumque inuentiones ad nos deriuatæ sunt, dum alius hoc, alius aliud inuenit subinde & addidit. Sic creuit rerum omnium vsus, quib. homines indigebãt. Et hi sunt veri Diui nobis colẽdi, qui artes & opificia diuinitus data inuenerũt. Isti n. sunt probati, isti sunt electi, a quib. bona omnia scaturiunt, quosq; Deus ipse semine dignatus suo est, quod in ipsos tanq̃ in electum hortũ seminauit, de quorũ fructib. omnes vescentur homines, vt artes ita latius exundent, & per vniuersum mundũ dispergant' indies. Hũc n. singulari Dei fauori dicatũ necesse est esse, cui talia is tribuit, aut per quẽ illa mũdo offert ac impertit. Ita placebat illi Ioseph, cui Mariã despõderet, longe præ ceteris omnib. Ita volui

Diui qui vere sint.

Electi qui sint.

Ioseph & Maria &c.

ex Elisabetha & Zacharia nasci Ioan. Baptistam, ex quo videre est, quod ipsos præ ceteris omnibus familiis, tam virorum quam fœminarum dilexerit. Quos ergo Deus ipse sibi eligit, hos & homo pluris æstimare, adeoque ex illis plura discere debet, quam ex illis, qui hoc modo nati non sunt. Hoc ergo modo Deus in mundo artes distribuit, cuiuis seorsim suum donum & ingenium conferens, donec omnes congregarentur, & conceptam in concordantiam vnam congerens. Sic qui ad ferrum spectabant, circa ferrum occupabantur, vt fabri ferarii, cultrarii, falcarii, serrarii, &c. Qui ad stannum, stanno indulgebant, vt *Stannarii, plumbarii, ærarii, &c.* Qui ad argentum, ad argentum confluebant, vt monetarii, aurifabri. Et sic ceteri omnes vniuersim, versantes circa corium, lignum, lapides, agros, &c. Semper enim similes similibus sese iunxerunt, & artium suarum propria agentes, ad iustum fastigium illas extulerunt, quolibet nouum subinde ingenium ad excolendas eas conferente. Sic emersit ars colendi agri, horti, prati, vineæ, &c. Semper autem prioribus artib. inuentis, veluti exempli gratia, arte fusoria, successere postea artifices, qui metallum inuentum & fusum elaborarent, & cuderent. Hinc enati sunt fabri horologiorum, fabri tormentorum, & similes alii circa ferrum elaborandum occupati, ita vt cum laudis, tum vsus amplissimi sit, ferrum durum in tam varias formas aptari ab hominibus posse. Eadem & pictoris ratio est, cui cum primum innotuissent colores, secuta est manus ductio & moderatio adeo expedita & subtilis, vt iam ad viuum homo in pariete depingi possit. Similis & tignariorum industria est, qui crasso crudoq; ligno concinnam structuram faciunt. Deniq; omnium inter se artium ac opificiorum ea est cognatio & affinitas, vt vnum cum altero perpetuo cohæreat, nec vnum sine altero facile esse possit. Tignarius enim sine fabro ferrario nihil potest: vt nec hic sine illo: semper vnus alteri auxilio est. Quod si ergo opificia in vniuersum omnia conferantur, vnius sunt instar viri, qui multa & omnia membra habet. Vt enim viro claudicandum est, si altero pede careat: ita claudicant etiam artes, si ex ipsarum numero vna sublata sit. Decedet enim iste vir, qui Mechanicus vocatur. Temporum autem successu Deus artes omnes acuit, auxit, ad summum culmen & complemẽtum euexit. Sic primum docuit figulum, ex luto ollam fingere, & coquere, vt ollæ formam retineret. Postea docuit eandem vitro obducere, eoq; vel viridi vel luteo, vt sic illa fieret pulcrior. Porro docuit hanc ipsam fundere, pingere, vt Principum mẽsis digna esset. Insuper per fusionem emersit ars faciendi vitri, ex cinere & arena, & iis, quibus olla vitrari solet, donec successione quadam ars

Artes seorsim & successiue inuenta.

Artes alia aliis priores.

Artes omnes inuicem cognatæ.

Ars ollaria vt incrementum sumpserit.

quadam ars eo ascenderet, vt iam pocula vitrea subtilissima fiant, quæ nullius hominis industria fingi posse crederentur, nisi fidem oculi manusque quotidie facerent indubitatam. Eadem industria aurum quoque ac argentum cuditur in pocula: & malleo tunditur, vt aeris modo tenue fiat: Præterea inauratur. Insuper aurum & argentum separantur. Denique argentum, cuprum & alia metalla subtilissime seiunguntur per fusionem, cementationem, solutionem, liquefactionem factam per Boracem, &c. Non autem vniuersorum in genere tantum opificiorum talia per successionem ortus principia fuerunt: sed & quoduis per se sua seorsim initia, incrementa & complementa adeptum est: quorũ tamen nomina singulatim hic percenseri non possunt. Nostri officii est, ex illis omnibus sublimitatem Dei cognoscere, ipsumque debito honore, vt ex quo solo talia omnia emanent venerari non per superstitionem ad Diabolum & ipsius regnum diuertere, aut laudem immeritam illi assignare. Videte vero etiam, quo successu textorum artem docuerit. Primo dedit linum seu cannabim. Hinc ars nendi seu filum ducendi nata, filum ad textorem duxit. Post textoriam successit Sartoria. Sartas vestes homo gerit ad placitum. Tritas eas & laceras molit & comminuit Papyrarius. Papyrus seruit chalcographię. Latomos Deus primo docuit incidere & complanare aut aptare lapides. Deinde per Geometriam ad circulum reuocare. Post circinum domos exstruere, condere cochlides, labyrinthos, fornices, turres, aggeres, statuas, &c. Ex lapidibus docuit etiam coquere calcem, ex calce facere cæmentum, & alia, donec opificium hoc numeris omnibus fieret absolutum. Circa stannum, primum est orbis seu massa. Succedit liquefactio, fusio, in formas varias vasculorum tornatio, cum aliis metallis permixtio, campanarũ, cymbalorum, tormentorum fusio, murorum concussio, &c. Ita semper vnum ex altero continuationis ordine prodit, donec extrema manus addatur. Circa coria camelorum, luporum, vrsorum, ouium, sunt excoriatio, maceratio. Macerationem secutus est pellio: pellionem sartor, pelles vestibus subsuens. Ex coriorum pilis faciunt etiam pileos, &c. Eosdem alii in fila redigunt, texuntq; vt linteamina. Hinc panni. Post hos tinctura. Pro piscibus ex filo texuntur plagæ & retia: quæ rupta sequitur resarciendi ars. Denique ars pisces capiendi: Rebus itaque vniuersis Deus suum contulit initium, hoc est, semen, quod semen postea prouexit in arborem. Hinc successiue omnes artes enatæ sunt, sicut de grano sinapis exemplum docet. Quod etsi seminum quidem omnium minimum sit: arbor tamen ex illo surgit adeo procera, vt auibus sub cœlo diuersorium præbeat. Eodem modo hic quoque paruum semen seminat? quod ta-

Textoria. *Latomia.* *Stannaria.* *Coriaria.* *Artiũ initia leuissima.*

men adeo increſcit, vt ex illo enaſcantur arbores, hoc eſt, artes magnæ, ex quibus homines victum quærunt. Sicut enim in ſinapis arbore nidos ſibi ſtruunt, in quibus degant, aues: ita hiſce etiam in arboribus ſeſe ſuſtentant artifices.

TRACTATVS II.

Artificũ prudentia vnde.

PRæter hactenus de artificibus dicta neceſſariũ etiam eſt, vt recte probeq. viuãt. Id fit per prudentiam, quæ non ex artificum arborib. eiuſmodi emanat, ſed ex peculiaribus aliis proficiſcitur. Arbores iſtæ nobiſcum ita tolluntur, vt hereditario ad alios minime transferantur. De ceteris ita comparatum eſt, vt hic vel ille artifex, artem familiarem ſuũ filium docere poſſit. Hic iam iterum illam inſtitutione in filiũ ſuum transfert, & ſic conſequenter. Et poſtremus primo non infelicius artem illam callet: ſed omnes eandem omnino viam proceſſumque ſequuntur. Sic figuli ars eſt, præparare lutum. Id poſtremus eodẽ modo facit cum primo. Præparatum lutum excoquendum eſt. Hoc tam vltimus quam primus facit. Non autem, vt hic, ſic etiã illic ſimilis ratio & diſciplinæ ordo ſeruatur. Nec n. hic ordo fixus eſt. Medicus nempe, qui curare morbos omnes nouit, & ſucceſſu vndiq; felici vtitur, is ſuũ filium ſibi per omnia ſimilem facere non põt. Et ſi quidem nomine ipſum ſimilẽ reddat: non tamen re põt aut opere. Tot n. obſtant & intercidunt, vt impoſſibile ſit filium patri in omnibus æqualem fieri. Et hoc in aliis etiam locũ habet, vbi artes non ſunt hereditariæ. Etſi enim tam pater quam filius eiuſdem peritiæ ſint: non tamen iiſdem vtuntur inſtrumentis, nec vndique ſimiles in morbos vtriq; incidunt. Et licet hoc quoq; largiamur: filius tamen nomen ſaltem idem apud ægrum inuenire poteſt, non etiam cauſſam & eſſentiam eadem felicitate qua pater. Huiuſmodi obſtacula & impedimenta non experiuntur opifices. Ars enim ipſorum certa eſt, nec in ea deficiunt erratue. Plumbũ in igne neceſſario liqueſcit, velut & ſtannum. Ferrũ candẽs malleo domatur ſemper. Lima ferrũ omnino exterit, &c. Hæc iam nobis cauſſa & occaſio eſt ad tractatũ ſcribendum ſecundum, de iis ſcil. quæ non hereditario nos comitantur, ſed quæ arbores requirunt peculiares. Earũ arborum natura hæc eſt, vt fructus parturiant non longius, quam ad hyemem vſq;. Illa enim præſente fructus decidunt: & vna cum his arbor ipſa cadit peritq;. Proxima autem appellente æſtate, Deus arborem nouam plantat, quæ & ipſa, poſtquã ad ſuum autumnum viguit, intercidit. Quo facto, deinceps iterum noua exſpectanda plantatio eſt. Et licet vetus quidem fructus vltra hyemem duret: arborem tamen non producit. Nemo ergo admiretur videns, vnum alteri non vndiquaque ſimilem eſſe, aut nouitium antiquo per omnia non reſponde-

Artifices cur alii aliis meliores.

re. Di-

re. Dirigit enim & moderatur suos homines & creaturas Deus pro arbitrio suo. Nec is vnum tantum Medicum, vnicum Iuristam, vnicumque Philosophum, &c. produxit: sed multos vtique, & alios sinit mori, alios nouiter prodire. Et nullum apud ipsos Euangelium est, quo melius non inueniri possit. Scriptura enim immota & perpetua vnica tantum est, vetus scilicet, & nouum Testamentum.

Artificũ diuersitatis quæ caussa.

Ceterum Medicus filium suum sibi similem omnino facere non potest, sed vel meliorem vel peiorem propter multas caussas & circumstantias, ex temporum euariatione emergentes. Sic nec periti iuris filios suos sibi similes facere queunt, hac ex caussa, quia pro temporũ diuersitate homines ita vel ita viuunt. Temporum autem mutationem sequitur etiam mutatio ordinis & legũ. Vt enim primus & vltimus Medicus inter se non conueniunt aut similes sunt: ita nec vltimus Iureconsultus primo per omnia respondet. Sed exemplis res planius docebitur. Adami tempore fas erat, fratrem sorori cõiungi. Id iam pœna exustionis statuta prohibitũ est. Olim moris erat, multas simul vxores alere. Is iam obliteratus est. Etsi autem ea consuetudo iam oblita sit, ob id tamẽ sciri non potest, an nullo vnquã tempore ea postliminio reditura, & in vsum reuersura sit. Nam & hoc & aliud nobis exspectandum est, vt eueniat. Interim tamen fas est, vt matrimonium pręsentis temporis more & iure honeste & reuerẽter colatur tracteturq;, siue ducat vxor vna, binæ, pluresue, siue cognatæ vel non cognatæ. Sic etiã tempus hoc requirit censum talem dari: aliud alium. Conuenit ergo tempori instanti morem geri, respectu semper habito eius, quod Deus aut mandauit aut prohibuit. Nec enim vbique & omni tempore rigidum vnum ius, vna perpetuo lex modusque seruandus est, nulla diuersitate rerum aut temporum considerata. Etsi enim circumstantiarum varietati se quis accõmodet, eo facto mandatum non violauit. Si Cæsari census, quam necessitas exigit, pendatur, mandato Dei satis fit, siue is pro exigentia rei tenuis aut maior sit. Tempus enim gubernationis Cæsaris primi, & huius moderni Cæsaris, eandem omnino necessitatem non habet. Non idẽ ergo etiam census pendetur, sed talis, qualem temporis ratio exigit. Ex his iam elicitur, legum peritos filios suos sibi similes facere non posse, sed oportere illos plus minusue fieri, & tempori sese accommodare, ac circumstantiarum varietati attendere, vt diximus, ne iusto plus minusue faciant, sed mandatum Dei in omnibus recte inuiolateque seruent. Mandata n. Dei ita constituta sunt, vt multa tolerent, quæ non tolerarer Iurisperitus. Vtut tamen hæc se habeant, *Ius est ille Lupus*: q̃ tamen suo loco relinquo. Hoc hic serio tenendũ est, vestram sapientiã debere ex Deo profi-

Tempori viuendum esse.

Tempori ius accommodandũ.

Ius est Lupus.

ciſci: Sin ſecus fiat, & illa ex veſtris cogitatibus profluat: mera illa ſeductio eſt & præuaricatio cum voluntate Dei pugnans.

Hæc autem talia per ſeipſum metiri homo non poteſt, ſed vt ex Deo hauriat, opus habet. Etſi enim faber primus a Deo edoctus ſit: non poteſt tamen & vltimus, quando ſe ad eundem, ex quo artem hauſit primus, referat, fateaturque, quod ſola ipſius vi & auxilio malleum vibret. Ergo & hic talia a Deo doceri neceſſe eſt. Quis enim mandata Dei aut intelligere, aut interpretari nouit, præterquam qui a Deo doctus eſt? Oportet ergo, vt poſt hyemem æſtas reuertatur, hoc eſt, noua arbor plantetur, quæ ex Deo egrediatur, & tempori inſtanti ſeſe accommodet. Sic res ſe in Medicina habet. Indies noui oriuntur morbi. Si noui ſunt: nouos vtique requirunt Medicos. Si hoc: nouum vtique etiam fundamentum conſtituendum eſt. Quod ſi nouos morbos ex methodo veteri curare velis, quando tandem ægros ſanabis ac reſtitues? Quod ſi in Medicina nemo id inficiatur: verum idem etiam erit in Imperiis terræ. Populus nouus, noua lex, nouus morbus. Quærenda ergo Doctoribus vobis Medicina eſt: nam vetus nullius momenti eſt. Hodie modus iſte valet. Ponamus nimirum caſum, viros alicubi cētum eſſe, & mulieres mille. Millenæ hæ ſtatuantur impendio prurire, vt viris carere nequeant. Porro ſi centum viris, centum tantum fœminæ nubant, nongentæ vtique ſupererunt liberæ. Hæ viris illis adeo præfracte inſidiētur, vt paſſim adulteria committantur, vrgente ita & inflammāte natura, quam Deus dedit. Hic iam an non eſſet æquius, virum vnum vxores ducere decem, quam ducta vna, ceteras nouem pro meretricibus alere? Nam Deus cōiugaliter talia tractari iuſſit, nec numerum vel multitudinis, vel paucitatis imperauit, cōiugaliter ſaltem nos geramus, nec adulteremur. Hoc enim verum eſt, quod omni ſeculo plures a Deo fœminę quam viri creati ſint. Et morientium virorum, quam fœminarum numerus, ſemper maior eſt, adeo vt loco vnius viri, tres ſemper reliquæ fœminæ ſint, & multo citius vir vnus tres fœminas reperiat, quam fœmina vna tres viros, ſi vitanda ſcortatio ſit. Itaque ſi tanta fœminarum abundantia incidat, an non, vt mandatum Dei ſeruetur, tali modo coniugium inſtituendum ſit? Si ex Deo eſtis, & mandato ipſius morē geritis, coniugium ad illum reſtringite modum, ne quid ſcortationis accerſatur. Quod ſi non obtineri poteſt per ductam vxorem vnam, obtineatur vtique per binas, ita poſcente tempore, hoc ſemper attendendo, vt æqualitas vbique ſeruetur, & quod tute tibi fieri velis, idem etiam alteri facias. Iam, quid eſt, quod præcepta morum & virtutum conſtituantur, cum tamen præceptum, quod conſtans & immotum ſit, præter Deum ipſum condere nemo poſ-

Morbi noui noua remedia.

Coniugii conſideratio Theophraſtica.

Fœminæ ſemper plures viris.

Coniugiū non neceſſario duos includit.

mo poſſit? Talia ergo præcepta cōſtitui debent pro ratione temporum, vt aliquando tollantur iterum, & noua in priorum locum ſurrogentur. Homines enim & horum & illorum præceptorum capaces ſunt, ita, vt & futura pro æquis boniſque agnoſcant. Nihili ergo res eſt, ſi pro æterna æquabilitate talia conſtituantur aut obtrudant. Quid n. æterni in mundo homo facere aut ſancire poteſt? Quod n. hodie is ſancit, id dubium eſt, an vſque ad veſperam duraturum ſit. Omnia ergo ita ſancienda & conſtituenda, vt tempus ſuadet. Tempus enim te trahit: quod te ſequi æquum eſt. Si ergo ad tempus omnino reſpiciendum tibi eſt: Deū conſule, rogaque, vt ab ipſo docearis id conſiderare, quod tempus tibi ſuggerit. Hic enim nullus conſuetudini locus eſt. Conſuetudo eiuſmodi eſt mera fatuitas, quodlibet nempe conſtitutum pro æterno acceptare. Talia fundamentum ſuum ex tempore promunt. Et ſupra tempus nemo eſt, infra ipſum vero omnes. In mandatis publicandis proximus a Deo Cæſar eſt. Is autem quodnam mandatum rogare poteſt æternum? Nullum. Mandata, æternum duratura, promulgauit Deus ipſe. Horum ſeruandorum cuſtos debet eſſe Cæſar. Hoc ſi facit: iam & ipſius Cæſaris mandata, inde promanantia, ſeruabuntur. Iam ſi ipſe Cæſar ſucceſſoribus ſuis præiudicare ſtatutis non poteſt, ſed & regnum & leges ipſis relinquere cogitur: quid quæſo in talib. audeat ipſe homo? Tempus enim hominē quidem trahit, non autem trahit Deum. Hinc eſt, ꝙ Dei mandata æterna ſint, non item & hominis. Quod ſi homo ipſe quoq; mandata ſua pro æternis obtrudere annitatur? hoc facto inſaniam ſuam prodit, & humana ratione ſpoliatum ſe fatetur, dum non recordatur, quod ſolus Deus tempus pro ſuo nutu torqueat, & quod hominem tempori ſe accommodare deceat. Homo quod facit aut ſtatuit, homo itidē infringere pōt, & id vel meliorare, vel peiorare, vt loquūtur. Quod antiquitas condit: id recentior ætas vel ſeruat, vel renouat aut mutat. Scribam ergo quemlibet ſeu doctorem a Deo doctū eſſe decet, vt nihil tale ex ſeipſo, ſed ex Deo promat. Is enim tam nouiſſimo quam primo regnum & poteſtatem defert. Et nouiſſimus Cæſar primęuo nihilo inferior eſt. Vnde etiam fas eſt, vnum altero non minus ex Deo doctum factum eſſe. Iam ſi doctrinā ex Deo profluere conuenit: ipſa etiam natura iudice conſtat, Deum ſtatuta veterū aut deſtruere aut ſancire poſſe. Nec enim vni ſaltem viro ſapientia infuſa diuina eſt, ſed multis. Vnde non vnus ſaltē Magiſter eſt, ſed & alter. Ciceronem aiunt virum fuiſſe diſertiſſimū. Vnde multi hoc ſeculo linguam eius (quanquam nefas ſit, Chriſtianū Ethnici linguam deſiderare) ſibi optant. Sed quo loco illius viri facundia hoc tēpore eſt: Nam quis facundus eſſe poſſit, qui mandatorū Dei ignarus eſt?

Conſuetudo quou'ſq; valeat.

Cæſar proximus a Deo legiſlator.

Mandata hominis temporalia.

Cicero facundiſſimus.

Quis succus in huius sermone lateat? Cur suauis sit oratio eius, qui Christum non cognouit? Quis citra temeritatem linguam optet eius, qui omnis suauiloquentiæ fundamento careat? Concedatur ergo, ipsum suo tempore in sua religione disertũ fuisse. Hinc tamẽ haudquaquã sequitur, præcepta Ciceronis aut Quintiliani tenenda & fouenda esse, cũ ista Christus ipse, ac Paulus, Petrusq; & Ioannes & alii cõfregerint. Pro perpetuis ergo neutiquã ista habenda sunt. Conuertuntur n. & permutant, ad quod respiciendum est simulq; cogitandum, q̃ indies magis magisq; excolamur, ac a Deo sublimius doceamur, quoq; ꝓpiores diei extremo

Primi vltimi, & contra. sumus, eo magis doctrina, acumine, sapientia, iudicioq; ꝓficiamus. Proferentur n. ante finem mundi vniuersa: & nouissimi erunt optimi, primi vero vltimi, quoad sapientiam & eruditionem, &c. Sic n. dictum illud, Nouissimi erunt primi, accipiẽdum est, quasi innueretur: Sapientissimi & eruditissimi in ordine primi procedent, sequẽtur simplicissimi. Ergo qui hactenus ordine primi fuerunt, erũt demum vltimi, & vltimi primi. Salomon aũt, ac Dauid, & his similes alii in hoc ordine nõ numerabunt. Loquor n. de ordine eorum, qui secundum sapientiam humanam dicta serie sibi inuicem successerunt. In hisce ergo præcepta nulla constitui queunt. Et licet quidem nosmet iam meliora priscis non habeamus: tamen id saltem in caussa est, quod nos Ethnice geramus: vnde nos quoq;

Fides est fundamẽtum omniũ artium. tales manere Deus sinit, cum ad præscriptum eius nos non accomodemus. Qui aũt intuetur in id, q̃ Christus dixit: *Vos lumina estis mundi*: is nihil facit, quicquid dicat vel Aristoteles, vel Plato, vel alii. Vniuersum fundamẽtum Philosophiæ, Medicinæ, Astronomiæ, Rhetoricæ, Logicæ, Musicæ, &c. ex ratione Fidei manare necesse est. Per illã regeneramur: per regeneratiõẽ hanc recte erudimur in Medicina, Philosophia & artibus omnibus, nobis scitu necessariis. Hęc lumini naturæ iũcta, imperfectum nihil relinquit, sed subinde magis magisque illustria omnia reddit, ita disponente tempore (quod hominem ducit & dirigit) & iugi plantatione, quæ indies a Deo melior instituitur.

TRACTATVS III.

DIximus hactenus de ordine, quo Deus res seminet, & sua serie in mundo emergere sinat. Præter hunc vero ordinẽ alia quoq; origo sapientiæ, prudentiæ, rationis, doctrinæ, experientiæq; superest, nimirum talis. Si Deus dictum ordinem seminat ac largitur: ignis aũt constellationis plus destruit quam erigit, plus reprimit, quam producit: insuper

Artiũ constituendarum tres viæ. & ipse homo iugum effugiens rerum illarũ formationem impedit: iam sequitur, Deum nihilominus etiam in talibus curam suam intendere. Et præter istum ordinẽ tres ipse vias familiares habet, quibus sapientia, ars,

doctrina, intellectus, & prudētia, &c. acquiritur, & mundo conciliatur. Prima via *Necessitatis* est. Deus enim non patitur, mundum talibus rebus orbatum esse, sed de sua largitate subinde quid addit, & artificem aut virum sapientem excitat etiam præter ordinem, præter natiuitatem, & id, q. secundum consuetum cursum euenit. Hoc aūt penes Deum est. Is vt firmamentū intuetur, ita euenit. Nam quod Pilati vxor marito, ne quid cum Christo negotii haberet, suaserat: id non secundum ordinem, sed contra ipsum a Diabolo instigabatur. Sic & Salomonis sapientia non ex semine paterno profluebat, sed vltra seminis naturam erat. Talia multa eueniunt non secundum Influentiam, sed præter solitum ordinem, ita exigente vsu temporis, & populi necessitate, seu inopia postulante. Secundo ars, sapientia & prudentia, &c. dantur necessitatis gratia, ad anteuertendam futuram inopiam aut annonæ caritatē, sicut scriptum legimus: *Felix ea ciuitas, quæ prouidet necessitatibus futuris tempore maturo.* Dabimus exemplum. Mundus est ciuitas aut domus Dei. Huic si futuro tempore mutatio impendeat, omnium primo necesse est, partem illam, quæ mansura est, ea prudentia donatam esse, vt ad alterius insultum iam in procinctu stet & animose illam expugnet. Idem & hic valet. Mundus multis prauis opinionibus ac moribus immersus est, & implicitus peccatis. Ea tolli a Deo necesse est. Iam id fieri minime potest sine bellis & cædibus. Hoc fine suam iam expeditionem Deus adornat, nempe Turcam, quem produxit. Is autem vaticinium tantum est, aliquid nempe per ipsum expediri debere tutelæ eius, quam præuisio diuina constituit: velut & ciuitas fossas ac aggeres pro futuris periculis declinādis præparat. Ita intelligere debetis, multas artes ac doctrinas & similia emergere, non vt habeantur pro Turca nude, sed pro Turca & vallo ad domus contra hostem, quem Deus sibi proposuit, tutelam. Et sic scire debetis, puluerem tormentarium non saltem artem esse, sed præter artem etiam præsagium seu admonitionē, vt homo se armet & prodeat. Quasi is puluis diceret: Hora vtique veniet, qua vsui ero. Itaque me exercete & discite. Talia enim non nisi futuri aliquid significant, quod Deus expediturus sit, ad quam expeditionem talia pertineant & conferant, & per quæ illa omnino fieri debeat. Duo ergo iam dicta ad rem necessario Deus ipse suppeditat, vt, quæ ad futuros vsus pertinent, compleri queant. Superest iam tertium, cuius hæc ratio est. Id datur, quando homo serio Deum compellat, & deuote rogat, vt sapientiā, artem, & prouidentiam sibi conferat. Nec enim abs re est, quod Christus inquit: *Pulsate, orantes & precātes, &c. tunc dabitur & aperietur vobis.* Aperire hoc quid aliud est, quam dari, quod rogamus? Itaque & harum rerum origo

1. 2. 3. *Mundus est domus Dei.*

præter primum naturalē ordinem est ex prouidentia diuina, quam sibi
4. *Genus sapientum peculiare.* Deus reseruauit. Præter has tres alia quoque numeratur, non instar dictarum trium & naturalis ordinis desuper veniens, sed ex singulari hominis diligentia emergens, ad quam ipse constellatus minime est. Sic dicere solemus: *In hoc nobile bonus rusticus periit, aut Doctor iste stulto similior est, quam Doctori, &c. Huius origo nō est e supernis, sed præter caussas prædictas rationem habet aliam. Nec enim Natura ipsum Doctorem aut nobilem, &c. seminauit.* Item, *Necessitas non postulauit, vt esset Doctor vel Nobilis:* Insuper *vaticinium nullum in se habet, nec ad quicquam aliud commodior est, quam ad complendam foueam. Si enim moritur: cum ipso vniuersa exolescunt.* Quæ tamen prædictorum quatuor generum nullius natura est: nec illa moriuntur aut intercidunt, sed memoria aliqua etiam post mortem in mundo remanet. Præterea etiam docti hi & literati, &c. precando, pulsandoque tales non euaserunt. Si enim vota eorum numerentur & æstimentur, preces certe & pulsationes ipsorum non celerius aut fortius, quam felium suspiria cœlum penetrauerint. Locus ergo præsens poscit, vt & de hoc genere sapientum doctorumque, &c. disseramus, vt distingui possint ab alteris iustis, confirmatis, & a Deo probatis. Per hos enim irrumpūt peccata, miseriæ & ærumnæ. Illis ergo explicandis pars libri dimidia debetur. Plura tamen intelligenda sunt, quam dicentur: licet nihil non comprehendere instituerimus.

Vt ergo dicendi initium faciamus, sciendū est, genera huiusmodi multa surgere, & magni ab hominibus æstimari. Id ex parte ita accidit. Quandoquidem homo supra omnia animalia brutali ratione donatus sit: ipsum ex tali exemplo censebimus. Animal, quodcunque libet vobis proponite, & considerate, quo ingenio sit & valeat. Sic suum ingenium felis habet ad murem, suam naturam canis ad venatum. Eodem modo animalia quælibet peculiarem, sibiq; natiuam prudentiā, dolum, astutiā, &c. ceu artem & aratrum suum, ex quo viuant & alantur, adepta sunt. Hæc omnia si diligentius pensiteris: tot miranda simul & stupenda deprehendetis, vt ægre crediturus sit homo, ex natura illa dependere
Homo omnium animalium naturam habet. aut oriri, cum tamen illadem Natura ipsa sint. Porro, si etiam hominem introspiciatis, ipsum secundum hæc omnibus animalibus superiorem inuenietis. Cui etsi quidem nihil implantatum sit: ingenium tamen alit Lupi, Vulpis, Lyncis, Felis, &c. Vnde prouerbio iactare solemus: *Hic vnguibus scalpit*, id est, Naturam Felis habet: aut, Iste *canis more mordet*, id est, Lupinam naturam habet. Quæ si vera sunt: an non Marte proprio, instar animalis, dolum quendam fingere possit? an non peculiare ingenium in felicitate & fortuna induere queat? An non garritu & moribus

psittacum: incessu & grauitate equum: superbia & arrogantia pauonem æmulari possit? Hæc enim non e superis sunt, nec ex Deo procedunt: nec ordinis ritu seminantur: sed scaturiunt omnino ex animali, quod homo est. Iam cum homo animalibus superior sit, imo sit animal supremum: an non, si animalium naturas induere studeat, pauone ambitiosior, equo ferocior euadere queat? Imo & hoc, & alia grauiora exprimere norit. Potest esse quouis lupo rapacior, cum plus lupo sit, & sit lupus quidem, sed lupus versutior? Si hoc potest: poterit vtique se etiam præstare picam, psittacum &c. qui ad hominum placitum & risum garriat, si seipsum aut alios appellet, laudetve. Propter intellectum insitum auibus omnibus illudere queunt tales, ac cātum ipsarum addiscere: nec quicquam vspiam est, quod æmulando exprimere non valeant. Qui huius generis secundi sunt, animalium omnium, hominum scripta, literas, eloquentiam, ornatum, comtum & politiem norunt, & auium omnium cantum canūt, crocitant, frigutiunt, &c. Hæc iam ascititia doctrina, sapientia, ars aut prudentia est: quam intendunt, quousq; per animal suum possunt. Et plebs auscultat, hoc est canis auscultat picę, velut & simia. Talis est rex monoculus.

Homo animal est supremum.

Cum ergo tales in homine sint naturæ & proprietates: scire conuenit, in scholis eiusmodi a iuuentute liberos instituti. Et ex diligēti auditu rerum talium ac perceptione frequenti, homines docti euadunt, non quidem ex vi desuper missa, sed secundum naturam animalem, veluti pica docetur garrire, & canis per annulum transilire, &c. Quæ vero ista doctrina est? In his etsi quis magister sit aut Baccalaureus: ecqua re melior est pica? Quod si vero totus psittacus ingenio & lingua is fiat, ecquid erit aliud, quam auis adunco rostro, & turpibus pedibus? Et si omnino euadat doctor, cantum tñ ciconiæ merum canet. Hi tales docti & versuti fiunt ob singularem diligentiam, quam impendunt. Naturam tamen animalem non exsuunt, sed retinent, seque inuicem superant velut canis villaticus venaticum, aut aquaticus pastoralem. Hinc est, quod alius consederit in villa: alius in pago: alius in Principum aula. Et hic est vulpes Herodes, cum suis aulicis. Alius insuper ferox est, alius insidiosus: alius probe, alius male institutus est. Et ex breui hac commemoratione hominum inuentionem & sapientiam animalem intelligere potestis. Ex natura vulpina norunt illi, quod ex congestis lapidibus nidus paretur, sicut & auis ex luto & stramine conserto nidum sibi construit. Tantum enim debetur animali. Vulpes enim scrobem requirit, qua lateat. Non vero eandem etiam requirit homo. Quem decet esse ita nudum, vt nihil habeat, quo profugiat. Hoc si ita non se habeat: e supernis

Homo nudus esse debet.

vtiq; minime est, sed vulpem se facit, scrobem effodiens, & nidum sibi parans, sapientiamq; suam supra alios extendens aut extollens. Nam cum more vulgato ita dicere soleamus, *hic bonus est architectus, iste adhuc est melior: ille vtrisque superior est*: quid hoc est aliud, quam dicere, primum esse coruum, & nidum facere coruinum: secundum esse ciconiam, & nidum pangere ciconiæ: tertium esse araneam, & araneæ telam texere: quartum esse cochleam, & concham parare. Hæc ergo vniuersa ex inuentione animali, aut tali natura proprietateque ducuntur. Quamprimum enim res quæpiam naturæ corporeæ seruit, nihil eius ex supernis descendit: sed sicut inter sese agunt viuuntq; pecora, ita & nos. Hæc eo dicuntur, vt sciatur, etsi domum quidem aliquis grandem exstruat, illam tamen non vt in hominem seminatam a Deo esse. Tu, etsi templum ædifices Salomonis, nihilominus animal es, & templum animale condidisti. Ob id nullius pretii aut momenti templum est: ob id etiam idem dirutum est. Quid enim hoc aliud indicat, quam Salomonem hoc opere naturam animalē omnium optime & pretiosissime exercuisse? Sed quid tandem ac nouissime id fiebat? Mera lapidum congeries, nulli vsui apta & idonea. Talia sunt omnia nostra ædificia, nec Salomonis templum exsuperant.

Inter autem cetera etiam dictum est, quod etsi quidem a natura pecora simus, non tamen illorum more viuere, sed secundū id nos accommodare debeamus, quod a prouidētia diuina solicitatione nostra impetrare possumus. Ista enim firma & perpetua manent: non item & cetera. Sunt etenim scribæ, qui pro regno Dei, hoc est, ex ordinatione loquuntur: sunt scribæ, qui ex malitia dicunt: sunt scribæ, qui ex natura dulcerūt. Quod sensu Germanico ita reddimus: Sunt Doctores sacræ scripturæ, ex prouidentia diuina constituti. Et hi sunt scribę ad regnum cœlorum, similes patri familias, qui vetus ac nouum proferat. Doctores Theologiæ sunt etiam alteri, sed non ad regnum cœlorum, verum vt iam diximus. Sunt ergo illi duplices, rem vnam, vnam doctrinam, vnum negotiū tractantes, corde tamen & affectione, a se inuicem dissidentes, vt vulpes dissentit a columba. Idem eodem modo ēt de ceteris omnibus intelligēdum est. Si enim omnis scriba doctus esse aut fieri a Deo debet: per ordinem vtique, vt iam diximus, ex Deo seminari & plātari debet. Quicquid enim, vt Christus ait, *non ex patre meo cœlesti plantatum est, nauci est.* Itaque necesse est, naturalem ordinem in semine procedere, velut & necessitatem prouidentiæ diuinæ: adde, quod ad res futuras præstituendum est: Et denique, quod homo ipse pulsando per preces a Deo impetrat. Extra hæc quisquis est, qualiscunq; est, vel disertus, vel vafer, vel Principum, aulæ so-

Theologi duplices.

læ socius, &c. ab ea certe plantatione est, quæ exstirpari, non vernare debet. Res n. ipsa probat, Christum non animales adoptare voluisse homines, veluti Nasonem, Ciceronem &c. sed piscatores, qui nihil quicquam sapientiæ animalis haberent. Meministis hic etiam, Paulum fuisse Doctorem gentium? Quid id curauit Christus? In Apostolum enim illum eligens, ipsum cum omni sua sapientia in humum prostrauit, hoc est, abluit & emundauit, quod in ipso animale erat, vt omnem doctrinam gentium exsueret. Et quia oportuit illum a supernis doctum fieri: ideo opus habuit, vt in tertium vsque cœlum attolleretur, ac ibi doctrinam nouam hauriret. Tum demum sapientiam diuinitus acceptam habuit, & fidem iustam apud homines meruit. Sic & cum Christus in terra ambularet, sapientia illius nullo loco erat, donec Spiritus sanctus super ipsum consideret, sicut Ioannes, baptizans ipsum, testatus est. Ex hac postea sapientia locutus Christus est, nec amplius vt homo. Vanum ergo est, Astronomos ad horam natiuitatis cœlum dirigere, & inde augurari, an fauente astro homo natus sit. Quot quæso eodem tempore infantes nati sunt, in regione eadem ac distantioribus plurimis, quorum tamen pars maior in stultos degenerauit? Mera ergo dementia & nugacitas est, de talibus cœlum erigere. Quicquid enim non e supernis descendit, nihili est. Nam hoc modo & Christus desuper doctus est, non in synagogis.

Paulus vbi ex animali diuinus factus.

Astronomia vanitas.

TRACTATUS IV.

PRæter iam dictis & explicatas, insuper etiam sapientia, ars &c. alia est ex spiritibus procedens, & in corpore animali dominans. Notum vobis est, quod qui homo e supernis institutus est, spiritum is sanctum habeat, a quo ducatur & doceatur. Sicut ergo doctrina, quæ e supernis homini confertur, a Spiritu sancto dirigitur: Sic vulpinam astutiam moderatur Diabolus per Legiones ac turmas suas. Si homo Herodis more vulpinam astutiam habet, a Diabolo in viam ducitur illius astutiæ, vt opera dignum progressum habeant. Astutus huiusmodi vir, si ditescat, homines iam continuo ogganniunt: *solers iste vir est*, quem propria prouexit sapientia, aut cui hanc gratiam Deus fauit. Interim tamen donum ipsi Deus splendidius contulisset, nisi id respuisset. Et quod habet, id ex diabolo est. Sic, qui lupus est, in hunc se insinuat Diabolus, ac quod didicit, probeque callet, in actum deducere iuuat, ita aspirans cœptis, vt seipso is duce ad ea loca penetrare possit, vbi, quod laceret ac deuoret, inueniat, quam naturam lupinam etiam didicit. De tali iam iterum dicunt homines: Iste approbe doctus & eruditus est,

Sapientia qualis ex spiritibus.

vt vniuersos terrere & vorare possit: cum tamen res dicto modo aliter se habeat. Similiter & aliis studiis omnibus dant operam homines, vt ex præsumtis ingeniis talibus in hoc se mundo sustentent. Hos autem oportet quendam spiritum asciscere. Nam ex seipsis talia impetrare non possunt. Porro ista non designat spiritus sanctus, vt qui in nullum lupum, canemve, aut vulpem ac lyncem irruit, sed in hominem tantum pium & frugi sese insinuat, qui e supernis natus sit. Nec enim regeneratio e supernis est: vnde nec cum illis quicquam commercii habet. Cum vero omnino spiritu aliquo opus illi habeant, influit ipsis spiritus malignus, qui ducit & docet eos patrare id, quod cogitare ausi sunt. Diabolus enim cum talium sit dominus, in ipsos ius ac potestatem habet. Et necesse quidem est, ipsos spiritum aliquem adiutorem habere, siue is e supernis aut infernis sit. Horum enim alteruter est. Itaque in sacra scriptura clare & expresse docetur, hominem, donec e supernis natus non sit, corporale animal esse, vel lupum, vel canem, vel columbam, vel passerem, vel quiduis aliud. Sed si e supernis renascatur, talis esse desinit. Vere ergo & ex caussa iusta Deus nobis cognoscẽdum dat, quod discipuli Christi fuerint lumina mundi, & sal terræ, non corporaliter vel faces vel sal, quandoquidem e supernis renati erant. Dum vero alibi addit: *vos lupi estis rapaces*, indicat omnino, illos lupos veros esse, non nomine tantum, sed & corpore, natura, complexione, proprietate, conditione, &c. sola figura ac forma excepta. Erant enim nati ab infernis, non supernis. Et omnino ita statuendum est, nos corporaliter esse pecora, quandoquidem de supernis nihil acceperimus. Quicquid enim ex illo, *ab Infernis*, agimus, id corporale est, est brutale, est animale, siquidem illa nostra natura est. Diabolus eos homines obsidet, qui pecora sunt. Qui e supernis sunt, hos non occupat: saltem eos, qui ab infernis. De quibus enim obsessis in Euangelio legimus, hi vniuersi fuerunt animales, qua occasione etiam a Diabolo occupati fuerunt. Quos dum liberauit Christus, e supernis ipsos regenerauit. Sic ergo cedendum erat Diabolis. Nec enim manere diutius poterant, sed spiritui sancto omnino cedere cogebantur, qui locum illorum occupauit, cum ex sepulcris obsessi egrederentur, &c. ita vt Diaboli expulsi in greges suum irruerent. Omnes hi spiritus ipsis inhabitarant, quia animales erant. Et quia animales erant, ideo a Diabolis obsidebantur: qui tamen dum cederent, veniam impetrarũt, vt in greges suum inuolarent. Hęc annotata nobis eo tantum fine sunt, vt sciamus, diabolum in animal tantum, non in hominem, e supernis renatum, ingredi. Nam ex dicto exemplo cõstat, quod ex sue in sues transgressus sit. Vtrique enim porci erant, sola forma discreti. Quod si enim porcus

Spiritus malus in sua mancipia ius habet.

Homo non renatus, merum animal.

Apostoli lumina, & sal terræ.

Animale est subiectũ diabolo non humanum.

porcus in corpore poteſt eſſe, vt homo: poterit etiam homo in corpore eſſe vt porcus. Vide vero, quid diſcriminis ſit. Audiunt, vident, guſtant vtrique, & omnia ſuilla ſunt. Per ceſſionem autem ſpirituum, ſecunda generatio facta eſt e ſupernis. Iam inter ſe conferte naturam primam & vltimam, quãtopere inter ſe differant, antequã obſiderentur, & poſtquam liberarentur. Altera animalis eſt, altera eſt humana. Et diſcrimen ſola facit generatio altera. Nec enim a Diabolo obſeſſus hoc modo vllus liberatur, niſi e ſupernis renaſcatur. Coniurationes namq; & his ſimilia alia nihili ſunt. Itaq; per orationem & ieiunia ſecundo naſcimur. Si oremus, hoc eſt, pulſemus, intromittemur. Si ieiunemus, h.e. vt homines decet, ſobrii ſimus, non ebrii, non furioſi (quæ porcorum & animaliũ ſunt propria) regenerabimur. Itaq; ſi ſapientia, intellectus, & doctrina hominum ante obſeſſionem factam, cõferatur cum illa, quæ poſt factam liberationem præſto eſt, vtramq; certe longo diſtare diſcrimine omnibus manifeſtum fiet. Eiuſmodi ergo res, breuiter comprehenſæ nobis exemplo ſunt, quo admonemur, vt originem rationis, ſapientiæ, doctrinæ, artium & prudentiæ, &c. probe recteque diſcernamus, & vnde vtraq; ſit, caute ſciamus. Hoc enim comprimis neceſſarium eſt. Et fieri minime poteſt, quin in tali caſu ſpiritus aliquis concurrat, qui merito cognoſci debet. Si is eſt ſpiritus ſanctus: certe pura eſt felicitas. Si ſpiritus eſt malignus: omnino certa eſt infelicitas. Itaq; ſi natura nos nõ produxit ex ſemine ſuperno, conuenit & dignum nobis eſt, vt oremus, & pulſemus per ieiunia & preces, vt Deus ſecundo nos generare velit, & facere, vt ſemen ipſius in nobis emergat, noſtraq; ſapientia ex Deo, non ex animali profluat.

Regeneratio fit per orationem & ieiunia

Sed obiectioni hic etiam quorundam occurrendum eſt, qui dicunt: Cum noua generatio in Chriſto inceperit: vndenam tandem proceſſit ſapientia, ars & doctrina Ariſtotelica vel Platonica? Notate diſtinctionem. E ſupernis naſci, ſecundo naſci, & de nouo naſci inter ſe ita conueniunt & differunt. Generatio e ſupernis omni tempore fuit. Deus enim homines ſapientes, & induſtrios tam ante, quam poſt natum Chriſtum oriri ſiuit. Et e ſupernis naſci eſt ſemẽ ſapientiæ e ſupernis accipere. Prętèrea, *ſecundo naſci*, ita ſe habet. Quiſquis in regno Dei ſaluus fieri cupit, hic ſecundo naſci debet, hoc eſt, debet ſemen ſuum, e ſupernis natum, arripere, & veluti crucem ſuam portare, Chriſtumq; ſequi. *De nouo naſci*, id eſt, vt generatio vetus non amplius vigeat, aut duret, ſed totus purus & impollutus Chriſtianus ac fidelis adſit. Itaq; pro reſponſione hoc notandum eſt: quod, etſi quidem Plato, & alii ſemen e ſupernis acceperint, adeoq; quoad ſemen hoc, e ſupernis nati ſint, non tamen ob id creduli & fideles fuerint. Cetera duo, *vt de nouo naſci, & ſecundo naſci* (quæ fere vnum

Sapientia Plat. & Ariſt. vnde fuerit.

Generatio Superna quid.

Gener. ſecunda quid

Generat. noua quid.

sunt) spectant saltem ad credentes & fideles. Primi autem illi, scilicet e supernis nati, a fidelibus in hoc distant, quod hi vniuersi & e supernis nati sint, & insuper spiritus omni macula & animali conditione carentes acceperint. Credentes ergo *Lapidem angularem* habent, super quem Philosophiam & artem Astronomiæ Medicinæque exstruere debent. Hic namq; semen e supernis depuratur & clarificatur, velut ipse etiam homo clarificabitur per resurrectionem. Hic enim omnium primo debemus resurgere, h. e. in spiritu nostro emundari per veritatem. Tales facti, post mortem deinceps vna cum Christo resurgemus. Plato ergo vnus ex illis fuit, in quibus semen quidem inextitit, sed tamen per constellationem turbatum. Eodem modo & Aristoteles per constellationem obscuratus, & per naturam animalem ita adulteratus erat, vt veri fundamenti nihil haberet, sed tantum signum daret aeris cuiusdam seminis, inter vepreta lapsi: sicut & multorũ aliorum semẽ in viam lapsum, cõculcatum est, aut in saxis radices agere nõ potuit. Mendosi ergo illi & impuri sunt non ad messem enati, vt veri tritici natura est. Quod si genuinum Philosophiæ fundamentum ipsos habuisse dicamus: concedemus ẽt eadẽ opera, spiritus sancti gratiam ipsos nobis vberiorem habuisse, quod tamen falsum & impium est. Semen namq; diuinũ seminatum quidẽ erat: sed id pro vt deciderat, ita enatum creuerat. Iam vero posterioribus seculis, vbi spiritus sanctus apparuit missus, agri omnino redditi sunt cultiores & fœcundiores, vt nihil spinarum aut scopulorum supersit, sed omnis ager optimo ferendo tritico paratissimus sit, nisi fors nostra culpa contrarium fiat, vt oblatam illam gratiam acceptare nolimus, ceu parabola docet. Velle hoc, priscis Doctoribus non, vt nobis, liberum & arbitrarium erat: sed ita fieri oportuerat aut necessum erat.

De Plat. & Arist. iudicium.

Homines post Christum & spiritum puriores.

Hæc ergo hactenus commemorata de fonte & scaturigine sapientiæ, artis, doctrinæq; nostræ cognoscenda sufficiant. Cui rei vt colophonem addamus, notare, quod sapientia, ars, intellectus, prudentia, &c. ex verbo Christi procedere, & per idem in nobis manifestari & exerceri debeat. Sic si Rhetor ego sim: conuenit, vt oratio mea versetur circa virtutes in Euangelio fundatas, nec vel latum pedem Euangelii limites transgrediatur, siue tractetur de statu & imperio Regum, Principum, Magnatum, siue de eorum moribus, legibus, statutis, iure, &c. Hæc n. omnia in Euangelio fundata esse, & ex ipso promanare oportet. Sic ẽt si de bellis mouendis & administrandis dissseram, oratio vniuersa Euangelio cõsentanea esse debet. De qua re quicquid Euangelium bello cõueniens complectitur, id orator eloqui debet. In multis enim vel sermonibus, vel historiis, vel chronicis, vel aliis speculationib. subtilius fundamẽtum aliud

Hominis vocantur Pia & Non pia.

Deus veritate gaudet.

pro-

probatur, quam quod ipsum ponit Euangelium: Eodem modo si Iurisconsultum agam, tractatio omnis ad scripturam dirigi debet: h.e. Iurisprudentia non homini sed Christo accommodanda est. Pariter & Medicus ad Euangelium & scripturam respicere debet: h.e. Quod non potest, id orando & pulsando impetrare debet, vt proximo suo vsui sit. Hoc qui non facit, sed sparsim hinc frustum, inde micā corrogat, is nihil quicquam proficiet, sed meram carnificinam & lanienam exercebit. Sic & in Philosophia, Astronomia, &c. fundamentum id tenendum est, ne *Hypocritæ, Pharisæi, Viperæ, &c.* a Christo audiamus. Quod si laudata hac via pergamus, diuortium faciemus ab illis, qui in senticetis enati, ad incrementum iustum satis Solis non habuerunt, quales sunt Ethnici Græciq;. Quos si imitemur: vna cum ipsis in vepretis volutabimur, vt nulli nos tangent: vsui esse possimus. Quisquis enim nos quæret, a spinis, sub quibus latemus, pungetur, hoc est, seducetur, & damnum corporis simul ac animi sentiet. Veteres ergo imitari minime debemus. Sectemur potius credētes, & semen nostrum Soli exponamus, vt emergat & enascatur. Hoc enim fine semen Deus in nos coniecit, vt erumpat, & instar facis luceat, ad quam videre quiuis possit. Vt enim illum in Euangelio non laudat, qui Solem suum, suam Lunam, suas Stellas, suam Iridem occultauit, sed vult, vt ad faciem prolatam quilibet videat: Sic id multo magis extorquebit a nobis. Nos enim in æternum seruaturus est, etiam cum Sol & Luna peribunt. Faces ergo & lumina nostra obiectis vepribus occultare minime debemus, sed potius id curare, vt luceant, micentque, ac in propatulo stent, quo mundus vniuersus, illac præteriens, videre possit.

Iurisconsultus quis bonus.

Medicus quis legitimus.

Lux hominum non occultanda.

LIBER DE VOTIS ALIENIS THEOPHRASTI HOHENHEMII.

Prologus.

H*Ominis voluntas, verbis* ITA & NON, *declaratur, atq; in ipsius potestate situ͂ est, vt* Ita Ita, & Non Non *sit. Idem ēt arbitriū habet,* ITA in NON & NON in ITA *cōuertendi: h.e. quod promisit & stipulatus est, id seruādi aut non seruandi. Vult aūt Deus, vt voluntatis Diuinæ placita homo exsequatur. Vult, vt in veritate omnes ambulemus: vult, vt nostrū* Ita Ita, Nō Non *sit: vult, vt cū constantia, qͣ veritas exquirit, eloquamur. Vult, vt, quæ quoquo pacto hominib. pollicemur, eadē ita faciam⁹: vult, vt oris promissa, cor ipsum adeoq; corp⁹ vniuersum cum omnib. nostris virib. rata habeant, nec os in mendaciis argui patiātur,*

Hominis voluntas in Ita & Non posita.

Deus veritate gaudet.

Partium corporis mutua nter se synergia.

Conditi namque hominis ea est ratio & consensus, ut nullum in corpore membrum sit quod non alterius commodo fruatur: hoc est, nullum totius corporis membrum mouetur, cui non omnes eius etiam minimæ partes opitulentur, ut id operi illi, cuius gratia intenditur, idoneum satis ac sufficiens sit. Eadem & linguæ ratio est. Quæ si sola loquatur, nec totius corporis cooperantu membris ac viribus utatur, mendax & vaniloqua reperitur, nec verbis facta respondere queunt.

Sermo est res cordis. Lingua sermonis instrumentũ.

Sermo enim non in lingua situs, sed ex corde promtus est. Et lingua saltem instrumentum est, quo eloquimur. Qui mutus est, in corde mutus est, non in lingua. Itaque quod lingua loquitur, ex corde emanare debet. Hoc namque condus est veritatis, fidelitatis, caritatis, &c. Qui loquitur, verba ex corde promat. Ita fiet, ut Non non; Ita ita sint. Si ita dicas, etsi malum sit, Ita tamen sit. Si non, non sit, etsi malum sit. Quod enim in corde conditur, id erumpit. Ex hoc cognoscendus & æstimandus es. Vt loqueris: ita cor tuum iudicatur vel est. Si dicas, te scortari velle, idque facias, iam verum loqueris. Cor enim tuum lupanar est. Id alias non loquereris. Itaq; sermo tuus ex corde sit vel Ita, vel Non. Sic enim, quis sis manifestandus es.. Et quia lingua prodit, quidnam in corde intra te sit: ideo sequitur constantia, hoc est, veritas, hoc est, dicere potes, ut tamen non facias, aut affirmare vel negare potes, ut tamen neutrum facias. De hoc mendacio, inconstantiaque oris liber præsens tractabit. Si votũ facis, & id non seruas, sed mentiris, iam votum violas. Quid autem votum sit, & quo pertineat, ex Philosophiæ fundamento sequenti petendum est.

Promissa seruanda, etiam mala. Ita, quodcunque, promissum est.

Tales enim nos esse requirit Deus, ut quicquid spondemus aut pollicemur, id utique seruemus, nec ambigamus, sed Marpesiæ cautis more nobis cõstemus. Quodlibet enim Ita promissio est ac votum. Id iam inuiolatum seruandum est, seu bonum seu malum sit. Si quid voues, serua. Id enim si bonum est, uniuersis hominibus bonum erit. Si malum est, iam, qui iusti aut iniusti sint, & quinam diaboli filii sint, constat.

Vota seruanda, quæ bona, unde.

De votis ergo tanquam de iudicio & necessitate, merito scribendum duximus:

DE VOTIS ALIENIS LIBER.

TRACTATUS I.

Vota Deo fieri non debent.

QVod Deo voueat homo, nihil habet: sed fas est, ipsum Dei mandata seruare, & morem illi cum timore gerere, adeoque vltro cum quotidiana pœnitentia ipsi seruire citra vllum promissum ac votum.

Vouere hominum est, & æquum.

Vouere tamen alii quid & polliceri homo potest. Hoc enim æquum est, & intemerata fide seruandum. Cur a Deo vouere nihil possimus, ratio hæc est. Neminem n. quenquã suorũ discipulorum Christus aut pacto, aut pro-

Apostoli vocati sint.

missio aut iuramento astrinxit, vt secũ manere vellet: sed simpliciter elegit ipsos, & electioni illi secur᷒ acquieuit. Et tñ cum Christo illi mãserũt. Sic quicunq; Ecclesiasticus Apostolus est vel esse vult, is Apostolorũ ritu a Deo eligendus est. Ita namq; testimonium habebit, q; dignus, idoneus,

per-

perfectus & sufficiens sit ad id, ad quod a Deo eligitur & confirmatur. Quo autem Deus non eligit aut collocat, ibi frustra laboratur. Et si quidem Deo multa promittantur a tali: attamen nec vocatus is nec promotus est: adeoque incertum est, an Deus in voto durare ipsum velit, vel nolit. Ponamus, quendam vouere Deo virginitatem, &c. Hoc an Deo placeat, vel non, scire nequit: cum incertus sit, quo ipsum Deus elegerit. Huius iam quia incerti sumus, nec res penes nos, sed Deum & ipsius electionem sit: votum certe nostrum mortuum, imo mera stultitia est. At si ipse Deus mihi aliquid iniungat, dicatq; , *Hoc fac*, & id promittam: iam res per se euidens est. Sed sponte sua, ac instinctu proprio, sine iussu Dei, factum Deo ab homine votum mera hypocrisis est. Qui tale quid seruare vult, id faciat, sine tamen voto. Quanquam & *Propheta* dicat: *Votum fecit Deo Iacob.* Sed tu responde mihi: Si votum fecit, qua de re fecit? Id expedire nemo poterit. Is tamen virginitatem non seruauit: is non mendicatum oberrauit: is nō laborauit, &c. Quicquid ergo patres Deo præstare, &c. vouerunt, id quidem ad nos, qui ad res eiusmodi electi non sumus, nihil attinet. Discipuli Christo pollicebantur, velle se non latum pedem ab ipso recedere, sed vna mori. Sed nullum hic votum, nullum iuramentum additum. Horum namque auxilio quid Christus opus habuit? Sic etiam, quid mea virginitas, aut aliud quid Deo opus est? Ne hilum quidem. Itaq; in talibus vota nulla poscit a nobis. Istis enim seruandis nos inidoneos esse nouit. Cum a capto Christo discipuli aufugerēt, indignatus is haudquaquam est, nec ob id eosdem obiurgauit. Nō enim ad militiam & cædes ipsos vocauerat, sed ad annuntiandum verbum, ad quod nullo gladio opus erat. Id si tueri per se possent, facerent. Sin minus, puluerem a calceis excutientes, ad alia loca pergerent, non bellarent, non rixarentur, sed in cruentam victoriam satagentes, quod bona pace obtinere non possent, mitterent, alio abirent, & ex domo illa pacem secum iterum auferrent.

Votum iniussum est hypocrisis.

Patrum exemplum, hodie non quadrat.

Apostoli ad quid vocati.

Cum ergo vota Deo facta nihili sint, resque Deo votæ, an Deo gratæ sint, vel minus, ambigatur, adeoque incertum sit, quis & cur vocatus sit, & an vocatio sit ex Deo: iam deinceps de hac materia latius disquiremus. A quo votum poscit Deus, huic Deum loqui, & id indicare necesse est. Id autem aliud esse oporret, quam quod ex debito & iure per nos ipsos facere cogimur. Discipuli Christi relinquere cogebantur vxores, liberos, agros, prata, &c. Cum vero conquererentur, & dicerent: Nos omnia nostra bona, vxores & liberos reliquimus, quæ nobis merces superest? &c. hic iam illi nullo voto obstricti tenebantur, sed tuto ad agros, vxores, liberosque suos remeare poterāt, Christo pœnam illis ob id nul-

Iam irrogante. At vero minime abierunt, sed cum Christo manserunt. Sciuerat namque Christus, quos ad officium id vocare debebat, ipsos sponte sua, volenteque animo, etiam sine votorum vinculo hanc prouinciam subituros esse. Hoc ergo casu per electionem agitur. Et qui eligitur, is id, ad quod vocatur, sine facto voto faciat. Vouere enim & promittere, nec seruare, ad damnationem pertineret. Facere autem, nec tamen vouere, id seruari potest, vel non potest. Deus quidem, si eligit, non aberrat in electione sua. Quem enim requirit, ipsum inuenit promtum & alacrem. Porro autem nos quoque Deo aliquid vouere, & votum præstare posse, ambiguum est. Ponamus, voto facto quendam dicare filiam suam collegio virginum. Is si ad votum hoc a Deo rogatus est, seruet. Si rogatus non est, quid futurum sciet esse de sua filia, cum is nec seipsum norit? Si filiam educat ad pudicitiam, &c. opus Deo gratum facit. Si prurit illa: itidem iam Deo placet, vt nubat. Tu vero si ipsam votiuam fecisti, iam ipse vides, quod luendum votum tibi sit. Fas namque est, te constantiæ studere & veritati, vt quod voues, ita fiat. Et in te situm non est, talia vt Deo voueas. Si facis: serua. Abs te enim extorquebitur liberanda fides. Ita fiet, vt, quicquid mali & criminis hinc sequitur, tuę ceruici luendum sit, quoniam temere voues id, quod Deus te non postulauit. Itaque de his ita statuite, quod vota talia Deo facta, basin substernant Antichristo. Antichristum autem esse, necesse est, nec vllo is molimine extui bari potest, mansurus scilicet, donec ad iudicium Christus ipse compariturus est. Interim Antichristus mundi princeps erit. Illum vero si esse oportet, oportet eundem etiam fieri. Itaque principium sumit ex votis tam temerariis & inutilibus, in nullo verbo fundatis. Sic ergo quod fecisti votum, tibi seruandum est. Hinc enim nasciturus & proditurus Antichristus est. Itaque si nolis ad Antichristi fundamentum lapidem adiicere, nihil voueas. Filiam tuam educa in honestate, pietate, & mandatis Dei. Sic fiet, vt te ipsius nequitiæ participem minime facias.

Voti violati pœna damnatio.

Votum cœlibatus basis Antichristianismi.

Antichristus vnde ortus.

Libri in quibus educandi.

Votorum genus secundum.

Præterea autem votum hoc quoque dicendum est, si apud Deum pulsans precor, vt hoc vel illud mihi largiatur, quod si accipiam, ad hoc vel illud destinaturus sim. Iam si petitionis illius tuæ compos fias, promisso seruando obligatus es, quam primum rem acceperis. Ponamus, sollicitare te Deum de mille florenis, quos in egenos & pauperes distribuere velis. Sensum ergo cordis tui inspiciens Deus, quod petis largitur. Id si non conferas tu, quo vouisti: iam ob violatum votum damnationis te reum facis. Sic itidem, si Deum de officio aliquo, huius vel illius gratia roges, nec id recte impendas: ipso facto damnatus es. Et si

Deum

Deum de Sapientia, Arte, &c. sollicites, & acceptam male colloces, damnatus es. Si tibi prolem Deus dat petitam, quod de ipsa vouisti, serua. Ideo enim prolem tibi dedit, quia huic illiue rei ipsam dicare pollicitus es. Si facis: successu res non carebit. Ipsa enim crucem suam humeris accipiet, & Christum sequetur. Hoc est, etsi illam quidem ceu lapidem, in Antichristi murum inseras, & tamen Antichristum nondum cognoueris: Deus tamen petitui tuo obsequetur. Sed interim proli tuæ te longe melius prouidebit. Nam permittet quidem, vt illa in muto pais aut vmbra sit: sed tamen cor eiusdem moderabitur, & faciet, vt hæc ipsius crux, hoc est, peccatum sit. Peccatum vero & crux eius non facient ad Antichristi regnum augendum, sed ad idem fugiendũ, & ipsum Christum imitãdum. Et huiusmodi Diuorum multi sunt, antequam in vtero matris conciperentur, Deo deuoti. Quod si petitionibus huiusmodi Deus annuit: natos tales certe non nisi vmbras in Antichristo constituit. Votum vero factum pro cruce habent, quod expiant, donec moriantur: vbi tamen Deum adiutorem habent. Huiusmodi autem viri, sub Antichristo constituti sors eadem est, quæ Iudæ inter duodecim discipulos. Si enim proditor iste inter tot sanctos Apostolos versari, cum illis vna edere, ambulareque potuit, nullo vtriusque partis damno: poterit vtrique talis etiam Diuus citra noxam cum Antichristo conuersari. Spectant talia ad ferendam crucem, & contemnẽdum Antichristum, prout ducit ac gubernat Deus. Sed pro conclusione horum tenendum est, nos cum Deo votis nihil tractare aut pacisci vel posse vel debere. Si autem tale quid fiat, serua, & duo tibi incumbere cogita. Vnum, vt Antichristo auctarium conferas, quæ pœna est, quod voueris, & est maledictio, quam sustinere cogeris. Alterum: Si non seruas, iam oris tui leuitas Deo nota fit, tuque fidem veritatis apud Deum perdis, vt te deinceps nõ respiciat. Itaque sic puta: oportere esse electos, oportere etiam esse antichristos. Iam ipse iudica ex his, quale tuũ votum sit, quod cum temeritate factum, seruare cogeris.

Cum ergo talia ex electione diuina procedant, nõ ex ipso homine (nec enim, quia is ita vult, ideo rectum est) & Deus quodlibet eligat, quo pertinet: ex eo iam liquet, necessarium esse, vt crimina & turpitudines incumbant. Ex talibus enim prodit Antichristus. Væ autẽ illi, per quem venit, hoc est necessarium est, vt Antichristum patias. Væ aũt tibi, quod id facis. Votum enim facis, filium tuum hoc vel illud futurum esse. Per hoc iam Antichristo filium obtrusisti: Nam quia vouisti, seruare teneris. Et id fieri, necesse est. Etsi enim omnis mundus contrarietur, fiet tamen quod vouisti, nec impediri potest. Ideo electus es, vt hæc fa-

cias. Caue ergo a mendaciis. Nam accidet tibi, quod Abrahæ: cuius filius Isaac ob patris votum capite plectendus erat. Hoc quid erat aliud, quam figura Antichristi? Si enim per votum tale filium tuum mactas, iam occidis illum. Sed quid facit Deus? Retrahit te, si fecisti id ex electione, hoc est, scriptura, & filium tuis manibus excutit, ne votum in actum ducatur. Si vero similis es Iudæ, nec de filio tuo luges, sed gaudes, eo ipsum electum, vt hoc aut illud fiat: iam Deus penulam tibi nō scindit, sed pro tuo arbitrio te ruere finit. Itaque iam cultro iugulum feritur, hoc est, Diabolus & regnum ipsius in filium cadunt. Itaque morigerum esse Deo, iustum est. Tuum tamen est, talia cum dolore, timore & pœnitentia facere tali, qualis fuit patris Abrahæ in offerendo Isaac. Tunc enim sustinet te Angelus aut retinet, tuamque erga Deum obedientiam videt, quod nempe secundum voluntatem Dei filium tuum Antichristo quidem offeras, cor tamen luctu & dolore penitus conscindatur. Quem te taliter animatum si Deus videt, votum tuum tollit, & Isaacum tunc vitæ restituit, hoc est, filium tuum in illo casu custodit.

De votis itaque erga Deum ita censete, fas scil. esse, vt circa illa homo prouidus & circumspectus sit, suumque filium ita despōdeat, vt plus ad Dei, quam propriam suum voluntatē respiciat. Casus enim iste præceps & intricatus est, quem Diabolus tibi obtrudit, per res mūdanas tui
Beatus qui. seductionem meditans. Beatus ergo vir ille, & beato beatior, qui Deum timet. In timore enim illo Deus custodit ipsum, ne quam de suis liberis labem experiatur, & id, quod pro electione sustinendum est, in crucem conuertit, quam portando filium suum, & sic præterea ipsum Cristum sequatur. Hoc modo omnes diuitiæ, omnia gaudia contemnuntur, & in vestigia Christi itur. In quibus si Diabolus ipse ambulare posset, saluus v-
Via ad cœlum quis. tique fieret. Quanto magis homo? Momentum ergo omne situm est in via, quam teris, ad portam vel amplam, vel angustam. Et quicquid portas, id tecum per viam tuam proferes. Christus enim omnia nostra peccata portauit, sed viam angustā ingressus est, vnde hæc ipsius Crux erat. Quod si & nos cum peccatorum nostrorum sarcina viam cum Christo eandem per portam angustā teremus, illa a Christo de nobis auferetur & deponetur. Sin minus, ad Antichristum pergitur. Cuius peccata vbi deponentur, ibidem & tua deiicientur, nempe in loco æternæ damna-
Antichristi thesaurus vbi. tionis, quo thesaurum sibi & voluptatem colliget. Vide ergo, quantopere vniuersa in sola electione Dei consistant, nec quicquam vel boni vel mali penes nos sit. Et nisi viam arctam ambulemus, cœlum nunquam ingrediemur. Quot enim sunt illorum, qui seipsos per vim sanctos faciunt, & vbique vitam duram & ærumnosam agunt. Ista tamen omnia nihili

nihili sunt, etsi duplo grauiora & duriora videantur. De electione enim incerti sunt, an ad talia vocati sint vel non sint. Interim multa vouent, & votis quamplurima præstare conantur, quæ tamen omnia nihili & nauci sunt. Ceterum, seu vota, seu aliud quid in te cadat, abi & serua. Vtut autem votum sonat, ita fac, ac in viam angustam abi, ibi in portæ angustia illa tibi distringentur & deiicientur. Vota enim omnino seruari opus est: licet vouere nostrum nō sit. Si tamē vouimus, præstare certe cogimur. Nam violare, mors æterna est. Oculos cōuerte in Iudam. Is cum Christum prodidisset, desperare cœpit, & abiens seipsum pensilem fecit. Quod si non fecisset, sed recta ad viam angustam properasset, peccatum ipsi remissum fuisset. Idem & tibi dictum puta. Etsi enim votum temerarium fecisti, si id temerarium esse cognoscis, ac eius cognoscendi a Deo gratiam habes, dirige id in viam angustam, quæ Christi est, non in viam spatiosam. Illa namque Diaboli est, læta tamen & amœna, vndiquaque ridens vino, frumentis, speciosis fœminis, amplis opibus, denique secura & voluptuosa omni quiete. Et nemo est laboris eius, qui talia soluat. Ambulatur enim ac viuitur in via lata. Itaque tuum Domine, Domine, nihili est: nihili est tuum cōcionari: concionatis enim non in arcta, sed in ampla via. Et licet tuum quidem votum deponas, ab illo te mundes, & Antichristum eum esse agnoscas: tamen ne sic quidem saluus es. Nec enim Christum sequeris, sed ambulas in via lata. Emundas tuam camisiam & pileum, cor autem voluptatibus delibutum seruas. Itaque vestis tua viam angustam quidem ingredietur: Cor vero tuum in via spatiosa manebit. Vestem tuam serua, & illam ad cœli portam tecum fer. Ea ita angusta est, vt vestem nullam transmittat, quam non distringat. Ita satius erit a porta illam distringi, quam a mundo. Saltem in Christi viam cor tuū dirige: & nihil tibi noxium aut damnosum erit.

Vota necessario seruanda.

Votorum violatorū quæ pœna.

Via inferni quam amœna.

TRACTATVS II.

IN Prægresso tractatu primo disseruimus de votis erga Deum, quod per illa ipsum quoq; Antichristum surgere oporteat. Hunc vero non indicabo aut nominabo. Inter nos enim versabitur absconditus, vt Christus inter Iudæos. Nec fieri potest, vt a quoquam digito monstretur, nisi is similis esset Ioanni Baptistæ. Ipse tamen non loquetur. Electis quidem Christi ipse notus est, sed mandatum acceperunt, vt sileanr, sicut a Christo interdictum quoque discipulis est, ne ipsum Dei filium esse prædicarent. Idem prohibitum etiam erat spiritibus, ne talé dicerent. Prohibitum etiam erat infirmis, cœcis, &c. ne Christum

Antichristus ex votis natus.

Antichristus quibus notus.

manifestum facerent. Simile quoq; ,sed occultum mandatũ datũ est, ne Antichristus reuelaretur. Et licet quidẽ per iracundiã aut concertationem, conflictumque quis dicat, *Tu es*: huic nolite credere. Fieri enim potest, vt iste quoque regni eius pars sit. Ita mutuis cõuitiis sese etiam scorta proscindunt, qualibet se ceteris præferente: & tamẽ meretrices ad vnam omnes sunt, vnius domus alumnæ, vnius stabuli pecora. Hic idem euenire potest. Adeo enim absconditus est Antichristus, vt ne a ministris quidem suis cognosci queat. Nec vnquam is adeo manifestabitur, vt aperte monstrari possit, dicique, Hic est, ille est. Nemini enim tantũ intellectus est, vt quis vere sit, vere sciat. Hac de caussa nec ego ipsum nominaturus sum. Vota quidem, quis ille sit, indicãt. Sed idem inficiantur rursus, si Isaci gladius subtrahitur & subducitur. Si non, ibi manifestus est. Hoc autem quis videt? Adeo occulta sunt hæc, vt homo dicere non sustineat possitue, *Hic est, hic est*. Hoc quidem verum est, homini reprehensionem licere, vt dicat: Hoc iuste non fit, non recte fit illud: hoc aduersatur Deo, illud, &c. Sed ob id Antichristum nedum nouit. Et licet quidem aliquis sibi videatur illum videre: nostrorum tamen oculorũ festucæ adeo magnæ sunt, vt recte & sine periculo iudicari nequeat. Nec enim de festuca & trabe incassum verba fecit. Hoc enim volunt docentque, te ob tua peccata, quis alter sit, neminem nosse aut iudicare posse. Itaque Baptista Ioannes solus fuit is, qui peccato carebat, qui Christum nouerat, & in ipsum digito intendebat. Huic festuca oculum non perstrinxit, sed visum is exactum & integrum habuit. Talibus oculis necesse est te videre, & insuper apparitionem Petri habere, si illum Christi aduersarium nosse velis, sicut etiam a Deo Patre manifestatum Petro est, quod Christus verus Dei filius sit. Citra apparitionem hanc neminem criminari potes propter festucam, in oculo tuo defixã. Si Deus quidem alicui id reuelauit: e vestigio tamen idem prohibuit, ne foras eliminaretur. Si tu id propales, nihilominus tamen fiet, vt dubitent homines, verumne tu an falsum perhibeas. Antichristum illũ cognosci oportet tantum per signa, per viam, per apparitionem diuinam, quæ certe nemini tribuuntur, nisi qui vir Ioannis Baptistæ sit.

Antichristus nunquã aperte monstrabitur.

Ioannes sine peccato erat, &c.

Antichristus vnde noscatur.

Vota etiã humana inuicem præstanda.

Ceterum vt iam deinceps ad alterius tractatus argumentum descendamus: porro quoque dicemus de votis illis, quibus sese mutuo homines obstringunt, sine obligatione Deo facta, vt iam diximus: Veluti si proximo meo aliquid voueam, nec id seruem. Nam de huiusmodi casu disseremus in posterum. Vota, quæ nobis inuicẽ facimus, hæc ipsa quoq; seruanda sunt, nec mendaciis nos assuefaciẽdi sumus. Vult enim Deus, verbum nostrũ Ita esse, & præstari, siue quid affirmemus, siue negemus.

Nec

Nec magis Deus probat illa mendacia, quæ ad hominē spectant, quam quæ ad seipsum: adeo a nobis cōtendit, vt Ita Ita sit, nec mutuis nos mē-daciis decipiamus. Et per Ita, magnæ obligationes fiunt, vt scil. q̄ quilibet scribit, Ita sit, non mendacium: q̄ quilibet obligat, Ita sit, non mendacium: q̄ quilibet loquitur, Ita sit, nō mendacium: quod quilibet concionatur, Ita sit, non mendacium. Hinc ergo consideratio alia emergit. Si enim tractemus mendacia, & nostrum Ita, Ita non sit, & Non non sit Non: iam colligi facile potest, cur mendacia sint prohibita, hac sola nimirum de caussa, quia per mendacia vnimur & similes simus Diabolo. Ipse n. mendaciorum pater est. Ille ergo, qui mētitur, Diaboli filius est. Si huius filii esse nolimus, fidē datam inuicē liberemus, & veritati vnice studentes, mendacium longe fugiamus. Et per mendacia descendimus in cognitionem nostri, quales nā simus. Illa demonstrant, nos falsos esse pastores populi, falsos Doctores, illa docent, nos falso credere, falso cum hominibus tractare, & q̄ aiunt, ex imo fundamento nihili esse. Nemo n. mentitur, qui non sit falsus Apostolus, falsus Christianus, falsus Propheta. Hi mentiuntur, non alii. Summa ergo nobis ea cura sit, vt in veritate ambulemus. Veracem n. Deus non sinit labi aut perire, sed longe plura ipsi tribuit, quam aut credere aut intelligere is possit. De promissis ergo ita statuendum, quod ea facta omnino & irrefragabiliter seruanda sint, etiam si terra nobis dehiscat. Melius enim est id fieri, nosque perire imitus, quam in mendaciis erga proximum deprehendi. Mendaciū enim vel nobismet ipsis oppido noxium est. Mendacium iniquos facit institores, improbos mercatores, falsos fratres. Deniq; fraus omnis ex mendacio oritur. Annitere ergo, vt verbum tuū sit Ita, sit Non, ne in vanitate vlla corripiaris.

Ita, valida est obligatio.

Mentiendo homo fieri sit Diaboli filius.

Diabolus pater mendaciorum.

Mendacii quæ fœditas & noxa.

Iam, si promissa facta, hoc est, Ita vel Non dictum, syncere inuicem præstemus: quis talia præstantes, infelices vocare possit? Contra si non præstētur promissa: iam, quæ inde sequantur, attendite. Et quantum quidem votis temerariis, Deo factis, peccetur, iam ante dictum est. Quantopere vero peccetur in proximum, deinceps tractabitur. Et tractatus vltimus de illis aget, qui in terra non exsistunt, sed defuncti sunt.

Iam vt hūc tractatum pertexamus, scire conuenit, promissa inuicem facta, liberanda vtiq; esse, non neganda. Exemplū. Si promittā tibi dare aliquid, per q̄ ex paupertate eluctēris, ad id prǣstandū vtiq; obligor. Porro si ducam vxorē, aut matrimonium ei addicā, nec seruem: promissum seruari fas est. Si pro te expedire hoc vel illud suscipio, vt id faciā teneor. Si anserem tibi voueam: id præstare vincior. Vt summatim dicam, promissa omnia seruanda & præstanda sunt. Sed pergo, ponendo casum.

Promissa omnia seruanda. Casus de soluendo enedatus.

Promissum meum non seruaui: meum Ita feci Non, meum Non conuerti in Ita, adeoque voti reus sum, facti quidem, sed non liberati, ducor vero pœnitudine, & peccatum meum doleo, & ob contritionem doloremque hunc perceptum Deum misericordem experior. Iam quænam huius gratiæ ratio est? Tantum, vt soluam, & satisfaciam? Soluere non possum, quia morior. Mortuus etiam alter est, quem promisso meo & mendacio ad interitum duxi. Itaque propter promissum gratiam Dei perdidissem, & damnationis pœnam meritus essem: contritio tamen & pœnitentia me seruarunt, & gratiam conciliarunt. Iam quid meo proximo commodatur istis, quem mentiendo & ludendo decepi? Aliud dixi, aliud feci: Ita Non, Non Ita feci. Hæc vtique rependere teneor, & illis facere satis cogor. At ille mortuus est. Quo pacto huic malo obuiare, aut id detrectare queo? Semel actum transactum est. Ille abiit, ego superstes non sum, sed obii. Ad Deum nullus transitus datur, nisi satisfactio præcedat: Mendacium vertendum in veritatē est. At Non meum conuertere nō possum in Ita, nec contra: periit occasio, & e manu lapsa est. Itaq; soluendo non sum, & fidem violatam emendare nequeo. Factum enim est, & pro parte mea talis maneo, qualis obii, nimirum mendax & præuaricator.

Talionis decisiuo. Ex his vt extricare vos plenius queatis, scire vos velim, vniuersa æquali mensura compensari debere, nec quicquā non solutū manere. Sed & hoc constat, in pœnitentia & dolore exspirātem, a Deo exaudiri, nec deseri. Hinc sequitur: Si talem Deus non deserit, iuuabit vtiq; ipsum, vt soluat, hoc est, mutuo illi dabit, aut accōmodato, vnde satisfiat. Iam patet, si remittamus, nobis quoque remissum iri: Qui mihi non remittit, is solui postulat. Ego autem, q̄ soluam, non habeo. Soluendū tamen est, & exactori illi de voto aut promisso facto faciendum satis est. Quo etsi non egeat: Ita tamen Ita esse debet, modo aditurus Deū sim. Iam si Deus mei misereatur, de debito illo pro me alteri satisfacit. Is postea, quia solutionem tam præcise vrsit, eadē ratione aliis quoq; pendere cogitur. Si Christum non habet: ipse soluet, aut in damnatione satisfaciet. Sed de hac solutione, qualis sit, disquirendum est. Aduersarius mecum eo meus contengit, vbi alius mundus est. Vtrique tum erimus, quales antea fuimus: nec tamen ipsi aut soluere, aut solutionē accipere poterimus. Exemplo rem declarabimus. Promitto tibi decē florenos accōmodato. Tu, pecuniæ egenus, in hoc cōfidis. Hora dicta venis: ego ꝓmissum non seruo. Tu me pollicitū in mendacio deprehēdis. Id mihi incumbit. Tu si moreris nec mihi remittis, soluere cogor. Sed si ego in domino moriar, is pro me soluet. Sic fiet, vt ego & tu iterum conueniamus. Iam te similis inopia, vt in ter-

in terra, premet. Illam subleuare cogar, loco eius, quod in terra spospondi: Nec enim inopia carebis, quia remittere noluisti. Iam soluo tibi, & loco debiti terreni, tuomet iudicio decuplum pendo. Solutionem si feci per Christum, qui inopiam tuam debita mensura ita lenit, vt contentus sis: iam a Christo pro me ad placitum tibi satis factum est. Satisfactionem hanc, q̄ quis alteri, remittere nolenti, debet, ipse accurat Christus, pro nobis, si in ipso moriamur. Si n. is nostra in se peccata recepit: pro nobis ēt satisfaciet. Is solus omnibus hospitibus, omnib. creditoribus, apud quos debiti aliquid reliquum in terra fecimus, satisfaciet pro nobis, qui soluendo non sumus, & promissa in terra facientes, mendaces euasimus. Mendax nullus in cœlum penetrat, sed tantum veraces. Et nobis accidit id, quod latroni in cruce, qui per Christum liberatus est: Sic enim & nostra debita soluuntur & tolluntur, & pacantur omnes, qui nos quicquam postulant. Hoc saltem curandum, vt in Christo moriamur. *Christus pro nobis soluit.*

Casum alium ponamus. Adultero alicui marito res sit cum vxore. Ab hac illi non remittatur Iam accidat, vt adultero gratia & remissio detur. Vxori tamen satisfaciendum nihilominus est: alias gratia nulla erit. Adulter enim nullus cœlum intrat, nisi huius peccata in se receperit Christus. Hoc si Christus non faciat: comparendum est adultero ad iudicium Dei omnium creatoris. Ibi soluendum & satisfaciendum vxori est. Postulationi autem mulieris satisfit ad placitum. Nam operibus carere cogitur: & tamen erit indigentia alia loco eorum, quoad coniugii violationem, vt res illę compensentur, & vxor placetur. Id fiet per iudicium pronuntiatum super duobus mortuis hominibus inuicem, quale Deus constituet. Illa placatur, rationes conferuntur: eidem non remittitur, sicut nec ipsa quid remisit. Hoc modo vniuersa, quæ a mundo morientibus non componuntur, in altero seculo soluenda & expedienda sunt, antequam in cœlum transeatur: Hinc factum est, quod nonnulli de igne purgatorio philosophati sint, q. a nēpe solutionē fieri oporteat. Et solutio pro purgatorio quidem constituta est: purgatoriū tamen non est. Hoc quidē semel verū est, oportere vtiq; solui, quod nobis non remittitur. Verum & hoc est, si in nomine Domini moriamur, ipsum vel in morte debita nostra in seipsum transferre, & soluere. Hoc enim nostrum nemo potest. Iam etsi pro nobis, ad solutionem insufficientib. Christus soluat: non tamen ob id in purgatorium nos ducit, sed numerata re & pecunia soluit, & nos ab illo quoque loco expedit. Qui enim a Diabolo nos liberauit, idem nos etiam liberabit a mala muliere, a malis cauponibus, & aliis, hoc ipso in loco. Nos tamen ideo non purgamur. Indigna enim illa liberatio sit, si luendum nobis & patiendum sit in no- *Casus de adultero.* *Purgatorium, &c. non est.*

mine Dei & ipsius misericordia mortuis. Et hæc Philosophia multos in errorem egit, putantes, sibimet ipsis soluendum esse. Qui vero mortuus soluere possit? Id quidem impossibile est, nec de eo vel cogitare debemus. Res solutorem alium requirit. Hoc loco vidulus noster inanis est, & moneta vacuus. Tum nec recompensationi hic locus vllus superest, quia non amplius corpora in terra degimus. Itaque actum est: & via aut ad

Purgatoriū cur non sit. Deum, aut ad infernum patet. Vnum enim horum esse oportet. Quod si ob peccatum ad infernum damnatus sis: Christus autem pro te soluat: iam sine medio, sine omni purgatorio ad Deum pergis, non tuo quidem merito, sed Christi, qui te inde liberauit, sicut ex inferno per suam resurrectionem.

Ita ergo veritatem a nobis extorquet Deus, in qua agamus & ambu-

Regnū Dei qui intrent lemus. Vbi hoc quoq; notandum est, Dei regnum intrare neminem, qui non prius ab omnibus expeditus sit, & plene creditoribus singulis satisfecerit. Hoc si in terra non facimus: ad Deum peruenire non possumus. Ad Deū n. venit nec fur, nec latro, nec falsus testis, nec adulter, nec scortator, nec aleator, &c. Quod si tamen de peccatis nostris serio doleamus vt Deus cordium nostrorum contritionem & pœnitentiam videat: locum nostrum subiens Christus, nos liberat, & pro nobis satisfacit. S. hoc

Christus peccatorū satisfactio. liberatore caremus: nullum vtiq; nos purgatorium liberabit aut eripiet, sed nos coniiciemur in carcerem, vbi vsq; ad extremum quadrātem soluendum erit, h.e. vel minimo de quadrante soluendo æternum torquebimur. Nihil n. quicq̃ omnino aut abluere aut deponere per purgatoriū vel alia possumus, sed necesse est, vt Christus soluat. Nam in carne tātum & sanguine exsistētes, ꝓximo nostro satisfacere possumus, alias minime. Semel ergo ac necessario aut ad cœlū, aut ad infernū pergetur. Ad cœlū, qui Christum pro se soluentem habent. Ad infernum, qui Christum non habent. Qui n. in gratia moritur, Christum habet, & iam securus est, etsi hospites omnes, omnes creditores, omnes exactores confertim irruāt. Hoc modo homo peccator saluatur, qui antea ēt in cruce saluus factus &

Salutis humanæ quis modus. a Diabolo liberatus est. Qui vero a Diabolo quidem liberatus est, sed in Domino nō moritur, is nō saluabitur, sed ex prima redemtione excidit. Qui non excidit: is, quicquid, quantumcunque debeat, in purgatorium non rapitur, sed debitum eius Christus suis humeris suscipit, vt pro quo ēt mortuus est, & plene soluit ipsemet, vt qui ad assem soluendo sit. Alias namq; hoc loco soluere nemo potest, & de omni compensatione actum est. Nec purgandum: sed aut ad cœlum aut infernum transeundum. Et hæc immortalium votorum conditio est, quod Deus velit Ita Ita, Non Non esse. Hoc si non facimus: prompta eo loco nostra damnatio est, nisi

fiat,

fiat, vt Christus onus nostrum portet, sicut pro nobis omnib. id portauit in cruce. Is summa & grandissima quæque nostra debita soluit. Quanto magis soluet minora. Saltem hoc agamus, vt in ipsum credamus, speremus, confidamus ex intimo corde & dilectione plena cum omnibus animi viribus. Sic demum pro nobis ipsis stabit.

TRACTATUS III.

SEd vt & tractatui tertio iusta faciamus; prius expediemus vobis caussam huius libri scripti. Ea in sequentibus explanabitur. Quæ n. hactenus dissecuimus, plus Theologiam quã Philosophiam resipiũt. Ex Theologia tamen Philosophiam hanc desumi & stabiliri decet. Iure ergo id Philosophiæ principium præmisimus. Itaq; de præmissionis huius caussa ita accipite. Si homines nos in viuis aliquid, quodcunq; sit, inuicem promittamus, quod post mortem dandum sit: pars autem illa, cui promissio facta est, moriatur, & pars altera promissum non seruet: sciendum est, promissum omnino seruari, & mortuo plene satisfieri debere. Hoc qui fiat, pro initio ex paucis exemplis cognoscite. Sit fœmina, quæ nubat viro. Hi cohabitent. Iam accidit, virum hunc inimicitiam fouere erga alium, quæ iusta sit, quia alter inique cum ipso agat. Si maritus ipse moritur: vxorem suam rogat, ne illi nubat, quem impendio hactenus oderit: præter hunc vero, nubat cuicunque velit. Huius etiam gratia legat vxori multo plura, quam ipsi debeatur. Mulier id se facturam promittit: vir moritur. Mulier iam voto seruando astricta est. Si non seruat, fidem violauit, & de hac marito compensationem debet, sine qua cœlum ingredi nunquam poterit. Promisso satisfaciendum est, aut in terra, aut in mundo altero, aut in infernum descendendum. Mendaces enim & fœdifragi homines cœlum non intrant, nisi omnia prius complanata & compensata sint. Tum demum cœlum ingrediuntur. Hinc frequenter accidit, fœminam talem morbo insanabili occupari, aut miseriis ac ærumnis aliis euidentibus obrui, ex quibus nulla ope erui possit. Ita factum aliquando meminimus, talem fœminam prima nocte cum nouo marito dormientem somniare, quod maritus prior veniat, & acu adacta pudendum eius obiter transfigat. Rei terrore expergefacta, eo loco primum pustulam sensit. Et quotidie increscens & grandescens, in foramen degenerauit, quod sequens vlcus, adeo malignum euasit, vt nullus medicinæ etiam efficacissimæ locus esset, nec præter vicem primam illa suo marito potiretur. Exacto semianno misere & contumeliose eodem loco exspirauit. Talia multa passim eueniunt, ad quæ

Casus.

Mendaces cœlo exclusi.

Exemplum mirum.

discernendum circumspectum esse & prouidum decet Medicum. Si enim vota rerum eiusmodi caussa sint: iam nemo dubitat, quin Medicus haud multum opitulaturus, sed cum probro & ignominia discessurus sit: Plagæ etenim tales medelam omnem respuunt. Opus est, vt promissa liberentur, & pactis omnibus satisfiat. Magni itaque refert, mortuis promissa seruari. Si enim illa non remittantur: magnorum malorum caussa fiunt, comprimis si promissa honesta & iusta fiant, ceu modo diximus.

Præterea magni etiam refert, huiusmodi morbos discernere posse. Vocantur enim vindictæ. Vnde vulgus dicere solet: Hæc est vindicta S. Ioannis, hæc S. Quirini, hæc S. Valentini, S. Antonii, &c. Plagarum harum ea natura est, vt insanabiles sint, & medelam omnem respuant, ac misere homines crucient excarnificentque. Et quia a nemine tolli aut sanari queunt, a vulgo pro pœna (pœna enim est, quod sanari nequit) & merito habentur. Harum ortus ab eo est, quod homines secundum Diuos illos nomina ipsis indiderint: cum tamen illæ non a Diuis istis infligantur, sed a dictis caussis. Plerunque enim, si ægroti rectius æstimentur, talibus pœnis digni sunt. Multas namque passim caussas ad tales vindictas ferunt. Nec iniquum est, morbos adeo feros, ipsique naturæ contrariantes pro plagis ac vindictis haberi. Sic etiam frequenter euenit, vnum alterum de hereditate improbe defraudare. Ponamus enim, mori quendam, & liberos post se relinquere. Horum tutor constituitur agnatus proximus. Is expilat pupillos, & bona fraudulenter ad se transfert. Iam defunctus etiam pater, liberorum pater adhuc est. Qui si furtum tutori non remittat in altero mundo, iam in ipsum Dei iudicium paratum tenditur. Talis si plaga corripiatur, nihil cogitate aliud, quam omnem medicinam inutilem fore. Ita in casibus multis talia iudicia & caussæ deprehenduntur. Vnde multi quidem implorant Medicos, sed frustra. Multi respuentes Medicos, rem Deo committunt. Hi toti indurati sunt. Iudicia talia corripiunt sæpe etiam alterius viduam ambientem ad lasciuiam, & cum ipsa scortantem. Eo casu, si maritus defunctus, qui omnia videt nouitque, licet sepultus sit, Deum de vindicta sollicitet: necesse est propter mariti querelam scortationi pœnam irrogari. Si maritus arbitrio Dei pœnam committat: Deus pro suo iudicio talem in terra plectit, & scortantes in exilium agit ignominia publica: aut ad iudicii sui pœnam aliam eos reseruat. Talia autē fieri nihil dubita. De mortuis enim plurima eiusmodi documēta fieri possunt. Ideo hanc Philosophiam incepi, vt certius de his vos cōmonefacerem. Hinc n. oriuntur papulæ, lues venerea, & alii noui inauditique morbi, quibus peccata illa puniuntur, vt hominibus

Plaga quid sonat.

Papularū, luis venereæ qua caussa.

hominibus speculo & admonitioni sint. Noustis enim passim dictitari solere: Papæ, quantopere hunc morbus Gallicus fœdauit? Cui illico respondet alter: Et iuste: nam & hoc & maius commeruit. Sermo talis vnde oritur? Ex spiritu sancto tantum. Et faciunt eo, vt homines seipsos nouisse discant, sciantque; quod factorum & patratorum suorum a Deo, ad quem querela delata est, pœnam & vindictam exspectare debeant.

Loci ergo huius ratio efflagitare videtur, vt quonam post hanc vitam perueniamus, explicemus, nẽpe ad locum iudicii, vbi moramur, donec omnes nostri aduersarii obierint, vbi vnicuiq; petita ratio reddenda erit & accipienda, nisi nobis mutuo ignoscamus. Iniudicatum enim Deus neminem relinquet. Hinc enatæ sunt illæ locutiones vsitatæ: *In domo hac ambulat spiritus seu spectrum, sic ẽt in illa, &c.* Quid a. spiritus sunt? Sunt defuncti, qui exspectare cogũtur illos, qui in terra adhuc viuunt, & nõdum illis ignouerunt, tamdiu, donec omnes congregentur, qui caussam inter se aliquam agendam habent. Huc enim nemo citatur, nisi qui alteri ius debet restitutionis & cõpensationis. Et hinc orta sunt vulgata verba, quibus dicũt: *Hæc anima redemta est: nec enim redit, nec amplius videtur.* Opinantur a. homines, animas eas liberatas esse per preces, per ieiunia, per coniurationes: cum tamen redemti sint ab illis, qui defuncti sunt, quos dudũ exspectarant: aut quia creditores ex commiseratione spiritui illi seu spectro ignouerunt, & culpam omnem condonarunt. Sic enim sese liberatio habet. Quod a. dicunt, animam esse in purgatorio, &c. id cõmentum est. In purgatorio enim nec ego alii, nec alius mihi, purgando soluere aut satisfacere potest, sed realiter omnia reddenda & compensanda sunt. Iam hoc nec ego per meas, nec alius per suas facultates p̄stare potest. Itaque actũ est, nisi solus Christus id faciat. Iã si ignoscere nolim, nec a Christo factæ solutioni acquiescam: pœna mihi impendet æterna. Sin: in regnum cœlorum cõtendimus, opus est vt ignoscamus aut remittamus. Si remittimus acquiescimus in transactione Dei, qui insolutum nihil relinquit, sed debita omnia refundit. Fit ẽt, vt in prædiis nonnunq̃ spectra & similia spectentur. Quo quid significatur aliud, quam quod illa fraudib. & iniuriis acquisita sint? Itaq; spectra hoc loco cõparere solent: nõ quod locus iste purgatorii, aut cõuentionis mortuorum sit, sed vt indicio sint, & exemplum præbeant vindictæ, solutionis, iudicii, quod exspectãdum sit, donec illuc omnes congregentur, quorum est ignoscere & remittere. Nam & fraudulenta acquisitio est voti violatio. Tutor enim ac præfectus filii, ciuitatis, Reipublicæq; spondet, quod cõmodum illarum curaturus sit. Hoc si non faciat, sed quæstum proprium satagat: necesse est, vt huic omnes subditi, omnes heredes, &c. ignoscãt. Quamdiu a. huic non

Spectra seu Spiritus quid sint.

Purgatorii commentum.

remittitur:tamdiu iudicium exspectandum est. Huiusmodi ergo spectra peccatorum taliũ vos memores faciant. Difficile n.ac graue est violatori voti, exspectare, donec læsi omnes moriantur. Nam & intermedio hoc tempore parum quietis habent: & a iudicio peracto pœna grauis metuenda est.

De his quidem multa afferri possent: sed abrumpo. Nam & aliis libris tradenda talia committi debent. Itaq; hic quod deficit:alibi additur. Et vt ad vota redeamus, repetendum est, maximi ea momenti esse, adeoq; cum apud Deum, tum proximum, & deniq; mortuos serio inuiolatequæ seruanda, & hoc perpetuo studẽdum, vt nostrum Ita Ita sit, & Non Non sit apud vniuersos, ne apud quenquam quacunq; in re mendaces deprehendamur. Ex illis aũt quæ in huius libri tractatu recensuimus, quis tandem violatorum votorum finis sit, colligere, nec dicta auræ mandare debetis. Præter talem n. contemtũ nos vniuersi mendaces deprehendimur, h.e. rem curæ cordique non habemus, nec de talibus admodum angimur. Et vnus quidem talia pro phãtasia habet: alter pro stultitia: tertius pro fraude. Hi omnes improbe sentiunt. Contemtus enim eiusmodi in cuiuslibet olim redundaturus caput est. Ex paucis nostris verbis vos plura concludite. Et pro exemplis paucis, breuiter strictimq; allatis, infinita accumulari alia poterant. Quæ vt non necessaria, & quotidia obuia, studiose omisimus. Nisi a. vniuersi nobis inuicem ignouerimus, spectra eiusmodi prius non quiescent. Exspectabunt enim congregationem omnium, qui vindictam poscunt, dum omnia compensentur. Hoc facto, ad locũ sibi destinatum quisuis contendit. Finito tali iudicio, spectra quoq; non apparebũt. Pro corollario hoc adiicimus: quemlibet, qui scripturæ gnarus sit, de his indicaturum esse aliud, quã factum est hactenus. Multi quidem scriptitant: qui tñ scripturæ clauem nunquam adepti sunt. Scribæ etenim illi, qui in regno Antichristi laborat, vt aut seipsum extollat, aut falsum regnum ampliet & erigat, nihil credendum est. Nam & ipsa scriptura testatur, ipsum fundamẽto carere, & a Deo excæcatum esse. Quç quidem cæcitas multorum in fide errorum caussa est, & superstitiones grandes creat. In quibus omnibus momenti nihil situm est. Rhombus agitur de remissione, de obitu facto in contritione, de misericordia Dei. Sic omnia, quç aspera sunt & rigida, complanabuntur & mitescent, & omnium patratorum amnistia fiet.

LIBER

LIBER DE SANCTORVM AVCTORITATE, BENEFICIIS, SIGNIS ET BLASPHEMIIS. THEOphrastus.

Prologus.

SAnctos, quos nouimus, pluribus, iisq; maioribus peculiaribus virtutib. præ ceteris hominibus omnino dotatos esse in confesso est. Id vero non prouenit ex fide, quam in ipsos iactamus, sed tantum ex caritate, quam nobis, proximis suis, debent, & vi mandati diuini etiam, in illis, quæ erga nos gerunt, præstāt. Præterea etiam, cum in Deum credant, ex vi istius fidei insignia & miraculosa operantur. In hoc ergo de ipsis instituto tractatu duo consideranda veniunt: Primū, de ipsorum fide, quam in nullum alium Diuum, quisquis sit, preterquam in Deum, sine omni medio, pure collocant. Quæ re nobis exemplo sunt, vt & nos tales omnino nos præstemus, & in solū Deū defigamur petendo auxiliū fidem, &c. Cum n. sancti sanctos non inuocēt: multo minus illi nobis inuocandi erunt. Exempla n. ipsorum nobis doctrinæ esse debent. Et tamen interim de ipsis, quod sancti sint, dubitandū minime est, sed per opera, quæ per Christū, non ex seipsis edunt, cognoscendum, quod reuera a Deo electi, & in sanctos constituti sint. Conuenit ergo, nos circa ista de ipsis consideranda ita versari, vt rectius & dilucidius omnia intelligantur, & vita ex conuersatione eorum promptius emendetur. Secundum est de auxilio seu beneficiis ipsorū, & signis, quæ faciunt, nobis vtiq; acceptādis, & cōsiderandis, nec lenti molliq; brachio tractandis. Nihil n. citra caussam Deus hic operatur. Vbi ergo cōstiterit de fide ipsorū quam in solum Deum dirigunt, & deinde de signis & beneficiis, quæ in nos conferunt, iam promtum est iudicium, quidnā de illis sentiendū aut sperandū sit. Nec n. perplexamur, quin Legenda de ipsis conscripta euoluantur, etiam propter ineptias, quæ illis assignantur, propter fatuum iudicium, cur inter Diuos relati sint, & signa edant, denique propter ipsa facta & alia quæ ipsi præstiterunt. Quæ tamen vt sobrie probeq; omnia intelligantur, declaratione opus est.

Libri ergo huius nostri argumentum tradit rationem cognoscendorum Sanctorum, quo pacto salui a non salui discerni debeant, quid de quolibet sperandum sit, qua virtute, qua fide, qua vi signa operentur, vt hoc pacto bona a malis discerni possint. Vitam enim ipsorum contemnere, minus honestam est. Vniuersa autem de illis scripta & tradita credere, fatuum est. Statuendum & iudicandum est de quolibet, quod res est. In sequenti ergo deductione tradentur ea, quæ ad veritatis rationem requiri omnino videntur.

LIBER DE SANCTORVM AVCTORITATE, SIGNIS, &c.

In sanctos nõ credendum. DE Superstitione hominum erga sanctos satis in aliis libris pertractauimus: Iam in hoc libro, quænam potẽtia seu virtus sanctorũ sit, explicabitur. De beneficiis a. Sanctorũ sentiendũ est sine fide, h.e. in ipsos *Sancti ex se nihil agunt* minime credendũ est. Sic S. Petrus multos quidem iuuit; in ipsum tñ nemo credidit, sed tñ in Christum. Ex se ille nihil præstitit, sed tantum ex Christo. Itaq; q. ex Christo fit, id ei, per quẽ fit, imputari minime decet. Hæc n. occasio est ad superstitionem. Vtcunq; vero homo sanctus & deuotus sit, ex se tñ ipso nihil potest, nec vel minimi floris in campo vim, ex sese æquare ipso valet. Quilibet n. flos virtutis propriæ plus habet in se, q̃ *Sancti viui valent, nõ mortui.* eiusmodi habet homo. Prçterea hic etiam notari debet, sanctos in sua essentia quærendos esse viuos, non mortuos. Ita enim viuos iussit Christus concionari & euangelizare: quod mortui non possunt. Vbi adhuc est vis seu habilitas concionandi & annũtiandi: ibi adest simul & alterum, quod sancti ex Deo facere iubentur. Ita mandatum est: *Ite, annuntiate verbũ Dei omnib. creaturis baptisate credentes.* Ex quo patet, baptisare posse neminem, nisi qui concionetur & euangeliset. Concionari a. & euangelisare potest nemo, nisi qui viuus sit. Si moritur, vna cum ipso exstinguitur annunciatio & baptisatio. Sic etiam scriptum est: *Ite, mundate leprosos, suscitate mortuos, &c.* Hoc qui facere velit, hunc oportet esse viuum. Mortuus n. nullus ire potest. Itaq; primo attendendum est ad discrimen sanctorũ mortuorum & viuorum. Hic initio agemus de viuis: pro cõclusione de mortuis habitis sanctis, aliquid addemus. Hic quicquid accidit, contemnendum non est. Mirabilis enim Deus est in suis operibus & sanctis. Sed pro distinctione facta, iam commentari pergamus.

Et vt de viuis ordiamur, nemo inficiari potest, conditionem illorum *Sancti sunt ob necessitatem.* a ceteris hominibus longe diuersam esse, quoad doctrinam, sapientiam, vitam opera deniq; omnia, quçcunq; p̃sens vsus requirit. Sancti n. eo tantum sunt, quod necessitas eos requirat. Ea si non esset, nullus in terra sanctus proderetur. Et surgentium Apostolorum ac Prophetarum, hæc caussa est, vt sint testes veritatis, lumina mundi, iudices hominum. Opus itaque habent confirmatione, vt sciatur credaturq; rem ita sese habere, vt testãtur ac docent. Ideo signa operantur, vt ex illis noscamus, ipsos ex *Signorum usus quis.* Deo esse. Hæc si absint: ex Deo minime sunt. Et quicquid agant præstentve, semẽ certe sunt ex Diabolo. Hac de caussa Christus sanctis mandata præfigit, quidnam facere debeant, vt testimonium habeant, quod Diui sint, & vt sermoni doctrinæq; ipsorum credatur. Quomodo autem cum sanctis Deus agat, iam dictum est.

Cete-

Ceterum ad ignominiam sanctorum hoc comprimis facere multum solet, quod opera ipsorum imitentur etiam scurræ & homines nihili. Per id enim ipsi despiciuntur, dum homines clamitant: *Ecquid vero id sit, quod hic fecit: cum idem vniuersi etiam nebulones faciant?* Innatum enim omnibus nequam hoc est ingenium, vt id æmulari cupiant, quod pii aut sancti fecerunt. Nota est historia de Ægypto. Vbi, quicquid Moyses & Aaron coram Pharaone fecerant, Malefici idipsum æmulabantur. Hic eadem ratio est. Quod vt rectius intelligatis, proposito breui exemplo explanabo. Ioannes celebrauit pium aliquod opus. Id non magis repudiandū est, quā virga Aaronis in serpentē versa, aut alia signa apud Pharaonem ab Aarone edita. Iam vero Ioanni id licuit. Vnde non sequitur, *licere idem cuilibet*, etiam scholari, beano, vel nebuloni, vt id celebret. Et qui ad talia initiantur, non aliter cum Ioanne comparandi sunt, quam Malefici cum Aarone. Illi quod boni & pii homines faciunt, æmulari conantur, & velut stercora equina cum pomis natare satagunt. Et quia Petrus soluendi & ligandi potestatem habuit: ideo illam & ipsi arrogant. Non tamen ob id sequitur, eos esse Petros: sed nequam, id est, Maleficos. Hic quid maleficus sit, cognoscite. Maleficus dicitur non Magus, sed deceptor, impostor, cacozelus, qui boni viri opera æmulatur, sed improbe falseq;. Exemplum. Scire debet Medicus, quidnam purgare velit, & quonam medio velit, & quantum velit. Iam si accedat alius, qui purgare quidem sciat, sed quidnam purgandum sit, ignoret, is iam Maleficus dicitur in Medicina. Idem iudicandum de quolibet ordine. Hoc modo Malefici etiam sunt, qui exemplo Ioannis piū id opus celebrant. Hic enim aliud, quam malefici a Deo mandatum habuit. Quod si & ipsi accepissent: opus eorum rectū & bonū esset, veluti suum tueri apud Deum potest Ioannes. Sanctis enim plus datum est, quam aliis. Adde, quod Sanctus nullus erret. Obstat enim Spiritus sanctus erroribus, qui ipsius saluti damnum inferre possunt. Et cordis humani, si probum sit, tantus apud Deum respectus est, vt nihil illi vitio vertat. Quod si id probum non sit: nihil quicquam in ipso bonum est, adeo, vt etiam *Pater noster* ipsum, venenum in tali ore sit: Iam si *Pater noster* (precatio dominica) ipsum, quod Deus ipse dictauit, venenum sit & mors æterna in maligno corde, quod tamen in syncero corde est æterna salus: sequitur inde, ante Deum venenum etiam esse, quicquid Malefici faciunt, etsi faciant omnia, quæ fecerunt sancti, imo etiam ipsius S. Ioannis Baptistæ vitam agant. Contra, qui maleficus non est, sed est ex Deo, huic omnia bona & pura fiunt, etsi meras perdices ederet. Diui ergo ex hoc fundamento contemnendi minime sunt, quod Malefici quoq; eadem faciant cum

Moyses & Aaron.

Maleficus quid.

Sancti non errant, & cur.

ipsis. Nec ex hoc sequit͏ᷓ, Aaronē fuisse Maleficū: sed hoc potius sequitur, Aaronis serpentē ceteros omnes deuorasse. Eadē sors te quoq; manet: si malefic⁹ es, absorbeberis in abyssum inferni vna cū Pharaone, cui tu assistis & blādiris. Et p veteris testamēti acta, ista tal a explicanda sunt. Vbi n. mandatum est: ibidē est & libertas aliquid peculiare agendi. Hoc tñ quemlibet imitari, licitū minime est. Vt n. Simon Magus suscitare mortuos & mundare leprosos (sicut a Petro donū S. spiritus numerato pretio emere volebat) minime poterat: ita nec cuiquā alii præterquam sancto celebrare missam licet. Vt quid enim est, te Sanctorum preces & nolle & facere? Nihil id est. Illorum alia ad Deum ratio erat, quam tua, o Simon. nam qui olim Malefici vocabant͏ᷓ, hi iam dicūtur Simeones, qui omnia æmulantur, quæ fecerunt sancti, vt hoc pacto magnificant, & lautius suas cōcubinas alant, & scortentur fortius. Iussit etiā Deus altaria ac templa exstrui, q rectum erat. Rectum aūt erat, quia Deus iusserat. Mandare n. hoc nulli licet, præterquam Deo. Si mandet homo, improbum est. Et constat, in nouo testamento a Deo sanctis multa mandata cōcessa, condonata & in bonum versa esse. Non tamen ex hoc sequitur, cuilibet Simeoni etiam hodie licere exstruere templa, statuere patronos, encænia sancire, &c. Hoc qui faciunt, Malefici sunt. Qui vidētes, quę faciunt sancti, eadem & ipsi malo more imitari student. Si templa altariaq; in veteri testamēto pbata & licita fuerunt: erunt vtiq; & in nouo concessa, si idem mandatum habeant. Quod si ex arbitrio hominū introducantur: iam id falsum est. Nec n. talia faciēdi ex nobis potestatē habemus. Sed dicunt: cur malum id sit, cum idem etiam fecerit hic Sanctus, ille Patriarcha, iste Propheta, ipse Salomon, &c. Fecerunt sane, sed non ex seipsis, sed iussu Dei. Tu id tuo arbitrio facis, non iussu Dei.

Simon Magus, &c.

Simeonesque.

Quod si ergo recte ista tractare & dispon͏ere velimus, necesse est, ante omnia psto esse mandatū seu electionē Dei, & obsignationē, qua Deus benedicat iis, q̄ facimus. Citra n. Dei benedictionē, quicqd hui⁹ est, corā Deo maledictio est. Iā si Missa, q̄ facis, benedicta est, de illa nihil disputa, non magis quā de gestis ac altarib. testamēti veteris. Si benedicta nō est: maledicta est in abysso inferni. Quod oras *Pater noster*, id a Deo sacrandū est, vt tibi vtilitati sit. Si Deus nō consecret: tibi mors est. Omnia, q̄ vel in nobis sunt, vel facim⁹, a Deo consecrāda sunt. Alias nihili erunt. Homo benedicere rei nulli pōt, nisi Deus iubeat. Sic n. benedicet͏ᷓ. Sic, si punctū Sanctorū dirigam⁹ in articulū, q simul signa fiant, q̄ a sanctis fieri debet: iam id signū est, ipsorū labori ac vitæ benedictū esse. Sin minus, & tu Maleficus aut Simeon esse, ac talia imitari quidē, sed non signa edere vel sanā nequā es. Signa testant͏ᷓ de laborib. Sanctorū, q illis benedicat Deus. Sic olim iuis etiā ceremoniis & vestib. illi vsi sunt. I[illegible] q[illegible]id a te [illegible]

Signa testamenti de Sanctis.

d[illegible]

deāt de hoc Deo. Tu absiste, nisi mandatū a Deo habeas, aut scias, S. spiritū id tibi infudisse. Nec n. talia ad censurā hominū pertinēt, sed cōmittēdum Deo est, quomodo erga suos sanctos affect⁹ sit, nec p lege talia a nobis sumēda. Deus n. hunc talē, illū aliū vult. Baptista secessit in desertū, & nihil edit, &c. cōtra: Christus edit. Horū alter inter hōies versat⁹ est: alter ab illis recessit. Cur & quā cā id factū sit, nostrū nō est inquirere. Baptista ieiuniū suū apud Deum tutatus est, & hoc reputatū est ei ad iustitiā. Saducæis cōtra, & tetricis Pharisæis affectatū ieiuniū in iniustitiā versum est. Itaq; q sancti faciunt, nobis nec censendū nec imitandū est. Quod si quis putet se, q non more Baptistæ aut econtra, exemplo Christi viuat, ob id damnatū iri: vanū est. Sicut ergo puro nec pot⁹ nec cib⁹ piculo est: ita & res aliq̄ oēs, puro namq; pura omnia: impuro omnia impura. Quicquid facias, siue bonū sit siue malū, omne venenū est. Qđ si quis hodie surgeret sanctus, q faceret, q̄ fieri nec visa sint, nec posse videant, nec in scriptura tradunt: contēnendus minime est, modo signa faciat, q̄ facere debet, qui in nomine domini venit. Si Deus mirabilis est in suis sanctis: ab illis vtiq; fiet aliquid, q mirabile sit. Si cōmuniter & quotidie eiusmodi fierēt: verbū, mirabile, illis minime accōmodandum esset. Id a. ferendū est. Et p mirabilia illa sanctorū De⁹ celebrat & extollit. Nos aūt ob id eiusmodi vestes, habitū, cibū, potū, ieiuniū, vota, &c. æmulari necessitas nulla est. Eiusmodi namq; opa nec illos ipsos sanctos fecerunt. Itaq; tibi veneno sunt. Sanctificauit illos Deus. Qđ si tu quoq; fieri velis sanct⁹ indue illū ordinē, quē De⁹ tibi cōstituit, nō fecit sartor. Si te ad aliq̄d Deus ordinat, iā is tuus ordo est. Te ob id nemo imitari debet. Si tibi discipuli essent, qui similes tibi esse vellent: iam id frustraneū esset. Deus nullos ad aliud destinauit. Baptistā Deus vocauit in desertū: Petrum, Ioannē destinauit ad homines. Hoc modo cuilibet seorsim Deus suam gratiā confert. Extra hanc gratiā qui positus est, is, quicquid affamat, quicquid faciat, siquidem vniuersa, q̄ sancti fecerūt, faciat, ac omnia ipsorū Legēda & Gesta cōpleat, nihilominus tamē laterē lauabit. In æmulatione & imitatione sanctitas nulla posita est, sed in Deo. Hūc si habes, deinceps tibi impurū nihil est, cum impura sint alias vniuersa. Precatio Dominica, seu pater noster, Apostolis & beatis puritati erat. Quid aūt conferet impuris? Ne hilum quidem: vnde patet, eorum, quæ sancti faciunt, nihil a nobis æstimandū esse. Nec ea imitari, h. e. Malefici & Simeones fieri, sed id potius studere debemus, vt alia via per Christum nos sanctos faciamus.

De sanctis præterea etiā constat, q sanent, & alia miraculosa opera edant. Virtutes n. illorū magnæ sunt. In ipsis inhabitant virtutes cœlestes ac per Christum. De his ita iudicandū & statuendū est. Mandatum hoc a Christo proficiscitur: *Qui in nomine meo venient, si signa & miracula*

Sanctorum eximia miracula.

edent, resuscitabunt mortuos, mundabunt leprosos, &c. Hoc iam verbum, quod mandauit, probe intelligẽdum est. Nam qui sanat homines, sed non sub præcepto, hoc est, nõ per virtutem præcepti, is falsus est. Itaque rectius attendite, quæ iam dicentur. Via duplex est, qua (extra Medicinam) ægrorus sanari potest. Altera est ex mandato Christi, altera ex virtute fidei. Qui ex mandato Christi id facit, is iustus est. Qui ex fide id facit, iustus non est. Mandatum habuerunt Apostoli & alii. Qui etsi in somnio ac somno mãdatum accepissent: id tamen satis esset. Penes hos iam fraus non est: nec illis resistere quicquam potest, non infernus, non Diabolus. Cedere coguntur omnia. Sed vt & de fide loquamur: in plerisque Philosophiæ libris, quid ipsa faciat per superstitionẽ, explicatur. Itaque qui fide abutitur, eamque in superstitionem efficaciter conuertit, huic quicquid credit, contingit. Is claudos facit, quos odit. Et maledicta eius verificantur. Is sanos facit, quos amat aut beneficos experitur: idque omne ex vi superstitionis, ex qua agit. Hi iam multa signa edunt: sed falsa. Non quod simpliciter fraudulenta sint (sunt enim vera secundum id, quod credit) sed quod falsa sint in ordine, pugnante cum mandato diuino. Homines sani aut ægri minime credendi sunt; sed fides ponenda in Christum est, & propter illam mandatum accipiendum: denique ex hoc operandum. Falsi namque alias isti sancti quosdam sanant, quosdam nunquam sanant, quosdam non sanant recte. Cuius rei caussa est, quod fide sua nutent & ambigant, iam magis, iam minus: quod genuinis sanctis nunquam accidit. Illa enim fides occidit homines, &c. Ideo recta non est, hac de caussa. Debet e nobis in Deũ & ex Deo promanare illuc, quo spectat, & quo opus dirigimus. Ita si credimus, fides est efficax. Si in Deum non dirigatur: iam male vsurpatur. Hinc duplices etiam Diui seu Sancti statuendi sunt. Iusti & iniusti, seu veri & falsi. De vtrisque iam dictum est. Verorum signa hæc sunt: ex homine eiiciunt Diabolos in nomine Iesu: in nomine Iesu mundant lepram: quibus in nomine Iesu imponunt manus, hi sanant. Iam cum in nomine Iesu talia præstentur: opus certe per fidem excluditur. Nominis enim est, hoc facere, non fidei. Iam vero simul stare duo hæc nequeũt, Aliquem sanum credere, & in nomine Iesu facere. Deserendum horum alterutrum est. Qui nomen non deserit, iustus est. Qui deserit, falsus est.

Sanatio ægrorum duplex.

Sancti duplices.

Sed rem probe attendite. Qui sanari volunt, in Christum credere debent. Hinc fit, vt in illius nomine resurgant. Nemo enim credere debet, quod in virtutẽ abeat, sed quod in nomine Christi talia fiant, & non in fide. Nam & apud Turcas, Ethnicos & infideles fides est hoc modo, vt signa & prodigia habeant: non autem in nomine Christi: Qui in no-

nime

mine Christi surgere iubent, hi iusti sunt, si illi surgunt. Nec enim fides adeo in suis operibus est efficax, vt mortuos resuscitet, cæcos natos videntes faciat, & leprosos mundet: Sed talia potest nomen Christi. Et sic inter se veri & falsi sancti distinguuntur, dum signa edunt. Quanquam falsi ceremoniis etiam Petri & aliorum vtuntur, ac gestus similes æmulantur. Nullus tamen mortuus surgit per ipsos, si veri non sint.

De signis sanctorum differi solet etiam, quę edere solent non secundum morbos, sed secundum alia, quando nempe sicco pede aquas transeunt, aut carnes in pisces mutant, aut venenū salubre & potabile faciunt, aut lapides sibi cedere cogunt, &c. Hoc nemini admirationi sit. Si enim Deus filios Israel per Mare rubrum traduxit, velut intra geminos paties: poterit alio modo etiam in nouo testamento suos sanctos ducere, quos velut filios Israel electos habet. Solis enim electis talia eueniunt, non item aliis. Et si hoc præstitit in testamento veteri, præstabit vtique etiam in nouo, in nomine sui filii, aut ad testimonium natiuitatis sui filii, in cuius nomine Sanctus mare vel oceanum pertransit. Itaq; in nouo testamento debet inuocari filius, & in nomine eiusdē omnia præstari debent. Si ita præstari debent: ea iam caussa est, vt per Sanctū, testimonium aptum detur, Deum esse natum, & esse illum, qui Hierosolymæ in cruce exspirauit, qui Iesus Nazarenus vocatus sit, & ipse sit. Is signa sua edit non tantum Hierosolymæ, non tantum in Iudæa, in Galilæa, sed & in Europa, in Asia, in Italia, in omnibus terminis & regionibus totius orbis: nec vllam vspiam regionem omittit, in qua signa non edat, in testimonium sui filii, per sanctos suos talia operantes. Itaque si lapis aliquis cedit, noli cogitare Diabolum id facere. Nec enim omnibus suis viribus efficere potest, vt humani pedis more lapidem ceu ceram calcet. Aut si Sanctus in saxo sedeat, vel cubet, idque illi cedat, noli cogitare aliud, quam Deum hoc facere. Nullum enim lapidem Diabolus emollire ita potest, vt incumbenti homini is cedat. Et licet homo quidem mille centenarios penderet grauitate, tale tamen nihil fieret. Et talia suis sanctis Deus manifestat, vt inde ipsum cognoscant, & videant testimonia Christi, in cuius nomine signa fiunt. Quanquam cogitationi humanæ superfluum videatur, lapides cedere. Ita tamen perpetua hominibus memoria stabilitur. Et Deus caussas nouit, qui plura eiusmodi signa perficit in suis sanctis, ad hominem ita manifestandum. Nihil sine caussa factum, tam in nouo quam veteri testamento: nihil factum semel tantum, sed sæpius. Sic etiam, si ex carne facti pisces sunt, non a potestate Sanctorum id euenit, sed Dei, qui talia facit. Quanquam edere pisces, & edere carnes res vna sit. Quia vero hunc talem, illum alium

Electis Dei multa possibilia.

Signa Deus vbiuis facit.

Lapides cedere quæ faciant.

Pisces carnes fieri quæ faciant.

Ioannis cibum, locustæ & mel agreste.

esse vult Deus: libertatē cuiuis suam relinqui iubet. Ioannes Baptista in deserto nihil edit præter locustas & mel Syluestre. Hunc qui ad edendas gallinas cōpellere voluisset, is nihil profecisset. Et illæ citius vniuersæ in locustas versæ essent. Deus enim suos incoactos esse vult: non quod propter carnis abstinentiam meliores sint, sed quod ita fieri velit. Alius edit carnes. Qui si ad pisces edendos cogeretur, hi prius omnes in carnes conuerterentur: modo esurus Sanctus esset, & a Deo electus ac confirmatus. Petulantiæ enim Deus in hos exerceri nihil concedit. Mortem tamen illis impendere sinit: quia in morte situm plus est, quam in esu. Mors est clausula, cibus & potus nihil claudunt, sed vt os ingrediuntur, ita per aluum secedunt. Nihilominus tamen Deus non permittit, vt Sancti sui ab aliis violentur. Ideo signa manifestat, vt ab aliis securi sint. Eodem modo ex veneno facit Deus fieri potum, & mortificando venenum, vim eius tollit. Quod si Deus facit, indicio est, ipsum talem hominem diutius præseruare ad alia. Itaque contra hanc Dei prouidentiam talem occidere nemo potest, sed seruatur vtique & liberatur, vtcunque illi insidiæ fiant. Hæc signa omnia pensitantes, videbimus, Deum talia facere, non hominem. Deus facit illa in suo nomine, non hominis [illegible] fide, hoc est, per superstitionem, sed quia in Christum credit. Is ipsum seruat. Hic ergo fraus nulla est. Per hos si Deus voluntatem suam expediuit, tandem ipsos mori sinit, aliquoties tamen antea præseruatos. Ceterum a quibus talia signa fiunt, ad horum vitam comprimis attendendum est. Quæ si Pharisaica est, si quietē affectat, si feriatur in verbo Dei, si illi docent, quæ non faciunt: iam omnia vana sunt. Et falsiquidē sancti ex signis & vita perfacile dignosci queūt. Quos Deus signat, admodum illustres & manifesti sunt. Ceteri omnes sunt obscuri, & latentes. De Apostolis repetite, quam expedite & promte operati sunt, eiiciendo dæmonia, resuscitando mortuos, &c. Hos simili exemplo imitari debent omnes, qui se diuinos nominant. Nec enim Clericus aut Sanctus is est, qui vitam agit, qui vestitum gerit. Is Sanctus est, qui opera facit capitis, hoc est, Christi. Ceteri sunt Simeones & Malefici.

Sanctis libertas relinquenda.

Iam si filium decet facta imitari patris, & hereditatem eius possidere, & domum gubernare: Christus quoque sese talem præstitit, velut & sancti omnes in testamento veteri. Illi ergo, per quos talia fiunt, & qui Christo similes sunt, veluti Prophetæ, Patriarchæ & similes, sub Deo Patre vnius conditionis & sortis sunt. Vnde nemo admirari debet, si filius in suis sanctis admirabilis est. Regnum enim suum in similitudine potentiæ Patris gubernat. Nam si filius Christus hoc modo suos sanctos non manifestaret, an non Iudæi cum filiis Israel dicere possent: Vos non

esstis,

estis, sed nos sumus? Quod autem Israelitæ deinceps filii non sint, docet ipse Christus, qui alios eligendo, Israelitas eiecit. Ex quo intelligi potest, non patrem, sed filium imperare hominibus. De Israele ergo actum est. Pater enim cœlestis ipsos abdicauit: & filius iam sua manu regnat. Id docet per suos Sanctos, per signa, per apparitiones, quæ manifeste fiunt. Nam si Deus Pater Samsoni, Herculeum robur dedit, quod hominis & Naturæ limites excesserat: ius idem & filius habebit, vt immensum robur suis Sanctis conferat, quod hominibus stupor sit. Samson domum columnis innixam prostrauit. In testamento nouo scopulos vt ceram premunt, quod vtrumque robur simile & vnius originis est. Differunt saltem ratione personarum. Ex hac fortitudine fit, vt iuuare possint homines, & nocere illis simul, a quibus læduntur. Cum enim Samsoni robur, quod a Deo acceperat, per dolum & furtum expilaretur, isque ob id perditum oculis priuaretur: tandem, vt suos inimicos perderet, idem a Deo recepit. Eadem ratio etiam Sanctorum est, qui in agmine nostro sunt proximi & fortissimi. Quid enim est centurio, cuius robur non est ex Deo? Nihil. Vbi enim ex Deo non est, omnia præpostere peruerseque etiam in euidentibus geruntur. Itaque vt diuus alio homine plus agat, æquum est. Sic etiam Samson se gessit. Sic etiam, vt diuus alius alio plus præstet, iterum fas est. Ita enim Prophetæ, &c. eliguntur. Ita Israel regibus donat. Et virtus ista omnis ex solo Deo est, non item ex homine. Illi nobis in auxilium statuti sunt. Si Turca, si hostis, &c. Philistæorum more nos opprimit, talium præsentium præsidio vis iniusta propulsanda est. Quod vero præsentes non sint, caussa est ista, quod Deus nedum habeat, quos defendi velit. Iam videte, qualisnam nostra belligeratio sit in terra, cum non nisi falsos Apostolos, Prophetas, Christianos, qui imbelles & sine viribus sunt, habeamus. Nec enim hi diui sunt, nec in nomine domini comparent, sed fraudulenti sunt & impostorii. Ideo Deum non agnouerunt, & fœdera roburq; hominum sectantur, quia a Deo se desertos norunt. Sanctorū robur, quod nobis præstant, tale est, quale Samsonis, Moysis, Aaronis, item Patrum, Iosuæ, & similium, qui omnes robur suum in salutem & incolumitatem filiorum Israel impenderunt per Deum. Tales, si apud nos non sint, bella omnia frustra instituuntur.

Israelita repudiati a Christo.

Samsonis robur. &c.

Dux sine Deo infelix.

Sancti robusti qui.

Ex hoc robore, si ex Deo profectum est, vim habent soluendi & ligandi. Robur enim humanum omne in corpore & ipsius viribus iacet. Robur aūt Samsonis in crine sitū erat. Ita supernaturaliter etiā emergit robur Sanctorū ligandi & soluendi. Hoc robore imperant feris hominibus, &c. & maledictionem ceu laqueū iniiciunt, demumq;. Huc tamen

Absoluere & soluere quid. non refertur Absolutio, sed tantum solutio, hoc est, solutio in corpore, quamdiu illud validum est. Eo pereunte, perit etiam robur. Soluere seu liberare ab hostibus, & soluere a Diabolo, aliud est. Aliud etiam est, soluere a peccatis, sicut vicissim aliud, soluere a periculis corporis.

Porro tenēdum est, soluere a periculis corporis, esse roboris Samsonis, Dauidis, Iosuæ, &c. Hoc robore sancti nos eximunt ex fouea, in quam lapsi sumus, corporaliter. Labor nempe equidē in scrobem profundā. Si video, me ipsum mihi auxilio esse nō posse, inuoco ꝓximum. Iam quæstio est, quis mihi proximus sit? Qui enim me iuuet, nemo præsto est hominū. Pono, me coniectum esse in turrim. Ibi mihi aduersantur vniuersi, nemo fauet. Iam vero inuoco proximum meum. Nullus ibi homo est, sed sunt Ruffiani, qui vitæ meæ insidiantur. Hic opus, vt proximum meum alibi quæram extra homines. Nec n. desertus sum. Deum ergo habeo. Is mihi proximus, non alius. Is me iuuat, nō alius. Is inquam mihi proximus, is me iuuare debet. Is iussit diligere proximum, sicut seipsum. Itaq; idem & ipse faciet. Ex hoc sequitur, mihi iuuando ipsum obstrictū esse. Sed suo nō pepercit filio. Idem, si mihi quoque, ceu filio destinatum sit, me certe haudquaquā iuuabit ipse, nec alius eius loco. Ita euenire oportebit. Sin aūt minus, nec ipse me iudicauit, sed tātum homo: iam patet, licere mihi vt pulsem, rogemq;, vt me exaudiat. Si me exaudit, affert opē in meis angustiis. Illa iam fit per medium quoddā, vel per Angelum, vel per Diuum. Per Angelum, si ad Deū solum confugio. Per Sanctum, si de Sancti orem ope. In corde enim meo situm est, vt vel Angelum vel Sanctum mittat. Et hoc loco Angelus est Sanctus, & Sanctus Angelus. Nec hoc sibi quisquā persuadeat, Deum venturum ipsum esse: sed aut mittit is Angelū suū, qui aut sanctus est, aut Angelus ab initio. Is me eripit. Omnes namq; eius ministri sunt. Iam si in Deum credā, & in fide illa vel angelum, vel sanctum in corde conditum inuocem, perinde id quidem est, ac si ad Deum ipsum clamem. Si inquam fidem & spem in Deum figā, & ex illis Angelum inuocē, vnum est. Hunc errorem Deus magno nobis vitio non vertit, sed magnum id iudicat, quod in sanctis suis ipsum cognoscamus, laudemus, colamus & inuocemus.

Proximus quis homini lapso.

Porro de sanctis, qui mortui sunt, sciendum hoc est, quod adhuc viuant, & Angeli sint coram Deo, h.e. sint nuntii ad nos in terram mittendi. Ideo illos contemnere minime debemus. Nec n. ex se adsunt, sed ex mandato Dei, vt angeli. Ceterum ex nulla re documentum captari potest, ipsos in vita vel summa felicitate vel miseria singulari vsos fuisse. Siue quis ieiunet, siue oret, siue super lapidibus dormiat, &c. perinde esse credito: nisi forte fiat, vt lapides, in quibus dormit, cera fiant. Tum

tibi eum gratum esse facito. Talia non satis tuto iudicātur aut ad bonum aut ad malum. Vtrinque enim fuerunt sancti, & falsi Prophetæ. Itaque ante oculos nostros nihil sunt. Hoc potius aspiciendum est, quod aspicere nos Christus iussit, vt nempe faciant bona opera, quæ videantur. Iam melius opus mihi in fouea iacenti nemo præstare potest, quam si me eripiat, hoc est, liberet a lepra, a Diabolo, &c. Cum enim in mundo tot ærumnosi & infirmi homines versentur, quibus medicina naturalis nulla commodo est, sciendum est, illos omnes adesse, & clamare: O sancti, subuenite nobis, manum vestram imponite nobis in nomine IESV, vt conualescamus, vt videamus. Sic ipsi quidem clamant: nemo autem prodire cogitat. Ideo hodie nulli sancti, nulli Prophetæ veri sunt, sed omnes improbi, quos post mortem suam venturos, grauibus verbis prædixit Christus. Non ægroti omnes Medicis mandati sunt. Sunt enim duplices. Aliis medicina debetur, aliis auxilium Apostolorum, per Christum. Horum autem nemo prodit. *Ægroti sunt duplices.*

Ceterum de sanctis mortuis, qui viui signa nulla ediderunt, sed post mortem demum, statuendum est ita, quod signa illa solus Deus faciat. Cuius hæc est ratio. Tale quid si contingit, testatur eo Deus, eiusmodi hominem innocentem & inculpatam vitam vixisse, & in Domino mortuum esse. Veluti si quis esset, qui negotium quoddam in corde suo, totus in Christum directus, volueret, quodcunque id esset: hominum autem quidam illud reiicerent, alteri cōtemnerent, & sic quilibet mucum suum permisceret: tunc Deus signa dat mortem istorum consequentia, quasi adultero illi gregi diceret: Iam vero vel inuitis vobis vidēdum est, quantopere illi e mihi placuerit, dum in viuis esset. Talis enim est, vt hoc ego per ipsum faciam, quo demonstrem, carum mihi esse illum, quem vos eluditis, & probrosis linguis subsannatis. Nō ergo hominum sed Dei iudicia curæ nobis esse debent. Hæc enim sunt, quæ ad viam rectam nos deducunt. Alias necesse est, post ipsorum mortem signa fieri, Christus suos asserat & indicet eos, quos in terra Prophetas habuit. Hoc enim omnino sciendum est, eiusmodi homines, dum viuebant, singulare quid ex mādato diuino, quicquid tandem id sit, tractasse & expediuisse. Ideo attendite ad sermones eorum & doctrinam. Nam si vel post mortem suam signa edant, idem est, ac si Deus dicat: Ex his iam cognoscite meos Prophetas, qualia nam vobis dixerint. Talia secreto & occulte geruntur. *Mortui sancti quomodo signa edant.*

Porro scire vos velim, certas etiam promissiones esse, quæ sanctis fiunt. Sic sunt quidam, qui sanctis hoc vel illud præstandum vouent, quod promissum iustum est. Id iam omnino præstandum est Odit enim Deus *Promissa seruanda.*

vanitatem & mendacia nostri oris. Iam si promissum præstemus: nobis vicissim quoq; aliquid promittitur & præstatur. Talia namq; sunt pulsationes & preces factæ ad Deum, quæ ob id ēt exaudiuntur. Sed hic multa quoq; promissa fiunt inepta & nihili, adeoq; superstitiosa, quæ tamen vires & locum habent. Ea fiunt sanctis citra fidē in Deum, & faciunt ad superstitionem: de qua re in parte prima dictum est. Sed scire conuenit sub sanctorū specie ac velo nihil a nobis venditandum ac defendendum esse.

Sanctorum vindicta. Quod si n. hoc modo prauum quiddam cogitaturi simus: emerget inde plaga & vindicta, tuq; virgis percutieris, quas omnium maxime formidaras: veluti si ad diuum Iacobum peregrineris, aut ad Sanctum alium, & hoc prætextu scortationem satagas velesque. Hic etsi peregrinatio non succedat, tale quiddam tamen minime probatur. Etsi quidem malum in proprium tuum caput redundet, dicere tamē haud possis, peregrinationem tuam iustam esse. Deus namq; non vult, vt ipsius sancti pallium tibi præbeant, quo tua flagitia tegas. Et illo casu sancti isti, quorum tu mores, gestus & regulas maleficiorum & Simonum more imitaris, te ipsi accusabunt, quod suo nomine laudi tuæ velificeris, & diuitias colligas, quas isti studiose euitarunt. Et quæ tibi hoc prætextu felicitas obtingit, non ad salutem, sed ad æternam damnationem in die superbiæ tuæ nouissimo cedet.

Quilibet ergo in seipsum attendat, cuius status ac ordinis sit, quem patronū habeat, siue in missa, siue in ieiuniis, siue in precibus, vt horum nihil quicquam facias, nisi ad id electus & a Deo constitutus sis. Penes hominem namque electio nulla est. Si secus facias: idem ille, in cuius te nomine extulisti, coram Deo dicam tibi scribet. Et sicut Aaronis serpens serpentes maleficorum omnes deuorauit: ita sancti illi istos vniuersos ēt in die illo deuorabunt, hoc est, impostores eiusmodi vapulabunt, & in æternam damnationem extrudentur, adeoque quiuis falsæ suæ doctrinæ, prętextus iniqui, ordinis fictitii, & instituti malitiosi dignam mercedem accipiet. Sic ergo hæc omnia pensitanda sunt, & eo dirigenda, vt nihil eorum calumniemur, quæcunq; sancti fecerunt, aut pedem in eorum facta imitanda mittamus. Nescimus enim, quodnam nostrum mandatum sit. Itaq; mittite illa, & in Domino ambulate. Sic fiet, vt is S. Spiritū suum mittat, qui vos doceat, & monstret, quidnam facere debeatis, quales vos Deus requirat, quem ad ordinem aut regulam vos vocet. Eo enim vos ducet ceu sanctos reliquos, vt Petrum Paulumque: quorum officio nullus vnquam successit.

Vocationi suæ studendum.

LIBER

LIBER DE SVPERSTITIONIBVS ET CEREMONIIS THEOPHRASTI.

Prologus.

Cum ex simplicitate hominum, si magnum quid, rarumq́, & admirandum videant, magnæ superstitiones & vanitates multæ enascantur: certo consilio decreui de hisce rebus peculiarem librum condere. Vt si simplex quidam homo ex aliquo vestigio aut memoria, sapientibus visitata, diuersum quid colligit, & id in superstitionem cõuertit, hoc est, ex rudi & simplici intellectu, aliter ac debebat, interpretatur. Ponamus exemplum. In testamento veteri mandatum dedit Deus Abrahamo & ceteris Patriarchis, vt altaria, sepulcra, templa, vestes, &c. conderent & pararent. Mandata talia ex Deo fuerunt. Rudior autem populus quidnam talia sibi vellent, & quo ab Aarone & aliis talia erigerentur, minime intellexit. Hinc enata est superstitio, putante populo, res eiusmodi Deum & creatorem ipsum existere. Ceteri ausi & annisi sunt, aut eadem, aut illis similia quoque condere. Quod enim decere Aaronem videbant: id ipsum licere sibi quoq́ putabant: adeoque quod intellectus simplicitas dictabat, moliebantur. Istorum porro phantasiæ spiritus quoque homines obsidere soliti, sese permiscuerunt, & imagines illas, simplici intellectu factas, obsederunt. Hinc iam omnis superstitio initium sumpsit. Idem fit etiam in rebus ceteris, quæ ex vero fundamento manant. Quæ si a Deo probentur quidem: fieri tamen minime debent. Illico enim superstitionem quandam homo sibi indi. contrahit. Ponamus, imagines vniuersas tolli præter imaginem crucifixi. Hoc iam præsenti malis nostris malum non est. Iam si præter crucifixum imago alia non superfit, ab homine simplice superstitio in illam iactaretur, quæ alias in si tuas reliquas, hac reducta, directa fuisset. Cum enim Diabolus obsideat hominem, manu Dei factum: quanto magis is obsidebit lignum, lapidem & argentum, quæ manu facta sunt hominis. Et si hominem, diuina anima munitum Diabolus obsidet: multo magis obsidebit rem aliam, anima carentem. Horum ergo nihil negandum est. Quod si enim homo, qui rebus vniuersis præstantior est, a Diabolo tamen & eius tentationibus tutus non est: multo minus secura erunt talia, per quæ homo in tentationem & seductionem abripitur. Hæc ergo occasio & caussa est describendi ceremonias, & vna etiam superstitiones, apud populum inualescentes, quidnam scilicet illæ sint, & quænam ipsas consequantur. Vbi simul etiam trademus, quid fides sit, eo conferri solita, & quibus ex viribus illa effectum suum assequatur.

LIBER DE SVPERSTITIONIBVS ET CEREMONIIS, THEOphrasti.

Ceremoniarum quæ origo.

DE præstituta materia explicationem aggressuri, principio ceremoniarum ortum & fontem, qui talis est, trademus. Illarum scaturigo est ex mandato Dei, sicut ex præfatione superiore de Moyse, Aarone, & ceteris, de Seraphin & Cherubin exstructione, de cysternarum, templorum, ornamentorum, clenodiorum & similium aliorum ornamētorum apparatu colligere licet. Itaq; conclusio illa breuis est. Quicquid Deus iubet, disputatione nulla in dubium vocandum est. Quare? Quia Domini id mandatum est, cui acquiescere oportet, non inquirendo rem certam incertam facere. Iam quod Deus ipse mandat, adeo securum est, vt nullus Dæmon, nullus Spiritus, nullum spectrum, &c. sese inserere aut ingerere possit. Is si me iubeat fingere statuam, & ante illam orare: iam certus sum, in statuam hanc nullum Dæmona aut spiritū ingredi posse. Quam vero imaginem homo per se facit, non ex iussu & voluntate Dei, sed ex arbitrio proprio: in hoc possibile est Diabolum inuadere, ac homines in superstitionem præcipites agere. Ni enim Deus ipse iubeat: homini ea nunquam facienda est. Et quod Deus hunc aut illum facere iussit, id te quoque illico imitari fas non est. Exemplum. Iussit Moysen Deus vt saxum percutiendo, aquam eliceret. Id factum est. Tu imitari non potes. Vt ergo hoc non potes: ita nec ex arbitrio tuo imaginem facere debes. Nec enim vel Patriarchæ ex seipsis imaginem finxerunt. Quod non iussit Deus, non attentarunt. Quanto id præstabilius est nec nos facere? Talia namque omnia mandati sunt diuini. Sic Christus faciendarum imaginum mandatum nobis non dedit. Itaque nos illas facere, nec fas quidem est. Et arbitrium nostrū vniuersum in hoc vanum est & infelix. Nam iussit quidem Petrum Christus, mundare leprosos, hoc est, imagines sanare, non lignum aut argentum erigere. Sed si tu etiam conareris leprosum mundare, nullo a Deo mandato accepto: iam operā tuam omnem luderes. Itaque quicquid facimus, ex voluntate, mandato iussuque Dei procedere debet: contra cuius placitum nihil attentandum est. Cur autem Deus in veteri testamento res tales erigi iusserit, res mysterii diuini est. Qui ergo tentare & conari possit homo in illis, vbi Deus mysterium ponit? Nihil quicquam vel potest vel debet. Sic etiam Christus mortuus est in cruce. Hanc ex argēto aut ligno fieri, nobis non mandauit. Ponamus autem mandasse. Attamen mandatum id non ad plures spectaret, sed ad vnam tantum, seu vnica tantum crux facienda foret.

Mādatum Dei superstitionis expers.

Exemplū non agendū sed iussu Dei.

Ceremoniarum veteris test. constitutio est Mystica.

foret. Præter hoc mandatum quicquid faceret, omne ſuperſtitioſum eſſet. Sic ẽt patres non niſi rem vnam vice vna fecerunt, nẽpe illam ipſam, quam fieri mandauit Deus: nec numerum illi vllius rei auxerunt. Itaque quicquid præter mandatum eſt, imago eſt, in quam nullo prohibẽte immigrare poſſunt ſpiritus, & homines ita ſeducere. Idem iudicãdum ẽt de eo, quod Chriſtus Petrum poſuerit pro petra, illum Petrum, qui Simon vocabatur. Ergo ſuperſtitio eſſet, Petrum ſe quendam facere aut venditare, qui a Chriſto ſimiliter non conſtitutus eſſet. Sic Salomon quoq; iuſſus eſt ædificare templum, non alius. Hic ſubſiſtendum eſt. Quod ſi alii quoq; exſtruxiſſent templum, fuiſſet ſuperſtitioſum. Solius enim Dei arbitrium valet, non hominis. An non idem eſt, quod Petrum fecerit, & Petrum ipſum vocauerit, quod eſt, quod in teſtamento veteri altaria &c. fieri mandauerit? Omnino. Quicquid præter hoc homo facit, imago eſt & opus hominum, in quo nulla ſalus. Et hinc interdictum nobis, ne imagines faceremus. Sic etiam ſe res habet cum Petro, qui imago eſt, quam homo facere non poteſt. Nam ſi Petrum ponit alium, homo illum facit, qui tñ citra mãdatũ Dei nihil facere debebat. Iam ſuperſtitio in illo homine non aliter eſt, ac imagine. *Signum Tau* datũ eſt, & efficax fuit. Quod ſi nos faciamus: virtutis expers eſt. Qua cauſſa? Oportet talia ex mandato manare diuino. Sin minus, quicquid facimus, ſuperſtitioſum eſt & inefficax. Moyſis ſerpens ante Pharaonem ſerpentes ceteros omnes vorauerat ideo, quia ex mandato diuino facti non erant. Ideo durare & manere non poterant. Idem iudicandum etiam de ſuperſtitioſis, cedere omnino coactis. Quicquid non ex mandato diuino fit, ſuperſtitio eſt, h.e. mater eſt ſuperſtitionis. Chriſtus diſcipulorum ſuorũ pedes lauit. Nobis aũt mandatum non eſt, vt duodecim diſcipulorum pedes lauemus, quos præſentes non habemus: ſed iuſſi ſumus id facere omnibus hominibus, omnibus egenis. Hic autem inquit: *Exemplum do vobis. Quod ego facio: idem & vos. Qui maximus eſt, ſit minimus, hoc eſt*, mendici ſunt minimi: horum pedes lauate. Maria Magdalena profudit vnguentũ in caput Chriſti. Iam ſi imaginem Chriſto faceremus, & illam vnguendo perfunderemus, quid id aliud, quam ſuperſtitio eſſet? In ipſo Chriſto id factum eſt, & per ipſum, & ſemel: ſæpius fieri idem non debet, aut in imagine repeti. Non enim ſimias aut cercopithecos nos fieri conuenit, qui imitantur, quæ nos facimus: ſed in cordibus noſtris talia cõdita gerere & ſcire, & ſimplices eadem docere debemus, vt & ipſi, quod iuſtum eſt, ſciant, nec obiter eiuſmodi ſpectent aut halitu ſuo afflent. Ideo dicitur: Clamate de tectis ædium, & homines docete: Sic illi a ſuperſtitionibus recedent.

Salomon ſolus templum condere debuit.

Moyſis ſerpens vorauit ceteros.

Maria Magdalena.

Memoria quid, & unde.

Porro dictitari etiam solet: *Sunt monumenta aut memoria?* Has quis ita statuere iussit? Nam si non mandauit Christus, veteris testamenti, iam exoleti & sublati, memoriam celebrari: qui quæso memoriam celebrabimus testamenti noui, quod nondum mortuum est, sed adhuc viuit? Qui rerum præsentium statui memoria possit? Memoriæ sunt tantum mortuorum, non etiam viuentium, sunt rerum præteritarum, non præsentium aut futurorũ. Hinc iam superstitio. Hic tu respõdere possis ita: Christus mortuus est, & ascendit ad cœlos. Huius iam populo omnino statuenda est memoria, ne obliuiscatur. Inaniter angeris, quod metuis, Christum perditurum esse suos. Nec enim id faciet, etsi nec tu, nec grex tuus vniuersus ipsius vllam memoriam coleretis vnquam. Si iam suos elegit Christus, & eosdem ad se trahit pater, & filius mittit, iam vide tu, cuius vsus sis. Commode enim is mittet suos electos, qui Petri vocentur, non te aut alium, cui electionem dat homo, qui nec aures nec oculos habet. An non scriptura dicit: *Hunc docebis & verbum annunciabis?* An non annunciare est docere fidem, & mandata doctrinamq; Christi patefacere? Omnino. Iam qui rectius hoc obire munus possis, quam si secundum mandatum Christi nomen ipsius spargas ea ratione, quam ille monstrauit? non per picturas, sed per proprii oris laborem seu opus, vt scilicet spiritus sanctus audiatur, non pictor videatur. Per verbum suum, quod spiritus sanctus ipse est, non requirit aut accersit, non per statuarium, non per aurifabrum in corda nostra subit. Qui enim suis operibus illum meo cordi imprimere possunt? Quo pacto talia mihi per picturas infundere queunt? Per spiritum sanctum intrudenda in cor sunt. Is non per picturas, non per cælamenta & similia alia ingreditur, sed per verbum. Quia enim Christus non circa picturas aut statuas versatus est, sed circa verba & opera, & proprium corpus: vt eadem via ipsum sequamur omnes, opus est. Quicquid per hæc vestigia non ingreditur, superstitio est. Hæc ergo superstitionis generatio est. Comœdiarum quidem & historiarum, quæ de Christo aut aliis quomodocunque spectandæ exhibentur, spectatio iucunda & voluptuosa est. Spiritus tamen sanctus præsto non est. Hic alliciendus est, vt præsto sit. Nam nullis ille bacchanalibus aut ludicris aliis interest. Cum corde & ex corde terenda est illa via, quam mandauit CHRISTVS, iubens, vt, quæ ipsum videmus facere, eadem nos quoq; faciamus. Talis ipsi memoria constituenda est, vt vestigia eius sequamur, nec verbo eius apicem vel addamus, vel auferamus. Si nec addendum nec auferendum est: qua scriptura excusari poterit, quod in cathedris, templis, sacellis Papas,

Memoria Christo nõ statuenda.

Memoria qualis Christo statuenda.

mona-

monachos, &c. constituamus? Attendite, quidnam geramus per errorem.

Quoniam tractatio de superstitionibus esse debet integra: conuenit, vt etiam de ceremoniis & idololatriis differamus. Sciendum itaque, Salomonis templum sumtibus & impendiis opulentissimis exstructum esse. Id quale hodie est? Nihil quicquam, nisi miserabilis quædam lapidum congeries. Et vt defunctus maritus, iam sepultus, nausea est suæ vxori, ita vt illum fugiat: ita templum est ad Deum. Hæc talia si non perstiterunt & durarunt, cur nos eadem de nouo rursus exstruemus? Quicquid concidit, iacet. Sodoma & Gomorrha corruerunt incendio. Tu exstrues alias? Minime gentium. Sic etiam, quoniam Salomonis templum iussu Dei exstructum, & volũtate eiusdem iterũ destructum est, an tu ob id exstructurus nouũ sis? Hoc vtique repugnaret Deo, nisi expressum mandatum accepisses. Vbi id est? Nihil erige, quod deiecit Deus: quia nihil sine caussa fit. Nihil etiam erige secundum id ædificium, quod erigere iussit Deus: nam & hoc caussam habet. Si in testamento veteri mortua illa sunt: qui tu illa viuificare possis? Si erigis, non nisi vmbram ponis. Quid vmbra est? Nihil. Sed nec vmbra esse potest. Illum enim Solem non habes, qui vmbram faciat. Si autem eiusmodi erigantur, idololatria est, quæ mater sit superstitionis. Ab hac signa idololatriæ fiunt ad illam stabiliendam. Si enim ad Prophetas respiciatis, quantopere eiulent & plangant ob hostes Christi: si Euangelia percurratis, quam serio suis aduersariis Christus maledicat: denique Apocalypsin & omnia volumina euoluatis: deprehendetis certe, gregem numerosum esse eorum, qui in idololatria furiant. Horum ergo si numerus maior & electorum minor est: iam dispicite, quisnam grex maior, quis minor sit. Dispicite & trutinate, & deprehendetis veritatem, & personas, de quib. vaticinati sunt Prophetę, Christus, scriptura vniuersa. Cæcum certe illum oportet esse hominem, qui non videat id, quod vastum suis oculis quotidie obuersetur. Scrutamini de illis scripturas, quinam sint, & ordinem illum noscetis ingenti grege & multitudine ac numero. Numerus ipse id satis testatur, de quo scriptura loquitur adeo manifeste & aperte. Non ergo immerito de ceremoniis scribere aggressus sum, vt nimirum videatis idolomaniam, & signa illam consequentia, & ex ceremoniis profluentia. Quæ quo modo fiant, deinceps tradetur. Vos sedulo illa legite. Nec enim leuis momenti talia sunt, aut temere iudicari debent.

Numerus testatur de regno Christi.

Ad pręscriptum itaq; modũ, homines multa sibi ipsis fingunt & impo-

nunt. Quanquam illa plerunque non ex propria ac intima phantasia depromant, sed ex rebus olim quoq; factis eadem deducant. Hi vetera imitari satagunt, sed mandatum non habent. Inde iam emergit superstitio, quaidem fit, quod fieret, si prototypum ipsum præsto esset. Sic ad lapideum vel ligneum Petrum idem fit, seu in ipsum non aliter creditur, ac si Petrus viuus ipse adesset. Idem fit, si crucem quandam alicubi videam, & veram illam, in qua pependit Christus, esse putem. Sic quia scio, Christum sub cruce *Longino* visum restituisse: si in crucem aliam idem credam, fit idem ex mea fide. Hæc superstitio est. Nec enim fidem meam ponere in crucem aliam debeo, quam in vnicam, quæ est ipse Christus. Fides enim talia præstat. Et siue falsa seu vera sit, signa operatur. Illustrabimus rem dato exemplo. Maria viuens edidit signa. Huius si imaginem faciam, & fidem, quæ in Mariam dirigi debebat, in imaginem intendam: iam ipsa quoque imago signa eadem facit. Hæc iam signa falsa sunt, & tamen sunt signa, quæ ex fide proueniunt. Quicquid autem huius fit, si recto vtar ordine, superstitio deest. Sin secus: adest. Ita in sanctum Iacobum aut Petrum credere nemo debet. In ipsos vero qui credit, is seipsum vel sanum vel claudum credere potest. Hæc autem vera fides non est. Debet enim illa tantum Deum vnum intueri. Ideo datum est mandatum: Crede in vnum Deum, & in filium eius vnigenitum Iesum Christum. His omnia clauduntur. Quia enim fides hæc procedit & verificatur, ideo mandatum est, vt recte vsurpetur. Nam si non verificaretur alias, nisi recte vsurparetur: vt illam mādaret Deus, non habuisset opus. Fieret enim per se, vt successum non haberet, & ita sponte confunderetur. Ideo vero credis in lignum, quia vides fieri, quod fide illa credis. Fides enim facit. Is opera, is fructus dat, vt credis. Illa ergo ne abutaris, mandatum accepisti: sed vtaris in veritate aduersus eum, q. noster Deus est, sicut fidei debitum est. Nec enim prohibita illa fuisset, si superstitioni sua vis & efficacia non esset.

Superstitio quid & eius fons.

Fidei & fal sa quanta vis.

Eodem modo & de hoc iudicate. Datum est nobis, vt cuilibet vxori alludamus, & in ea satiemur. Hoc iam quia datum est: sequitur mandatum, *Coniugio iungaris, nec adultereris.* Si violare coniugium minime possemus, hoc est, si non nisi cum vna fœmina congredi possemus, mandato certe nullo opus fuisset. Fuit autem eo dato omnino opus. Sic etiam possum iuramentum prçstare, vel verum vel falsum. Hoc quia possum, mandatum accepi, *periurium ne facias.* Sic & fides se habet, & efficax est. Si falsa ea sit: succedit. Si vera: succedit. Quia ergo fides signa dat, nec aliud, & fides est in Deum: solus Deus etiā signat: patet vtiq; in nullum credendum esse alium, quam in Deum. Et hoc mādatum

Mādatum adulterii cur datum.

Mādatum periurii cur datum.

tum est: quo anteuertuntur superstitiones omnes. Quia vero signa fiũt, si non Deum quidem, sed sanctum quendam, vt diximus, inuoces: in fide quidem illa sanus fies, sed tamẽ perperam credidisti: Si mandato paruisses, & fidem in Deum tanquam in sanctum intendisses, vna cum impetrata sanitate regnum quoque cœlorum impetrasses. Qui enim in Christum credebant, sanescebant in corpore & anima. Quos Petrus sanauit, hi in solum Christum credere debebant, & per hoc sanabantur. Non autem in Petrum. Is enim auersabatur superstitionem, & fidem dirigebat in illum, cui debebatur. Si rectum hoc in eius vita: multo erit rectius post vitam. Quanquam si fortiter quis etiam in Petrum crederet, sanesceret quidem, sed non, vt illi, quos sanauit ipse Petrus per fidem rectam. Talis sanescit, sed extra salutem seu beatitudinẽ & ordinem. Quod si sanctos quidam inuocet: non tamen Sanctus, sed fides ipsum sanauit. Illæ meræ superstitiones & signa falsæ fidei sunt, si dicitur: Aspice hæc, aspice illa signa. Fieri optata quidem certum est, non quod Diabolus, non quod malus genius, sed tantum fides id faciat. Iam fides oritur ex Deo, & in Deo manere debet, hoc est, redire debet, in illum, ex quo processit. Sin minus, falsa est. Liberorum procreatio ex Deo est, etsi illi sint spurii. Sed non ex Deo ille ordo est. Legitimo thoro nasci, ordo ex Deo est. Et sicut generatio liberorum extra coniugium ex Deo est, non ex Diabolo: Sic Fides etiam ex Deo est, non ex Diabolo. Quicquid facit illa ex superstitione, adulterio simile est.

Fides ex solo Deo. Fides confertur cum procreatione liberorum.

Ideo ad præscripta diligenter attendendum est. Si quis alicuius articuli mandatum habeat, signum est, eius abusum aliquem dari, etsi non ex Diabolo sed Deo processerit. Concurrit tamen Diabolus, & turbas ac confusionem parit, vt talia in abusum abeant, qui præter mandatum sit. Sic Diabolus delectatur spuriis, non quod ipse eos gignat, aut gignendi vim det: sed quia mandatum Dei violari videt. Qui cum puritatis amans sit, impuritatem acerbius odit ingruentem. Sic etiam si in fide per superstitionem sanus fis, ex Deo sanescis, nõ ex Diabolo: sed modo adulterino, tibi interdicto. Deus enim talia nostro arbitrio relinquit: attamen mandatum dat, ne blandientibus a rebus seducaris, inficiaris aut polluaris. Sic Solem habes, non vt ad splendorem eius fureris, sed viam Dei ambules, agros colas. Exemplum. Fecit nobis Deus faces, quæ ardeant, vt beneficio illarum videamus in tenebris. Ad vsum alium ex nobis datæ non sunt. Iam vero fax in nostra manu est, qua aut domum incendere, aut latronem furemque ducere possumus. Ad malũ autem hæc fax data non est, sed ad bonum. Et tamen fax seruit tam ad malum, quam ad bonum. Similis ratio etiam fidei. An non fax a Deo data est?

Fides comparatur faci.

Omnino. Ergo Diabolo imputare nō possum, quod facio malum. Diabolus facem mihi non præfert, nec etiam illam subdit. Nec n. ignis vel minimam scintillam ex silice dare is potest. Factum ergo meum ipsi imputandū non est. Sic item: si fidem adhibeo rebus malis, ipsa nihilominus est ex Deo: is n. mihi ipsam dedit. Itaq; cum illa tam malis quam bonis rebus impendi possit, datum ob id mādatum est, *Crede in vnum Deum, & in filium eius vnigenitum, in Spiritum sanctū*, qui vnus tantum Deus sunt. In his finitur fides, nec vlterius extēditur. Quicquid præterea facis, idololatria & superstitio est. Nō vero hoc ita accipies, quasi, si in S. Paulum aut Stephanum credas, & quod credis, fiat, falsi dii illi sint (manent enim illi sancti, tu in ipsos credas vt velis) sed tu in phantasia tua tibi falsum Deum constituis, quem vocas S. Paulum, &c. Huic defers honorem illum, qui Dei proprius est, vt mandatum de fide docet.

Fides in solo Deo finitur.

Inficiari quidem non possumus, Spiritus quoque sese tali fidei permiscuisse in celebratis Encæniis & similibus, & apud statuas, diuosque aut alios sese videndos aut noscendos exhibuisse, quasi ipsi talia præstarent. Sed haudquaquam ipsi, verum sola fides ista facit. Et res non aliter hæc se habet, ac si quis lanam ouillam manibus tractans, vnde nam comparata esset, exacte non sciret, nihilominus tamen ad illā lupus accederet, & sibi illam euulsam esse prædicaret, aut, si quis, vnde mel conficeretur, nesciret, scarabæus autem, se id facere gloriaretur. Non alium hic se præstat Diabolus, quem oblati tales honores non insuauiter fricant. Vt vero lupum ornat vestis serica: ita honores illi Diabolum. Verū quidem est, apud ceremonias eiusmodi Diabolum frequentem cōparere, suoq; opere illas mire confirmare, vt multæ superstitiones cōfertim exoriantur. Per talia n. stolida plebecula commouetur ad lacrymas, ad suspiria, detrahitur a ludis, comœdiis, &c. picturis, statuis, &c. Huiusmodi commotiones pariunt fidem: fides parit opera: opera gignūt superstitiones. Etsi enim bonæ & vtiles sint: ex gemitibus tamen procedunt cordium. Suspiria illa dant fidem. Suspiria cientur ex ceremoniis, picturis, & imaginibus. Iam vides, originem esse superstitionem: Et tamen succedit.

Fidei origo superstitiosa.

Itaq; qui veram fidem quærit, is illā non desumat ex ceremoniis, nō ex statuis, non ex picturis, &c. Sed ex Christo ipso, sine medio. Ideo datū est, verbū, q; te doceat: in quo nullū simulacrum, picturā, ceremoniam inuenies præter solum & vnicum Spiritum, qui Spiritus est sanctus. Nā si fides tibi annuntiatur, de hoc saltem cura est, vt illā in tuo corde serues. Ex hac iam crede. Sin a. illa cor tuum ingredi nolit, sed in ceremoniis, simulacris, picturis inhæreas, ita vt ab illis abstinere nequeas: hoc certe cor tuum prauū est. Etsi n. illa te quidem cōmoueant: ipsum tamen fundamen-

Fidei origo genuina.

damẽtum ac principiũ nihili est. Principiũ ex statuis sumsisti: eo reditus est. Talia n. omnia ad suũ principiũ reuertuntˀ primũ, ex quo ꝓdierunt. Et principia talia sunt caduca, mortalia, corruptibilia. Ex illis quidẽ sanatˀ es, sed modo adulterino. Ideo adulterorũ quoq; te maledictio manet. Sed vt nihil omittamus, ꝙ ad superstitiones explicandas pertinet, scitote, multis in locis vsitato more inualuisse, vt si quis diutius ęgrotans nec mori nec conualescere potuerit, instituerentur tandẽ precationes, numeri, ieiunia, &c. Quæ si fiant ab ordinatis ad hoc, fides est, ægrotum aut mori aut conualescere. Itaq; siue moritur, siue conualescit, fit hoc ex virtute fidei, quam falso & spurie vsurpant. Illa abit ad finem voluntatis ipsorum per vim fidei, quam collocant in precationes, quib. plus tribuunt, quam ipsi Deo. Credunt namq; in precationem, non in Deum. Et licet quidem precatio a Deo sit: non tamen ad vsum data talem est, sed vt cœlestis pater rogaretur per ipsam de eo, ꝙ cõprehendit. Hi aũt vires precationis certas esse autumant. Vnde fit, vt illa abutantur, & fides efficax sit. *Iam si Pater noster* aut Euangelium Ioan. talia faciunt: multo magis id eueniet a simulacris, ceremoniis, picturis. Eodẽ modo fides est in homine, vt laqueus, quo strangulatur fur, ad multa vtilis fit. Ea fides facit, vt fiat. Si fides etiã in filum lineum est, similiter fit. Interim tamen hoc nec diabolˀ facit, nec fur nec laqueus, nec carnifex: sed adulterina tua fides, quam non impendis, vt debebas. Idemque facis, ac si semen tuum, ꝙ ad propagationem tui generis vtile est, iniicias pecudi. Tales enim Sodomitæ & adulteri sunt etiam illi superstitiosi. De superstitionibus ergo in genere omnibus (quæ quidem superstitiones sunt, & esse probãtur) hoc teneri oportet, ꝙ ex fide oriãtur, quæ fides ex Deo est, & sic ꝙ per fidem, & innatã ei efficaciam fiant, qualiacunq; illa sint. Hæc ducit ad salutem, si credimus, vt nobis mandatum est, *Credes in vnum Deum*: Similiter, vt Christus dixit, *Abi fides tua saluam te fecit*. Illa autem fidẽ habebat in Christum. Vnde etiam fiebat sana & salua. Sic etiam de fide superstitiosa tenendum est, quod per eam quoque sanemur, sed ad exitium æternum. Non enim in corpore tantum, nos sanare debet fides, sed etiam in anima, vt hæc quoq; verba addantur: *Abi, peccata tua tibi remissa sunt*, & cum remissis peccatis etiam propulsata infirmitas. Huc ergo conducit præceptum, vt sciamus, quæ caussa aut salutis aut damnationis sit.

Laqueus strangulati vtilis.

Porro de viuis etiam diis falsis, qui per ceremonias & similia sese efferũt, sciendum est, quod & ipsi alta interdum suspiria & gemitus vulgo rudi eliciant, quibus fides fortificatur adeo, vt etiam signet. Vnde enim suspiria commota sunt: eadem loca fides subinde repetit. Hoc modo fieri potest, vt si quis vestem quandam religiosiorem gestet, illa simplicem

quendam spectantem ipsam in commiserationem pertrahat. Vesti si accedat gestantis habitus & vita seuerior: affectus ille intenditur. Idem si clamitet, seipsum flagellet & cedat, spectantis vtique animus hisce gestibus ita percellitur, vt in fidem illico ruat, & gesticulatorem illum Deum faciat, ac singulari cultu prosequatur. Vide vero, ex Mimo tali fides oritur, & emergit. Ea superstitiosa est, nec ad mandatum quadrat. Non ieiunia, non precationes, non vestes, non percussio tui ipsius videantur. Et æquius est, homines ignorare, an talia patres vel non patres. Qua caussa? Hac scil. ne pro Deo aut Sancto habearis, ac talibus simulationibus rudem popellum in superstitiosam fidem pellicias. Ideo Christus dixit: *Si ieiunas, faciem tuam ablue, ne ieiunasse videaris.* Similiter etiam: *Si Eleemosynam das, noli cum tympanis incedere, &c.* Quibus verbis admonemur, tacite & secreto omnia agenda esse, nec manus læua sciat, quid faciat dextera. Si manus læua id scire non debet, quamuis dextræ proxima sit, & promte auxiliari possit: multo minus scietis, qui in tertia aut quarta domo habitat. *Nolite orare in plateis publicis, sed abstrudite vos in interius conclaue.* Qua de caussa? Si in publico oras, quid fit? Datur initium & occasio ad superstitionem. Ideo id fieri Christus prohibuit. Si enim oras in publico, videns id alius ex plebe te æmulatur: tuque tuo exemplo illum compellis ad idem tecum faciendum, & in fidem ille cadit, debere id ita fieri, hoc est, multa blaterari. Iam tu illius Deus sis, isque te sequitur, nō Christum, qui iubet ipsum orare in abdito. Hoc modo quicquid facimus, in abdito & occulto fieri debet. Per nos enim neminem mouere debemus, nisi in Christo & in ipsius passione. Hinc simplex quiuis doctus fieri debet. Si secus, iam est superstitiosus, qui non credit secundum mandatum & doctrinam Christi, sed fidem suam dirigit ad homines Tetricos, Ethnicos, Pharisæos, Saducæos, Hypocritas & scribas.

Eleemosynas publice dare superstitiosum.

Orare publice superstitiosum.

Pro conclusione, quia hactenus de superstitionibus disseruimus, pandendum etiam vobis est, ex quo fundamento oriantur, & quidnam sint. Nam & de obiectis, quæ videntes ad gemitus cōpellunt, remouendis, & de huius facti caussis, constituimus. Ceterum possent hic instare simplices. Si in sanctos credo, me iuuant vtique. Sed discant hi similiter etiam in Christum credere, ita iuuabuntur simul corpore & anima. Sed & ex altera parte instare possint aduersarii, bona omnino facienda esse opera in conspectu hominum, vt illa videantur. De hoc quantum hæc Philosophia requirit, aut admittit, ita sciendum est. Bona opera facienda omnino sunt, & publice. Orare, ieiunare, non sunt opera, quæ hic intelligimus, vt nec Eleemosynam dare. Talia enim secreto fieri mandata sunt, publice ea facere, serio prohibitum est. Ceterum, quænam sunt bona

Bona opera quæ facienda.

bona opera? Hæc nimirũ, quibus Pater cœlestis laudatur & celebratur. Tua precatio Deum nec laudat, nec extollit, vt nec tuum ieiunium, nec tua Eleemosyna. Illa facis ad tui laudem. Quæ a Deum celebrent, hæc sunt: mundare leprosos, suscitare mortuos, cæcos visu donare. De his cogitandum est: hæc æstimantur: hæc ad gloriam Dei cedunt: per hæc missi a Deo cognoscuntur: per hæc veritas Dei cognoscitur. Libri itaq; huius lectio eo vobis faciat, vt caueatis, ne superstitionis vos participes reddatis. De caussa dictum satis est, & quid inde emergat, commemoratum. Mihi hæc quidem, fateor, explicatu difficilia satis fuerunt. Mihi autem, ceu Philosopho, cuius Philosophia super lapidẽ angularẽ Christum fundata est, ista talia detegenda & reuelanda fuerunt, ne in dubio relinqueretur id, quod planum esse debet, sed vt omnibus constaret, vndenam quidlibet emergeret, & initium sumeret. Hæc Philosophia magistra & artifex Doctorum est in rebus omnibus, cui etiam vniuersa doctrina innititur. Quandoquidẽ aũt hæc strictim percensita sint: sciendum est, illa latius & fusius in scriptura deduci & explicari, ad quam me totum refero. Nec enim præter ipsius testimonium quicquam scripsi, sed Philosophiam hanc omnem ex illa deduxi. Nec quicquam attuli, quod huic aduersaretur. Et gratulor mihi de tam certa illius cognitione: vobisque hortator sum, vt eandem similiter vobis quoque familiarem reddatis. Periculosiora namq; sunt tempora hæc, quam vlla a mortuo Christo vnquam extiterunt.

Lectori.

Hactenus ex ordine traditi sunt libri Philosophici, qui integri, sine defectu in originalibus reperti sunt. Excipio tamen librum de arte præsaga, in quo pauca quædam, duobus locis, suis foliis annotata, etiam in ipsius Theophrasti autographo defuerunt, forsan ab imperitis aut inuidis excerpta. Sequuntur deinceps ceteri, qui in multis locis defecti reperti sunt, & cum nulla vspiam defectuum complendorum spes superfit, ita, vt imperfecti inuenti sunt, & in fragmẽtis congesti, impressi sunt. Bonus ac æquus Lector hæc boni consulet.

FRAGMENTVM LIBRI DE SAGIS ET EARVM OPERIBVS.

Deest principium Prologi.

C Moyses mutat baculum in serpentem ante Regem Pharaonem. Ex quo faciebat hoc? Ex voce Dei. Vox erat Deus. Deus faciebat. Accedunt autem & Magi facientes, quod ipse fecerat. Ex quo? Ex Diabo-

lo, qui talia ipsos docuit. Hæ mihi sunt rationes, quæ ad scribendū me compulerūt, vt discernatur bonum a malo, & malum pro malo habeatur. Sic etiam Medicus, quid in flore specioso mali lateat, indicat, quem tamen vulgus nobilem indicat. Deus ergo homini, quem in simplicitate ambulare iussit, præuios seu præmōstratores dedit, qui viam cōmonstrent: & vt in simplicitate sua manere possint, præcursoribus illis sapientiam contulit: non secus ac mandauit, vt, quæ Cæsaris sunt, Cæsari darentur, & vt in simplicitate persistendo, nullus dolus aut fraus contra Cæsarem intenderetur. Quo certe confirmantur illa, quæ Paulus dixit: *Magistratui subditi estote, etiam malo.* Qua de caussa hoc factum est? Ipsis datum est donum, & donum quidem simplicitatis. Cum ergo simplicitas imperata populo sit, respiciendum est in Ductores, qui rebus omnibus præfecti sunt. Quis enim ex illis non a Deo doctus est? Itaque ex tali sapientia hominum opera æstimantur, vt, ex quonam procedant, cognoscatur. De operibus dico, quæ sagarum sunt. Quod fieri necesse est, ne rudior populus in his occultis operibus seducatur, & sciantur diiudicari illa, quæ illorum simplicitas capere non potuit. Vale.

Simplicitas populi est sapientia ductorum eius.

Capvt I.

Ante omnia opus est, vt vim & potestatem hominum intelligatis. Quo recte intellecto, fundamentum mei propositi eo facilius capietis. Primum ergo scitote, terram datam esse hominibus, vt in illa dominarentur. Omnes enim terræ plantæ, & quicquid in ipsa subsistit, hominis potestati subiectum est, ita vt plantandi, colendi, & quicquid, vel ad necessitatem vel ad voluptatem requirit, euellendi ius habeat. Quæ omnia vt rectius administrare posset: perfectam sapientiam, vires, robur & potestatem consecutus est. De potestate autem hac porro tenendum est, homini opus minime esse, vt curet & sollicitus sit de forma rerum illarum, & iis, quæ alias ad ipsas spectant: sed seminat ipse tantum, & de ceteris secure agit. Quæcunque enim hominem delectant, quæcunque corpus eius sustentant, quæcunq; corpus eius a morbis vindicant, Deus vniuersa accurat & suppeditat, & in omnibus hominē dominum constituit, vt hoc agat, & Naturæ cetera credat, ac veluti mandet, vt ea producat, quæ homo poscit & desiderat. Ita poscēdi singula Natura producit, fingit, sculpit, pingit coloribus. Potens ergo & magnificus homo est adeo, vt terra ipsi seruiat, & quicquid is seminat, plātatque, sine addito quocunq; eius auxilio, illa quam formosissime crescere & enasci faciat. Ex quibus patet, quantum potestatis & imperii creatura Dei, Homo, in terra habeat. Vnde velut ex exemplo discendum, quod Deus hominem nō tantum secundum carnem talem crearit, sed donū illustrius eidem insuper etiam contulerit.

Homo dominus terræ.

Natura hominis famula.

Hominis præstantia quanta

Cap.

CAP. II.

PRo homine autem creatæ terræ conditio ista est, vt regio austri, fructus suos & flores gignat: regio Septentrionis vireder, cum Alpes niue adhuc obtectæ sunt. Et si loco vno messis est, in altero est semen. Docent hæc, terram non similem hyemem & æstatem producere, sed vel seriorem, vel maturiorem, ita, vt quod in vna regione incredibile est, in altera eodem tempore crescat & fiat. Nam si Hybernia noctibus caret: opposito id mirabile obuenit. Et Hybernis mirabile videtur, q. in opposito cōstituti noctes habeant. Sic hic nulla æstas, sic alibi nulla hyems est. Hic si dies est, alibi nox est. Et sic deinceps. Si quis globū enietiat', quotidie reperietur *Maius, Aprilis, Iunius, Martius, &c.* Sic indies tempus producit cerasa, messem, autumnum. Tempora etiam transllocantur aut mutantur, seu euariant ita, vt Sabbathum Germanorum, Sabbatho Indorum posterius incidat, & dies Lunæ Lusitanicus, orientali duodecim diebus serius veniat, & tamen numero dierum anni nihil decedat. In his ce omnibus homo ita potens est, vt, quod in occidente inuenit, id plantare possit in oriente, & plantas septentrionales trāsferre in Meridiem, adeoque hortum suum, medio seminum ex hac orbis parte sumtorum cis Mare in alteram plagam traiicere, & sic nouum producere hortum queat.

Regionum terræ diuersitas.

Sabbathū German. Indorum 12 diebus serius.

CAP. III.

DE his omnibus sciendū est, quod fiant naturaliter. Nec dicere quisquam potest aliter, quam quod natura has res operata sit. Sic, si in media hyeme rosa virescens in terram quandam importaretur, vbi bruma intensa esset, vulgus non abs re diceret, rem illam non fieri naturaliter. Contra vero Sapiens aut Magus rectius diceret, illam esse vim & opus Naturæ. Affertur enim ex illa regione, vbi rosæ æstas iam genialis vernat. Eadem etiam celeritate per Magum nix inferri potest in illas regiones, vbi æstas altissima flagrat. Et talia simplici populo proponenda sunt, quod nempe Magus nec rosam, nec niuem fecerit: sed quod Magicum nuncium (hic non multum differt a Gabalistica celeritate) mittat in eas regiones, in quibus natura pro loci illius conditione talia produxit, ignota ibi, vbi importantur. Fieri etiam possibile est, vt nix soluatur vi illius regionis tēporis in anno, sic etiā vt rosa in alia terra sub hyemis crescat, addita celeri ope & calore ascititio. Magice ergo tales res ad loca sedesue incongruas transportantur. Et sicut ciconia pullos suos in Germania excludit, secumque ad terras alias abducit, ita ex patria sua seu natiuo solo hæ res traiiciuntur in oras alias.

Rosa hyeme ostentata unde.

lo,qui talia ipsos docuit. Hæ mihi sunt rationes, quæ ad scribendū me compulerūt,vt discernatur bonum a malo, & malum pro malo habeatur. Sic etiam Medicus,quid in flore specioso mali lateat,indicat,quem tamen vulgus nobilem indicat. Deus ergo homini,quem in simplicitate ambulare iussit,præuios seu præmōstratores dedit, qui viam cōmonstrent: & vt in simplicitate sua manere possint, præcursoribus illis sapientiam contulit: non secus ac mandauit, vt, quæ Cæsaris sunt, Cæsari darentur,& vt in simplicitate persistendo, nullus dolus aut fraus contra Cæsarem intenderetur. Quo certe confirmantur illa, quæ Paulus dixit: *Magistratui subditi estote, etiam malo.* Qua de caussa hoc factum est? Ipsis datum est donum,& donum quidem simplicitatis. Cum ergo simplicitas imperata populo sit, respiciendum est in Ductores, qui rebus omnibus præfecti sunt. Quis enim ex illis non a Deo doctus est? Itaque ex tali sapientia hominum opera æstimantur; vt, ex quonam procedant,cognoscatur. De operibus dico,quæ sagarum sunt. Quod fieri necesse est, ne rudior populus in his occultis operibus seducatur, & sciantur diiudicari illa,quæ illorum simplicitas capere non potuit. Vale.

Simplicitatis potentiæ est sapientia ductorum eius.

CAPVT I.

ANte omnia opus est, vt vim & potestatem hominum intelligatis. Quo recte intellecto, fundamentum mei propositi eo facilius capietis. Primum ergo scitote,terram datam esse hominibus,vt in illa dominarentur. Omnes enim terræ plantæ,& quicquid in ipsa subsistit,hominis potestati subiectum est,ita vt plantandi,colendi, & quicquid,vel ad necessitatem vel ad voluptatem requirit, euellendi ius habeat. Quæ omnia vt rectius administrare posset: perfectam sapientiam, vires, robur & potestatem consecutus est. De potestate autem hac porro rene[...]dum est,homini opus minime esse, vt curet & sollicitus sit de forma[...]rum illarum,& iis,quæ alias ad ipsas spectant: sed seminat ipse tant[...] de ceteris secure agit. Quæcunque enim hominem delectant, q[...]que corpus eius sustentant, quæcunq; corpus eius a morbis vi[...] Deus vniuersa accurat & suppeditat, & in omnibus hominē d[...] constituit, vt hoc agat,& Naturæ cetera credat, ac veluti ma[...] producat,quæ homo poscit & desiderat. Ita po[...]ula N[...] ducit,fingit,sculpit, pingit coloribus. Poten[...]ni[...] est adeo,vt terra ipsi seruiat,& quicquid is [...] to quocunq; eius auxilio, illa quam form[...] ciat. Ex quibus patet,quantum po[...] mo,in terra habeat. Vnde velut c[...] minem nō tantum secundum c[...] eidem insuper etiam cont[...]

Homo dominus terræ.

Natura hominis famula.

Hominis præstantia quanta.

PRo homine autem [illegible]
ctus nos & [illegible]
ue adhuc [illegible]
cent hæc, terram [illegible]
ser[illegible]orem, vel [illegible]
altera eodem [illegible]
opposito id [illegible]
sito cõstituti [illegible]
Hic si dies est, [illegible]
tidie reperietur [illegible]
producit cerasa [illegible]
mutantur, seu [illegible]
dorum posterius [illegible]
diebus serius vernat, [illegible]
sce omnibus ho[illegible]
tare possit in oriente [illegible]
adeoque [illegible]
cis Mare in altera [illegible]
queat.

DEh's om[illegible]
quam [illegible]
in media [illegible]
bruma [illegible]
raliter [illegible]
opus [illegible]
vernat. [illegible]
regiones, [illegible]
da sunt, [illegible]
Magicum [illegible]
mittat in eas [illegible]
pro[illegible]
uatur v[illegible]
emis cre[illegible]
ad loca [illegible]
in Ger[illegible]
seu [illegible]

Porro dictitari etiam solet: *Sunt monumenta aut memoria?* Has quis ita statuere iussit? Nam si non mandauit Christus, veteris testamenti, iam exoleti & sublati, memoriam celebrari: qui quæso memoriam celebrabimus testamenti noui, quod nondum mortuum est, sed adhuc viuit? Qui rerum præsentium statui memoria possit? Memoriæ sunt tantum mortuorum, non etiam viuentium, sunt rerum præteritarum, non præsentium aut futurorũ. Hinc iam superstitio. Hic tu respõdere possis ita: Christus mortuus est, & ascendit ad cœlos. Huius iam populo omnino statuenda est memoria, ne obliuiscatur. Inaniter angeris, quod metuis, Christum perditurum esse suos. Nec enim id faciet, etsi nec tu, nec grex tuus vniuersus ipsius vllam memoriam coleretis vnquam. Si iam suos elegit Christus, & eosdem ad se trahit pater, & filius mittit, iam vide tu, cuius vsus sis. Commode enim is mittet suos electos, qui Petri vocentur, non te aut alium, cui electionem dat homo, qui nec aures nec oculos habet. An non scriptura dicit: *Hunc docebis & verbum annunciabis?* An non annunciare est docere fidem, & mandata doctrinamq; Christi patefacere? Omnino. Iam qui rectius hoc obire munus possis, quam si secundum mandatum Christi nomen ipsius spargas ea ratione, quam ille monstrauit? non per picturas, sed per proprii oris laborem seu opus, vt scilicet spiritus sanctus audiatur, non pictor videatur. Per verbum suum, quod spiritus sanctus ipse est, non requirit aut accersit, non per statuarium, non per aurifabrum in corda nostra subit. Qui enim suis operibus illum meo cordi imprimere possunt? Quo pacto talia mihi per picturas infundere queunt? Per spiritum sanctum intrudenda in cor sunt. Is non per picturas, non per cælamenta & similia alia ingreditur, sed per verbum. Quia enim Christus non circa picturas aut statuas versatus est, sed circa verba & opera, & proprium corpus: vt eadem via ipsum sequamur omnes, opus est. Quicquid per hæc vestigia non ingreditur, superstitio est. Hæc ergo superstitionis generatio est. Comœdiarum quidem & historiarum, quæ de Christo aut aliis quomodocunque spectandæ exhibentur, spectatio iucunda & voluptuosa est. Spiritus tamen sanctus præsto non est. Hic alliciendus est, vt præsto sit. Nam nullis ille bacchanalibus aut ludicris aliis interest. Cum corde & ex corde terenda est illa via, quam mandauit CHRISTVS, iubens, vt, quæ ipsum videmus facere, eadem nos quoq; faciamus. Talis ipsi memoria constituenda est, vt vestigia eius sequamur, nec verbo eius apicem vel addamus, vel auferamus. Si nec addendum nec auferendum est: qua scriptura excusari poterit, quod in cathedris, templis, sacellis Papas, mona-

Memoria quid. & vnde.

Memoria Christi nõ statuenda.

Memoria qualis Christi statuenda.

monachos,&c. constituamus? Attendite, quidnam geramus per errorem.

Quoniam tractatio de superstitionibus esse debet integra: conuenit, vt etiam de ceremoniis & idololatriis differamus. Sciendum itaque, Salomonis templum sumtibus & impendiis opulentissimis exstructum esse. Id quale hodie est? Nihil quicquam, nisi miserabilis quædam lapidum congeries. Er vt defunctus maritus, iam sepultus, nausea est suæ vxori, ita vt illum fugiat: ita templum est ad Deum. Hæc talia si non perstiterunt & durarunt, cur nos eadem de nouo rursus exstruemus? Quicquid concidit, iacet. Sodoma & Gomorrha corruerunt incendio. Tu exstrues alias? Minime gentium. Sic etiam, quoniam Salomonis templum iussu Dei exstructum,& volūtate eiusdem iterū destructum est, an tu ob id exstructurus nouū sis? Hoc vtique repugnaret Deo, nisi expressum mandatum accepisses. Vbi id est? Nihil erige, quod deiecit Deus: quia nihil sine caussa fit. Nihil etiam erige secundum id ædificium, quod erigere iussit Deus: nam & hoc caussam habet. Si in testamento veteri mortua illa sunt: qui tu illa viuificare possis? Si erigis, non nisi vmbram ponis. Quid vmbra est? Nihil. Sed nec vmbra esse potest. Illum enim Solem non habes, qui vmbram faciat. Si autem eiusmodi erigantur, idololatria est, quæ mater fit superstitionis. Ab hac signa idololatriæ fiunt ad illam stabiliendam. Si enim ad Prophetas respiciatis, quanropere eiulent & plangant ob hostes Christi: si Euangelia percurratis, quam serio suis aduersariis Christus maledicat: denique Apocalypsin & omnia volumina euoluatis: deprehendetis certe, gregem numerosum esse eorum, qui in idololatria furiant. Horum ergo si numerus maior & electorum minor est: iam dispicite, quisnam grex maior, quis minor sit. Dispicite & trutinate,& deprehendetis veritatem,& personas, de quib. vaticinati sunt Prophetę, Christus, scriptura vniuersa. Cœcum certe illum oportet esse hominem, qui non videat id, quod vastum suis oculis quotidie obuersetur. Scrutamini de illis scripturas, quinam sint,& ordinem illum noscetis ingenti grege & multitudine ac numero. Numerus ipse id satis testatur, de quo scriptura loquitur adeo manifeste & aperte. Non ergo immerito de ceremoniis scribere aggressus sum, vt nimirum videatis idolomaniam,& signa illam consequentia, & ex ceremoniis profluentia. Quæ quo modo fiant, deinceps tradetur. Vos sedulo illa legite. Nec enim leuis momenti talia sunt, aut temere iudicari debent.

Numerus testatur de regno Christi.

Ad pręscriptum itaq; modū, homines multa sibi ipsis fingunt & impo-

nunt. Quanquam illa plerunque non ex propria ac intima phantasia depromant, sed ex rebus olim quoq; factis eadem deducant. Hi vetera imitari satagunt, sed mandatum non habent. Inde iam emergit superstitio, qua idem fit, quod fieret, si prototypum ipsum præsto esset. Sic ad lapideum vel ligneum Petrum idem fit, seu in ipsum non aliter creditur, ac si Petrus viuus ipse adesset. Idem fit, si crucem quandam alicubi videam, & veram illam, in qua pependit Christus, esse putem. Sic quia scio, Christum sub cruce *Longino* visum restituisse: si in crucem aliam idem credam, fit idem ex mea fide. Hæc superstitio est. Nec enim fidem meam ponere in crucem aliam debeo, quam in vnicam, quæ est ipse Christus. Fides enim talia præstat. Et siue falsa seu vera sit, signa operatur. Illustrabimus rem dato exemplo. Maria viuens edidit signa. Huius si imaginem faciam, & fidem, quæ in Mariam dirigi debebat, in imaginem intendam: iam ipsa quoque imago signa eadem facit. Hæc iam signa falsa sunt, & tamen sunt signa, quæ ex fide proueniunt. Quicquid autem huius sit, si recto vtar ordine, superstitio deest. Sin secus: adest. Ita in sanctum Iacobum aut Petrum credere nemo debet. In ipsos vero qui credit, is seipsum vel sanum vel claudum credere potest. Hæc autem vera fides non est. Debet enim illa tantum Deum vnum intueri. Ideo datum est mandatum: Crede in vnum Deum, & in filium eius vnigenitum Iesum Christum. His omnia clauduntur. Quia enim fides hæc procedit & verificatur, ideo mandatum est, vt recte vsurpetur. Nam si non verificaretur alias, nisi recte vsurparetur: vt illam mãdaret Deus, non habuisset opus. Fieret enim per se, vt successum non haberet, & ita sponte confunderetur. Ideo vero credis in lignum, quia vides fieri, quod fide illa credis. Fides enim facit. Is opera, is fructus dat, vt credis. Illa ergo ne abutaris, mandatum accepisti: sed vtaris in veritate aduersus eum, q. noster Deus est, sicut fidei debitum est. Nec enim prohibita illa fuisset, si superstitioni sua vis & efficacia non esset.

Superstitio quid, & vnde fons.

Fidei & falsæ quanta vis.

Eodem modo & de hoc iudicate. Datum est nobis, vt cuilibet vxori adludamus, & in ea satiemur. Hoc iam quia datum est: sequitur mandatum, *Coniugio iungaris, nec adultereris.* Si violare coniugium minime possemus, hoc est, si non nisi cum vna fœmina congredi possemus, mandato certe nullo opus fuisset. Fuit autem eo dato omnino opus. Sic etiam possum iuramentum præstare, vel verum vel falsum. Hoc quia possum, mandatum accepi, *periurium ne facias.* Sic & fides se habet, & efficax est. Si falsa ea sit: succedit. Si vera: succedit. Quia ergo fides signa dat, nec aliud, & fides est in Deum: solus Deus etiã signat: patet vtiq; in nullum credendum esse alium, quam in Deum. Et hoc mãdatum

Mãdatum adulterii cur datum.

Mãdatum periurii cur datum.

tum est: quo anteuertuntur superstitiones omnes. Quia vero signa fiűt, si non Deum quidem, sed sanctum quendam, vt diximus, inuoces: in fide quidem illa sanus fies, sed tamē perperam credidisti: Si mandato paruisses, & fidem in Deum tanquam in sanctum intendisses, vna cum impetrata sanitate regnum quoque cœlorum impetrasses. Qui enim in Christum credebant, sanescebant in corpore & anima. Quos Petrus sanauit, hi in solum Christum credere debebant, & per hoc sanabantur. Non autem in Petrum. Is enim auersabatur superstitionem, & fidem dirigebat in illum, cui debebatur. Si rectum hoc in eius vita: multo erit rectius post vitam. Quanquam si fortiter quis etiam in Petrum crederet, sanesceret quidem, sed non, vt illi, quos sanauit ipse Petrus per fidem rectam. Talis sanescit, sed extra salutem seu beatitudinē & ordinem. Quod si sanctos quidam inuocet: non tamen Sanctus, sed fides ipsum sanauit. Illæ meræ superstitiones & signa falsæ fidei sunt, si dicitur: Aspice hæc, aspice illa signa. Fieri optata quidem certum est, non quod Diabolus, non quod malus genius, sed tantum fides id faciat. Iam fides oritur ex Deo, & in Deo manere debet, hoc est, redire debet, in illum, ex quo processit. Sin minus, falsa est. Liberorum procreatio ex Deo est, etsi illi sint spurii. Sed non ex Deo ille ordo est. Legitimo thoro nasci, ordo ex Deo est. Et sicut generatio liberorum extra coniugium ex Deo est, non ex Diabolo: Sic Fides etiam ex Deo est, non ex Diabolo. Quicquid facit illa ex superstitione, adulterio simile est. *Fides ex solo Deo. Fides confertur cum procreatione liberorum.*

Ideo ad præscripta diligenter attendendum est. Si quis alicuius articuli mandatum habeat, signum est, eius abusum aliquem dari, etsi non ex Diabolo sed Deo processerit. Concurrit tamen Diabolus, & turbas ac confusionem parit, vt talia in abusum abeant, qui præter mandatum fit. Sic Diabolus delectatur spuriis, non q̄ ipse eos gignat, aut gignendi vim det: sed quia mandatum Dei violari videt. Qui cum puritatis amans sit, impuritatem acerbius odit ingruentem. Sic etiam si in fide per superstitionem sanus fis, ex Deo sanescis, nō ex Diabolo: sed modo adulterino, tibi interdicto. Deus enim talia nostro arbitrio relinquit: attamen mandatum dat, ne blandientibus a rebus seducaris, inficiaris aut polluaris. Sic Solem habes, non vt ad splendorem eius fureris, sed viam Dei ambules, agros colas. Exemplum. Fecit nobis Deus faces, quæ ardeant, vt beneficio illarum videamus in tenebris. Ad vsum alium ex nobis datæ non sunt. Iam vero fax in nostra manu est, qua aut domum incendere, aut latronem furemque ducere possumus. Ad malū autem hæc fax data non est, sed ad bonum. Et tamen fax seruit tam ad malum, quam ad bonum. Similis ratio etiam fidei. An non fax a Deo data est? *Fides comparatur faci.*

Omnino. Ergo Diabolo imputare nō possum, quod facio malum. Diabolus facem mihi non præfert, nec etiam illam subdit. Nec n. ignis vel minimam scintillam ex silice dare is potest. Factum ergo meum ipsi imputandū non est. Sic item: si fidem adhibeo rebus malis, ipsa nihilominus est ex Deo: is n. mihi ipsam dedit. Itaq; cum illa tam malis quam bonis rebus impendi possit, datum ob id mādatum est, *Crede in vnum Deum, & in filium eius vnigenitum, in Spiritum sanctū*, qui vnus tantum Deus sunt. In his finitur fides, nec vlterius extēditur. Quicquid præterea facis, idololatria & superstitio est. Nō vero hoc ita accipies, quasi, si in S. Paulum aut Stephanum credas, & quod credis, fiat, falsi dii illi sint (manent enim illi sancti, tu in ipsos credas vt velis) sed tu in phantasia tua tibi falsum Deum constituis, quem vocas S. Paulum, &c. Huic defers honorem illum, qui Dei proprius est, vt mandatum de fide docet.

Fides in solo Deo finitur.

Inficiari quidem non possumus, Spiritus quoque sese tali fidei permiscuisse in celebratis Encæniis & similibus, & apud statuas, diuosque aut alios sese videndos aut noscendos exhibuisse, quasi ipsi talia præstarent. Sed haudquaquam ipsi, verum sola fides ista facit. Et res non aliter hæc se habet, ac si quis lanam ouillam manibus tractans, vnde nam comparata esset, exacte non sciret, nihilominus tamen ad illā lupus accederet, & sibi illam euulsam esse prædicaret, aut, si quis, vnde mel conficeretur, nesciret, scarabæus autem, se id facere gloriaretur. Non alium hic se præstat Diabolus, quem oblati tales honores non insuauiter fricant. Vt vero lupum ornat vestis serica: ita honores illi Diabolum. Verū quidem est, apud ceremonias eiusmodi Diabolum frequentem cōparere, suoq; opere illas mire confirmare, vt multæ superstitiones cōfertim exoriantur. Per talia n. stolida plebecula commouetur ad lacrymas, ad suspiria, detrahitur a ludis, comœdiis, &c. picturis, status, &c. Huiusmodi commotiones pariunt fidem: fides parit opera: opera gignūt superstitiones. Etsi enim bonæ & vtiles sint: ex gemitibus tamen procedunt cordium. Suspiria illa dant fidem. Suspiria cientur ex ceremoniis, picturis, & imaginibus. Iam vides, originem esse superstitionem: Et tamen succedit.

Fidei origo superstitiosa.

Itaq; qui veram fidem quærit, is illā non desumat ex ceremoniis, nō ex statuis, non ex picturis, &c. Sed ex Christo ipso, sine medio. Ideo datū est, verbū, q te doceat: in quo nullū simulacrum, picturā, ceremoniam inuenies præter solum & vnicum Spiritum, qui Spiritus est sanctus. Nā si fides tibi annuntiatur, de hoc saltem cura est, vt illā in tuo corde serues. Ex hac iam crede. Sin a. illa cor tuum ingredi nolit, sed in ceremoniis, simulacris, picturis inhæreas, ita vt ab illis abstinere nequeas: hoc certe cor tuum prauū est. Et si n. illa te quidem cōmoueant: ipsum tamen fundamen-

Fidei origo genuina.

damētum ac principiū nihili est. Principiū ex statuis sumsisti: eo reditus est. Talia n. omnia ad suū principiū reuertunt' primū, ex quo ꝓdierunt. Et principia talia sunt caduca, mortalia, corruptibilia. Ex illis quidē sanat⁹ es, sed modo adulterino. Ideo adulterorū quoq; te maledictio manet. Sed vt nihil omittamus, ꝙ ad superstitiones explicandas pertinet, scitote, multis in locis vsitato more inualuisse, vt si quis diutius ęgrotans nec mori nec conualescere potuerit, instituerentur tandē precationes, numeri, ieiunia, &c. Quæ si fiant ab ordinatis ad hoc, fides est, ægrotum aut mori aut conualescere. Itaq; siue moritur, siue conualescit, fit hoc ex virtute fidei, quam falso & spurie vsurpant. Illa abit ad finem voluntatis ipsorum per vim fidei, quam collocant in precationes, quib. plus tribuunt, quam ipsi Deo. Credunt namq; in precationem, non in Deum. Et licet quidem precatio a Deo sit: non tamen ad vsum data talem est, sed vt cœlestis pater rogaretur per ipsam de eo, ꝙ cōprehendit. Hi aūt vires precationis certas esse autumant. Vnde fit, vt illa abutantur, & fides efficax sit. *Iam si Pater noster* aut Euangelium Ioan. talia faciunt: multo magis id eueniet a simulacris, ceremoniis, picturis. Eodē modo fides est in homine, vt laqueus, quo strangulatur fur, ad multa vtilis sit. Ea fides facit, vt fiat. Si fides etiā in filum lineum est, similiter fit. Interim tamen hoc nec diabol⁹ facit, nec fur nec laqueus, nec carnifex: sed adulterina tua fides, quam non impendis, vt debebas. Idemque facis, ac si semen tuum, ꝙ ad propagationem tui generis vtile est, iniicias pecudi. Tales enim Sodomitæ & adulteri sunt etiam illi superstitiosi. De superstitionibus ergo in genere omnibus (quæ quidem superstitiones sunt, & esse probātur) hoc teneri oportet, ꝙ ex fide oriātur, quæ fides ex Deo est, & sic ꝙ per fidem, & innatā ei efficaciam fiant, qualiacunq; illa sint. Hæc ducit ad salutem, si credimus, vt nobis mandatum est, *Credes in vnum Deum*: Similiter, vt Christus dixit, *Abi, fides tua saluam te fecit*. Illa autem fidē habebat in Christum. Vnde etiam fiebat sana & salua. Sic etiam de fide superstitiosa tenendum est, quod per eam quoque sanemur, sed ad exitium æternum. Non enim in corpore tantum, nos sanare debet fides, sed etiam in anima, vt hæc quoq; verba addantur: *Abi, peccata tua tibi remissa sunt*, & cum remissis peccatis etiam propulsata infirmitas. Huc ergo conducit præceptum, vt sciamus, quæ caussa aut salutis aut damnationis sit.

Laqueus strangulati vtilis.

Porro de viuis etiam diis falsis, qui per ceremonias & similia sese efferūt, sciendum est, quod & ipsi alta interdum suspiria & gemitus vulgo rudi eliciant, quibus fides fortificatur adeo, vt etiam signet. Vnde enim suspiria commota sunt: eadem loca fides subinde repetit. Hoc modo fieri potest, vt si quis vestem quandam religiosiorem gestet, illa simplicem

quendam spectantem ipsam in commiserationem pertrahat. Vesti si accedat gestantis habitus & vita seuerior: affectus ille intenditur. Idem si clamitet, seipsum flagellet & cedat, spectantis vtique animus hisce gestibus ita percellitur, vt in fidem illico ruat, & gesticulatorem illum Deum faciat, ac singulari cultu prosequatur. Vide vero, ex Mimo tali fides oritur, & emergit. Ea superstitiosa est, nec ad mandatum quadrat. Non ieiunia, non precationes, non vestes, non percussio tui ipsius videantur. Et æquius est, homines ignorare, an talia patres vel non patres. Qua caussa? Hac scil. ne pro Deo aut Sancto habearis, ac talibus simulationibus rudem popellum in superstitiosam fidem pellicias. Ideo Christus dixit: *Si ieiunas, faciem tuam ablue, ne ieiunasse videaris.* Similiter etiam: *Si Eleemosynam das, noli cum tympanis incedere, &c.* Quibus verbis admonemur, tacite & secreto omnia agenda esse, nec manus læua sciat, quid faciat dextera. Si manus læua id scire non debet, quamuis dextræ proxima sit, & promte auxiliari possit: multo minus sciet is, qui in tertia aut quarta domo habitat. *Nolite orare in plateis publicis, sed abstrudite vos in interius conclaue.* Qua de caussa? Si in publico oras, quid fit? Datur initium & occasio ad superstitionem. Ideo id fieri Christus prohibuit. Si enim oras in publico, videns id alius ex plebe te æmulatur: tuque tuo exemplo illum compellis ad idem tecum faciendum, & in fidem ille cadit, debere id ita fieri, hoc est, multa blaterari. Iam tu illius Deus sis, isque te sequitur, nõ Christum, qui iubet ipsum orare in abdito. Hoc modo quicquid facimus, in abdito & occulto fieri debet. Per nos enim neminem mouere debemus, nisi in Christo & in ipsius passione. Hinc simplex quiuis doctus fieri debet. Si secus, iam est superstitiosus, qui non credit secundum mandatum & doctrinam Christi, sed fidem suam dirigit ad homines Tetricos, Ethnicos, Pharisæos, Saducæos, Hypocritas & scribas.

Eleemosynas publice dare superstitiosum.

Orare publice superstitiosum.

Pro conclusione, quia hactenus de superstitionibus disseruimus, pandendum etiam vobis est, ex quo fundamento oriantur, & quidnam sint. Nam & de obiectis quæ videntes ad gemitus cõpellunt, remouendis, & de huius facti caussis, constituimus. Ceterum possent hic instare simplices. Si in sanctos credo, me iuuant vtique. Sed discant hi similiter etiam in Christum credere, ita iuuabuntur simul corpore & anima. Sed & ex altera parte instare possint aduersarii, bona omnino facienda esse opera in conspectu hominum, vt illa videantur. De hoc quantum hæc Philosophia requirit, aut admittit, ita sciendum est. Bona opera facienda omnino sunt, & publice. Orare, ieiunare, non sunt opera, quæ hic intelligimus, vt nec Eleemosynam dare. Talia enim secreto fieri mandata sunt, publice ea facere, serio prohibitum est. Ceterum, quænam sunt bona

Bona opera quæ facienda.

bona opera? Hæc nimirũ, quibus Pater cœlestis laudatur & celebratur. Tua precatio Deum nec laudat, nec extollit, vt nec tuum ieiunium, nec tua Eleemosyna. Illa facis ad tui laudem. Quæ a. Deum celebrent, hæc sunt: mundare leprosos, suscitare mortuos, cœcos visu donare. De his cogitandum est: hæc æstimantur: hæc ad gloriam Dei cedunt: per hæc missi a Deo cognoscuntur: per hæc veritas Dei cognoscitur. Libri itaq; huius lectio eo vobis faciat, vt caueatis, ne superstitionis vos participes reddatis. De caussa dictum satis est, & quid inde emergat, commemoratum. Mihi hæc quidem, fateor, explicatu difficilia satis fuerunt. Mihi autem, ceu Philosopho, cuius Philosophia super lapidẽ angularẽ Christum fundata est, ista talia detegenda & reuelanda fuerunt, ne in dubio relinqueretur id, quod planum esse debet, sed vt omnibus constaret, vndenam quidlibet emergeret, & initium sumeret. Hæc Philosophia magistra & artifex Doctorum est in rebus omnibus, cui etiam vniuersa doctrina innititur. Quandoquidẽ aũt hæc strictim percensita sint: sciendum est, illa latius & fusius in scriptura deduci & explicari, ad quam me totum refero. Nec enim præter ipsius testimonium quicquam scripsi, sed Philosophiam hanc omnem ex illa deduxi. Nec quicquam attuli, quod huic aduersaretur. Et gratulor mihi de tam certa illius cognitione: vobisque hortator sum, vt eandem similiter vobis quoque familiarem reddatis. Periculosiora namq; sunt tempora hæc, quam vlla a mortuo Christo vnquam exstiterunt.

Lectori.

Hactenus ex ordine traditi sunt libri Philosophici, qui integri, sine defectu in originalibus reperti sunt. Excipio tamen librum de arte præsaga, in quo pauca quædam, duobus locis, suis foliis annotata, etiam in ipsius Theophrasti autographo defuerunt, forsan ab imperitis aut inuidis excerpta. Sequuntur deinceps cæteri, qui in multis locis defecti reperti sunt, & cum nulla vspiam defectuum complendorum spes supersit, ita, vt imperfecti inuenti sunt, & in fragmẽtis congesti, impressi sunt. Bonus ac æquus Lector hæc boni consulet.

FRAGMENTVM LIBRI DE SAGIS ET EARVM OPERIBVS.

Deest principium Prologi.

C Moyses mutat baculum in serpentem ante Regem Pharaonem. Ex quo faciebat hoc? Ex voce Dei. Vox erat Deus. Deus faciebat. Accedunt autem & Magi facientes, quod ipse fecerat. Ex quo? Ex Diabo-

lo, qui talia ipsos docuit. Hæ mihi sunt rationes, quæ ad scribendũ me compulerũt, vt discernatur bonum a malo, & malum pro malo habeatur. Sic etiam Medicus, quid in flore specioso mali lateat, indicat, quem tamen vulgus nobilem indicat. Deus ergo homini, quem in simplicitate ambulare iussit, præuios seu præmõstratores dedit, qui viam cõmonstrent: & vt in simplicitate sua manere possint, præcursoribus illis sapientiam contulit: non secus ac mandauit, vt, quæ Cæsaris sunt, Cæsari darentur, & vt in simplicitate persistendo, nullus dolus aut fraus contra Cæsarem intenderetur. Quo certe confirmantur illa, quæ Paulus dixit: *Magistratui subditi estote, etiam malo.* Qua de caussa hoc factum est? Ipsis datum est donum, & donum quidem simplicitatis. Cum ergo simplicitas imperata populo sit, respiciendum est in Ductores, qui rebus omnibus præfecti sunt. Quis enim ex illis non a Deo doctus est? Itaque ex tali sapientia hominum opera æstimantur, vt, ex quonam procedant, cognoscatur. De operibus dico, quæ sagarum sunt. Quod fieri necesse est, ne rudior populus in his occultis operibus seducatur, & sciantur diiudicari illa, quæ illorum simplicitas capere non potuit. Vale.

Simplicitas populi est sapientia ductorum eius.

Capvt I.

Ante omnia opus est, vt vim & potestatem hominum intelligatis. Quo recte intellecto, fundamentum mei propositi eo facilius capietis. Primum ergo scitote, terram datam esse hominibus, vt in illa dominarentur. Omnes enim terræ plantæ, & quicquid in ipsa subsistit, hominis potestati subiectum est, ita vt plantandi, colendi, & quicquid, vel ad necessitatem vel ad voluptatem requirit, euellendi ius habeat. Quæ omnia vt rectius administrare posset: perfectam sapientiam, vires, robur & potestatem consecutus est. De potestate autem hac porro tenendum est, homini opus minime esse, vt curet & sollicitus sit de forma rerum illarum, & iis, quæ alias ad ipsas spectant: sed seminat ipse tantum, & de ceteris secure agit. Quæcunque enim hominem delectant, quæcunque corpus eius sustentant, quæcunq; corpus eius a morbis vindicant, Deus vniuersa accurat & suppeditat, & in omnibus hominẽ dominum constituit, vt hoc agat, & Naturæ cetera credat, ac veluti mandet, vt ea producat, quæ homo poscit & desiderat. Ita poscẽdi singula Natura producit, fingit, sculpit, pingit coloribus. Potens ergo & magnificus homo est adeo, vt terra ipsi seruiat, & quicquid is seminat, plãtatque, sine addito quocunq; eius auxilio, illa quam formosissime crescere & enasci faciat. Ex quibus patet, quantum potestatis & imperii creatura Dei, Homo, in terra habeat. Vnde velut ex exemplo discendum, quod Deus hominem nõ tantum secundum carnem talem crearit, sed donũ illustrius eidem insuper etiam contulerit.

Homo dominus terræ.

Natura hominis famula.

Hominis præstantia quanta

Cap. II.

PRo homine autem creatæ terræ conditio ista est, vt regio austri, fructus suos & flores gignat: regio Septentrionis verdet, cum Alpes niue adhuc obtectæ sunt. Et si loco vno messis est, in altero est semen. Docent hæc, terram non similem hyemem & æstatem producere, sed vel seriorem, vel maturiorem, ita, vt quod in vna regione incredibile est, in altera eodem tempore crescat & fiat. Nam si Hybernia noctibus caret: opposito id mirabile obuenit. Et Hybernis mirabile videtur, quod in opposito cõstituti noctes habeant. Sic hic nulla æstas, sic alibi nulla hyems est. Hic si dies est, alibi nox est. Et sic deinceps. Si quis globũ emetiatur, quotidie reperietur *Maius*, *Aprilis*, *Iunius*, *Martius*, *&c.* Sic indies tempus producit cerasa, messem, autumnum. Tempora etiam transflocantur aut mutantur, seu euariant ita, vt Sabbathum Germanorum, Sabbatho Indorum posterius incidat, & dies Lunæ Lusitanicus, orientali duodecim diebus serius veniat, & tamen numero dierum anni nihil decedat. In his sce omnibus homo ita potens est, vt, quod in occidente inuenit, id plantare possit in oriente, & plantas septentrionales trãsferre in Meridiem, adeoque hortum suum, medio seminum ex hac orbis parte sumtorum cis Mare in alteram plagam traiicere, & sic nouum producere hortum queat.

Regionum terræ diuersitas.

Sabbathũ German. Indorum 12 diebus serius.

Cap. III.

DE his omnibus sciendũ est, quod fiant naturaliter. Nec dicere quisquam potest aliter, quam quod natura has res operata sit. Sic, si in media hyeme rosa virescens in terram quandam importaretur, vbi bruma inmensa esset, vulgus non abs re diceret, rem illam non fieri naturaliter. Contra vero Sapiens aut Magus rectius diceret, illam esse vim & opus Naturæ. Affertur enim ex illa regione, vbi rosæ æstas iam genialis vernat. Eadem etiam celeritate per Magum nix inferri potest in illas regiones, vbi æstas altissima flagrat. Et talia simplici populo proponenda sunt, quod nempe Magus nec rosam, nec niuem fecerit: sed quod Magicum nuncium (hic non multum differt a Gabalistica celeritate) mittat in eas regiones, in quibus natura pro loci illius conditione talia produxit, ignota ibi, vbi importantur. Fieri etiam possibile est, vt nix soluatur vi illius regionis tẽporis in anno, sic etiã vt rosa in alia terra siue hyemis crescat, addita celeri ope & calore ascititio. Magice ergo tales res ad loca sedesue incongruas transportantur. Et sicut ciconia pullos suos in Germania excludit, secumque ad terras alias abducit, ita ex patria sua seu natiuo solo hæ res traiiciuntur in oras alias.

Rosa hyemestantis vnde.

Desunt {
Cap. IIII.
TRACTATVS II.
Cap. I. II. III. IIII.
TRACTATVS III.
Cap. I. II. III.
Cap. IV.
}

Fures, latrones quomodo ab ascendẽte.

EXemplum ergo iam mitto, & ad tractatus colophonem transgredior. Nisi filii dicto modo educentur, & Ascendentes interim maneant: ex disciplina exemti instigantur & lacessuntur ad id, quod Ascendens est. Sic fiunt fures, qui ascendentem suum non amittunt, donec laqueus ipsum separet. Sic fiunt latrones, scortatores, aleatores, denique ii vniuersi, qui contra doctrinam Christi agunt & ambulant. Et hi sunt illi Spiritus, quos cauere & euitare nobis, serio Christus mandat, dum ait: *Vigilate, inimicus vester non feriatur.* Hi sunt Ascendentes, a quibus falsæ religiones instillantur. Hic Satanas est Pater mendaciorum: hic in fœtum se ingerit. hic dolum & velum prætendit, si ipsius filius, nempe perditionis, peccat, ne id tantopere ei vitio detur, quantopere Christus illud exsecratus sit, pro excusatione nimirum id afferẽs, tale quid illi innatum esse, Deum respecturum suam creaturam, quod Luna ista fecerit. Sic Lunam oporteret esse maledictam, non ipsum hominem: cum tamen maledictio pertineat ad hominem, haudquaquam ad Lunam aut Scorpionem. Ex his colligite, ex eiusmodi Ascendẽte surgere mala vniuersa, quæ hic sigillatim percenseri nequeunt. Hoc modo etiam Sagæ in partu fiũt, aut nascuntur. Si enim Spiritus, qui Sagarũ pater & genitor est, nõ expellatur, in sagis ille paulatim radices tã profũdas agit, donec ipsas penitus labefactarit, non secus ac furem regit, docet, ad furandum instituit, & ingenium eius ita disponit, vt quã prudentissime furtum aggredi possit: Quo casu ipsum Naturæ lumen nihil quicquam confert.

Sagæ, quomodo ab ascendente.

TRACTATVS IV.

Capvt I.

Ascendens potentior hora partus quam conceptus.

SEd vt materiã hanc pertexamus, explicandũ porro est, quo pacto nati fœtus in sagas euadãt. Hoc antequam edisseram, sciendũ prius est, fœtus nascendi horã & punctum in potestate Ascendẽtis esse, cuius instinctu talia eueniunt. Hic simul etiã notandũ est, q hora conceptionis fœtus spiritus potestatem tantã non habeant, quantam habent ea hora, qua fœtus ex vtero matris excluditur. Et tamen adeo effrenis spirituum istorum est audacia, vt conentur etiã sese ipsius conceptionis horæ ingerere.

rere. Hic tamen multa illis aduersantur. Multa etiam frequenter incidunt, quæ faciunt, vt nec partus hora commode sese insinuare queant. A quo impedimento puerperæ plerunq; doloris & ærumnæ multum sustinere coguntur. Sed, vt hæc suo loco relinquamus, si fœtus ascendentem suscepit (quod quidem signum est ascendentis malitiæ) tunc ascendens sese occultat, nec se exserit, sed fœtum fœtum esse permittit. Is enim nondum idonea ad patrandam malitiam instrumenta adeptus est, quæ demum per ætatem prouectiorem crescunt. Quanquam interdum etiam fiat, vt fœtus aliqui in cunis, aut ætate paulo grandiores illico infantiam suam superent, & gestus miros edant, qui ex spiritibus oriuntur. Cum vero hic non de istis, sed de adultioribus loquar, misso illo hoc hic potius agendum est, & cognoscendum, quantum cato cum intellectu perfecto designet. Sic qui furatur fur, opus ea ætate habet, quæ designando furto sufficiat. Ita sagas etiam suam ætatem iustam pro carnali voluptate attigisse necesse est.

Ascendens agit tam sit maturis instrumentis.

CAPVT II.

Ceterum, quęcunque adultiores exercere cogitamus, ea a teneris per institutionem nobis instillari debent. Ea institutio seu educatio, in nobis petram facit. Nam quod per primæ ætatis consuetudinem imbibitur seu discitur, id fit petra, super quam natura ædificat: sicut etiam spiritualiter Christus super petram Petri ædificauit. Quod Christus super petram ædificat, non subsidit aut corruit. Quod natura super suam petram ædificat, nec ipsum corruit. Consuetudo ergo petram ingenerat, in qua fixa manent, quæ a iuuentute superstructa sunt. Itaq; vt adultiores nos ex suis partib. habeant spiritus, ipsi festinant, vt in ipsa partus hora ascendant, vt ita primi sint, qui infantem ducant & instruant. Quicunque autem deinceps Magistri fœtui seu infanti constituantur, nihilominus tamen ascendentes semper primas tenent. Cor enim multo pertinacius est ad primum, quam ad vltimum. Porro homo carnalem etiam naturam secum affert, ex Adamo, non ex astris, desumtam, quę per se inuidia, odio, infidelitate & similibus imbuta est. Hanc carnis naturam inualescere finit Ascendens, donec ad summam exaltationem perueniat. Quod si iam intelligit, congenitam hanc inuidiam sibi aptam & idoneam esse, tum demum instigare & impellere incipit. Nulla enim saga est, quæ non summæ inuidiæ & infidelitatis plena sit. Occasionem autem aucupatur ascendens, dum sua manu hastam arripere queat. Et cum liberi in odio ac inuidia tali adolescant, ad ingenium & institutum suum illos paulatim pertrahit, vt confirmatiore ætate consuetudinem contractam in sua manu habeat.

Educationis vis.

Petrus petra.

A teneris hausta, constantiora.

Caro hominis vitiis plena, ex ortu.

Sagae omnes inuidae.

CAPVT III.

IAm si ascendens insitam inuidiam, odiumve ac malitiam ita instigauit, vt eiusmodi homines vindictæ & læsioni proximi sese deuoueant, quam possunt maxime: & insuper ex viribus propriis nihil valeant: tunc schola, in qua instituti sunt, vindictæ & vltionis studium id intendit ac adiuuat. Scholæ illius hæc ratio est, quod spiritus per insomnia doceant, & subinde dormientib. ita occinant: Hoc fac, ita rem aggredere, & inimico tuo, quod intendis, eueniet. In somniorum horum ascendentes tantum numerum inspirant, vt omnes incãtationes suam hinc originem desumant. Adeo a. explicite & intelligenter illa inspirantur, vt per insomnia talia quis etiam Magiæ Doctor fieri possit. Nam quia sagæ in odio & inuidia quasi in petra fundatæ sunt: ideo super fundamentum tale ascendentes facile ędificare queunt. Non a. per insomnia tm̃ instituũtur, sed ẽt suis profundiorib. phãtasiis abripiuntur, vt defixo animo speculentur, & vindictam præsumtam meditentur, vbi continenter de suo Diabolus seu ascendens quid suggerit, donec talia illis instillarit, quæ ipsę pro arte habent Magica. Nam reuera talia nihil sunt, præter opinationem. Quicquid enim faciunt patrantque, id saltem credunt fieri a se, cum tñ faciat ascendens. Sic Medico simplici psuasum est, se ægrotos restituere sanitati, nec cogitat, id facere porrectã medicinam. Quia vero ascendens seipsum occultare solet ideo varias ipsis ceremonias suggerit. In quas cum fidei conferatur multum, iam iterum artem quandam stabilit, quasi generatio grandinis a ceremoniis pendeat, cum tamen illius generationis caussa ipse sit. Sic nimirum fraudes suas etiam in Astrologiam & Geomantiam intrudit, &c.

Sagarum schola sunt insomnia & phantasia profundiores.

Deest Caput quartum.

TRACTATVS V.

CAPVT I.

POstquam de sagarum potestate disseruimus, proximum iam est, vt signa etiam explicentur, quibus noscantur ab infantia, in adolescentia, in senio, quænam sagarum ascendenti subiectæ sint. Signa a. hæc sunt: si a viris alienantur, nec ipsos admodum curant, & congressum Venereũ fastidiunt. Deinde si dies peculiares, vt Saturni, Veneris, Iouis, &c. ceteris deuotius venerentur. Præterea, viri ipsas amittunt ac desiderant, ad actum Venereum non consentientes. Insuper peculiaribus notis signatæ sunt, vt curuis nasis. Et quicunq; a talibus nascuntur liberi, similibus notis insignes sunt, vt distortis mẽbris, nasis impressis. Hinc est, quod communiter cauendos esse censeant homines, quos natura signauit, hoc est, quos

Signa sagarum.

quos spiritus (*seu ascendens*) signauit. Tales n. fere improbi sunt. Ipsa vero natura neminem ita signat, nisi monstrum sit: quod ob id non despici debet. Vnde Aristoteles inquit: *Quæ natura dat, nec honori, nec ignominiæ sunt.* Is autem perperam sensit. Nam nec cœlum intellexit, nec gustum eius ore cepit.

1. *Fuga virorum.*
2. *Feriarum superstitiosius cultus.*
3. *Signa in seipsis.*
4. *Signa in liberis.*
5. *Ceremoniarum vsus.*
6. *Occultare se, solitudinem amare, virum non capere.*
7. *Artifices inquirere.*
8. *Conuersari cum sagis, & ea discere, ad quæ compellit spiritus.*
9. *Virum nullum aspicere.*
10. *Raro in culina esse, non lauare crines, frontem, carnem.*
11. *Cancrino more e templo egredi.*
12. *Molliter cubare, seipsum includere.*

Signa hæc sunt præcipua, quę in sagis exhibentur, postquam ipsas ascendens subiugauit, & magistras eas creare vult.

Deest caput { *Secundum.* *Tertium.* }

CAPVT IV.

HÆc ergo vobis signa curæ sint cum attentione operum. Opera enim signant vniuersum finem, & confirmant etiam signa, de quibus modo dixi. Quæ trutinatio facit eo, vt non tractentur inhumanius, aut insontes ad ignem condemnentur: sed vt iustā medicinam assequantur, & a talibus liberētur, quandoquidem solatii tm̄ nobis dat Christus, ꝙ si ieiunemus & oremus, spirit⁹ malignos eiicere possimus, etsi quidē insidiosissime nos tentent, maxime vero vetulas, quæ propter formæ contētum iunioribus plus odii alunt. Quo enim minus curantur a maritis virisque, eo ascendens magis sese exaltare potest. Quales vero cunque sint, per medicinam vtique sequentem a proposito abducendæ sunt, & comprimis emendandæ, cum prima signa apparent. Si notæ appareant in naso aut membris, sine caussa illas adesse ne cogitetis. Quicunque enim signum tale gerit, is cauendus est. Quæ signa autem a natura adsunt, ea nihil addunt, nihil demunt. Illa vero altera signa eodem habenda loco sunt, quo habentur stigmata buccarum, aut amputatæ aures, &c. Sic enim suos notat carnifex filios: sic suos etiam notat ascendens. Filii itaque stigmatisati vitandi sunt secundum sua opera quidem,

Sagæ conuertendæ in melius.

sed tamen, vt conuertantur, apprime opus habent. Et his finitum volo librum dimidium de sagarum ortu, natura, & cognitione. Dimidium alterum complebimus recensendis illarum operibus. Postremum claudemus explicanda medicina. Qui sequentes tractatus prioribus adhuc diligentius perlegendi, vt tota res a vobis plene perfecteque cognoscatur.

TRACTATUS VI.

CAPUT I.

Ascendens tempestatũ quomodo auctor.

ITaque vt ad practicam accedamus, ac, quæ ipso opere auxilio Ascendentis, sagæ præstent, deinceps expediamus: primum de generatione grandinis & niuis ac similium, quo illa pacto a sagis fiant, ordiemur. Et sciendum est, nullam sagam esse, quin cum sagali (*vt ita loquar*) ascendente nata sit. Qui si per ingenuam institutionem non initiatur, præualet, & in ipsa dominatur. Necesse itaq; est, ascendentem illam cognitionem habere totius sphæræ cœlestis, in qua quotidie repetiuntur stellæ æstiuæ & hyemales, vt, quacunque hora sagæ sua opera perficere satagunt, illi expediti sint. Et notate, quod ipse ascendens tempestates illas cieat, prout ceremoniæ vsurpentur. Illas adducit ex eo loco, vbi generantur, & transfert vsque ad locum illum, vbi inuidia & odium suum radium exserunt. Vt autem ascendens ex certa scientia & vi agere videatur, sagas docet facere sceptrum quadriceps, quatuor ventos significans. Id obuertunt orienti, & malleo caput illud, vnde tempestas proditura sit, certis ceremoniis additis, feriunt. Postquam ergo hoc modo doctę & informatæ sagæ, sceptri caput feriunt, ascendens ad regionem illam commigrat, & inde semen seu materiam tempestatis accersit, transferens ipsam in regionem illam, ad quam radius inuidiæ pertingit. Et sicut ferrum, etsi quidem e distantissimis regionibus afferatur, si in locum petitum illatum est, cuditur, & id fit, quod fieri debet: ita idem hic quoq; intelligendum est. Quod si homo ex his cudere, quæ vult, potest, multo promtius vtiq; id poterunt etiam spiritus.

CAPUT II.

Cælum est ager ascendentium.

COelum enim ager est. Is, quod fert, elaborant isti agricolæ seu artifices. Sunt fabri, sunt formatores & fusores omnium cœlestium fructuum qui in terram decidunt. Asseruare illi possunt materiam tonitrus, grandinis, niuis, vsque ad horam sibi commodam visam. Sicut enim aurifaber argentum suum asseruat, nec elaborat, nisi cum emtor veniens, & arrham ponens, hoc vel illud sibi fingi iubeat: ita hic idem fit. Nam & hic

hic data arrha opus erit, vt opus fingatur pro eo, qui arrham dedit: sic qui certum numerum laminarum ferrearum paciscitur, emtionem data arrha, & facta solutione obfirmat. Hac facta, iam merito emtoris insigne rei illi emtæ imprimitur. Idem hic quoq; fit, vt insignia & notæ imprimantur ab ascendentibus, quorum sagę proprię sunt. Ea insignia sunt sagarum crines aut proprii, aut ex aliis euulsi. Etsi autem raro fiat, vt crines alieni dentur, sed proprios plerunq; ascendens, antequam tempestatem moueat, a sagis exposcat: tamen penes vtrosq; cõtrahentes stat, quo pacto emtionem firmatam velint. Iam ergo stellæ grandinalis artifex illos imprimit in grandinem, sicut monetarius permixtum cum argento cuprum cudit & cuprum mentitur excoctione in tartaro facta. Vt enim in metallis operantur artifices: ita ascendentes in stellis. Hinc, quomodo cum ascendentibus sagæ pactæ sint, ex grandinibus cognoscitur.

Crines in grandine quid.

CAPVT III.

IAm, dum artifex ille circa cudendum opus versatur, proponit sibi spatium id, quod saga inuidia & odio suo comprehendit. Elaboratum aũt & pacto signo notatum effundit in spatium illud, tanq̃ in orbem seu metam. Quod si enim possibile est, hominem violenter disploso tormento ad aliquot passus metam ferire: id certe superi Vice-homines multo rectius poterunt, nempe vt feriant metam pactam, & quouis tormento violentiora tonitrua edant, & grandines tanto impetu eiaculentur, vt quauis tormenti glande concitatius in terram delabantur. Quod si elementum ipsum per se igneum esset, velut totum glaciosum est: quidnã in terra integrum maneret? Fulmen a. quod vna vibratur, raro quidem pacto tali includitur: sed tñ est additamentum, quo Satanas damnum inferendo malitiam suam cõplet. Sic grandines cuduntur naturaliter, pro creationis ordine & modo, ac in terram demittũtur vi naturalis illius impetus. Sicut n. sagitta ab arcu naturaliter eliditur, ita vt a natura proiiciatur longius pro chalybis seu arcus robore: ita hic quoque intelligendum est fieri, vt grãdo vel mitior vel sęuior cudatur pro rerum natura & circumstantiis. Nec enim operis vna perpetuo ratio est vel modus. Hanc varietatem obseruamus etiam in liberis. Qui etsi omnes liberi sint, vnus tamen alteri haud quaquam similis est.

Grando est glande tormentis comfertur.

CAPVT IV.

IDem similiter iudicandum etiam de niue, de pluuia, de lapsu nubis, de pruina, de gelu, &c. de æstu, de ventis sæuis, deniq; de omnibus illis, qui bus homo in terra damno aliquo affici potest. Sed & in hypocaustum quoddam, aut conclaue æstas hyemsque cogi potest, ita vt ex latere vno

Tempestates in conclauibus.

Tempestates in conclauibus.

nix & frigus, ex altero calor & grando consistat. Hoc impossibile videri debet nemini. Si enim homo eadem facilitate in conclaui tormentũ displodere potest, qua facit id in campo: multo facilius per sua instrumenta, nobis hominibus inaspectabilia, idem poterit ascendens pro pacto cum sagis facto, vbi notæ iterum concurrunt condictæ, vt crines de sagarum capite, alis, pube, &c. Vnde cognosci possunt sagæ, ad quas pactum illud pertinet. Huiusmodi grandines vsque adeo plerunq; duræ & congelatæ sunt, vt haudquaquam spontaneę seu incoactę grandinis more liquescant. Opera enim conducta, ad perniciem hominum facta summa diligentia oportet esse elaborata. Sic hastam ex optimo ligno & ferro, sic tormentum ex optima materia, &c. factum esse oportet, cum tamen vomer ex vilissimo ferro, & diligentia non admodum magna parari soleat. Eodem modo & grandines summo & exquisitissimo magisterio a stellarib. illis artificibus parari solent. Et pro operis diligentia illa grandines non facile eliquantur. Ex hoc ergo tractatu sexto intelligendum est, quinam modo vno grando & pruina, &c. generentur. Suo autem deinceps tractatu explicabitur, quibus aliis modis illæ fiant.

TRACTATVS VII.

CAPVT I.

Fulgura & tonitrua arte facta.

SEd & alia ratione tempestates generantur, ita scilicet, quemadmodum & homines varias in terra artes inueniunt, quæ Meteoricis generationibus similes existunt. Vt enim fiunt generationes cœlestes: sic etiam in terra naturale est, per mineralia similiter terrena Meteorica opera fieri. Rem exemplo docebimus. Si Sal-petrę alumini (dum cruda, nec dum præparata sunt) permisceatur, & magna copia congeratur, seipsum incendit ac effumat, qui fumus quam proxime ad medium interstitium ascendit, ibiq; nubem facit, quę postea resoluitur, & in guttas, veræ pluuiæ similes, abit. Per compositiones similes confiunt etiam fulgura & tonitrua, eodem modo ex mineralibus impressionibus enata. Ita possibile etiam est per artem de mysteriis naturæ traditam, vt pluuiæ & tempestates montanę similiter generentur, si tale compositum cogatur. Itaq; & homini possibile est, per artem Vulcani tale quid facere per prædictorum simplicium cognitionis compensationem & collectionem: quo modo & tonitru Salis petræ inuentum fuit. Ex eodem generatur etiam fulgur. Non hæc vero tantum fieri certum est: sed multo maiora per mysteria naturæ panduntur: quæ omnia hic percenseri nihil attinet.

Meteo-

CAPVT II.

MEteoricas autem impressiones ac potentias hominum hoc loco attingere volui, vt sciatis, ipsos quoque ascendentes talibus impressionibus vti, materiam mineralium ex montanis comportando, ac seorsim in loca abstrusa, vbi nulla sit hominum habitatio, recondendo. Quo facto postmodum Vulcani artem addentes, tempestatem naturalem, non supernaturalem suscitant. Nihil enim præter naturam committere possunt. Quantum vero ad artes huiusmodi attinet, in illis ipso homine multo sunt superiores; quæ quidem homini non tam manifestæ & percognitæ sunt. Et tamen artes eæ naturales sunt. Hinc est, quod persæpe tempestas talis e caverna quadã exsilire videatur, quæ tractu suo eo vergat, quo destinata est. Quo casu sciendum est, ibi artem humana experientia superiorem a vice hominibus illis exerceri. Hi tamen nullam adeo secretam artem habent, quæ homini ante dissolutionem mundi nõ manifestabitur. Tum demum credetur, naturaliter omnino facta esse illa, quæ iam asscribuntur Diabolo, qui tamen ne pilum quidem, vel album, vel nigrum producere potest. Artem tamen callet naturalem, res eiusmodi ad alterationem reducendi. Et quousq; extenditur natura: eousq; progrediuntur etiam ascendentes, imitando talia, quæ nos supernaturalia iudicamus, sed per meram inscitiam. Hinc oritur illa stoliditas, qua dicere solemus: Hoc opus a Diabolo factum est: nec addimus limitationem, iure addendam, quod scilicet vi artis naturalis tale faciat.

Diabolus nihil nisi apartium naturalium potest.

CAPVT III.

SEd dicendum iam est de simili etiam virtute, quam habent Sagales Ascendentes, dum homines claudos faciunt, & in alios morbos plures agunt, quos vniuersos hic recensere nolumus. Hoc frequentius fit, vt sub cutem corporis mittant, aut iaculentur stramen, setas, ramenta, coriorum detrimenta, glomos filorum, ollarum fragmina, fusorum cuspides, floccos, spinas piscium, & similia his alia infinita. Tanta autem subtilitate talia intro in corpus iaculantur, vt cutis nulla parte rumpatur aut aperiatur, quod quidẽ oculis videri possit: sed quas partes ictus talis penetrauit, illæ q. a cõtactu, aut pressu aliquo manus affectæ sunt. Ictum ergo illum sequuntur morbi naturales, suis doloribus stipati. Si n. tales res intro in corpus missæ sint: iam doloris caussa euidens est. Huiusmodi ictus seu morbi vulnerib. a sagitta, aut sclopeti glande factis grauiores sunt ideo, quia nulla apparet apertio cutis, per quã glans aut telum extrahi iterum possit. Sicut enim telum hamatũ telis aliis ideo nocentius est, quia retrahi non potest, aut eximi: ita hic quoque. Taceo, quod quæ per modũ talẽ intro in corpus mittuntur, p se naturę sint peioris & pciculosioris.

Spirituum subtilitas in laedendo.

Priusquam enim eximi possint, corpus ita inficiunt & labefactant, vt ad statum pristinum non facile id reduci possit.

CAPVT IV.

SImplicioribus a. qui potestatē spirituum non recte cognitam habent, hæc mira omnino & proprie incredibilia obueniunt. Christus enim dixit, *virtutes cæli commotum iri*: Quod idem est ac si dixisset: *vires cælestes commouebuntur: vobis id super naturale videbitur.* Sed rem ita cognoscite. Sæpius fieri videtis, vt fures, qui furtum commiserunt, per sagas ad furti locum iterum adigantur, etiam nullo ipsorū contactu facto. Quorum si imago percutiatur, fures ēt læduntur ea sui corporis parte, quæ læsa est in imagine. Ea læsio fit ēt integra cute manēte. Quomodo vero per cutem integram ictus seu traiectio fieri possit, ita intelligite. Corpus hominis ad spiritus sese habet, ceu murus aut paries. Per hunc sine impedimento illi transeunt, nec quicq̄ est, quod ipsos vel includere vel excludere possit. Facile ergo etiam non aperta cute hominē traiicere possunt, sicut libere transeunt per parietem. Qua vero ratione stramen, aut aliud, quod eiaculatur, in corpus ingeratur, ex sequenti exemplo discite. Vt homo lapidem manu comprehendere, ipsumq; in aquam demittere, & dimisso lapide manum ex aqua iterum extrahere potest, ita scil. vt lapis in aqua maneat, & foramen a manu factum, iterum coeat, vt nemo videat, quo loco manus immissa sit: sic pariter etiam intelligendum est, ipsum hominem respectu spirituum potestatis aquam quoq; esse. Et quomodo se habet aqua ad hominem, ac homo ad aquam: sic inter se se habent ēt spiritus & homo. Sic ergo per contactum seu impressionem factam homo assequitur, quæ per tumores postmodum erumpunt aut manifestantur.

Fures, ad locum furti vt retrahantur.

Homo quinam lædatur, non læsa cute.

TRACTATVS VIII.

CAPVT I.

PEr huiusmodi contactum marib. etiam sua virilitas adimitur, quando sagæ inter coniuges discordiam aliquā suscitare conantur. Quanquam nonnullas etiā artes adhibeant, variis herbis vtendo, dicendo precatiunculas certas, pronuntiando quædam verba, nodos stringendo, & ceremonias alias multas vsurpando, quæ tamē vniuersæ superstitionum mater sunt, ex quib. ludicra illa & gesticulatoria principiū suū desumunt, eo, quod per illa talia fieri credantur In hisce enim ceremoniis momenti nihil positum est. Nulla enim vis sita est in nodis factis: sed mali caussa efficiens est contactus, quem a solo ascendente fieri oportet. Iam vero intro is haud iaculat, sed tactū facit intro, quo resoluit renes, nō aliter ac si pis-

Virilitas quibus adimatur.

si piscator manum in aquam inserens, contactu prehensum piscem ita premeret, vt periret aut exspiraret. Eodem modo & Ascendens premit Oseos, & resoluit principium, quo violato, ceteri morbi omnes sese consequuntur, vt Hernia, vt Paralysis, &c. Tactus huiusmodi multiplices fiunt in fructibus, in iuuenibus, in senibus. Nec vero iam dictæ tantum partes ita contingũtur, verum etiam Hepar, pulmoque, regionibus ipsis illæsis, velut & cor ipsum capsula geniali omnino integra. Hoc modo Maniacos etiam & furiosos faciunt homines. Superstitio autem hæc mera est, si dicatur, *tales cerebrum felis deuorasse.* Per hunc etenim prætextum Magia ipsa velatur & quasi excusatur. Tales plerunq; sunt Ascendentes vetularum, quæ docent iuuenculas philtra propinare viris, quæ philtra componere discunt a suis Ascendentibus, qui nihil quidem veri docent, sed hoc potius satagunt, vt tali prætextu liberam contactus copiam habeant. *Contactus sagarum varii sunt.*

Cap. II.

HOc modo conciliantur amores, non quidem sine honestatis, sed turpitudinis. Quod si inde coalescat matrimonium, nulla concordia vtrinque sentitur. Quicquid enim huius moliuntur Ascendentes, per homines tanquam sua mancipia, id vniuersum odio finitur. Impetratur autem tale hoc modo, quia illorum Ascendentium quiuis suum hominem regit, ac ipsum odio & inuidia erga alterum inflammat, sicut ex exemplo sequente intelligitur. Ponamus enim coniuges hos vel illos placida ac gratiosa pace frui, & amore vndiquaque intaminato sese inuicem prosequi. Hos iam si interturbare, & maritum alio scorto implicare cupiat saga: primum superstitiones ceremoniarum aggreditur. Itaque pro norma illius falsæ fidei agit Ascendens, & conspirationem facit cum illius viri Ascendente, ita vt duo hi iam in alterius tertii damnum consentiant. Ascendens autem viri (cum is odio vel inuidia non vacet) inuidiæ huius occasionem arripit, & in ea radices agit. Atque si fors aliquando vxor veri amoris impulsu quid cõmittat, quod procaculum & æquo libidinosius videatur: iam Ascendens inuidiam illam innatam stimulat, ac suggerit subinde, factum id haudquaquam probæ & pudicæ esse fœminæ. Hoc & similibus aliis incitationibus, impetrat, vt odium sensim & auersatio quædam inter innocentes illos coniuges irrepat. Si successit ita molimen, iam ex altera parte etiam maritum stimulat Ascendens, vt amorem extraneum quærat & concilliet. Hinc procationes, & variæ auagationes. Et hi nimirũ Planetæ sunt illi, qui scortatores & meretrices faciunt, non Venus. Sed ad singula hæc quot modis fiant, describenda & explicanda vix multa papyri volumi- *Scortationis quæ caussa.*

Scortatio-nis qua causa. na sufficerent. Satis est scire, prædicto modo & ratione omnia in genere fieri, quæ ab ascendentibus tali casu suscipiuntur.

CAP. III.

Ceterum ad Sagarum opera spectat etiam ille congressus, quem sagæ, siue iuuenculæ, siue vetulæ faciunt aut patiūtur a Diabolo. Ita enim vulgus loquitur, Diabolum cum hac aut illa saga coire, ac rem habere. Iam vero Diaboli ea natura est, vt in omnibus pessima quæq; moliatur, & quæ ipsi impedimento sunt, amoliatur. Sed tamen nō is Diabolus est, verum est Ascendens, qui talia machinatur. Vt n. inter homines tam boni quam mali reperiuntur, ita etiam inter Ascendentes. Ideo vero procatur Ascendens, vt semen naturale, per quod fœminis viri conciliant, & destruat, & discordiā seminet eo modo, quo iam diximus. Porro natura huius operis est, vt quantum quidē ipsum corpus attinet, ipsum naturale minime, sed omnino præter naturam sit, nihil gignens, cū semen non habeat. Nihilominus tamen animalia spermata cōcurrunt, ex quibus generationes fœdæ fiunt. Huiusmodi Ascendēs nonnunquā etiā in capram aut canem mutatur, h. e. tale animal ingreditur, & medio seu vi istius Actum perficit. Hinc est, q̄ a sagis iunioribus fœtus nascārur, formas animalium, ac figuras monstrosas alias referenres. Talia puerperia fiunt, si sagæ, pro communi prouerbio Germanorum in Bructerū commigrarunt aut prouolarunt. Quod idē est, ac si virgo prægnans ad thermas Badenses pergeret, & clam pareret. Eodem enim modo Sagæ quoque ad suas thermas commeant. Vnde res in prouerbium abiit, *Sagas in Bructero conuenire.*

Ascendens in coitu semen non fundit.

Semen & sperma diuersa.

CAP. IV.

Salamita, &c. Fit etiam interdum, vt salamita iste, præterquam q̄ in capras, anseres, alias feras se cōuertat, nonnunquā etiā vmbrā induat, & homini erecte incedenti similem se præstet. Hinc dictitari solet, *Diabolum pedes habere anserinos aut caprinos.* Eiusmodi namq; animalia Diabolo suum corpus accōmodant. Præterea nonnunquā sibi ipsemet quoq; corpus fabricat, Veluti figulus ex luto fingit imaginem: vbi materiam quandam cogit ac conficit, similem succubo aut Incubo. Quoniam aūt talium instrumentorum motio voluptatem & libidinis pruritum ciet: ideo congressus iste pro vero & naturali habetur, licet per compositum materiale rude tantum fiat. Formā hanc is congelat non aliter, ac videmus salnitrum in pura aqua congelari in formam vnam. Eandem formā coagulat etiam interdum per calorem. Si coagularur, ardet vel vrit. Si congelatur, glaciei instar refrigerat. Ab vtroq; autem locus putrefactus corrumpitur. Huiusmodi spectra interdum etiam ignita apparent instar dracorū. Cuius rei hæc

Instrumēta coitus qualia in dæmonibus.

Dracones igniti quales sint.

rei hæc caussa est, vt per splendores eiusmodi igneos prodantur, & damnentur, mortique addicātur, qui rei sunt, aut vt domus incendio conflagrent: aut vt in Bructero & locis aliis, eo formidabiliores appareant. Huiusmodi draco etiam edit, ac priusquam edat, simulat, quasi prius ipsi flandum sit. Quod eo fine facit, vt si a cibo feruentiore fors vratur, caussam habeat, seipsum concutiendi, ac intra se quasi excandescendi, & veluti iratus scintillas eiiciendi, quibus exurat, quæ vult, & quos destinauit, perdat.

Draconū mos in edendo.

TRACTATVS IX.

CAP. I.

SEd vt de Sagarum Natura & conditione tractatum persequamur, opus est, tradi etiam aliquid de arte illa, qua insidētes sagæ baculis aut furcis aut rebus aliis per caminum aut furnū euolant. Ceterum hæc ars nulla est, quam tamen ipsæ artem putant esse, quæ talia præstet, si inuicem permisceant adipem felinum, lupinumque cum lacte asinæ ac materiis aliis. Itaque huius artis ratio est eadem, quæ & aliarum. Tale enim quid si ipsis innatum est, facile illis est inungere furcas, quibus insidentes transuolent. Inficiati aūt minime possum, alios quoque, qui sub Ascendente hoc minime sunt, prædictæ artis beneficio eodem modo volare posse. Vbi idem accidit, ac si quis alterius sortem patiens, idem tolerare cogitur, quod passurus erat is, cui malum intentatum fuerat. Ceterum de caussa huiusmodi volatus aut transmigrationis ita statuite. Ex superioribus cognouistis, Spiritus esse Salamitas seu amasias Sagarum. Vnde ipsos coire & conuenire necesse est. Hoc fit, dum ab ascendentibus illis deportantur ad ea loca, in quibus conuentus agitur. Talis locus inter ceteros etiam est Bructerus mons, in quo Sagæ & Ascendentes conueniunt, inuicem confabulātur, solitaria, nullo obstante, colloquia agitant, & ea omnia tuto faciunt, q̄ domi cōmode non potuerunt, siue sese mutuo obiurgent, siue artes inuicem doceant & cōmunicent, siue conspirationes agant, siue inuicem concilientur, & in gratiam redeant, siue vota faciant, siue fœdera inter se iungant, seu denique quidquid cuilibet libitum est, faciant, & ita veneficii sui malignitatem exerceant.

Sagæ furcæ, &c. insidentes volant.

Salamitæ Amasiæ Sagarum.

Bructerus mons locus conuentus Sagarum.

CAP. II.

IAm vero super furca facta vectio, ars haudquaquam est, sicut nec ars illa est, si Medicina ægrum sanat. Talem enim Medicina restituit, quæ ars minime est. Sciendū est autem, artem esse id, quod vnumquodque est. Itaque per caminum euolare ars non est. Qui enim sagas in Bructero versari vult, is illas vtique eo transportare necesse habet. Illa ergo

Sagarum volatus nō est ars.

transportatio a Spiritu fit, nec dependet a baculo, furca, adipe felino & aliis, quas res seu ceremonias fucate spiritus permiscent, in quibus nulla aut vis aut virtus latet. Ceterum illius transportationis hæc ratio est. Quemadmodum ventus borealis in meridionalem regionem perflans, pluuiam e terra attollit, eamque sublimem secum vsque ad locum definitum abripit: ita Spiritus etiam non nisi aer & ventus sunt, instar halitus ex ore manantis. Hoc vento Spirituum, sagæ ex imo in sublime sublatæ ac furcis insidentes, vsque ad locum, quem Bructerum nuncupant, traiiciuntur. Ventum talem nemo quidem videt. Sentitur tamen eius impetus, quonam vergat, ac per aera illæ ferantur. Porro, cur volantes sagæ, loqui aut retro spectare non ausint, hæc caussa est. Spiritus enim vocem seu sermonem humanam ferre non possunt, nisi is ad pacti leges quadret: quod in traiiciendo fieri nequit. Retrospicere nō audent, quia ventus ille spirituum adeo violentus est, vt retrospectantes leprosos, aut alia vultus fœditate conspurcatos facere possit. Quanquā sermonis prohibiti hæc potissimum ratio vel caussa sit, quod metuant spiritus nominatum iri illum, qui ipsos condemnauit.

Sagæ cur loqui aut respicere nō ausint.

Cap. III.

Exercitus furēs quid.

OCcasione ex hoc sagarum volatu sumta, explicandum nunc etiam esse videtur, quidnam sit exercitus furens. Est autem sagarum & veneficarum vniuersarum conuentus generalis, quo illæ inuicē congregantur, sicut turma ingens confluit ad encænia rusticorum. Sed & hoc præterea notandum est, Spiritus cum sagis specie Succubi & Incubi rem habere, quæ ob id imprægnantur, & fœdis monstris frequenter implentur. Sed cum in propriis ædibus parere tuto non possint, emigrationes tales moliuntur. Sicut enim puella, quæ concepit, mentiendi fœtus gratia ad thermas proficiscitur, donec partus eiectus sit: ita exercitus quoque furiosus quasi ad thermas contendit, ad quas Spiritus suas amasias peruehunt, ibique illas in vnum numerum congregant, abripientes illas secū per vepreta, per pagos, per orbes, per valles, per montes, donec easdem in monte Bructero deponant, vbi tandem illæ suos fœtus pariūt, & simul alia quoq; tractant. Sicut n. Ordo vniuersus ad capitulum (vt vocant) aliquod cōuocatur: ita exercitus quoq; furiosus ex variis regionibus concitur aut cogitur, vel ob dictas aliquas prægnantes sagas ibi parituras, vel ob alia Magica ibidem tractanda & deliberanda. Omnes autem sudibus & furcis vectæ illuc confluunt, quo a suo veredario coguntur. Vbi conuenerint alicubi, Ascendentes ante se illas idem agunt seu propellunt, non secus ac ventus effusas ex sacco plumas abripit, & sub

& sub impetu propellit. Eodem enim modo & Sagæ turmatim prouolant, sed semper noctu. Interdiu enim tale nihil agitur, quia Spiritus nocte gaudent, quæ talibus gerendis omnium aptissima est. *Spiritus nocte gaudent.*

Reliqua huius libri desiderantur, puta Caput IV. & conclusio.

FRAGMENTVM LIBRI DE DÆMONIACIS ET OBSESSIS.

Deest hic totus fere Prologus.

de quibus nihil traditur. Vsque adeo enim ista hominibus incredibilia obueniunt, vt sine addito Christi testimonio nemo facile illis fidem addicere possit. Opera quidem præsto sunt, quæ videmus. Difficile autem est homini iudicare de illis, quæ non intelligit. Nec ipse sibi etiam præsumere potest, talia se intelligere. Res n. eiusmodi Naturæ limites transcendunt, nec a carnali sensu citra illuminationem supernam capi facile queunt.

LIBER THEOPHRASTI DE OBSESSIS ET DÆMONIACIS.

TRACTATVS I.

HOc loco similitudo primum Naturæ breui tractatu expedienda est, qui scilicet in hominibus nascantur Diaboli, idque sensu Naturali. Explicatu namque difficile est, quo pacto Diabolus in hominem ingrediatur. Longe autem creditu grauius, id est, licet verum sit, ac reipsa fiat, quod stramen, fila, carbones, lignorum ramenta, &c. in hominem ingerantur, cute corporis salua tamen & integra manente. Quod si ergo corpus ingredi pōt res corporea: multo magis res incorporea illud penetrare poterit. Hoc admirandum merito est, quod vna consistere possint Spiritus hominis & spiritus ipse Sathan, cum homo tamen nondum damnatus sit, dānatus aūt & maledictus iam pridē Satan sit. Duo hi Spiritus etsi aduersi sibi inuicem & contrarii sint, vna tamen cute includi, vno loco cohabitare, vno modo colligari debent. Res ita intelligenda venit. Diabolus reiectus & in æternū maledictione damnatus, eoq; redactus est, vt nō amplius Angelus, sed Satanas & malus genius sit. De homine contra tenendum est, ipsum desumtum esse ex Limbo, & talem mansisse, atq; in Paradisum collocatum esse. Talem a. is sese in Paradiso gessit, vt ex ipso per Angelū gladio ignito eiiceretur. Expulsio hæc quidem quadamtenus similis est eiectioni illi, qua Lucifer cœlo exturbatus fuit. Propter hanc expulsionis similitudinem iam fit, vt spiritus hominis & spiritus Luciferi facile coire, & in vno aliquo conuenire possint, sicut in vnā societatem coeunt multi, eiusdem tamen factionis & instituti. *Spiritus hominis & Satana contrarii.* *Homo ex Limbo, &c.*

Hoc tamen loco notandū est, ipsum hominem haudquaquā ideo orbatum esse suo sanguine & carne aut vita, sed loco tantū, ad quem reuerti non potest. Hæc ergo eiectio vera non est, sed tantū repressio quædam seu interclusus reditus, durans ad tempus Gratiæ, per Christum restitutæ. Per hunc homo iterum liberatus est ab expulsione, & maledictione hanc secuta, quæ fuit ista: Laborem manuum tuarum manducabis. Item, in dolore paries filios tuos. Hæc tamen vniuersa ad vitam conducent, non ad mortem, quandoquidem liberati sumus. Lucifer autem liberatus minime, nec in redemtionem hominum consors ascitus est. Redemtio namque non ad spiritus, sed ad filios Adæ ac Euæ spectat. Et secundum hoc differunt Homo & Lucifer. Ad hominem pertinet redemtio, ad Luciferum damnatio.

Homo & Lucifer quo differant.

Redemtio Christi ad quos pertinet.

Homo & Lucifer quo conueniant.

Porro, cum similis perpetuo simili gaudeat; idem hic quoque fieri, hoc pacto attendi debet. Lucifer expulsus est cœlo, hoc est, de possessione seu solio suo hereditario. Homo eiectus est e Paradiso, habitatione illi destinata. Vterque autem proprio suo merito. Iam similis simili concurrit, extorris extorri, & vterque Dei indignationem subiit. Hoc pacto socii fiunt Satanas & Homo. Sed præterea, Homo consors est redemtionis, non item & Lucifer. Per hoc ergo adimitur Lucifero potestas in hominem, quà se illi similem iudicare, aut vna cum ipso habitare posset. Et tamen quia inuicem similes, & vtrique reiectitii & præuaricatores sunt, simul vna habitare possunt. Ab homine interim Satanas recedere denuo cogitur, quia homo redemtionis consors est, quasi Deus vtrique hisce verbis loqueretur: Vtrique vos extorres, & a vestro hereditario bono eliminati estis. Vnde pati possum quidem, vt consortio vno ligati, veluti præuaricatores in vna cute, in vno cerebro commorari & conuersari queatis. Verum tamen hominem per filium meum redimam, non etiam Diabolum. Quod si ergo eueniat, vt homo a malo Spiritu obsideatur, ingressum hunc ipsi præcludam, & ipsum eiiciam, meæque adeo misericordiæ memor ero. Hoc ergo modo, etsi Homo & Diabolus quidem conueniant, & in vno eodemq; simul habitare loco queant: rursus tamen ex homine exire cogitur Spiritus ob dictam modo caussam, quia nimirum homo per Christum liberatus & redemtus est. Itaque etiam sub illius mentionem Diaboli ex hominibus secesserunt eadem hora, tam in nouo, quam veteri testamento. Et communio illa seu consortium æternum non est, sed in terra hac finitur.

Hactenus ergo satis caussarum, ex ipso Naturæ lumine depromtarum explicatum est, quatenus nimirum Spiritui per hominem loquendi potestas data sit. Ex quibus id per similitudinem fieri colligi potest.

potest. Etsi vero prædicta ratione similes inuicem sint, duo tamē diuersi sunt Spiritus Hominis & Luciferi. Quoad carnem, descriptione non eget, cur Diabolus in carne, in corpore, &c. sit. Non enim in corpore aut carne is habitat, sed in ipso hominis Spiritu. Quod ita accipietis. Spiritus locum nullum obsident. Vnde in re corporali nulla versantur, sed in suo tantum regno, hoc est, sedem incorpoream occupant, ideo carnis hic nullus respectus est. De Spiritibus agitur, non de carne, non de sanguine. Iam differendum est de eo, quo pacto res duæ, hoc est, duo illi Spiritus res fiant vna. Nec enim res vna sunt, sed sunt in vno. Ita videntur duo vnum esse, quæ tamen duo sunt. Conueniunt autem duo ista & coniunguntur ita, vt non in omnibus sint hominibus, sed in aliquibus tantum. Cur hoc, aut qua ex caussa non in omnibus? Elegit nimirum sibi Deus certum numerum, & alios huc, alios alio destinauit. Diuersi isti greges omnes si conueniant, perficiuntur & complentur omnia, hoc in illo, istud in alio. Nec enim in vno aliquo solo vniuersa simul perficiuntur, sed sua cuilibet vocatio est, cui parere, ac sibi a Deo destinatam crucem ferre cogitur. Quod si quiuis suæ crucis patiens Christum ita sequatur, a malis liberatur, quæ ipsum alias damnare poterant, vt obsessos. Quorum similitudine qui moritur, is eandem cum illis sorté habet. At qui Christum sequitur, is ab eodem in extremis angustiis liberatur.

Spiritus nō carnē, sed animam occupant.

Christus liberat se sequentes.

Sed iam dicamus aliquid de cōuentibus. Qua ratione conueniūt vermis & nux Auellana, ita hoc exemplū ꝓpositæ rei accomodabimus. Nux auellana est integra, minime perforata, nucleū bonū & sanū a Deo creatum intus condens. Iam vero vsus dictat, in nucleo illo, suo putamine integro obducto, aliquando nasci vermem. Huius cōuentionis caussam inquiremus. Frutex nucibus refertus, quando percutitur grandius: tū quotquot nuces feriunt, tot etiā verminosæ fiunt. Ceteræ imunes ab eunt, & bonæ manent ac electæ. Illæ alteræ ad læsionē hanc videntur essedestinatæ. Porro ictus quidē ille seu plaga corporaliter non ingredit̄ aut penetrat, sed ambitū corticis tantū feriens, putamē ipsum minime frangit. Et tamē videmus, ipsum quoq; nucleū intus olædi, & a læsione illa semen vermis concipere, vnde tādem vermis emergit. Iā ergo vno & eodē cortice includūtur vermis & nux. Nam vt alias quoq; fieri videtis, fulmen gladiū comminuere ipsa vagina nihil læsa: aut penetrare cistam occlusam, omni eius extremitate illæsa quidem, sed contentis & inclusis omnibus adustis: sic idem hic quoq; contingit. Hæc omnia naturalia sunt, & naturali modo fiunt. Quanto magis autē apud homines sedem seu habitationē sibi parare poterunt Spiritus, qui quidem tali modo vt penetrent, non opus habent?

Vermes vnde in nucibus.

Fulmē gladium frangit, illæsa vagina.

Obsessorũ contẽplatio ad quid vtilis.

Et plane sciendum est, huiusmodi ictus modis multis fieri, vt hinc miram & arduam redemtionem a Christo factam rectius intelligamus, videamusq; quã arcta obsidione nocentissimus noster aduersarius Diabolus nos cingat, & quantopere a Christo defendamur, etsi Diabolum in nobis videamus, audiamus, & sæuos eius mores, gestus ac terriculamenta vere persentiscamus. Vnde colligere possumus, quam miseræ & ærumnosæ creaturæ simus, postquam ex Paradiso eiecti, Satanæ facti similes sumus.

Diabolus iratus homini hostis.

Deniq; agnoscere possumus, quam truculentus is sit, cuius nos mancipia futuri eramus, & quã in nos exerciturus is sit tyrannidem, si non auxilio diuino protecti viueremus. Hæc n. omnia docent nos penitus damnatos fore, si Christus sua morte nos nõ asseruisset. Et Spectacula huiusmodi Deus nostris oculis exhibet, vsq; ad diem nouissimum,

Christus Diaboli victor.

ex quibus nosmet ipse nosse discamus, simulq; sciamus, Christũ in terra ambulantem Dæmona ex hominibus eiecisse, vt testatum propalam faceret, se Diabolorum victorem & domitorẽ esse. Quod si Christus olim quidẽ talia miracula operatus fuit: vtiq; & hodie similia faciet. Si n. nulli cœci, nulli infirmi, nulli obsessi essent: qualianam Christus signa fecisset, nemo iam sciret. Ex illis a. vel dum hodie durantibus notũ fit, quanta miracula Christus fecerit, qua caritate nos cõplexus sit, qua potentia, quaue Maiestate Deus ac Redemtor noster defensionem & protectionem nostram exseruerit.

Angeli sunt purissimi.

Comprimis a. sciendum hoc notate, q̃ Angeli mira & illibatissima castitate, puritate, & probitate omni splendore suo excellentius & illustrius ornati sint. Exempli gratia, de Sole dico, ipsum esse Angelũ. Iam videtis, q̃ admirando & illustri lumine Solem Deus donarit. Et tamẽ iste splendor seu lumen Angelorum modestia & castitate lõge inferius est. Hoc iam exemplũ accõmodate Lucifero. Is factus erat lumẽ & radius omnium virtutum. Ceterum per lapsum illius splendor iste vniuersus in tenebras conuersus est. Mores aũt ac virtutes eius in longe tetriora vitia

Homo qualis ante & post lapsũ.

degenerarunt, quam tenebræ sunt, si cõferantur ad lucẽ. Eodem modo de homine statui debet. Is a Deo creatus & in Paradisum collocatus est pulcerrimus, sanissimus, purissimus, & integerrimus. Violato a. Dei mãdato, ista illius pulcritudo in statum miserrimum degenerauit, in claudicationem nempe, in cœcitatem, in leprã, in scabiem, deniq; fœditatem quamcunq;. Præterea & mores eius, gestusq; ac virtutes factæ sunt beluinæ, impuræ, adulterinæ, aleatoriæ, potatoriæ, ita vt homo quouis bruto

Obsessorũ mores inconditi.

factus peior fit. Quod si ergo per ictum seu impulsum grandinis (nam prioribus hoc iam accõmodamus) Spiritus cõueniant, iam ipsimet cogitate, quidnam impuritatis & fœditatis simul incidat, quã inconditos & ter-

& terticulosos gestus obsessi edant, quam bardos, quam spurcos, quam pecuinos sese gerant. Tantā namq; feritatē & fœditatē induunt, vt mores eorum agrestes, brutales & asinini vix oēs aut cogitatione cōcipi aut calamo describi possint. Diaboli namque natura omnium spurcissima & fœdissima est, ita vt grauior & pestilentior nulla excogitari queat. *Diabolus spurcissimus.*

Sed his ita commemoratis, Philosophiæ cursum iam inhibeamus, nec ipsius naturæ lumen æquo latius extendamus. Nec enim per hoc alia dictantur, quam quæ terreno sensu intelligi possunt. Quoniam vero Deus nobis & hominem Christum, & cum hoc verbum suum, & præterea illius verbi intellectum largitus est: ideo deinceps tractatus secundus adornabitur, quo proponetur doctrina Christi, quid nempe de spiritibus nobis sciendum & sentiēdum sit, vt nimirum ita intelligamus, quidnam in nobis illi operentur, aut quo pacto nobiscum conuersentur. Et talia quidem scire homini comprimis vtile est. Horum enim si ignarus sit: qui quæso hominem qualis sit, cognoscere queat? Quidue refert, hominem perpetuo talia admirari, &, qui fiant, ex solido fundamento nunquam perquirere, sed obsessos obiter & secundum superficiem obtueri, sicut mutus disertum & facundum aspicit? Gratum enim id Deo nostrum studium est, si ipsius opera & magnalia serio contemplantes, veram illorum notitiam hauriamus, nec cœcos oculos afferamus. Visus enim oculorum is a Deo datus est, vt Christum & ipsius verbum studiose intueamur. Oculos namq; te habere, tua crux est. Tua crux est, habere manus pedesque. Tua crux est, te esse formosum & sanum. Illa ergo humeris imposita Christum sequere, non meretrices, non aleatores. Ita saluus fies. Obsessi autem homines documento sint vobis, quidnam per illos nos Deus commonefaciat. Hic dormitandum & supine oscitandum non est. Illi vobis pro speculo sint, vt discatis & ipsi portanda cruce Christum imitari. Sic fiet, vt ab omnibus malis liberemini. *Magnalia Dei diligenter consideranda.* *Obsessorum consideratio, quo faciat.*

TRACTATVS II.

CAPVT PRIMVM DE ALLEGATIONIBVS EX QVATVOR EVANGELISTIS.

Et primo ex Matth. 8.

Vespere autem facto obtulerunt ei multos dæmonia habentes: Et eiiciebat spiritus verbo, &c.

Sicut paulo ante diximus, homines a Diabolis obsessi sunt, vt ita suam crucem circumferrent. Nam hæc ipsorum obsessionis caussa fuit. Fas

BBBb 3

autem est, nos crucem nostram dorso imponere. Illa enim vsque adeo grauis & ponderosa est, vt non nisi cum conatu graui portari possit. Dorso ergo illa sustinenda, & post Christum ita baiulanda est. Hęc a. obsessorum baiulatio admodum laboriosa & ærumnosa est. Quod enim iugum ponderosius malo spiritu nobis imponi possit? Quid vspiam ipso grauius est? Quia ergo sub onere illo seu iugo prope conciderant, adducti ad Christum fuerunt. Quicunq; etenim Christum secuturus, crucem suam ipsemet portare non potest, is ad vnum deduci debet Christum: sicut obsessi, vel a seipso, vel per alios, quos aliquis caritatis amor mouet. Etsi enim non ipsimet obsessi ad Christum supplices venerint, sed per alios adducti fuerint: tamen eosdem Christus a Dæmonio liberauit. Quicunque namq; crucis suæ patientes ad ipsum ducebantur, eos omnes liberauit, & hoc vniuersum solo verbo perfecit. Verbo autem solo aliquid perficere, singularis dominii ac potestatis est aut imperii signum in alios. Et hoc pacto Christus se Dominum & domitorem dæmoniorum professus est, nō secus, ac seruus subiugatus est suo hero, vt ad omnia illius iussa capessenda promtum sese præstare cogatur. De verbo ergo Christi nemo admiretur. Locutus enim ad Diabolos & malignos spiritus est, instar Domini imperantis suo seruo. Et vi quidem illius verbi cogebantur etiam Diaboli Christo suo Domino parere, &, quæ mandarat, obsequi. Admodum autem ægre Christo quidem illi obsecundabant: & tamen Domino & Deo suo vel inuiti cedere cogebantur.

Iugum intolerabile diabolus.

Christus omnes redimit.

Christus victor Diaboli.

Præter principium & finem, reliqua omnia huius secundi Tractatus desiderantur, octo nimirum circiter paginæ.

*Quod spument obsessi, caussa ipsa est, quia Satanas obsessis hominibus tanta anxietate & dolore sese ingerit, vt spumam tam ex ore q̄ narib. illi emittant. Et spiritus isti insuper quādam epilepsiæ speciem in hominib. suscitāt. Qui spiritus, cū non homines, sed spirit⁹ sint, hominū more, ēt paroxysmos pati nō possunt: sed quantū morbi sustinēt spiritus, iū hic exserunt. Nam & ad conspectum Christi spiritus ille terrore & anxietate ita perculsus fuit, vt vi predestinati sui morbi caderet, & in humo sese volutaret. Sicut enim caduco obnoxius a terrore sternitur: ita idem hic quoq; factum est. Et hoc sensu verba Marci intelligi debent.

Obsessi cur spument.

Caducus a terrore.

Ex his, quæ de malignis spiritibus iam diximus, acta Christi, in conspectu discipulorum designata, æstimāda sunt. Quæ nisi tanta perspicuitate a Christo nobis manifestata essent: quis vtiq; mortalium de eiusmodi rebus tractationem vllam suscipere auderet? Hoc omnino verum est, & vel ipso Euangelio attestante constat, Diabolos obsidere solere homines. Philosophando itaq; pergendum, & vt incepimus, tota obsessionis histo-

historia a nobis pertexenda est. Tractatus a. tertii loco pro fine historiæ addemus etiam sanationem seu curam, quam in Euangelio quidem præscriptam legimus. Nullus enim alius medicinæ liber, nullus auctor, nullus Philosophus alius hic locum habet præter vnam Christi doctrinam: quæ omnibus Medicis etiam hoc casu acceptanda & vsurpanda est.

TRACTATUS III.

Conclusio.

QVandoquidem ergo hactenus demonstratum est, ab immundis spiritib. homines omnino obsideri, & mire torqueri angiq;: iam hoc ipsum disputatione lõgiore excutiendum minime est. Deo n. sua prędestinatio nota est, q̃ omnes vniuersim homines latet. Quæ namq; prædestinata sunt, ea (vt ita dicam) actuantur & eueniunt. Quicquid iñ huius sit vel fiat, pro cruce omne habendũ est, quæ post Christum ferri patienter debet, h.e. a Christo nobis tradita doctrina rata habẽda est. Crux n. prædestinatio est, & prædestinatio crux est. Crucis a. liberatio vbinam est alias, quam apud Christum? Et crux naturali medicinæ minime subiacet. Sic lepra leprosi crux est. Et crux hæc ipsius est prædestinatio. Itaq; Medicus hic nihil prodest, quia morbus iste medicinæ haud subiectus est. A lepra ergo qui mundari velit, is eam pro cruce sua gestet, humeris impositam, & ita Christum sequatur, qui solus eum mundare potest. Vnde liquet, obsessum opus non habere, vt ad Medicum pergat: sed si cruce sua humeris suscepta Christum sequatur, liberabitur. Iam si Christum sequi velit, necesse est doctrinam eius accipiat, & secũdum illam se gerat. Hoc si propter obiectũ ab obsidente spiritu impedimentũ non possit præstari ab ipso obsesso: præstabitur vtiq; a caritate proximi. Ex quo iam colligi potest, Christum nobis medicinam triplicem reliquisse. Ex quib. omnibus sumet vnam, qui Christum imitari volet. Ita enim is vult Diabolum ex homine eiici. Sicut n. Deus pater in Adamo naturales morbos creauit, & his etiam naturalia remedia opposuit: ita dicere etiam possumus, sume tuum morbum, & Deum patrem sequere, hoc est, quære medicinam, qualem is creauit. Simili etiam modo dicere licet: sume tuam crucem, & Christum sequere,

Prædestinatio vis quanta.

Crux quo remedio tollatur.

Christum sequi quid.

Tres omnino medicinę sunt ad quę nos deducit Christus. Vna posita est in potestate, quam dedit Apostolis, dicens: *Potestatem vobis do eiiciendi dæmonia ex hominibus.* De hac potestate nihil disputandum aut argutandum est, sed credẽdum omnino est verbo Christi, illos nimirum, qui hanc a Christo potestatem acceperunt, citra omne impedimentum spiritus ex hominibus eiicere posse. Nec vero hoc soli 12. Apostoli possunt, sed insuper quiuis alius, si mandati & priuilegii id a Christo accepit, sine

Medicina obsessorum triplex. 1

2 quo mandato nihil fit, aut fieri potest. Remedium alterum positum est in *Precatione*. Nam cum omnes nostri morbi, omnis crux a Deo manet: in ipsa desperandum vtique non est, sed conuenit, vt Christum sequamur. Sic fiet, vt ante finem nostrum eripiamur ac liberemur. Si liberari velimus, necesse est id fieri, per hoc medium, quod Christus ipse docuit, nimirum vt in *Preces* spem ac fiduciam firmam collocemus, per quam oratio cordis a Deo exaudiatur, nosque voti compotes facti a malignis spiritibus liberemur. Dei enim hoc verbum est: *Orate & accipietis.* Huic vnice fidendum & credendum verbo est. Si secus fiat, omnis oratio inanis oris sonus ac halitus est. Tertiam medicinam ponit Christus
3 ieiunium. Iam vero ipsum hominis ieiunium per se adeo efficax non est, vt per id diaboli eiici possint. Vis tamen illa ieiunio datur a dicto & mandato Christi. Quis maior & peritior est Christo? Itaq; hic nulla disputatione opus est. CHRISTI namque verbo aduersari minime decet. Si Deus lapidibus herbisque vim magnam indidit: verbo suo vtique & ieiunio vim eandem conferre poterit. Ipse enim Deus & Dominus est.

Ieiunia vn de efficacia sint.

Cum ergo triplicia a Christo nobis proposita remedia sint, *Potestas, oratio & ieiunium*: euidens iam est, horum aut tria simul coniungi, aut duo tantum, ieiunium scilicet & orationem, aut denique vnum solum eligi posse. Si coniungantur omnia, nihil refert. Si vnum seorsim eligatur, vel sic iam mandato Dei satisfit. Quorum enim cunque fiat, id ex toto corde, & in nomine Domini fit. Sed iam de triplici illa medicina, quomodo intelligenda veniat, disserendum est. Nam penes potestatem irrepsit error quispiam ac fraus hoc modo. Misit suos discipulos Christus cum potestate, ex hominibus dæmonia eiiciendi. Id factum est. Surrexerunt autem vna etiam falsi Apostoli, qui idem conati malo successu sunt. A Deo enim ipsi vim liberandi a spiritibus homines minime acceperunt. Hac ergo via delusi, processum alium machinati sunt per orationem per ieiunium, per potestatem, & coniurationibus additis homines liberare attentarunt. Per has Diabolos se quidem abigi simulauit, sed hoc tantum. Nouerant Pseudoapostoli, Apostolos veros in solo nomine CHRISI dæmonia eiicere, dicentes: *Exi maligne spiritus in nomine Christi.* Et sic factum est. Vnde & ipsi eadem quidem verba adhibuerunt, sed eundem successum minime experti sunt. Alia ergo via incedentes, addiderunt orationem, multiplici varietate. Postea coniunxerunt etiam ieiunia, definitis diebus instituta. Sed nec quidem, quod voluerunt, impetrarunt. Denique addidere etiam adiurationes, iterantes subinde: *Adiuro te Diabole, exi ex homine, &c.* Adiurare autem nemini licet,

licet, nisi qui potestatem hanc à Deo accepit. Hæc iam illa fraus est, quam pararunt adiurando. Iniquum enim est, talia fieri & institui sine mandato Christi, & processu ab ipso monstrato. Reuera enim Diaboli, quos illi expellunt, loco non cedunt, vt multi putant. Nullus namq; obsessorum integrè liberatur: id quod longe abest a Christo. Taceo, quod & alia posteriorib. seculis adhibita fuerint, velut *ossa, diuorum reliquiæ, &c.* Ceterum quæ remedia hîc Euangelium proponit, illis acquiescendum est. Quantum vero ossibus, reliquiis & similibus tribui debeat, in libro de mummia humana traditur. *Adiuratio sine Christo.*

Vt a. de potestate dicere pergamus, necesse est, illam immediate ex Christo defluere, quasi (vt olim discipulis) hac ipsa is hora nobis diceret: *Potestatem tibi vel vobis do eiiciendi Dæmonia ex illis, quibus manum imponetis.* Et licet ipse quidem Christus incoram corpore seu ore suo id mandet: præsto tamen est vox eius, quæ efficax est in operante Apostolorum exemplo miracula. Itaq; nemini ea concedēda potestas est, cui illā nō concessit Christus. Penes hominem n. eius cōferendæ ius aut vis non est posita. Deinde quo ad precationem, quænam ea sit alia, quam quæ a Christo ipso præscripta est, nēpe *Libera nos a malo?* Quę oratio si ex serio corde profluat, instar obsessorū illorū ante Christum stantiū, liberatio omnino succedit. Et quilibet apud se statuat, ante se stare ipsum Christum, quem adoret, sicut factum est tēpore Christi ambulantis in terra. Duorū ergo alterū nempe potestatē, relinquo iis, quib. illam Christus dedit: Alterum nēpe orationē, cōmitto cordi, vt Christus docuit. Nec n. in multiloquio & inani garritu, sed in cordis iustitia & fiducia vis orationis posita est, q̄ homo quidem in seipso æstimare poterit. Ceterum ieiunii hæc est conditio, vt plurimū quidē id valeant ac pręstēt: sed vnde id fit, humana peruestigare ratio nō potest. Ieiunando corpus q̄dem sanū & alacre euadit, & quiete vegetatur, ac vita pducitur; q̄ ex ipsa natura pēdet. Quod vero per idem ēt eiiciatur Diabolus, a verbo Christi dependet illa virtus, q̄ pœnitente vita roboratur. Sic Niniuitę cū ieiunarent, liberabantur, quia simul pœnitentiā agebant. Et pœnitentiæ vis inest, Diabolum, h. e. nostrā crucem auferendi. Peccataq; nostra caussa sunt portandæ crucis. Peccatorum a. crux per pœnitentiam subleuanda est, qua eo vsq; dolemus & in gemiscimus, vt hoc pacto in gratiam Dei recipiamur, & vis verbi diuini ita confirmetur. Nam si peccata nobis remittūtur in terra, quoties ingemiscimus, nempe septies septuagies: peccatorum vtiq; cōdonatio omni dæmoniorū expulsione pluris erit. De tali ergo ieiunio loquimur, quale instituerunt Niniuitæ quod doloris, contritionis & cōuersionis plenum est, per quod cor nostrum sursum ad Deum ascendit & eleuatur. Huc er-

Potestas eiiciendi dæmones a solo Christo est.

Oratio qua bona.

Ieiunium quod verū.

Chr. & Io. peccati expertes. go non facit ieiunium Christi in deserto, aut ēt Ioan. Hoc n. minime erat cũ pœnitentia tali, qualē habebant Niniuitæ. Christus namq; & Ioan. peccati expertes erāt. Quod si pœna nostra morbi ue, ac Diaboli ꝓpter peccatum tm̃ immittunt, ieiuniũ Niniuiticũ requiritur. Proximi ergo est officiũ sic cogitare spiritũ illũ, quem habet alter, ad nos nihil min⁹ ptinere, q̄ ad ipsum obsessum: adeoq; fas esse, vt de illi⁹ simul & nostris peccatis doleam⁹, & ieiuniũ Niniuiticum instituamus. Nihil n. satietas expedit: nec sat vllus exaudit, sed ieiunus: insup ēt nullũ ieiuniũ interni cordis oratione vacat.

Porro a. ēt conuenit allegorias Christi ꝓbe explicari, vt verbum Christi recte intelligatur. In illo n. veritatis fundamentũ omne positũ est, & pter illius ductũ ex fonte alio philosophandũ nihil est. *Cetera huius libri desunt.*

FRAGMENTVM LIBRI DE SOMNIIS & euntibus in somno.

Principium huius libri deficit.

Ceterum vt deinceps ptractemus de euntib. in somno & insomniis: sciendũ est, ipsi⁹ itionis seu ambulationis cām, citra angelos, in nobismet Noctambulorum quæ ratio. ipsis positā esse, velut in nobis ēt consistit cā somniorũ. Quod si tñ in actũ deduxerim⁹ cũ itionē tum insomnia, tunc accedēs angelus officio suo fungitur custodię tā diurnæ q̄ nocturnæ. Quod ita intelligi debet. Nimirum dies lucet. Mihi a. caussa dat, cur surgā, & eam. Itaq; surgo & eo. Hoc ipso momēto pſto me⁹ mihi est angelus, subleuās me & ducēs virtute Dei. Eodem modo si dormiā, & spiritus mihi surgēdi & eundi cām suggerant, iam iterũ pſto est angelus, ducens me & dirigēs, q diceret: *Videte vero o mortales, quā fideliter dormiētes vos De⁹ custodiat, vt pererretis & scādatis loca incredibiliter sublimia, & periculosissima, quæ vel vigilātes nulla vñquā industria exsuperare & exantlare possetis.* Quod si ergo Deus ex somno a natura aut spiritib. exsuscitatos & ad ambulationē cōpulsos vos tā nauiter custodit & tuetur: multo magis id faciet vigilantib. de die, & scientib. corpus hoc, q ambulat, simile esse ac dormiret. Sic se res cum somno habet. Pono te vigilare, & multa aSomniorum ratio. genda tibi proponere. Iam oggerit tibi vigilans insomniũ, qualia p naturā iugiter fiunt. Somniũ illud non nisi lacessitũ cietur, h.e. nisi negotium tractes, q cautione opus habeat. Tunc admonitor accedit, qualem tua ipsius caussa foues. Is somniũ tibi proponit, ad q singulis horis attēdas, aut iugiter speculeris. Quod si vero interdiu p corporis laborib. aut senio & similibus res illas non intelligas ob infirmitatem aut naturæ ruditatē: iam cām in somno præbes, vt illa tibi obuersentur. Ea deinde natura nō amplius dominante, sed dormiēte & quiescēte, tunc custos admonitionē tibi obiicit illā, prout credis, aut admoneri desideras, aut purus & impollutus es. Hoc modo vnũ semper mouet alterũ, h.e. ambulatio mouet ducentē angelum.

Ope-

Opera impertinẽtia mouent angelũ custodientem. Et quales sumus ipsi-met talia nobis eueniũt. Sic, quotnã passim sunt, q frangunt verticem aut dorsum? Huius quæ caussa? Cura leuis & negligẽtia, qua Deum nõ magnificimus. Hæc talium euentuum caussa est. Idem ẽt circa insomnia euenit. Quæ qualia animo præconcipiuntur, talia apparent dormientibus. Ideo diligendus ante omnia Deus est, & quærendum ipsius regnũ & iustitia, & cetera omnia adiicientur nobis, nec quicquam nobis defectus aut erroris & periculi offeretur. *Forte hic quædam desunt.*

Nisi n. angeli essent, quis q̃ o hominẽ adeo custodiret & seruaret, vt citra læsionẽ dormiens ambulare, posset? Is n. vel vigilans tot subinde a malignis spiritib. noxis malisq; impetit, vt, nisi a Deo custodiret, vix vllũ tutũ gradũ prolaturus esset. Et nemo opinetur, Diabolũ feriari. Insidiatur n. singulis momẽtis vitæ nostræ, & corpori, dolens nimirũ, nos in gratiã receptos esse, se turpiter excluso. Hæc caussa est, cur nunq̃ feriet, q̃ uĩ Deus ligat, nos tuẽdo. Si interdiu a Deo tuti asserimur: vtiq; & nocte. Quod si interdiu, vigilãte corpore maniacos nos factos Deus custodit, ẽt omni rõe orbatos aut si obsessos ẽt, in quib. spiritus malignus ipse dominat, ita tuet & asserit, ne a Diabolo iugulẽtur: vtiq; & in somno is nos custodiet, vbi q̃ nobis eueniãt, plane ignoramus. Sicut n. in corpore Physico morbos sustinemus: ta ẽt in animo, nõ q dẽ materialiter sed spiritualiter. Hĩc in sõno surgimus mania sõnii affecti, sicut surgũt, q mania cordis laborãt. Hĩc mouemur, cad u co sõnii laborãtes, nõ secus, ac q caduco laborãt corporis. Quæ nõ de hisce duob. tm̃ morbis intelligi volumus, sed de omnib. ẽt illorũ specieb. & similib. aliis. Et ratio vna est in somno & in corpore: sed duo tñ subiecta. Quod si ergo vi talis morbi homo surgat & ambulet, dubitari non debet, q n malignus spiritus accedat, & hominẽ pcipitare q̃rens eũ ita ducat, vt circa fenestras obrepat, & tecta sublimia scandat, aut in erectis sudibus palisq; obambulet. Sic n. fore cogitat Satanas, vt ambulãs ita alicubi impingat, cadat, & occidat. Per accessorios huiusmodi spirituales impulsus talis æger multo longius pducit, q̃ a morbo ageret naturali. Admirãdis n. modis viisq; scãdũt & ambulãt, q nemo vigilãs industria & conatu vllo pstare posset. Interim tñ malignus spiritus, boni angeli nescius, voto suo frustrat. Huius n. institutũ ne succedat, angelus pseruat & cauet. Hic n. assidue nobis astat, velut & Diabolus. Sic nullus est tignarius, nullus nauta, nullus scãdularius &c. muneri suo vacãs, cui diabolus dãni aliqd obtrudere nõ anitatur. Quod tñ vniuersum a spiritu auertit benigno, vt secundũ rõm & officiũ scãdẽti nullũ malũ accidat. In somno a. scãdere & ambulare, naturalis potẽtię nõ est, q a somnus motui obstat. Et tñ psens bonus angelus dãni multo plus auertit in dormientib. quam vigilantibus. Vigilanti n. ipsi iam ante mandatũ est,

Deus hominem custodit. *Diabolus hominis hostis.* *Mania & caducus duplex: somnii & corporis.* *Noctambulonum mira scansio.*

Noctambulonum præses Deus & Angelus

vt sui curam gerat, seque ipsum custodiat prouidentia rationis a Deo illi datæ, præter quam insuper homo etiam protectorem Deum & bonum Angelum habet, quibus ceu comitib. stipatus tuto & secure ingreditur. Hoc se ergo modo res habet in somniantibus, & per somnum ambulantibus, ceu modo declarauimus.

Præter hactenus a. dictos sunt etiam, qui in somno loquuntur, confabulantur, aut canunt, & similia alia agunt, & id vel scientes, vel nescii, qui se interdum ipsi vel produnt, vel sua facinora effutiunt, &c. Horum hæc ratio est. Compertum nimirū vobis est, hominum esse genus quoddam, qui plane nihil celare possunt: contra alii omnia reticent. Et huiusmodi silentium aut garritus dependet ex generatione & natura hominum. Si homo continere nihil potest, omnia elabuntur, vt industria eius nota fiat. Taciturni a. multi sunt, etsi facta propius in lingua condantur. Reprimuntur n. verba consilio & decreto. Id iam naturale est in vigilante. Silentium & garritus a natura nobis adhærent. De illis autem, qui in somno, hoc tenendum est, spiritum ipsum quoq; nihil continere posse, & vel garrulum vel taciturnum esse, adeoq; mouere corpus, vt eloquatur non quidē ex seipso, sed ex spiritu, qui naturā garrulam habeat, & cordis abundantiam profundat. Sicut enim in vasculum quoddam certa & definita vini quantitas recipitur, qua recepta, nihil amplius illi infundi queat, quod non effluat: ita hominis quoq; mensura & capacitas definita est, quantum is cibi, quantum potus assumere debeat. Præter quam quicquid assumitur, vomitu iterum eructandum est. Omnium namq; rerum sua mensura, suus modus, suus ambitus, suus numerus, &c. est. Sic qui mensutam vnam bibit pro capacitatis suæ ratione, is illā retinere potest. Quod autem vberius & copiosius illi infunditur, id ceu immodicum exsuperat & exundat. Non autem in potu tantum ciboq; ea constituta est mensura: sed etiam in sermone. Vnde & Christus inquit: *ex abundātia cordis os loquitur.* Quæ quidem verba non ad cibos, qui per anum egrediuntur, respiciunt. Nec n. cibus in cor ingeritur, sed in stomachum. Itaque si cordi nimium infundatur, exundat. Cordis autē mensuræ pars superior est os. Itaq; cordis abundantia per hoc effluit. Et rerum ad mensurā cordis pertinentium nulla inferne, sed superne exūdat. Iam differentia hominum nota est, alios vomere vigilantes, alios dormientes. Secundum naturalem hanc cōditionem sentiendum est ēt de sermone, quod is effluat per spiritum, qui vt interdiu, sic nocte quoq; os mouere potest. Si enim is vigilantib. os aperire potest: poterit etiam dormientibus. Quicquid ergo immoderati habes, effluit per os. Nemo ergo admiretur eos, qui ore proprio se produnt. Quod tñ similiter non omnes faciunt, cū simile os aut men-

Hominum quanta diuersitas. In somno qui & cur loquuntur.

Modus in omnibus rebus, tenetur.

mensura vna quoque non vniuersis competat. Et is comprimis felix tutusque est, qui operculum mensuræ suæ addere potest, aut mensuram amplam grandemque accepit. Hæc enim gratia, hoc donum Dei singulare est. Omnia ergo, aut ad silentiũ, aut ad garritũ ordinata sunt. Cuilibet etiam additus suus est numerus, sui gradus, vt plus minusque aut deblateretur aut taceatur. Itaque mensuræ vel maior vel minor capacitas, tam silentii, quam garritus caussa est.

Reliqua desunt.

LIBER DE SANGVINE VLTRA MORTEM.

In tractatus huius initio desunt aliquot Paragraphi, ab imperitis aut inuidis erepti, quorum recuperandorum spes nulla superest.

ETsi vero multo plures prædictis caussæ sint: tamen ad obiecta ita responsum volo, Magiam aut veneficium hic nullum committi. Nec enim Sagæ facere possunt illum sanguinem, quem Deus pater condidit, seu fecit in Adamo. Quem si facere possent: ipsæ vtique Deo similes forent. Quod prius q̃ futurũ sit, cœlum & terra intereãt. Iudicium itaq; penes hominem stat, vt hoc loco sanguinem proprium, id est, humanum, qui occultari non potest, cognoscat. Porro sanguis iste apparens, est ille sanguis, qui die nouissimo resurget, & sese sistet, vt in corpore suo, quo cum in terra vnitus fuit, rationẽ reddat. Nam si exemplo Christi ex sepulcro resurrectari sumus: opus vtiq; erit, nos illum etiam sanguinem afferre nobiscum, quem in terra profudimus. Die etenim illo quilibet reddet, quod in terra habuit, quod in terrã secum inuexit, siue id computruerit, siue exustum aut suffocatũ sit, siue ab auibus & feris voratum, siue quocunque modo alio consumtum sit. Ista enim vniuersa reddi necesse erit, non secus ac in furto deprehensus fur, quod subtraxit, restituere cogitur. Hæc iam si ita se habeant, & resurrectio omnium membrorum futura sit: deinceps nulla explicari disputatione debet, quomodo coitura & coalitura iterum sint ossa arida, aut cutis dura, vel corpus e sepulcro cum pristino suo sanguine. Suum enim cuilibet restituet, qui & in extremo iudicio omnia coget & componet. Fur enim, hoc est, Mors, ista restituere non potest: sed potest id Deus. Si id Deus potest, debetque, quid nos inanibus disputationibus de hoc defatigamur. A Deo solo talia manant, non a quoquã alio. Et Apocalypsis in hoc testimonio signum est incorruptibilis sanguinis, quod is talis in die nouissimo futurus sit. Si enim ad extremum iudicium comparebimus, quales in terra viximus, nudi: certe etiam ante iudicium id in terra etiam comparare tales possumus, si necessitas aliqua requirat. Hoc enim fiandie nouissi-

Magia sanguinem facere nequit.

Sanguis quis resurrecturus sit.

Sanguis hominis quomodo incorruptibilis.

mo fieri poterit: poterit etiam fieri ante illum. fieri namq; æque vtrumque potest. Id quod documẽto nobis est, ob quod iudicium seu resurrectionem inficiari non possumus. Ibi enim videmus sanguinem, & sanguinem quidẽ humanũ sine fuco, & sanguinẽ hominis genuinũ, eiusq; definitam multitudinẽ, & quantitatẽ, ne quidem vnica gutta decedẽte. Verus, inquã, & genuinus ille est sanguis hominis, qui nõ nisi accurante Deo reddi potest. Quoniã ergo solus Deus, non vllus homo, sanguinem illũ restituit, nihil quicquã ipsa Natura cooperante, vt quæ iã consumta & mortificata est: colligi inde põt, nos in resurrectione quoq; ipsum nostrum sanguinem recepturos esse, quem dabit is, qui creauit moriẽ, nobis talia suffuratam. Nihil enim de nobis decesserit, q̃ non restituetur. Mors namque sola illa ademit, quæ mors Dei est. Illa ergo restituentur in resurrectione, quod ex hoc testimonio patet.

Sic ergo, q̃ diximus, ratum sit, nobis a morte iterum in hoc corpore surgendum esse, vt rationem reddamus de illis, quæ in terra patrauimus. Et qui de hisce philosophantur citra fidem, hi capere ac intelligere non possunt, sanguinem stillantem esse sanguinem illius hominis, ex quo profluit, seu sanguinem esse illum, quem sicarius profudit. Illi enim quia fide resurrectionis carent, non intelligunt fieri posse, vt sanguis ille in manu Dei contineatur, & ad statutũ tempus vsque asseruetur, aut, si interea fors opus sit, simili modo appareat ac profluat. Philosophantur namque illi sanguinem magicum, & sanguinis quandã saltem apparitionem, non verum & genuinum seu propriũ eius, qui occisus est. Et dicunt, id tantum esse signum eius, quod vere est, quod indiciũ Deus quidem ita manifestet, vt vindicetur & puniatur reus seu latro præsens. Longe autem illi a veritatis scopo aberrant. Verus enim est ille sanguis hominis occisi, nec signum eius. Aut si omnino signum est, signum tantum est secundum id, quod promanet ex putrefacto corpore & arido membro, aut osse carioso. Idipsum vero, q̃ profluit, sanguinis signum haudquam est, sed est sanguis essentialis ipsemet. Nihil enim perdemus de corpore nostro. Et qui igne crematur, sanguinem suum omnem & integrum recipiet, non minus ac qui viuus humatur. Nec enim virtute nostra resurgemus, sed Dei. Si cornua & tubæ clangent, integri iterum compingemur & coalescemus. Quod si resurrectio nulla futura esset: Philosophiæ nudæ id quidem credi posset, sanguinem nullum denuo apparere posse, sed semel effusum sic absolute interituum esse. Sed tamen ex isto fundamento Philosophia illa deduci minime potest. Ipse enim Christus in carne & sanguine resurrexit, quæ etiam in die nouissimo exhibebit. Ideo & nos tales cum ipso resurgemus, ac apud Dei tribunal

Philosoph. reprehens.

Christi resurrectio caussa est etiam nostra.

bunal comparebimus, vt factorum nostrorum poscenti iudici rationem reddamus. Ab eo deinceps tempore non putrescemus amplius aut consumemur, sed in corpore clarificabimur, vt digni fiamus, qui cum Christo in regnum cœlorum ingrediamur. Ibidem non amplius duo corpora, sed vnicum tantum habebimus, idque æternum, depuratum & clarificatum clarificatione nempe diuina, quod sanctis quidem dignum est. Sed damnati, sicut opus erit, illo loco minime clarificabuntur, sed (*vt ita loqui liceat*) tenebrabuntur, æternum interim & ipsi sortientes illo loco, ad quem destinabit ipsos Deus, qui iudex sedebit omnium hominum, nullo quoquam excepto. Fides ibi Dei præualebit, & increduli ante Deum peribunt & exstinguentur. Super Deum autem quicquid exstructum est, minime peribit, sed omnino confirmatum manebit. *Damnatorum corpora qualia futura.*

Tanta atrocitas est interfectio innocentis, vt sanguis ad Deum clamet iugiter ac indesinenter. Et si ante Dei tribunal congregati stabimus in die nouissimo, Racha seu vindicta poscetur ab omnibus illis, qui occisi sunt a tempore Abeli, vsque ad diem nouissimum. Eodem die vindictam etiam exclamabit sanguis Christi aduersus vniuersam Iudæorum & Pharisæorum gentem. Ibi vindictam sollicitabunt vniuersi illi, qui in bellis innocentes iugulati & interemti sunt. Quia enim mandatum dedit Deus, *Ne occidas*: ideo sanguis innocens omnis ad Deum clamat. Sciendum autem est, iudicium Dei hoc tempore admodum lentum esse, quia videmus, latrones & sicarios multos in illis ipsis locis versari, vbi sanguis innocens crebro effusus est, in quibus non perpetuo sanguis stillat aut emanat. Sanguis quidem ille de vindicta ad Deum clamat, aduersus obtruncatores: sed idem tamen sanguis etiam in iudicio extremo fluere conspicietur. Et sicut in hac terra miraculose ex arida manu sanguinē manare spectant homines, tanta quidem admiratione, vt ob horrorem etiam spectantium hominū comæ arrigantur: ita & in nouissimo die ille profluet ex innocentib. hominibus, passim misere cōtrucidatis, cuius quidē rei spectaculū admodū formidolosum erit omnib. hominibus. Et res seria cogitatione iure expēdi debet. Talem, si in terra euenit post longū & protractū tempus, quando nimirū ossa simul ac caro iam pridē computruerunt ac consumta sunt: iudicandū vtiq; est, nō in terra tantū id ita euenire, sed similē omnino cruentationē etiā in conspectu omniū hominum iudicis Christi futuram esse credendum est. Ibi n. viuida ac recens omnium latronū enumeratio fiet. Quod si de remissione peccatorū hic quis obiiciat, *qua talia omnia obliterentur*: id quidem arbitrio Dei relinquo, qui omnia condonare potest, velut & nos mutuo debemus. Excluduntur tamen latrones, nulla intercue- *Sanguis occisorum ad Deum clamat.* *Cruentatio cadauerum non remissione tollatur.*

niente remissione, sed vindicta & vltione perpetuo instrepere ad Deũ. Vindictæ ergo postulatio, & non facta ab innocenter cæsis hominibus remissio satis indicant, parum spei imo nihil plane de condonatione illorum peccatorum concipiendum esse. Remissionis quidem magnum momentum est, si facta sit. Abeli tamen sanguis clamauit de vindicta ad Deum vsque in cœlum, vnde etiam Cainus maledictus est. Hinc ergo colligi potest, tolerabiliorem nullius latronis conditionem fore. Quæ tamen si hoc ego loco iudicanda mihi sumerem, extra Philosophiæ limites egrederer. Quia autem Philosophiam Christianam tracto, fas mihi omnino ac æquum est, talia hic induci & proponi, prout ipsa materiæ ratio suggerit.

Abelus a Caino cæsus.

Sed vt in explicanda re proposita pergamus: dicemus etiam nonnihil de clamore seu gemitu innocenter cæsorum aduersus iugulatores. Rachel audiuit ploratum innocentium suorum filiorum, & noluit consolari. Iam si Rachel vlulatũ audiuit, & consolari noluit quia non erant: nec Deus ipse etiam miserabitur, donec iudicio satisfactum, & talio omnibus retributus sit. Ploratus autem huiusmodi ad Deum multi fiunt, minime tamen manifesti. Tanta enim atrocitas iugulationis humanæ est, vt singultus cæsorum recta ad Deum prouolet, atq; simul fiant cum cæsio, tum clamor. Præterea rem arduam & truculentam esse latrocinium, cuilibet iudicatu facile est ex eo, quod factum id tam mitis & stupendis indiciis plerunque prodatur & innotescat, vt illa rationem & cogitationem humanam omnẽ exsuperent. Insuper serio hic etiam euolui debet, quid sit sanguis, aut qualis is sit, verusne, an alius ac subdititius? Fraus autem hic nulla intercurrit, nulla magia, nulla apparitio: sed iste sanguis fluens hominis occisi sanguis verus ac proprius est. Si quis fors putet, sanguinem illum esse magicum aut fictitium: is sciat, magicum sanguinem corporalitatem nullam habere, sicut nec Ossa, nec Carnem, nec Sanguinem Spiritus habent. Deinde, manus siccata & arefactũ os præstigiis nullis fundere sanguinem possunt. Fraus ergo aut fucus hic obtrudi nullus potest, sed sanguis is verus & genialis est hominis cæsi, nec præstigiose promanat. Sed occurrendũ est instantiæ, qua iudicium nostrum hoc omne labefactari posse videatur. Saga nimirum ex arido & duro baculo, ex clauo rigido recens verumque lac, non fucatum, non adulterinum, emulgere potest. Si hoc: saga vtiq; etiam ex osse arido abiectoque sanguinem emulgere, aut aliud quid præstigiose facere poterit, quod hominibus videatur quidem sanguis, non autem vere sit ille sanguis profusus ex cæso, sed emulso lacti similitudine correspondeat. Hoc ergo nodo soluto, contradictio omnis plana erit. Responsio ergo talis

Matth. 2. Rachel, &c.

Magia facere sanguinem non potest.

Saga, an vt lac, sic sanguinem emulgere queant.

talis sit. Primo, latrocinium magiam non fert, seu, sagarum ars profundendi sanguinis potestatem non habet, sed tãtum furandi lac, butyrum & similia. In his enim ars illa valet, non item in illis, quæ vitam aut mortem concernunt hominis. *Deinde*, sanguis vindictam postulat, velut ipse Deus inquit: *vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Itaque quilibet sanguis vindictam poscens, ante tribunal ac iudicium comparet, quo sistentur vtriq;, reus nempe seu latro, & innocens seu occisus. Nullo ergo modo interuenire dolus potest: quia nec Diabolis, nec Spiritibus, nec Sagis hic vllus relictus locus est. Et licet quidem multa possint: sanguis tamen ille diuersus est, alter nimirũ humanus, & naturaliter cognoscibilis: alter aũt specie & colore tantũ, non etiam reuera sanguis dicẽdus. Qui enim ex homine decedit, illum homines norunt & intelligunt. Alterum norunt illi. Hæc quidẽ eo faciunt, vt mortales nos inde discamus, cędem ac latrociniũ nullum inultum manere: & vt intelligamus, qualesnam simus, nempe quod omnes, si ex mundo hoc discedimus, obdormiscamus, & in domino sepeliamur. Hæc nos etiam commonefaciunt, quod, etsi quidem homo contumuletur & putrescat, cædes tamẽ in ipso patrata apud Deum in adeo recẽti memoria maneat, quasi hac ipsa hora illa designata sit. Fixa enim & alta mente talia a Deo asseruantur, sicut etiam ex signis & miraculis frequenter fientibus colligere licet. Ex prædictis etiam hoc elici potest, magistratui a Deo potestatem esse datam cædem prohibendi, & latrones puniendi. Iustũ enim est, *illũ qui gladium sumit gladio perire.* Hoc si iustum est, & latronẽ gladium sumentem, gladio iterum obtruncari conuenit: Sequitur, hac demum confessione & pœna seu supplicio a magistratu præmisso, sequi tãdem remissionẽ peccati, & misericordiã Dei erga reum. Sed si latro cædat hominem, eiusq; sanguinem profundat, nec talionẽ a magistratu ordinario recipiat, sicut scriptum est: *Qui gladium sumit, gladio pereat*: metus certe est, vt, quod in hoc non vindicatur mundo, in illo altero omnino per mortem æternam luendum sit. Quod obiiciunt, *latronem peccatum suum sacerdoti confessum esse*, id satis nõ est. Iubet n. scriptura, *talem plecti gladio.* Hoc nõ significat *confiteri*, sed ad magistratum duci, & impositã ab hoc pœnam luere. Miracula ergo & signa illa, de quibus hic tractamus, nos vellicãt quasi dicant: *Latroni huic peccata non remittentur, nisi iustum magistratus supplicium subierit.* Hoc facto sequetur etiã misericordia Dei, quæ extra hanc pœnam nulla erit. Et talia quidẽ sedulo trutinanda sunt. Non enim vult Deus, cædes huiusmodi illico paratis verbis aut impositis manib. remitti. Etsi enim Christus multa quidem in terra peccata remiserit, atque eadem discipulis suis remittendi potestatem dederit: nulli tamen talium

Gen. 4.

Cædes solo magistratus supplicio expiatur.

(quod ex scriptura doceri possit) peccatum remisit vnquã, nisi prægress[illegible] magistratus pœna ordinaria. Sic latronẽ in cruce in paradysum ad se inuitauit, cum is iam supplicium subijsset, non ante pœnã. Quod si iste quidem remissionis processus, vt decebat, perpetuo seruaretur: non tot passim sanguinei fontes apparerẽt. Frequẽter namq; accidit, vt post confessionẽ factã tales scaturiant. Vnde liquet, nõ cuiusuis esse remittere. Multorum n. remissio ad solum Deũ pertinet, nec ad hominẽ deriuanda, anteq̃ iussu magistratus, carnifex pronuntiatũ supplicium irrogarit. Hoc facto, latroni licet misericordiã Dei pulsare, quę ante pœnam subitam & expiatam culpam obtingere minime potest, sicut ex miraculis patet.

Virginitas læsa non restituitur. *Scortationis pœna.* Hæc quidẽ etsi videantur a loco hoc aliena: tamen iure & ex caussa adducere illa voluimus. Itaq; quicquid adimitur, nec restitui potest, hũc euentũ experiri cogitur. Eadẽ est etiã ratio violatæ virginitatis, quã læsam restituere nemo põt. Iam fidei consentaneũ est, scortationẽ qualibet fetio supplicio a Deo puniri. Nec id flocci faciendũ est: cũ de vitãda scortatione tot promulgata edicta, & illi admissę tot diræ & maledictiones pronũtiatæ sint. Ex quib. certe omnibus conijci põt, vindictã quoq; de omnibus illis postulatũ iri, qui violati pudoris cã fuerunt. Et certum est, Deum huius nihil impunitũ relictũrũ, sed acri pœna culpam tam fœdam puniturum esse. Et quis quæso vspiam est, qui deperditum tale quid reddere possit? Aut q̃s debitũ tale magis q̃ ipsam cædẽ, pretio exsoluere queat? & non virginitatis tantum, sed & matrimonii lex eadẽ est, eadem

Babylon meretrix. ratio. Babylon n. in Apocalypsi sola hac de cã adeo acriter incessit̃ quia nempe *Meretrix* facta sit. Et quia facta est meretrix, pudicitiamq; suã ꝓstituit: ideo pœna damnationis, & vindictę ingeminatio sequit̃ aduersus illos, qui Babylonem talem fecerunt, h. e. constuprarunt. Non enim inconuenienter sic Paulus ait: *Membrum ne ego sim Christi, & scortet? Absit.*

Scortatio Christianis indigna. Quasi dicat: *Etsi quidem in veteri testamento scortatio in propatulo, nullo Dei timore patrata sit: id tamẽ pro exẽplo nobis non sit, sed potius cogitemus, qui & quales simus, nempe Christiani, Christi membra, ipsius sanguis, & caro. Et fas iã sit, nos tales Christi sanguinem & carnem in lupanar agere? violare virgines? polluere matronas? meretricia alia flagitia exercere? Absit a nobis longe. Tales n. vindicta sæua manet.* Et qui ita læduntur, clamabũt ad Deũ, nõ secus ac qui in latrones incidit. Sed & tu in medio pœnæ dolore clamabis vindictam, aduersus eos, qui te eo pellexerunt. Non n. admodũ diuersa erunt, cædes sanguinis, & cędes mulieris. Quod vero ista non magni fiãt, crebrior facit visus, ob quem cõmunia facinora vilescunt, nec illorũ pœna admodum metuitur. Quod si aliquãdo reperiantur, quorũ conscientias pungat stimuli, hi culpam omnẽ tolli putant confitendo & imponendo manus. Tolleretur

Cædis vindicta ad magistratum pertinet.

leretur ille quidem reatus, si Deus, vt fieret, iuberet, & simul cõdonaret. Sed hoc mandatum acceperunt duodecim tantũ, nec præter hos vllus alius. Primi inquam apud Christum, post quos nemo secundus. Itaq; fœdam & portentosam oportet esse meretricem Babylonẽ, quæ in certam damnationem incurrat. Miraculum cruentationis, de quo hactenus loquimur, certã nobis caussam suppeditat, cur confessioni non admodum multum tribuamus. Statuimus enim, ius ac potestatẽ datam esse magistratui, vt talia facinora puniat. Remissio aũt quæ irrogatã illam pœnam sequetur, penes Deũ sita est & illius misericordiã. Quod si in remittendo alea omnis posita esset: hoc pacto mala omnia impunita abirent, & contritio seria nulla susciperetur, sine qua tamen nemo redemius est.

Sed his missis ad principiũ sanguinis talis reuertemur, qui nõ tãtum in hominibus, sed etiã præter naturã in aliis reperitur, vt deinceps dicet. Frequenter nẽpe euenit, sanguinis guttas in herbis aut reb. aliis inueniri. Interdum etiam ex sauciatis & incisis arboribus sanguis stillat ac manat. Aliquando etiam panis sanguinẽ fundit. Horũ cõsideratio ardua est, & non nisi sublimi philosophia capitur, vt tamen breui compendio rem omnẽ expediamus, cõsideranda de his tria videntᷣ, *Magia*, *Nympha & Miracula*. Pro primo sciendũ est, Magos & incantatores, herbas persæpe incantare, vt a vulnerib. punctim cæsimue factis pseruent, aut alia præstent. Ceterũ Magiæ id propriũ est, vt per incantationes (quæ fundamenta hic non explico) talia perficiantur, nimirũ, vt pdicto modo guttæ sanguinis reperiãtur. Qualis vero is sanguis sit, æstimare facile quiuis põt. Sanguis nimirũ est talis, qualẽ Magi fecerũt ante Pharaonẽ, Moysen æmulaturi. Quidquid n. is fecerat: in eo illi ipsum imitabantur. Ars ergo illa nõdum exoleuit, sed adhuc viget, cuius beneficio per mediũ verborũ talia producuntur fiuntq;. Eodẽ modo producuntur interdũ etiam guttæ lactis, vnde dicere solẽt, *illud esse lac, & lac illud, quo Christus cibatus fuerit*. Sic & de sanguine blaterant, *illas esse tres primas a Christo effusas guttas*. Talia multa pterea nugari assolent. Hoc ergo modo frequenter in reb. certis sanguis, aut aliud quid reperitur. De quib. in genere sciendũ hoc est, verum id & genuinũ minime esse, quicquid illi ptendant, sed vi magica factũ & pductum esse. Sicut n. Moyses primũ ante Pharonẽ ex virga serpentẽ fecit, non quidem, q illam per se faceret, sed q iuberetᷣ, *Hoc fiat & fiet*, ita similis etiam rerum ceterarum omnium ratio erat, quas ex solo mandato Dei faciebat, cuius ea opera erãt, nõ ipsius facientis. Postea accesserũt Magi, idẽ quoq; faciẽtes similiter aut attentãtes: sed q successerat Moysi, non itẽ qiã succedebat illis. Plus n. non fecerũt, quã q omnes faciunt Magi, similitudinẽ nempe & speciem. Sicut n. imago hominem refert, etsi homo non sit: sic etiam Magia per cõsecrationes herbarũ, p characteres &

Sanguis in herbis, arboribus, pane, &c.

Sanguis tribus modis fieri potest.

Magi Pharaone sanguinem fecerunt.

Moysis virga serpens.

Res Magica quales sint.

similia alia impetrare multa potest. Sed nemo eiusmodi res admiretur. Nihil n. sunt, nec illam, quã prædicant, virtutem habẽ[illegible], sed tantũ istam, quæ in Magiæ libris explicat', qualis nempe sit, & quid ex illa fieri possit.

Arborum cruentatio quid sit. Nympha in arboribus quid.

Ceterum pro secundo scitote, interdũ arbores & alia reperiri, sanguinem fundentia, si incidantur, non tamẽ modo, *vt iam diximus*, Magico. In his condita est Nympha aliqua. Sunt n. illæ spiritus, carnẽ & sanguinem habentes, & ad spirituũ naturã accedentes, essentiæ suę modũ a nobis alienũ adeptæ. Quomodo vero illæ arbores occupent, aut lignum sint, primo expediendũ est. Qua ratione dæmõ obsidet hominẽ eumq; regit: eadem occupat etiam Nymphas. Cum his obsessis ille penetrat in arbores, easq; decuruat ac flectit quasi deiecturus ipsas, nullo tamẽ spirãte vento, sed aere placido. Præterea folia & decidẽtes ramulos seu locustas sub arbore iacere non permittit, sed solũ id quasi scopis iugiter verrit & emundat. Iam Nympha hoc modo obsessa, & ex regione sua in arborem translata seu inserta, si arbor saucietur, sanguinem stillat, non secus ac cruentat felis magica, aut lycanthropus. Nam & ex hisce sanguis humanus emanat, etsi homines non sint, sed felis & lycanthropus. Quanquam lycanthropus & felis homo sit:. figurã autem & formam hominis non habeat. Et sicut homines in tale animal a Sagis cõuerti possunt: ita mutant' etiã Nymphæ, vt arboris formã exhibeant, nõ tamẽ arbor sunt, sed Nymphæ & arbor huiusmodi sanguinẽ stillat humanũ, homo a. minime est. Quo vero modo duo illa corpora, arbor nẽpe & homo, corpus vnum fiant, deinceps explicandum est. Homo Nymphes respectu nostri spiritus est, corpore suo penetrãs muros & alia citra impedimentũ. Iam vero Nymphes, non est fœmina in aquis degens, sed hæc est Nympha. Nymphes est pygmęus, Germanis ab eo dictus, q in montib. agat. Quãtum a. ad fundamentũ ipsum attinet, vetus & genuinũ nomẽ *Sylphes* est. Hi sunt homines, ceteris similes, natura & essentia: proprietatem tamen hominibus excellentiorem habent, quia disparent, per occlusas ianuas penetrant, &c *sicut suo loco traditũ hic repeti non debet*. Sylphes hi a Diabolo & spectris in arbores aguntur: hinc illarum cruentatio est. Quod de homine intelligi nõ potest, sed de Sylphe, a Diabolo obsesso, & in arborem abstruso. Vt enim is penetrare potest parietem, ita & arborẽ, in qua deinde cõditus manet. Ex sauciata tali arbore quod emanat, pygmæorum illorum sanguis est & cruor: qui ex arbore illa iterum egressi, ea corporis parte, qua sauciati sunt, vulnus gerunt.

Homo in felem & lycanthropum mutatur.

Nymphes quid. Sylphes quid & quales.

Panis qui sanguis fiat.

Tertio, panem interdũ fieri sanguinẽ, a duplici est cã. Vna est *Naturalis*, altera *Supernaturalis*. Prima ita se habet. Panis quilibet p transmutationis artem in digestum deductus, sanguinis formam ind[illegible] ex [illegible]atura ppria, sanguis tamen nõ est. Alias sanguis ille fieri non potest [illegible] panis

comedatur. Comestus n. a stomachi proprietate in sanguinem mutatur. Quod vero ēt extra hominem panis fiat sanguis, illius ratio tūc eadē est, quæ est *Cichoreæ*. Quæ si in cumulum formicarum ponatur, sanguineo colore variegatur. Et hæc vtriusq;, si coniungantur, natura est. Sic etiam sulphur in suo iecore lac & sanguis fit. Sed hæc omnia ex proprietate naturæ dependent, nec aliter, quam opera naturalia agnosci debent.

Huius classis & alia plura hic proponi possent. Quæ tamen quia ab instituto nostro nōnihil aliena sunt, proprio suo loco explicabuntur. Nam sępe ēt fit, cruentare imagines ēt, instar panis. Is sanguis interdū verus, interdū minime. Et huiusmodi interdum ne cremari quidē possunt. Quę tamen omnia ad accuratiorem Philosophiam remittimus, vt quæ quidem sine scriptura fideq; intelligi non possint. Nec enim talia ex fundamento Philosophiæ gentilis, Græcorum aut Cretentium, sed ex lumine intaminato Christianorum intelligi & ęstimari debent. Ceterum, quantum od cruentationē manus resiccatę, aut putrefacti corporis aut membrorum aliorum attinet: res illa magistratui comprimis probe cognita & intellecta esse debet. Quamdiu enim innocenter cæsi sanguis ad Deum clamat: tamdiu non desinet cruētatio, donec iudicio satisfiat, vel in hoc vel in altero mundo. Vbi simul de remissione quoq; diximus, illam sine pœnitentia, sine contritione sine satisfactione, lo. ū non habere. Per satisfactionem n. expiatur iudicium hominum, dum peccati sui pœnā reus luit. Expiationem sequitur misericordia Dei, ex qua deinde remissio oritur. Porro quæ de cruentatione arborum herbarumq; & [illegible] diximus, huc ꝑprie referri non debent. Mentionē n. de illis feci eo tantum fine, vt discrimen aliq; nosceretis harum rerum, sciretisque, vnum ab altero diuersum, & seorsim per se vnumquoduis cognoscendum esse. *Epilogus*

LIBER DE ANIMABVS HOMINVM POST MORTEM APPARENTIBVS. THEOPHRASTVS.

Prologus.

F*as omnino ac æquum est, nos tempus impendere non voluptuariis artibus, ad lætitiam hominibus conciliandam facientibus, vt sunt* Cymbala, psalteria, & melodiæ: *non etiam regulis Grammaticorum, Rhetorum, Logicorum & similium aliorū, hominis animum ad se rapientium: sed Philosophiæ potius cognoscendæ illi, quam Deus ipse constituit. Nam quod propheta regius Deum in* Cymbalis, Psalteriis, &c. *laudare iubet: id non est Cymbalis seruire Idolis, aut instrumentis aliis adhibitis choreas & tripudia suscitare: sed potius, nullo etiam audiente Deum lau-*

dare & venerari ob artem hanc vel illam, homini manifestatam & concessam. Docet ẽt Deus artium inventiones elargitur hominibus: subinde cum illis conuersatur. Itaq; laudandus is ob hoc, quod iugiter & subinde lumen hominis illustret.

Deus quà hominem laudãdus.

Cum ergo apud nos constituerimus aggredi Philosophiam rerũ inuisibiliũ & intangibilium, quæ ob id naturæ limites excedere putantur: primo tractandũ videtur de animabus & spiritib. hominũ, sicut dicere solemus: vidi hũc ante mortem obambulare: vbi de ipsius spiritu loquimur. Item: vidi huius spiritum post obitum ire, ambulare, sedere. De his ergo spiritib. aut animab. librum hunc conficiemus. In Theologia & sectæ multæ sunt, quæ de huiusmodi apparitionibus inter sese dissident. Quas quis curet, cum ẽt, quod minus est, non intelligant? Cum sapientia ipso initio careant? Cum destituantur eo, super quod Deus Ecclesiam suam fundat? Cum sedeant in cathedra pestilentiæ? Non enim, sicut Petrus a portis nullis inferorum vinci potest: sic illi sancire aut antiquare possunt: sed sicut Satanas cum complicibus suis de cœlo deturbatus est, sic illi autodidacti eliminabuntur ex suis synagogis, h. e. eiicientur ex lumine Apostolorum. Non quiuis mundi Iudex erit, qui dicit: In nomine tuo Domine prophetatus sum, &c. *Sed iudicabũt tantũ iusti, testãte hoc scriptura. Ceterum deinceps tractandorum argumentũ, h. e. vt explicetur fundamentũ de animab. cur illæ ante & post mortem obambulent. Etsi vero iam in præcedentibus quam sequentib. libris passim aliquid de hisce iam dictum est: tamẽ hic de re iam ex professo tractabitur, & quæ hic dicẽtur, ea ad aliorum explanationem facient & intellectum. Nec opus est, vt cum illis obambulantib. ipsimet colloquamur aut negotiemur: sed caussa illius ipsarum apparitionis & ambulationis cuilibet Christiano ex ipsius haurienda & cognoscenda est. Ex apparitionibus enim huiusmodi multa recondita, multa secreta & mysteria, homini comprimis scienda, depromuntur. Ex his equidem Theologi, hactenus multas ceremonias, multasq; superstitiones condiderũt, & sectæ, quæ illas adiurarent, nõ paucæ enatæ fuerunt: sed dolus & fucus in omnib. emicuit, vt deinceps tradetur.* LECTORI.

Libellus hic integer, vt ab auctore descriptus est, desideratur. Quæ sequentur deinceps fragmenta saltem sunt & additiones, a Paracelso post absolutum librum peculiaribus characteribus seorsim annotatæ, &, ceu sequentur, ex autographo auctoris descripta. Eadem etiam ratio est, ceterorũ vt de virtute imaginatiua, de characteribus, &c.

NAm sciendum est, supernaturaliter fieri, defunctum hominẽ surgere & ambulare. Hoc primum. Secũdum, sanguinem & carnem suã, cum quibus natus est; habere. Tertium, corpus ipsius in terra conditum putrescere, & spiritum, ab illo separatum, obambulare, sicut scriptura dicit: *Spiritus redit ad eum, a quo venit, seu datus est.*

II. Quidnã hic dictu necessariũ est? Hoc cõprimis & solum, q̃d spiritus sit. Spiritus nõ est anima: sed si fieri aut dicere liceret, spirit⁹ esset animæ anima, sicut anima corporis spirit⁹ est. Spiritus hominis nõ est ipsius corpus,

pus, non est anima, sed est tertiũ quoddã in homine, ita vt corpus in terra qescat, h. e. nihil air . us laboret, nihil opetur, sed ad tẽpus resurrectionis dormiat. Anima est eo loco, vbi numerandũ seu soluẽdum est vsq; ad nouissimũ quadrantẽ, sicut multoties iam dictũ est. Spiritus est ibi, quo a Deo mittit̃, nẽpe apud Deũ, apud animã, apud corpus, aut apud habitationes hominũ. Et, vt vere dicã, spiritus est vmbra duorũ reliquorũ, sicut q̃s statuere ẽr possit de imaginatiõe. Homo imaginat̃. Iã imaginatio nec corp⁹ est, nec anima, sed spiritus, ex homine nõ secedẽs. In spiritu n. cõsistit hominis iudiciũ sup anima, super corpore, &c. Ita sciendũ est, corpus surgere a nemine videri. Homo n. in terra iacet. Sic animã surgere nemo videt. Nã & ipsa ad suũ locũ, velut corpus ad terrã, a Deo destinat̃. Videt̃ a. spiritus, nõ itẽ duo reliqua. Ideo spiritus similis apparet corpori & animæ. Ibi n. vtriusq; vmbra est. Hæc ita dicta sint de apparitionib. spirituũ humanorũ. Quod a. visi sint homines circa tẽpus obitus Christi ex sepulcris surgẽtes: id deinceps ẽt suo loco explicabit̃. Nec n. lumẽ hominis tũ. sed ipsius quoq; scripturę testimonia hic cõferri opus est, vt veritas huius Philosophię ex illis eruat̃. Quæ n. illa Philos. est, q̃ nõ ex auctoritate scripturæ cõflatur? Nauci sane & nihili. Nõ ergo Ethnice, sed omnino Christiane talia cõsideranda sunt, & in eum impendenda finẽ, vt homini cõducant ad æternũ, non ad iucundã speculationẽ caducorum, qua fruuntur primum Rhetores, verborũ lenociniis hominum aures mulcentes: deinde Logici, vanas argutias suas hominibus venditantes: tandẽ aliæ ẽt linguæ & facultates, ex subtilitate mentis & linguæ flexibilitate passim hominũ applausum sibi redimentes, ceterũ de æterno interim silẽtium altum agentes. Hæc ergo faciant ad cognitionem spiritus hominis.

Spiritus & anima vt differant.

Anima separa: & qua sedes item qua spiritus, qua corporis.

Spiritus & imaginat. collatio.

Philosophia qua vera.

V. Capp. horum interpretatio, ac sensus seipsum offerẽs talis est. Si mortuus quispiã videatur, cogita id esse p̃sagium, hoc modo. Si astat lętus, instar diui: idẽ est ac si dicat: vos estis ex beatis. Si gestu alio astat, intellige ipsum nondũ soluisse, sed tẽpus suæ solutionis seu remissionis adhuc exspectare. Et talis defunctoꝝ astantiũ gest⁹ admonitioni nobis esse debet, vt lubentes nobis mutuo ignoscam⁹, expẽdẽtes durã illã & terriculosam apparitionẽ. Si horũ nihil esset, & homo appareret, id indicio esset, illum mali aliquid patrasse, adeoq; de ipso sic exemplũ statui, ex quo discamus cauere id, q̃ talis designauit. Sic qui officio alicui præfectus, multas opes collegit, dominũ suum defraudans, & subditos expilans: is si ambulet defunctus, exemplo suo successorẽ suum monet, ne idẽ faciat. Hoc modo sibi inuicem apparent vnius negotiationis socii, vnius muneris cõsortes, cõfœderati &c. hoc vno fine, vt sese inuicẽ cõmonefaciãt de vitæ ill[illegible] dito & iniusto genere deserendo. Quia n. in Christo non in A[illegible] sita est misericordia: patitur vtiq; Christus, sese ab dãnatis exorari[illegible]

Mortui apparentes quid præsagiant.

ſurgant a mortuis, qui amicos ſuos, & liberos & ſocios admoneant. Itaq; admonitioni, non contemtui vobis illi ſint. Videntur hæc quidem nonnihil infringi poſſe ex cõſiderata cõditione inferni, & mortuorũ ſomni. Nemini tñ liceat verbo Chriſti quocunque modo obloqui. Vſq; adeo n. obſtruſa hęc omnia ſunt, vt ab vtraq; parte probatio ſuppetat. Sed in Deo omnia rata ſint. Qui mortuus eſt, multa nouit, & ab eo multa manifeſtãtur, ſed omnia tñ per miſericordiam Chriſti. Et miracula illa nos vehementer mouere & exſuſcitare debent. Ea namq; mũdi huius eſt miſeria, vt vel maioribus apparitionibus opus ſit. Sic ambulant milites, mercatores, Prophetæ, Pſeudoapoſtoli, Pſeudochriſti, & ſimiles ——————.

& multis modis hominem moleſtant. Hi omnes ſunt ſpiritus hominum, qui in terra hac agentes, odiũ ſuum ac inuidiã, conceptamq; malitiam non ſatis cõmode exercere potuerunt. Hi vltionẽ patãt defuncti. Et per hos nobis Deus exemplum proponit, ex quo diſcamus, inuidiam minime mori, ſed & poſt fata ſuperſtitem eſſe. Ei ergo, cum quo inuidia commoritur, æterna damnatione pereundum eſt, ſi ſeria contritione ipſam non expiarit. Eadem etiam ratio eſt faſtus & ſuperbiæ, in qua obdurantes homines moriuntur. ——————————————

Prænuntii n. tales ſunt Medici inter ſpiritus, ſeſe ipſos prodẽtes, q. dicerent: *Inſtat ira Dei, moriendum tibi eſt, & tibi, & tibi, &c.* Ita manifeſtantur ſpiritus, quod naturaliter poſſint præſentire mortem, vnde ſeſe inferat, ſicut homo viſus acuti diem videt, & eam cœco prænuntiare poteſt.

Hoc ſcitote, vbi eiuſmodi ſpiritus tumultuarii, claſſicum canẽtes ambulant, ibi cruentum bellum & miſeram lanienam portendi. Ei de hoc gaudent Diaboli, ridentq; ac præcinunt aliquandiu, quaſi iam omnem aleam certam iecerint. Curet ergo quilibet, vt, ſi per talia pręfiguretur, ſeſe emendet, & pœnitentiam agat. Vos aũt cœnobia, quæ prænuntia certa ſigna habetis, de illis exſultare nolite. Signa ea miſeranda ſunt, quod ex anteacta veſtra vita iudicare poteſtis. ——————————————

Retaliabuntur n. vniuerſa, & eadem mẽſura, quod acceptum eſt, plene & exquiſite refundetur. Sic introitus paratur in regnum Dei, nec antea. Pulſatio ergo mortuorũ indicat malum præſumtum in proximum.

Sic ſcribo multis difficilia, multis minime arridentia. Quod ſi illi, qui pulſat, id datur: quid faciet is, qui micis ſaltem ſui Domini veſcitur, nec ipſe ſibi panem pinſit? Opus ergo habet, vt annuntiet panem Domini, qualem edendum accipit.

Etſi vero opus videatur, vt multo plura de his ſcribantur: tñ quæ ad apparitionẽ ſpectant, per dicta iam, omnia plene intelliguntur. Vnum adhuc tangendũ hoc loco eſt. Multis piualum eſt, apparitionẽ hominum in Bri-

in Brixiensi Episcopatu ab obitu factam docere, an beati sint, vel minus. Quod tamen nos hic latius non deducimus. Differtur enim huius rei ventilatio ex caussa non iniusta ad locum de auctoritate sanctorũ. Itaque ipsam hic finimus.

FRAGMENTVM LIBRI DE VIRTVTE IMAGINATIVA.

II.

SIc ergo diuidendus homo in corpora duo est: in visibile, & inuisibile. Visibile, alteri Philosophiæ subiicitur. Inuisibile hic nobis tractandum est. Exempli caussa. Video obiectam mihi domum. Iam qui ex aduerso mihi stat, solus dicere potest, video id, quo tu vides domum, id est oculos tuos. Et tamen id non videt ex toto, sed ex dimidio saltem. Instrumentum enim tantum videt, non item visum, qui pars oculi dimidia est. Corpus enim pars vna est. In hoc quod operatur, est pars altera. Sic si audio, aures pars vna sunt: auditus ipse est pars altera. Item si loquor, lingua pars est vna, vox est altera. Et geminæ illæ partes hominẽ integrum constituunt. Illis diuisis, homo nihil est. Pro his ergo deinceps intelligite. *Corpus hominis duplex.*

* Quod cogitat, & sibi proponit. Nã & in seipso seruos habet, quos cogitalia in locum suum collocare, sicut tignarius domum in loco electo, veluti prato, &c. exstruit. Et sicut homini, per corpus operãti organa & instrumenta necessaria data sunt ad conficiendum opus sibi destinatum: ita imaginationibus quoque illis, seu spiritibus datum est id, quod requiritur, ad deliberationem suo loco & sede exstruendam. Et prout spiritus ille homo est, ita instrumenta etiam accepit, veluti & externus homo sua organa nactus est, quod per opera ostenditur. Rerum enim inuisibilium omnium nulla probatio seu cognitio est alia, quam quæ ex operibus desumitur. Diuiditur itaque homo in corpus visibile & inuisibile. Corpus inuisibile imaginationem pro ore habet, quo iussa & opera per corpus simile exsequatur. Id quo fiat modo, porro intelligite. *Corpus hominis duplex.*

CAP. IV.

SIc attendite. Homo idoneam suam officinam habet, hoc loco non proponendam. Quomodo vero inuisibile, nempe, imaginatio, operetur, cognoscite. Sol lumen habet, minime palpabile, ab eius tamen radiis incenduntur ædes, fit ignis, carbones, cinis. Iam quid imaginatio est aliud, quam sol in homine, similiter operans in suum globum, in quem radios iactat? Vt.n. sol tellurẽ irradiat: ita imaginatione irradiat suam terram etiam homo. Et vt in irradiatum locum sol vim mittit: sic etiam imaginatio, solis instar in effectum erumpit. Nec in calore tã- *Imaginatio est sol homini.* *Imaginationis & solis comparatio.*

tum & frigore omnia posita sunt, sed in quauis operatione. Vt sol operatur corporaliter, hoc, illud, &c. Ita & imaginatio, dans ignem, fomitem, & omnia, quæ Sol. Non quod illi opus sit instrumentis: sed quod ipsa faciat ea, quibus incendat. Rem ita iudicate. Qui aliquid comburere vult, opus habet silice, igne, fomite, sulphure, candela. Iam ignem comparauit. Sol autem si exurere vult, nullum silicem, aut fomitem aut cereum requirit, sed omnia simul & vna facit, nemine chalybem eius spectante. Talis etiam est imaginatio. Illa solum suum tingit, pingitque, nemine penicillum eius, aut cerusam, aut pigmenta vidente. Simul omnia fiunt, sicut ignis a Sole, a seipso sine corporeo instrumento efflagrans. Nemini ergo mirum videatur, ex imaginatione procedere opera corporea, cum similia etiam in aliis manifeste eueniant. Cœlum nimirum vniuersum nihil est quam imaginatio. Id in homine operatur, suscitat pestem, febres, & alia. Hæc non per instrumenta corporea producit, sed eo modo, quo res incendit Sol. Sol quidem vnius tantum potestatis est: vnius tantū Luna, vnius astrum seorsim quoduis. Homo autem est omne astrum. Qualē se imaginatur esse, talis est, & est id ipsum quoque, quod imaginatur. Si imaginatur ignem, ignis est. Si bellum, est bellū, & sic deinceps. Et in hoc situm omne est, quod imaginatio in seipsa integer Sol sit,

Cœlum est imaginatio.

V.

Imaginationis fundus duplex.

SAtis autem in huius tractatus initio explicatum est, vbinam instrumenta illa iaceant, & vnde oriantur. Vt deinceps pergamus dicere de illarum rerum fundo, sciendum est, ipsum esse geminum. In alterū imprimitur cū deliberatione: in alterum sine deliberatione. Exemplum. Ponamus, quendam imaginationem suam ita fixisse, vt alterum transfodere cupiat. Hic si in imaginatione illa transfodiatur, is iam fundus est vnus. Alter fundus est, si prægnans imaginatione sua aliquid desideranter appetat, & id fœtui imprimatur. Hi iam gemini fundi sunt, in quibus talia imprimuntur. Secundum illos imaginationis operationem & perfectionem, quæ breuiter talis est, explicabimus. Imaginatio ex appetitu & cupiditate talis est. Cupiditas gignit inuidiam & odium. Horū enim nihil fit, nisi cupias. Si eiusmodi cupias, iam emergit imaginationis opus seu effectus. Appetitus iste non minus celer est & velox, ac est in prægnante, quæ rei desideratæ notam fœtui illico imprimit. Eadem ratio est etiam appetitus inuidiæ & odii erga alium. Hic simuletiam attendite, quidnam sit, quod imaginationem faciat solem, hoc est, vt perficiatur, & opus suum compleat. Constat autem solam im prægnationem, seu id, quod prægnans est, appetitu tentari. Nisi enim fœminæ

Imaginatio ex appetitu.

Prægnationis consideratio.

prægnantes sint, impressiones non inurunt fœtibus. Eodem pacto, si non sint prægnantes quæ inuident, nunquam perficient, quod imaginando cogitant. Qui autem prægnans fiat, quæ fœtum non habet, ita accipite. Prægnantem facit voluptas. Si semen cum delectatione accipiatur, prægnatio fit. Et impprægnatio non a fœmina, sed a viro est. In fœmina autem illa perficitur. Iam quæ ratio voluptatis huius est: eadem est etiã impprægnationis illius, qui tale quid imaginatur. Nec tamen quiuis, qui voluptatem habet, illico prægnans est, sed & idoneum ad hoc requiritur semen. Voluptas & semen perfectam prægnationem faciunt. Sine semine enim & appetitu seu voluptate nihil fit. Hic notate, quod vulgato prouerbio teritur: *Maledictio vniuersalis plerunque verificatur.* Quare? Prodit nimirum ex corde. Dum ex corde egreditur, generatur semen, quod impprægnat. Ita & patris matrisque imprecatio e corde egreditur. Hinc est, quod imaginatio istorum perficitur in liberis. Sic etiam pauperum & oppressorum imprecatio imaginatio est. Quod enim imprecantur, id imaginantur, & intra se concipiunt. Hanc imaginationẽ sequitur effectus. Eodem modo & vinctorum imprecatio tantum imaginatio est, ex corde procedens.———

Forma rei externæ ad se attrahit: & imaginatio ad se attrahit colores & omnem speciem. Iam ita imprimuntur formæ & colores, hoc modo præparantur. Si enim magnes attrahere potest ferrum: magnes vtique etiam aliquis erit in imaginatione, similiter attrahens. Et imaginatio se habet, vt stomachus, vt magnes, impressio, vt Sol & cœlum, quod hominem facit virtute Vulcani.

TRACTATVS II.

VT imaginationis vim naturamque rectius intelligatis, scire conuenit, imaginationem ipsam per sese imaginari nihil posse, nisi per attractricem ipsius vim res imaginatiua attrahatur. Sic quem prægnans videt piscem, is fœtui non imprimitur, nisi per vehementem appetitum desideretur, attrahaturque, ac ita fœtui inprimatur, eo loco, qui contactu proxime feritur, vt alias dictum est. Sic etiam, qui cogitatione aliquem iugulare aut claudum facere vult, huic opus est, vt primo rem seu instrumentum attrahat, quod postea imprimat. Quicquid enim imprimitur, id imaginatione iterum eximi potest, non secus ac si fieret per manus. Eodem modo intelligite etiam cœlum ranas depluere. Hæc in cœlo minime generantur, nec sperma earum in cœlum attrahitur, nisi illo modo, quo fœmina attrahit fragum, &c.———

Spiritus solertia quis.

Ex ſpiritu hoc naſcuntur ſolertes & induſtrii homines, de quibus dictitari paſſim ſolet: Iſte vel iſte phantaſia ſua multa inuenit, & excogitat intentiore ſpeculatione, cui totus ac aſſiduus vacat. Hinc fit, vt homo intellectu corporeo exuto, ſpiritualem induat quidem, ſed tamen corporalis maneat in ſua ſolertia, arte ſubtilitateque: Huius claſſis ſunt Mechanici excellentes, & alii, qui ex hoc ſpiritu naſcuntur. Is enim ſpiritus eſt, qui ſpeculatur: is eſt, qui attractiuam vim habet, cum impreſſionibus coniunctam. Qui autẽ eo penetrare, ac imaginationem ſuam adeo intendere poteſt, vt ſpiritus generetur: is artis Gabaliſticæ rectorem agere iam nouit, nec quicquam ipſi difficultatis obſtat, non magis ac Magneti aut ſimilibus. Huiuſmodi ſolertes ſpiritus, a ſpeculatione genitos, multi pro diuis venerati ſunt. Sed probe talia diſcernẽda ſunt, quandoquidem multa abſtruſa & abſcondita concurrunt, quæ ad fidem nihil faciunt.

Ars Gabalistica.

LII.

Ceterum de fœminis plura hic dicenda ſunt, quæ imaginando viris ipſis ſuperiores exiſtunt. Nam & vindictę cupidiores ſunt, & promptius inuidiam ac odium colligunt viris. Dum ergo imaginando in ſeipſis perfectum ſpiritum gignunt: ex imaginatione illa, quam concipiunt, impreſſio quędam egredi poteſt vltra medium cœlum. Et in medio cœlo poteſt gigni id, quod imaginantur. Sumit autem illa imaginatio corpus ſuum ex menſtruo mulierum. Hoc menſtruum ſpeculatur mulier in medio cœlo, & hinc trãsfert in Vulcanias inferiores regiones, non aliter ac ſi quis ſtatuario alicui lignum offerens, diceret: Hoc vel illud mihi ſculpe, adeoque quod iubens cogitat, a ſtatuario illo recte fieret. Imaginatio hæc eſt cauſſa aſteriſcorum ſeu cruciculárum, paſſim decidentium, & rerum ſimilium aliarum: Illarum namque corpus eſt mẽſtruum. Quod autem aſcendit in cœlum, eſt imaginatio. Quod decidit, eſt impreſſio, ex imaginatione genita. Quod autem imaginationes huiuſmodi fiant, cauſſa præcipua hæc eſt, vt præſagia ſint futurorum certorum malorum in mundo. Præſagia autem minime ex homine prodeunt; Is enim nihil præſcit. Hoc tamen verum eſt, eum, qui intentiore phantaſia ſpeculatur, & præſagiendi conſilium ſeu arbitrium firmum ac pertinax præſumit, remque quoquo verſum expendit, & trutinat, ſpiritum ſuum tandem eo adigere, vt ad vaticinium penetret, & rerum futurarum ſcientiam acquirat. Eadem eſt etiam ratio mulierum, quæ in ſomno & phantaſia, &c. abripiuntur. Si .n. eiuſmodi quid imaginentur & faciant, &c. id vtiq; euenit. Multæ huiuſmodi nihil ſciunt. Et quia non ſciunt, non imaginantur. Conſultum ergo eſt, mulieres non

Fœmina viris invidiores.

Menstruum est corpus rerum imaginatarum.

ſolas

solas relinqui, vt melancholiæ vacent ; Sed illæ omnino ad hilaritatem suscitari, & cum hominibus conuersari, & solitudine omni euitata nihil profundius cogitare aut imaginari, sed in mera simplicitate agere, nec huius metas egredi debent. Ipsarum namque imaginationes vsque adeo sunt fortes, vt, si mercaturam exerceant, nec satis commoda ad explēdam lucri cupiditatem fortuna vtantur , iam ipsi negotiationi nescio quid adimaginentur mali. Per ipsas enim talia certo polluuntur. Et quæ hoc modo dispositæ sunt, cauere debent comprimis , ne pluribus educandis aut lactandis infantibus sese offerant. Per iram enim illæ multa imaginantur, quæ postea infantibus imprimuntur. Mira itaque conditio istiusmodi spirituum est. Qui si per phantasiam & insomnia ad res tales cōuertuntur, multa fiunt apud homines noua & admirabilia: Quorū omnium caussa est imaginatio, quæ perfectum spiritum gignit, vt, potētia atque virtute magna præditum. Eo genito , iam imaginationis opus perficitur. Et pro exemplo vobis sit hic casus. Ita nimirum statuite, fœminam quandam, in puerperio constitutam , morti vicinam esse. Illa si mortem horreat, atque cum inuidia & odio mortis defungatur, ac imaginatione seria intentaque eo præcipitetur , vt optet , vniuersos homines vna cum ipsa commori: iam duo præsto sunt, *Imaginatio & fluxus menstrui*. Ex imaginatione gignitur spiritus : ex menstruo corpus illius rei. Hinc iam epidemia seu pestis oritur in illa regione, quamdiu Menstruum in illo corpore iacet, siue id adhuc viuum sit, siue mortuum.

Mulieribus solitudo nocet.

Monstruosa mulieris seu puerpera quanta efficacia.

IV.

SED vt porro quoque philosophemur, differētes de initio harum rerū, *Desunt quadam*. Vt.n. reomnem probe compertam habeatis, scitote, *cælum & terram duo esse, visibile nempe & inuisibile*. Vtrumque autem est Limbus. Itaque vtrumque etiā homo. Imaginatione ergo mundus amplior non est. Extendi namque illa ad milliaria infinita potest. Potest etiam per eandem distantiam inprimere , adeo vt impressione sua ipsum etiam cœlum attingere queat. Qua enim ratione stellæ homines in terra inficiunt, vt moriantur etiam nulla sua culpa : Ita nos vicissim illas æque inficimus. Imaginationis enim nostræ speculatio non ascenditignauius, quam illæ stellæ vim suam demittunt. Quod si ergo hoc modo imaginationi operam damus, maledictio illa quidem verificatur : Infectio tamen ista noster mo bus est.

Imaginationis meta qualis.

Generationem hanc ita intelligite: Videtis nimirum varia & multiplicia animalia a Deo in terra creata esse, quibus velut exemplo quodā contēplatio humana oculis præponitur. Sic Leo suos catulos mortuos parit, & clamore eosdem viuificat. Similia & in aliis notantur. Ex

Basilisci, menstruum nocentissimum.

Menstruosa speculũ polluit visu.

hoc elicitur, genus quoddam esse animalis, cuius in oculis imaginatio tota posita sit, cum menstruo, & vi imaginatiua omni, supra omnia animalia exaltata. Et sicut Lazurius vnus altero superior est: ita etiam Basiliscus, quo ad menstrualem hanc imaginationem ceteris animalibus omnibus superior est. Addemus exemplum. Si mulier speculum aspiciat, id polluit. Eodem modo, si alicuius oculos aspiciat, fieri potest, vt maculentur illi, & in ipsis multæ maculæ & albugines oboriantur, de quibus male senserunt medici. Quæ si vera sunt hoc casu: veriora etiam erunt in aliis, velut in Basilisco, qui nihil est aliud, quam speculatio & phantasia ex veneno menstruali, quod in ipsius oculis iacet, genita. Matrix enim & crystallinus humor in ipso vnum sunt. Quicquid enim facit, facit eius imaginatio, quæ inuidẽdo ita est efficax, vt omnia, quæ oculis aspicit, velit esse mortua. Idem etiam fit, vt nos ita commonefiamus, decere omnino nos imaginationi dominari, nec ad tales fines illam impendere. Et probe expendi debet, Deum vinum creasse, & multos alios cibos, vt homo illis quidem minime deditus esset, & tamen appetitui suo satisfaceret. Et quia bonum non erat, hominem esse solum, dedit ipsi vxorem, & vxori virum, vt illa alia omitterentur.

VI.

Per imaginationem, vt res fiant.

EX his iam scitote, imaginationem esse fortem, & efficacem, comprimis autem in fœminis. Quæ si grauidæ expauescant, metuant, gaudeant, &c. eadem certe forma fœtui imprimitur, veluti genita. Sed pauca hic explananda sunt. Timor, terror, appetitus, desiderium, gaudium, odium, sex inquam ista cum suis cognatis astrum hominis superant, quod torquent & trahunt pro suo arbitrio. Iam vero astrum est spiritus, formans & attrahens, & imprimens. Itaque is velut faber & tignarius est imaginationis. Ex sex illis rebus quicquid in imaginationem fertur, huic tignario subiicitur, vt tale id faciat, quale visum est. Et momentum seu ictus oculi est tempus & hora illius ædificationis seu domus, quæ recta stat. Vt vero sciatis, quomodo terror, timor, &c. talia faciant, statuendum est, imaginationem ibi superari. Et quicquid metuitur, aut timetur, id præsto est. Sex enim illa gignunt spiritum imaginationis. Eo genito, iam genitum est etiam id, cuius gratia is factus est. Vtut autem ista se habeant, pro conclusione fundamentum hoc tenendum est, nouissime imaginationem gignere spiritum, qui tignarius seu faber est. Is spiritus postmodum spiritus more se habet, spirituum potentiam participans. Qua de caussa

habet etiam colores, habet penicillum, habet instrumenta spiritibus familiaria. Quicquid autem sex prædicta confirmant, id ratione dicta fit. Possent quidem plura de his disseri. Sed peritioribus illa committimus, qui ex mulieribus multa subinde cognoscunt, aut modis aliis, quidnam imaginatio faciat, addiscunt. Nam ex ordine singularia omnia recensere, superfluum est, maxime cum planius etiam alias obseruentur & notentur. Quod si ergo fœmina monstrosum talem fœtum pariat: statuendum est, eius caussam fuisse imaginationem. Si enim imaginatio aliquem potest occidere: poterit etiam infirmare ipsum, aut aliter dispositum facere. Sed mandatum nobis datum est, ne talibus indulgeamus, sed, si nobis insidientur, rebus aliis, cibo nimirum potuque anteuertantur. Et vt vitentur talia, multa omitti fas est, vt in otiosis hominibus & melancholicis curæ illæ speculatoriæ supprimantur: In omnibus autem mandatum Dei serio seruetur.

VII.

IAm ergo constat, laborandum esse, non speculationi vacandum. Quiuis enim concedere cogitur, quod, cum scriptura nos non iubeat speculari, contemplari, & imaginari, illis etiam non indulgere debeamus. Hæc enim scaturigo omnis superstitionis & prædictorum malorum est. Sic autem scriptura inquit, *Scrutamini scripturas.* Non dicit, *scrutamini per imaginationem, &c.* Scrutatio scripturę requirit sententias & dicta eiusdem, quæ intelliguntur per scripturæ spiritum, non spiritum imaginationis. Itaque in talibus.———

* Sicut philosophiam quamlibet esse constitutam, decet, ne per spiritum talem in errores agatur, velut is doctos multos exorbitare fecit.———

* Eo modo, quod huiusmodi deformitates & res connatæ infantem anima non priuent, sed tantum corpus fœdent. Quod si ex odio aut inuidia, &c. talis lædatur, idem est, ac si manu læsus esset. Omnia enim vnum sunt, hoc est, vnus omnino homó est, siue is visibilis sit, siue inuisibilis.

DE CHARACTERIBVS.

XIV.

SIcut in hoc libro quædam peculiares doctrinæ, nempe de sabbatho, traduntur breuiter & strictim: ita scire cōuenit, sabbathi sanctificationē

serio mandatam esse. Hoc quidnam est aliud, quam secundum Dei institutum vitam in terris agere? Ea namque voluntas & institutum Dei est. Quo posito, iam constat, nullam aliam mancam & inconuenientem rationem iniri debere. Hoc idem est, ac si dicatur, secundum medicinę præscriptum recuperari sanitatem debere. Si auxilium aliunde petatur, ea iam mandati diuini violatio est. Cum vero de fouea Christus mentionem faciat, quod etiam in sabbatho ex illa bouem extrahere liceat, ita vrgente necessitate: culpa vtique etiam vacabimus, si corporali medicina destituti, quæramus aliam, necessitatibus nostris idoneã. Hoc enim casu ipsa necessitas nos excusat, cum & auxilium alterum, ex herbis non petitum, ex Deo nihilominus sit. Quod si ita quærimus, quid quærimus quęso aliud, quam quod in ipsa natura incognitum quærimus, vt id sciamus? Nam & hoc naturæ lumen est; sed non naturæ Limbicæ, verum spirituum. Horum namque ea natura est, cum creaturæ sint. Lumen enim naturæ & ipsi habent, quod nos discere & cognoscere decet. Sic etiam scriptura dicit, *Virtutes cælorum commotum iri*, hoc est, virtutes vltra naturam. Si Deus sine medio naturæ ex terra, aut pharmacopolio petito nos iuuat, an non ea virtus cœli est? an non eæ virtutes super nobis commouentur? Imo. Itaque quod spiritus faciunt (modo id faciunt) an non id virtus cœli sit? Ex inferno enim nihil promitur aliud, quam ignis & mendacium. Iuuare, mendacium non est. Iuuamentum enim ex veritate procedit. Veritatem itaque virtutum cœlestium videmus in huiusmodi characterib. & nominibus, &c. Et superstitionis hic nihil committitur. In superstitione viget mendacium & fraus. Cum ergo diaboli ac immundi spiritus ita comparatum naturæ lumen habeant, vt nomina pro herbis vsurpent: cur nos id pro virtute naturali non admittamus? An non verborum, in æde sacra dictorum, ea vis est, vt per illa exaudiamur, quod plus ceteris omnibus est? Quãquam in medicina Deus haud quaquam verba & consecrationes aduersus vulnera punctim cæsimve facta, aut sistendum sanguinem nobis dederit. Idem nos nec herbas cognoscere docuit: sed Medico ægrotum commendauit. Ex quo colligitur, decere Medicum illas omnino nosse. Alias enim non erit Medicus. Iam etsi in lumine naturæ huiusmodi pyxides & radices sunt penes spiritus: quis tamen eas porrigat, ignoramus. Non enim promit eas diabolus. Aut si promit, coactus id facit & inuitus. Sanitatis enim donatione is minime gaudet, sed mortis, quod in propatulo est.

Per virtutes cælorum quid intelligatur.

XV.

CONclusum ergo sit, scire nos nõ posse, qualia verba sint, &c. Ea enim

nec

nec diabolo, nec fidei aſcribi poſſunt. Relinquitur ergo, naturam quãdam eſſe vltra terrenam, talia facientem & operantem, inſtar medicinę terrenæ, pro ipſius nimirum conditione & proprietate. Quod enim Aaronis tempore Magi quoque ſerpentes fecerint, quos tamen omnes ſerpens Aaronis deuorarat: hoc quid eſt aliud, quam Deum artes naturaliter omnes dediſſe, & contuliſſe? Et tamen ſi magicalibus ſuis vti vult, artes noſtras vniuerſas deuorat. Mors enim eſt ſerpens Aaronis, tandem omnia deuorans. *Serpens Aaronis mors.*

EX TRACTATV II.

IV.

NOtandum ergo eſt, ſpiritus & virtutes cœleſtes aliter nos iuuare nõ poſſe, niſi per nomina ſeu verba. Illa enim ſi habuerimus, ipſius medicinę hortum poſſidemus. Iam ita cenſete, verbum medicinam eſſe inſtar herbæ, & herbam inſtar verbi. Diſcrimen ſaltem eſt in natura viſibili & inuiſibili: quarum tamen vtraque luminis eſt naturalis. Qui vero ad nos verba penetrarint, ſciendum eſt. Primo ante initium medicinæ, primi medici, qui Magi vocabantur, florebant. Hi multa horũ manifeſtarunt, & numerum ſubinde auxerunt. Poſtea multa illorum iterũ perierunt, & dilapſa ita ac confuſa ſunt, vt iam integri nihil ſuperſit. *Multi characterum interierunt.* Verborum enim illorum libri interpretes maxima ex parte interciderunt, vt iam in periclitando & experiendo omnia poſita ſint. Nomen autem, quod character eſt, eſt ita efficax, vt per illud fiat, quod ſpiritus ille poteſt. Vt enim faber loricam mihi dat aut facit aduerſus ictus ferri: ita ſpiritus quoque. Aut ſicut appoſito Corneolo medicus ſanguinem cohibet: ita & ſpiritus. Et veluti ſuo quodam diſcrimine diſtant medici, dum alius hoc, alius aliud nouit & ignorat: ita differentia certa etiam hic conſtituenda eſt. Prout enim hortus ſe habet: ita gramen metitur. Prout fons, ita potus eſt. Naturalia tamen omnia. Hactenus ergo ſic ſatis tradita & explicata ſint, quæ ad characterum doctrinam pertinent. Deus enim creaturis omnibus certas & magnas vires infundit. Ex quibus contemni nihil debet. Fruſtra enim nihil creatum eſt, ne crabro quidem. *Fruſtra nihil creatum.* Quod ſi vos talia in nomine diabolorum, aut per ſuperſtitiones vſurpabitis: mercedẽ dignam accipietis. Nihilominus tamẽ, quod per ſuperſtitiones huiuſmodi fit, id vi mandati diuini fit, non virtute veſtræ fidei. Itaque ſi perperam credamus, & aliter, quam credere debemus, iã fides nos iudicat. Credere cuilibet debemus ſecundum id, ſecundum quod præſto eſt. In herbas minime credimus, ſed in Deum, qui eas dedit, citra ſuperſtitionem. Idem & in aliis verum eſto. Nec quoduis illico, quod herba non eſt, ad diabolum referri debet. Is enim

Diaboli quantaim-potentia. ne capillum quidem vel atrum vel album facere, sed tantum Magnalia Dei superstitionibus & ceremoniis fucare ac polluere potest.

THEOPHRASTI LIBER DE HOMVNCVLIS.

TRACTATVS I.

Homo duplex est. HOmo considerandus est duplex: non quidem, quatenus vir aut fœmina est, quia duo isti vnum sunt: sed quatenus duplex est, nempe Animal & Homo. Operari enim potest vel animaliter, vel humaniter. Si operatur humaniter, homo est. Si animaliter, est id animal, quod refert, non quidem similitudine quadam, vt dicatur, similis est Cani, aut Lupo, sed omnino ita, est canis, est lupus. Huius rei explanatio iam alibi facta est. Quantum autem ad generationem, de qua hic agemus, sic se res habet. Cum is Animal simul & Homo sit, in generando præstare se animal potest aut hominem, hoc est, gignere potest aut animal, aut hominem. Ordo enim alius ex Deo est, omnino seruandus. Illo ordine gignuntur homines. Extra illum ordinem gignuntur illa, quæ hoc libro explicabuntur. *Ordo Dei duplex est.* Homo ergo opus suum duobus modis conficere potest. Hoc iam libro abunde satis probabitur, quod Homo & Canis & Lupus, &c. fit. Id namque docet generatio Homũculorum, & Monstrorum, multis modis passim & euidenter fiens. Quæ nisi ita fieret, quis hominem vocaret vel vermem vel animal? quis ipsum non diceret potius hominem, ac corpus eius animamque pro re vna haberet? Iam vero duo ista diuiduntur, ita, vt diuersa duo vna cute includantur, animatũ nempe & inanimatum. Quod homo habet animatũ, id gignit animatum. Quod inanimatum habet, inanimatum gignit. Sic vtrumque gigni potest quidem, sed non semper diuisum. Nam si animatum gignitur, vna cum ipso gignitur etiam inanime. Contra si inanime generatur, non necessario gignitur animatum. Inanime enim sine anima gigni commode potest. animatum vero duplex manet vna cum inanimato. Vtrunque autem, animatum scilicet & inanime est homo integer, seu ex vtroque homo constituitur. Inanime autem nihil est, & se habet instar lolii. Sicut enim lolium seu vstilago puluis tantum est; sic econtra frumentum bonum, & farinam dat, & furfur, adeoq; tũ demum bonum & integrum est frumentum. *Inanime homunus sim lolio & nuci cassæ.* Quod si frumentosum minime sit, sed fatuum, & farinam non det, simile est huic, de quo iam tr..do. Idem respectus etiam nucis est. Eius cortex debet esse plenus nuclei,

nuclei, boni & integri. Sin secus fiat, & nux sit inanis, cassa, corticosa, illa ad nuces ceteras se habet, velut monstrum ad hominem. Et sicut illa absque bona arbore profertur ac alia sana & integra: ita homines quoque, licet ab Adamo, hoc est, ex arbore bona omnes descendant, non omnes tamen nucleum adipiscuntur, hoc est, animantur, sed fatui & cassi fiunt, aut inanimes, instar fatuæ frugis, carentis semine farinaque, aut instar nucis nucleo destitutæ.

Ceterum vt ad id veniam, ex quo intelligatur, quinam talia fiant: ita rem expediendam duco. Homo generatur ex semine hominis: & pecus ex semine pecudis. Homo est tantum vnum. Ideo vnum etiam tantum semen. Pecus autem multiplex est: Ideo semen eius multiplex, & varie diuisum. Quot autem genera animalium: tot etiam genera inter homines. Hic est Lupus, ille est serpens, &c. Quod priusquam tractando persequamur, ita prænoscite. Ouum est semen sui pulli. Ceterum plus est tamen semine oui in pullo est, instar tamen seminis, in putamine contentum. Sic albumen est semen; vitellus est semen; nec tamen vtrumque est semen pulli, nec alterutrum. Verum semen est granum. Ex grano illo simul cum ouo generatur pullus, & sine ouo integro pullus non generatur. Sic etiam sine grano ex vitello potest generari aliquid monstri & aliquid etiam ex albumine. Nam sine vitello, ex quo generatur Basiliscus, ex albo generatur fœmina Basilisci. Quæ iam oui, eadem etiam seminis humani ratio est. Nam & hoc granum habet, & præter granum etiam aliud quid. Ex grano generatur Homo, qui animam habet. Ex cetero generantur Monstra & Homunculi. Vbi enim granum non est integrum, vt granum esse debet: ibi diffusum est, & cum toto spermate permixtum. Itaque totum sperma abit in Monstrum. Granum namque eo casu mortuum est, nec tale est, vt ex ipso generari homo possit: Sed habet sese instar spermatis. Hoc sperma semen hominis non est. Sperma enim illi prædominatur. Sic si granum in ouo non sit, per id vtique diffusum est, & totum sperma est granum, sed non granum gallinæ, verum granum Basilisci. Sic ergo amittitur semen hominis in spermate. Et sperma iam non est semen hominis, sed animalis. In generatione autem vtraque adesse oportet. Nam in spermate coquitur semen, nec hoc sine spermate digeri potest. Sic etiam sperma in granum incidit, quod in homine animale est, nec sine grano generatur. Quod si granum humanum instar grani non adsit, & generatio procedat: Tunc superat

Hominis vnum semen, animalium multiplex.

Semen pulli quod.

Basiliscus vnde generetur.

Mōstra vt generentur.

Spermatis & grani [illegible]

corpus animale, adeoque generatur id, quod ſperma illud animalitatis in ſe continet. Hac ex cauſſa etiam monſtra nanciſcuntur formam humanam, prout granum permixtum eſt. Si paucius: formæ parum eſt. Si largius: formæ multum eſt. Interim tamen anima nulla fit, vbi granum non eſt integrum, & ſperma in ſuum corpus attraxit. Tunc enim ſperma granum in ſuum corpus aſciuit. Quodque hoc modo ſuperat, id alterum ſubiugat, vt fiat aliud.

Videtur hic deeſſe integra pagina.

Semen humanum ab animali qui differat. Ad quæ iam conſequitur, ſemen hominis a ſemine animalis diuiſum eſſe, eſſentia quidem, non tamen forma. Sed tamen vt fœmina ac vir caro vna ſunt, non duæ: ita hic eadem eſt ratio etiam ſeminum. Naturale enim, in quo arcana ſunt, & influentiæ poſt reſurrectionem minime manſuræ, corpus ſuum habet peculiare. Et hoc diſcrimen omnino tenendum eſt: alias philoſophia iſta minime plana erit. Idem enim & peralia multa probatur. Cumque ortu & generatione homo dicto modo duplex ſit: diſcrimen illud ante omnia ſerio obſeruandum eſſe liquet.

Ceterum vna iam parte relicta, ad generationem animalem progredior, cuius hæc eſt ratio. Si ſperma animale præpollet, duplex modus eſt. Simplex alter, alter compoſitus. *Simplex* vnius perſonæ eſt, *Compoſitus* eſt, quando perſona vtraque hominem monſtroſum facit. Huius iterum ratio duplex. Aut enim exterior eſt, aut interior, hoc eſt extra aut intra corpus. Præterea modus etiam alius dependet ex compoſitione, facta per aliquorum permixtionem, quæ adſunt. Et hiſce punctis declaratis, planum fit, quidnam animæ cognatum ſit, vel non ſit, quid homo ſit, vel non ſit. Quod ſi monſtra talia gignantur, putanda ſunt naturalia eſſe, etſi alia & ab homine diuerſa eſſe videantur. Huiuſmodi namq; generationes Deus nobis proponit, vt, quales ſimus, inde diſcamus, quoties manum ſuam a nobis Deus auertit, etſi progenies Adæ ſimus. Sed & imaginatio talium frequenter cauſſa fit. Quo tamen pacto illa ab eiuſmodi ſemine deſtrat, ſimul explicatur. Semel enim verum eſt, obiectam ipſam, huiuſmodi multa euariare, ſicut in libro proprio traditur. Quod hic monemus, ne noua illic explicatione opus ſit. Nobis autem talia comprimis curæ cordique eſſe debent, vt quæ nos doceant, velle omnino Deum, vt per eiuſmodi ſigna noſmetipſos cognoſcere diſcamus: Præterea propria quæque noſtra malitia & luxuries frequenter iſtius confuſionis cauſſa eſt, nec ſine culpa Sodoma, &c. periſſum iuit. Hominis enim eſt, generare hominem, non animal. Et qui Sodomiticum malum accuratius expendit, is cauſſam intelliget, cur

Spermatis animalis cõſideratio. *Monſtra quid doceant.* *Monſtrorũ cauſſa imaginatio & luxus.*

cœli

cœli ignis ipsos obruerit & perdiderit. Sed vt prædicta rectius intelligatis, sciendum est, primos duos modos, simplicem & compositum, dupliciter iterum contingere; Externe scilic. & interne. Quilibet homo, in quo luxus exaltatur, is polluitur. Pollutionẽ enim aut emittit, aut retinet. Primo differendum est, de emissa. Deinde de retenta, seu internis remanente, quæ & ipsa, velut mortua, emissæ seu elapsæ rationem habet. Sperma enim, quam primum generatum non emittitur, putrefactionem illico subit, siue exciderit, siue non exciderit. Itaq; vtriusque intellectus idem est. Sperma autem excidens, siue per mulieris siue viri luxum quomodocunque erumpat & profluat, si in digestionem terræ effundatur, semen fit plãtæ seu crescẽtis. Quod si exsiccetur aut arescat, perit. Quanquam non absolute. Exsiccato enim si digestio aliqua terræ superueniat, pro influentiæ ratione omnino aliquid enascetur, quale id cunque sit. Influentia enim & semen omnia cum gignunt, tum formãt. Iam omnium primo, quidnam digestiuum sit, sciendum est. Digestiuum vero est Terra. Non ea tamen solum, quam calcamus. Ea namq; terra est *Nucum, pyrorum, &c.* Matrix in muliere est terra seminis virilis, vt putrefactio calida est terra rerum illarum, quæ infinitæ sunt. Hinc si sperma illud ventrem talem equinum attingat, & in digestiuum suæ terræ, cui concordet, adducatur: tunc recta procedit generatio animalis, illius naturæ & proprietatis formationi respondens. Interim tamen homo non prodit, quicquid inde generetur. In sola namque fœmina generatur fœtus, qui homo est, & est animatus. Vir enim & fœmina vnũ sunt. Vnitas illa seu id vnum fit momento ipsius conceptionis factæ ab vtroq;. Ita nigrum fieri nigrum non potest, quandiu vitriolum & Galla non vniuntur in aqua. Aqua itaq; loco matricis est. Vitriolum est vir seu mas. Galla est fœmina. Tria illa si coniungantur, nigredo generatur. Idem etiam circa hominem euenit. Tale enim sperma decedit. Quod si fas esset, ac nobis explicare liceret, quo pacto talia in digestiuum eiicerentur: multa certe admiranda hinc intelligerentur. Sed scribi talia non debent. Hoc hic saltem noscendum est, quod pollutũ sperma, si digestionem & terram suam attingat, monstri omnino caussa fiat, non simplicis aut vniusmodi, sed varii & multiplicis. Sed de his propter viros ac fœminas apertius loqui nõ decet. Quæ hic dicta sunt, eo faciant, vt monstrorum huiusmodi generatorum qualemcunque notitiã assequamini.

Pollutio est duplex.

Influentia & semen omnia generant.

Matrix est terra seminis.

Atramentũ vnde fiat.

Deficit hic integra pagina.

NAm si super Petrum, hoc est super electum, suam Ecclesiam ædificauit: super nullam vtique virginem aliam suam Ecclesiam colloca-

Ecclesia cui instructa.

bit. Talium enim nulla fiducia est: quibus constantior aquæ arundo est. Quod indico, vt intelligaris, nolle Christum virgines, non electas, quia arundinis instar mobiles sunt. Electos suos requirit, qui firmi & constantes sunt in ipso. Quod si vero homo vltro, ac ex arbitrio proprio caste viuere velit: is circumcidatur, aut seipsum circumcidat, hoc est, fontem, in quo id iacet, de quo hic scribo, abscindat & exhauriat. Quod, vt fieri posset, Deus talem ipsum etiam creauit, vt non stomachi aut hepatis more reconderetur, sed extra corpus propenderet. Idem mulieribus datum non est (vnde commendatæ viris sunt) nisi forte a natura Eunuchæ sint, aut vi a Deo coerceantur. Nec enim ex suomet instituto tales sese præstare possunt. Nam ab vltro virginitatem professis, Sodoma & Gomorrha implentur ex parte dimidia. Pars altera meretrices sunt & scortatores. Sed pro instituto nostro iam dicendum etiam est de spermate interiore, quod mortuum est, nec se, vt debet, habet. In fœminis sæpius Luxus gignitur seu oritur.

Mulieres le ues.

Is etsi egressum quærit, non tamen semper effluit, hoc est, supprimitur instar Vrinæ, quæ non semper emittitur, sed interdum cohibetur. Sperma huiusmodi si non exeat, in terra sua remanet, & in matrice digeritur, tanquam in loco genuino. Semen tamen genuinum non adest. Hinc iam generatur Mola, morbus, a quo intumescit venter, non secus ac prægnantibus, quæ tamen vere prægnantes non sunt, sed dicto modo seipsas proprio suo spermate impiægnarunt. Itaque generatur monstrum, quod partus iustum aut certum tempus non habet, sed velut generatio quædam Sodomitica est, ex dicta caussa ibi collecta. De qua, quomodo se prodat, quem morem teneat, quo pacto moueatur, prolixius hic differendum non est. Quod si dicto Luxui suus exitus detur, tale nihil generatur.

Mola quæ generatio.

Ceterum in viris quoque similiter sperma retinetur, nec exit, sicut nec vrina semper emittitur. Id si fit, generatur Hernia Carnosa, & similia alia. Sperma namque id in suo loco manet, nec exitum habet. Itaque a calore proprio emergit, & abit in monstrum, vt sunt caro, glandula, spongia, &c. quæ pars, etsi alias naturalis, ipsi tamen Homini naturalis non est, sed velut peculiaris fœtus quidam processit ex spermate, quod cum exitum non inueniret,

Ex spermate in viris retento quid gignatur.

illuc

illuc confluxit, & pro naturæ suæ modo in bubonem abiit. Idem enim harum rerum, ac ipsius vrinæ, exitus est.

Præterea euenit etiam aliquando, vt ex lasciuia Sodomitica effusum sperma luxuriosi illi Sodomitæ colligant, & intro in matricem infundant, de qua te[ap]ertius hic loqui nihil decet. Id prout in matricem ingreditur, ita sese exhibet. Si a matrice recipitur, ex ipso aliquid generatur, sin minus nihil generatur, sed putrescendo abit in monstrum, ac a seipso iterum resoluitur. Hoc sciendum est, quod, quicquid per opera Naturalia in matricem non concipitur, vniuersum in monstrum abeat aut propendeat. Sic etiam quod aerem attingit, & intro recipitur: Licet id semen minime sit, sed materia Homunculi. Sic pariter & in stercotibus humanis multæ species animalium reperiuntur, ex Sodomia generatorum, quorum Diuus Paulus meminit ad Romanos, quos masculorum concubitores nominat. Quòd si stercora non quotidie eiicerentur, non inficior, multa & frequentia subinde monstra natum iri, quæ omni mundo terrori essent. Quæ tamen quia eiiciuntur, & in digestionem veniunt, in aliud abeunt. A multis obseruatum est, in cloacis aliquando faces & lampades ex medio stercore eluxisse. Vnde crediderunt, animas, &c. ibi versari, & eo fine ibi apparere, vt de Sodomiæ peccato admonerent homines, patrato, scilicet per semen humanum, quod vna cum stercore effusum sit. Sciendum tamen est, nullum ibi hominem effusum esse. Et credibile potius illud est, meretrices suos fœtus recens natos illuc abiecisse, & e medio sustulisse, ne res in vulgus abiret. Infantium horum sanguis ad Deum inde clamat, non secus ac viri iugulati, sepulti, terraque obruti tumulus præsente latrone cruentat. Sic etiam lampades ibi apparent, quia sanguis in profunditate stercoris conspici non potest.

Monstra ex quo sperma.

Lampades in cloacis quid notent.

A Sodomitis itaque variis modis talia exercentur, quæ singula honoris caussa describi non possunt, satis est, nos strictim de illis mentionem fecisse. Ex quibus, sapientibus abunde satis liquet, quod, si talia non secundum præscriptum & ordinem Naturæ fiant, mera Opera Sodomiæ sint. Quorum tot modi sunt, vt ex ipsis generata omnia monstra & Homunculi non satis describi possint. Cursim tamen & breuiter de

illis, differuimus, vt flagitia eiusmodi vitentur, &, quinam ea exerceant, cognoscantur, simulque intelligatur, quidnam virgo sit, quid vxor, & quid sodomita.

Videtur hic integra pagina deficere.

Imaginatio fœminarum monstrorum caussa

SVperius a nobis commemoratum est, ipsas quoque fœminas imaginando eo sese adigere, vt gignant aliud, quam debebant. Quicquid vero huius gignitur, id omne animatum est, nec anima caret, etsi pessima & absona maxime imaginentur. Eædem sodomiam etiam quandoque exercent, allecto spermate animalium, quæ virorum loco adhibent. Ex qua permixtione monstra peculiaria fiunt, congredientis animalis formam exprimentia. Eadem etiam virorum ratio est. De quibus tamen non scribo. Hoc inculco, ea monstra præsaga esse, quæ ex genuino semine viri & fœminæ nascuntur. Hoc si non fiat, nec illud erit. Eiusmodi enim monstra si ex permixtione sodomitica nascantur, non homo sunt, sed sodomiticum animal, aut nec animal quidem, sed monstrum potius homini formidandum, ex quo exemplo is flagitiosam hominum commixtionem, præter naturæ ordinem factā fastidire discat. Vbicunq; enim tale quid apparet, sodomitici operis admissi signum est. Porro hoc etiam sciendum est, sodomitas huiusmodi sperma quandoque etiam in os eiaculari. Quod si in stomachum tanquam in matricem recipiatur, ex ipso ibi monstrum, aut homunculus aut simile aliud generatur, ac inde morbi multi, iique difficiles surgunt, tamdiu sæuientes, donec generatum excernatur. Et idem hic fit, quod ex bibito spermate ranarum, &c. ex quo animal generatur. Nam & ex illo spermate aliquid generari necesse est, nisi id a natura aut absumatur, aut alio auertatur. Quæ omnino ita a nobis hactenus recensita sunt omnia, vt admonitioni sint putatitiis virginibus, & lasciuis vxoribus, ac sodomitis aliis, qui Gomorrhicis flagitiis sese frequenter polluunt, & fœda libidine passim oblectant, quam oblectationem postea tot mala sequuntur, vt sigillatim omnia percenseri non debeant. Pauca hic attigi: quia commemoratis pluribus propter vitanda maiora mala non opus est. Eos, qui naturæ ministri sunt, per hæc admonitos volo, vt naturæ modum ac ordinem teneant, simplicioresque in viam naturalem dirigant, faciendi & exercendi ea, vt hinc nascantur ipsis similes, nec sperma indecenter aut retineant, aut lasciuius effundant, multo minus enormibus flagitiis impendant. Hoc enim siue personæ illustres, siue viri docti & potentes faciant, sodomiticum tamen vniuersum est, picis & sulphuris supplicio expiandum.

Concubitus fœminarum cum animalibus monstrorum caussa.

Monstra quæ præsaga.

Monstra quomodo ex spermate per os sumto.

Ceterum

Ceterum hisce iam explicatis colophonem libro huic imponemus, omnibus suadentes, vt coniugium amplectantur colantq; nec ordinem istum temere deserant: nisi sint, qui seipsos circumcidere velint, vt a patrandis istis peccatis sese præseruent. Reuera n. & hoc seculo Loth præsens, multas regiones, alias pessum ituras, conseruat. Quanquam & misericordia Dei illis locis adhabitet, vbi Loth nullus reperitur. Et tamen animarum illarum miseria ob id multo certior est. Reseruantur enim pœnæ illatum ad illud alterum seculum. Quod si, cur Sodoma cũ quinque ciuitatibus sociis exusta & euersa sit, rectius expendatis, fatebimini certe, illius pœnæ exemplum a Deo nobis præstitutum esse, vt ne similia flagitia in testamento nouo, irrumperent. Si irruperint: quid nostræ ciuitates ab illis different? Et qui his quidem toties in sacra scriptura repetitis non mouentur aut absterrentur, illi toti cœcutiunt, & seipsos in gehennam picis & sulphuris abiiciunt. Resipiscite ergo, quicunq; seducti vos polluistis, & a peccatis vestris desistite Sodomiticis. Nam & seducenti & seducto æterna damnatio incumbit. Et nisi ipsius Lothi a bonis angelis custoditi, exemplo vestros liberos & vxores conseruetis: meras flammas inferni & fumum illum videbitis, quam vidit Lothus, cũ quinque ciuitates conflagrarẽt, & pessum irent. Quiuis ergo liberos suos aut in matrimonium ducat, aut præcidat, vt malorum eiusmodi fundus vertatur, & radix e terra exstirpetur, cum ramis suis omnibus euulsa. Alias enim Homo ipse cœcus est & languidus, spiritus agilis, Imaginatio vehemens, obiecta grauia, & illecebrosa, tentationes variæ, seductionesq; frequentes; vt singulis homo, nisi electus sit, non facile obluctari queat. Et ad Deum hæc omnia spectant. Is si te ad matrimonium vocat, & ex te liberos exquirit, nihili erit aut votum tuum, aut quæcunque virginitas. Si coniugium horres, & castitatis honorem iactas: fiet vtique, vt opera illa, quæ maritalia esse poterant, conuertantur in scortationem, in Sodomiam, & lasciuiam qualemcunque aliam abominandam. Hæc enim pœna est, manens eos, qui etiam vocati, coniugium horrent & temnunt. Itaque opera designantur, quocunque modo obscœna, & in Deum contumeliosa: vt hoc pacto inobedientia tua & præuaricatio æternam pœnam & damnationem tibi accersat.

LIBER DE NATIS ANIMALIBVS EX SODOMIA.

TRACTATVS I.

Deeſt forte initium libri eloquii.

QVANDOQVIDEM Natura, ipſa quoque animalia & inſecta ad permixtionem, ex qua varia monſtra enaſcuntur incitet & ſtimulet: De illis comprimis, quæ in mari & aquis degunt, ſcribendum eſſe videtur. Omnium enim ore & ſermone teritur, mare monſtris plenum eſſe. Ceterum monſtra ea, quæ in mari verſantur, ex mari naturaliter non generantur, nec a principio creationis mare poſſident, ſed ex ſpermate piſcium, cōtra genuinum Naturæ ordinem diſpari ſpecie coeuntium, naſcuntur. Quoties enim diuerſæ ſpeciei piſces ſua inuicem ſpermata conferunt, toties nouum animal ſeu monſtrum generatur. Multiplices autem in mari piſces degunt, cum forma, tum ſpecie differentes, quam maxime. Hinc mirum non eſt, interdum reperiri monſtra in mari, hominis formam exhibentia, non quidem quod ex Sodomia per homines generati ſint, ſed quod ex piſcibus diuerſis, inuicem coeuntibus prodierint. Nam ex vtriuſque Natura, nouum quid emergit ceu tertium. Duo namque vnum tantum corpus conſtituunt. Sic vir & fœmina, vtrinque vnum tantum fœtum generant, nec alterum ſine altero per ſe aliquid gignit. Cum ergo ad conſtituendam formam & ſpeciem duo requirantur: inter homines etiam nōnunquam monſtra reperiuntur, quæ ex dimidio hominem, ex dimidio brutum ſeu animal referunt, quod dictu fœdum eſt quidem, ſed tamen omnino explicari vult, vt ortus primus recte intelligatur. Idem etiam in Mari euenit. Pro exemplo nobis Syren ſit, ſuperne fœmina, inferne piſcis. Ea non ex creatione prima adeſt: ſed eſt miſcella ſeu partus, factus ex congreſſu duorum eiuſmodi piſcium, formis inter ſe differentium quidem, & tamen illam formam conferentium. Duo enim, ſibi inuicem non ſimilia formas duas dant, aut conferunt corpori vni. Sibi vero ſimilia formam vnam proferunt, & corpus vnum. Nam in mari multa quidem animalia degunt, minime ſterilia tamen, ſed vere animalia. Sterilia vero ſunt illa, quæ hoc modo contra naturæ ordinem ex permixtione facta pronaſcuntur. Nec enim paria in mari ſemper conueniunt: Sed vbi vnum alterum amiſit, & diuerſum occurrit, partus eiuſmodi fiunt, qui ſublimius in mari natantes viſuntur aut capiuntur. Quorum tamen multi etiam in aquis pereunt, vt in conſpectum nunquam prodeant. Multi etiam in diſtantiſſimis ab homine latebris ſeſe occultant, vt ab ipſo nunquam videan-

Mare monſtrorum parens.

Monſtra ex confuſione diverſorum animalium.

Monſtra ex homine & bruto.

Syren unde.

Monſtra ſterilia ſunt.

videantur. Quæ caussa est, cur maris mõstra non omnia cognoscamus, sed vix vnum aut alterum tantum assequamur interdum: ex quibus tamen de ceteris iudicium facere possumus, quod eodem omnino generationis modo proueniant.

Sed & hoc concedi fas est, quod in mari animalia quoque homini similia reperiantur. Quæ etsi quidē hominem ad viuum non exprimãt, ipsi tamen quam animalibus ceteris similiora sunt. Ceterorum autem brutorum more anima carent seu mente. Illa sese habēt, vt simia ad hominem. Et aliud non sunt, quam simiæ maris, diuersi generis. Et quoties inuicem permiscentur, toties eiusmodi monstra marina producuntur. Hinc dicere solemus, *in mari repertum esse Monachum, hoc est, piscem Monachum, hoc est, piscem Monacho similem.* Cuius generati hæc caussa est, quod pisces, vtrinque hoc monstrum referentes, mutuo coitu sese permiscuerunt. *Monstra marina homini exprimētia.* *Monachus marinus.*

Sciendum autem est hoc loco, admodum multa esse piscium genera, & ipsorum, multiplices etiam generationes, non semper ex solito aut familiari ipsis spermate fieri, sed etiam modis multis aliis contingere. Hinc ergo via nobis planior panditur, ad exactius cognoscendum horum monstrorum ortum. Quæ monstra in mari suffocantur, & pereunt in aquis, illa ab animalibus marinis deuorantur & absumuntur. Iam si sperma in exaltatione constitutum, mersione periret, & a pisce deuoratum, iterum in seipso exaltaretur: operatio certe aliqua fieret, a natura piscis & spermatis. Ex quo colligi potest, maximam animalium partem, humanam formam referentium, hoc modo produci. Tale namque sperma, si ab aere non exsiccatum, in operationem deducatur, necessario aliquid inde emerget. Mortuorũ ergo, tam virorum, quam fœminarum sepultura iure merito instituenda est, vt consumtione facta in digestionem non abeant. Hoc namque modo in aquis admirandæ generationes multæ fiunt, hic minime describendæ vt monstra varia & stupenda, ceu stomachi, &c. passim visantur & reperiantur, piscis tamen naturam habentia, vt in aquis versentur, & illis gaudeant. Piscium enim, humanam formam habentium, generationem hanc vnam præcipuamque caussam agnoscere putandum est. Huius classis sunt canis marinus, & aranea marina, &c. sic etiam homo: Quod si alio modo generentur, caussa ad Sodomiam, *vt diximus*, referenda est: Tertia caussa est, si spermatica eiusmodi in locis talibus digestionem assequantur, & pro coniunctionis ratione, partus fiat. Sed modos omnium recenseri impossibile est. Infinitis enim illa modis prouenire solent. Præterea definitam formam non semper habent: sed prout *Piscium multiforumque generationes variæ.* *Sperma exaltatum monstrorum quæ caussa fiat.* *Mortui cur sepeliendi.* *Canis marinus, & que generatio.*

Monstra plurima cur in cognita.

a natura secundum coniunctionis(commixtionis)illius rationem producuntur,ita sunt. Huius generis multa in mari supernatant,plura vero infra aquam degunt,nobis quidem nedum cognita. Multa etiam pereunt,nec ad iustum ætatis incrementum pertingunt. Alias enim multo plura conspicerentur.

Videtur hic deficere integra pagina.

Monstra ex aere vi fiât.

EX aere quoq; huiusmodi monstra gignuntur: Horum generatio est, si stellarum iactationes desuper factæ, stellarum illarum, ex quibus decidunt, sperma sunt. Cum enim cœlum ad generationem hominis opem conferat: vt hominis proprietatē quoque habeat, opus est, id est, hominis generationem per fluxum spermaticum fieri oportet. Sic etiam figuræ in statua effictio per figuram fieri debet. Quodlibet enim sibi simile,non diuersum facit. Illud ergo si viuificari oportet; multo magis homini assimilari decet & non dissimilari. Sciendum vero, & hic Laboratorem esse Sodomiticum. Sperma enim,ad generationem hominis factum, cadendo seipsum seminat, sed inutiliter. Ideo rursus attrahitur. Quicquid enim descendit, idem etiam rursus ascendit. Dissolutio vero, quæ a Terra fit, non patitur illud denuo fieri id, quod antea fuit, aut demum fieri debuit. Manet ergo in aere, ad locum tamen pristinum non omnino iterum ascendens. Matricem vero in aere habet, vbi tam peregrina animalia generātur, quæ inde deorsum in terram deuolant. Similiter & aer aliunde veluti transmare spirans,'s multa peregrina secum aduehit,in nostris regionibus quidem peregrina, in suis tamen natiuis locis familiaria. Aeris autem ea conditio est, vt cœlum terramque permeet, & muros omnes plantasque ac crescentia vniuersa perspiciet: hoc est, *Nihil vspiam est, in quo aer non vigeat.* Ex quo iam patet, spermata in Elementis condita aut vigentia, siue sint quadrupedum, siue aranearum, siue bufonum, &c. multoties per aerem resolui, sicut sal in aere liquescit & disparet. Quodlibet enim sperma est in suo corpore. Sal gēmæ clarificatum resolutum. Iam si aer in regione sua super terra eiusmodi semen inuenit, effusum: illud vtique resoluit, ex qua resolutione alia, postea enascuntur. Hinc enim & Grylli, & his similia animalia alia monstraque prodeunt, quorum tamen generatio ex vno tantum est, non ex duobus. Ideo vnius etiam tantum formæ sunt, membris quidem & indiciis aliquibus prædicta referentia, sed non tamen exacte æquantia. Ceteris tamen vermibus venenosiora & impuriora. Probe ergo & studiose ædes verrendæ & expurgandæ sunt, aut ita exstruendæ, ne multis colligendis sordibus accommodatæ sint. Aer namque in huiusmodi effusa semina efficax est.

Aer alienus quomodo monstrorum parens.

Sperma quid sit in rebus.

Grylli vt generentur.

Cete-

Ceterum inficiari nemo potest, quod talia in terra illa omnium frequentissima sint, in qua conueniunt animalia telluris & vndarum, quæ mutuo congrediuntur, &, ceu diximus, noua animalia parturiunt. Ex bufonis enim & Galli spermate generatur Basiliscus. Galli enim semē ouum gignit, etsi non galli, sed gallinæ natura sit & officium, vt id excludat seu pariat: Res ita se habet. Galli sperma cū spermate gallinæ iunctū, vnum ouum constituunt. Iam si sperma suum Gallus emittat, non item & gallina, ouum imperfectum erit, & auis, vt vocatur, in ouo, est vitellus, hoc est, resoluta in illo iacet, & est generatum quid præter naturam. Sciendum autem est, aliud etiam genus Basilisci esse. Huius generatio est, quando gallus cū bufone sodomitice permiscetur, loco gallinæ. Ex ea namque confusione generatur Basiliscus, velut ex asino & equo generatur mulus. Is Basilisci ortus est, cuius venenum homini, vt fama est, perniciosissimum exsistit. Eadem ratione fit, vt lacertæ quoque cum Stellionibus Sodomitice permisceantur. Qua ex copulatione vermis peculiaris gignitur, vtriusque naturam participans. Generatum autem ipse vnicum est, & vocatur Draco. Cuius vt nemo caussam nouit: Sic etiam quidnam Draco sit, ignoratur, nisi fors vermis horridus dicatur. Ita enim nomina quadrabunt. Scriptura etiam dicit: Super aspidem & Basiliscum. De Basilisco iam dictum est. Aspis autem nihil est aliud, quam Sodomiticum tale animal, quod in regionibus illis ab eiusmodi vermibus, qui nostratibus longe maiores sunt, gignitur. Sodomitica ea animalia ex seipsis nihil gignunt. Quantum ergo ad dicta tria animalia, vt Basiliscum, Aspidem & Draconem attinet, idem omnino est, ac si dicatur: *ambulabis super homines, illos, qui Sodomiticam vitam agunt, & quorum generatio, semen, & natura melior non est natura trium illorum animalium dictorum.* Porro, Leo est animal naturale ex prima creatione. Sicut autem Leo omnia dilaniat: ita & ipsi Leoninam naturam habent. Vbicunque ergo monstrosos huiusmodi, nec regioni isti familiares vermes in cauernis terræ, in lacubus, &c. inueneritis, merito ipsos Aspides, Crocodilos, &c. vocare potestis. Sodomitice enim generati sunt: ideo Sodomitica quoque illa natura in scriptura allegatur. Qua qui affecti sunt, hic quasi punguntur, quod nimirum tales fiant, & tandem a pedibus Christi proculcentur & comminuantur. Hoc est; Ita nimirum infernales homines opprimuntur, qui tyrannidem suam erga omnes exercuerunt; & Basilisci, Draconis aut Aspidis more omnia venenarunt & inquinarunt.

Basiliscus ex spermate bufonis & galli.

Mulus ex asino & equo.

Draco quid.

Aspis quid.

Leonis quæ natura.

Desunt hic forte duæ paginæ.

Iobi sententia.

IDeo dicit Iobus, putredinem esse ipsius patrem, vermes autem patrē & sororem. Sciendum est ergo, quemlibet, qui in corpore (suo) viuit, esse ex corpore terræ. Ideo putrescit, & vermes fiunt ipsius sorores. Itaque qui suo tantum corpori viuit, est Basiliscus, est Draco, est Aspis, nōdum quidem generatus, sed interim viuus incedens, donec moriatur. De Sodomiticis ergo monstris iam intelligitis, quam abominande nascantur. Quod si homo in spermate viuit, spermata ipsius quoque in vermes abibunt, & vermes manebunt, ac tempore resurrectionis sepelientur in infimam tellurem, super qua incedent & ambulabunt, qui resurrexerunt. Etsi vero huiusmodi generationes multiplices sint: proponi tamen ac describi omnes minime possunt. Quæ hic desunt, addentur in libris *De generationibus naturalibus*.

LECTORI.

TErminantur hic 24. libri primi voluminis Philosophiæ (sicut Auctor ipse eosdem in proprio catalogo, superius in huius tomi initio nuncupauit) quorum, qui perfecti sint aut imperfecti, aut omnino desunt, facilioris comprehensionis gratia sequenti tabula tradetur.

1	*De Sagis, earumque operibus.*	Imperfect.	Fol.
2	*De Dæmoniacis & obsessis.*	Imperfect.	Fol.
3	*De Lunaticis.*	Integer.	Fol.
4	*De Generat. stultorum.*	Integer.	
5	*De Somniis, & euntibus in somno.*	Imperfect.	
6	*De Sang. mortuorum.*	Imperfect.	
7	*De Nymphis, pygmæis, &c.*	Integer.	
8	*De arte præsaga.*	Imperfect.	
9	*De vtraque fortuna.*	Integer.	
10	*De Influentia.*	Integer.	
11	*De Inuentione artium.*	Integer.	
12	*De votis immortalibus.*	Integer.	
13	*De Mortuorum apparitione.*	Imperfect.	
14	*De Mumia.*	Desideratur totus.	
15	*De virtute Imaginat.*	Imperfect..	
16	*De characteribus.*	Imperfect.	
17	*De Homunculo.*	Imperfect.	
18	*De Vindictu Sanctorum.*	Desideratur totus.	

19 De

Libellus de Animalibus ex Sodomia natis sub hoc catalogo non comprehenditur.

